

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПСИХОЛОГІЇ

КИЇВСЬКА МІСЬКА
ОРГАНІЗАЦІЯ СОЮЗУ
ЮРИСТІВ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ ФОНД НАУКОВО-
ЕКОНОМІЧНОГО
ТА ЮРИДИЧНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА

УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКИЙ
КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР «СЯЙВО»

СТАН ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Матеріали

V всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції
(Київ, 10 грудня 2014 року)

У рамках Всеукраїнського тижня права

Київ 2014

УДК 34
ББК Х

Редакційна колегія:

Чернєй В.В.	доктор юридичних наук, доцент
Гусарєв С.Д.	доктор юридичних наук, професор
Чернявський С.С.	доктор юридичних наук, професор
Колб О.Г.	доктор юридичних наук, професор
Джужа О.М.	доктор юридичних наук, професор
Кваша С.С.	кандидат педагогічних наук, доцент
Бодюл Є.М.	кандидат юридичних наук

Організаційний комітет:

Чернєй В.В. – ректор НАВС, доктор юридичних наук, доцент;
Колб О.Г. – директор ННПП НАВС, доктор юридичних наук, професор;
Кваша С.С. – заступник директора з навчально-методичної та наукової роботи ННПП НАВС, кандидат педагогічних наук, доцент;
Лов'як С.С. – старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС;
Заяць В.С. – старший науковий співробітник відділення забезпечення навчального процесу ННПП НАВС.

Рекомендовано до друку науково-методичною радою НАВС від 12 листопада 2014 року (протокол № 3).

Матеріали подано в авторській редакції. Організатори конференції не несуть відповідальності за його зміст.

С **Стан** дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти [Текст]: матеріали V Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Київ, 10 груд. 2014 р.) – К: Нац. акад. внутр. справ. – 2014. – 267 с.

ББК Х

© Національна академія внутрішніх справ, 2014

ВСТУПНЕ СЛОВО

Чернєй Володимир Васильович, доктор юридичних наук, доцент, ректор Національної академії внутрішніх справ

Поняття та зміст нормативно-правових гарантій прав та свобод людини і громадянина в Україні

Актуальність теми сьогоднішньої конференції обумовлено, насамперед тим, що проблема прав та свобод людини і громадянина є актуальною з найдавніших часів людської історії. Такою вона залишається і в умовах сьогодення, оскільки питання прав та свобод людини і громадянина є найважливішим питанням внутрішньої та зовнішньої політики усіх демократично спрямованих держав, загалом, та України, зокрема.

Саме рівень гарантування та практичної реалізації прав та свобод людини і громадянина є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави і суспільства в цілому.

Виходячи з цього, не можна недооцінювати значення гарантій реалізації прав та свобод людини і громадянина в Україні в сучасних умовах.

Гарантії прав та свобод людини і громадянина в Україні являють собою, передусім, основні умови, способи і засоби, за допомогою яких кожна особа має можливість реалізувати свої права.

Традиційно, гарантії прав та свобод людини і громадянина прийнято поділяти на загально-соціальні та юридичні. Але в умовах правової держави всі гарантії слід визначати як правові, що поділяються на нормативно-правові та організаційно-правові гарантії прав та свобод людини і громадянина в Україні.

Так, під юридичними гарантіями слід розуміти передбачені Конституцією та законами України організаційно-правові та нормативно-правові гарантії прав та свобод людини і громадянина в Україні.

Пріоритетним видом юридичних гарантій є нормативно-правові гарантії, під якими слід розуміти систему норм щодо реалізації прав та свобод людини і громадянина.

Пріоритетним видом нормативно-правових гарантій є норми – принципи, що забезпечують права і свободи людини і громадянина (статті 21, 57-64 Конституції України), насамперед, щодо невідчужуваності, непорушності, невичерпності, рівності, необмежуваності конституційних прав і свобод людини і громадянина, рівності громадян, презумпції невинуватості особи, принципу неприпустимості зворотної дії закону або іншого нормативно-правового акту в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

Згідно статті 21 Конституції України всі люди є вільні і рівні в своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. В ланій нормі відображено ідеали свободи та людської гідності. Причому вільність і рівність прав людей розглядаються з позицій повноти прав, тобто таких як властиві кожній людині з народження і існують незалежно від діяльності держави. Ці положення закріплюють загальновизнаний людством і нормами міжнародного права принцип нерівності від людини прав і свобод.

Однією з гарантій з гарантій захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні є право на відшкодування за шкоду держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними

підприємствами, підприємствами чи безпідприємствами органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (стаття 56 Конституції України).

Важливою демократичною гарантією захисту прав і свобод людини і громадянина є право на знання кожного своїх прав і обов'язків, закріплене статтею 57 Конституції України. Змістом цієї норми є те, що держава зобов'язана за допомогою існуючих засобів інформації доводити до відома всіх, кого стосуються ці чи інші правові питання, про їх зміст. А це означає, що ніхто не може виправдовувати свою поведінку незнанням закону.

Стаття 59 Конституції України закріплює право на правову допомогу. Це право гарантується державою, яка спрямовує на його реалізацію правоохоронну систему країни, діючи тим самим відповідно до норм міжнародного права. Правова допомога може полягати у наданні консультацій та роз'яснень з юридичних питань, усних і письмових довідок щодо законодавства; складанні заяв, скарг та інших документів правового характеру. Особлива роль у забезпеченні даного права відводиться інституту адвокатури. Адвокатська діяльність в Україні регламентується Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Принцип неприпустимості обмеження прав та свобод людини і громадянина, що закріплюється статтею 64 чинної Конституції України, проголошує те, що нікому не дано право на власний розсуд змінювати, а тим більше обмежувати права та свободи людини і громадянина, довільно, без відповідної вказівки про це в законі. Варто зазначити, що в даній нормі міститься перелік прав та свобод людини і громадянина, які не можуть бути обмежені навіть за умов воєнного або надзвичайного стану. Це, наприклад, право на громадянство, право на життя, право на звернення тощо.

До нормативно-правових гарантій необхідно відносити гарантії здійснення правосуддя, що пов'язані з закріпленням у Конституції України його основних принципів. Саме правосуддя є найбільш справедливою зброєю щодо вирішення різних справ, сутністю яких є спір про право. Застосування та дія конкретного закону є одночасно застосуванням тієї конституційної норми, для реалізації якої прийнято цей закон.

Проголошений статтею 58 Конституції України принцип є загальновизнаним у світовій практиці, згідно з яким закони та інші нормативно-правові акти зворотної сили не мають. Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення.

Надзвичайно важливим є проголошений статтею 60 Конституції України принцип, згідно з яким ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази.

До принципів правосуддя відносять положення про те, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Вельми актуальним принципом правосуддя є принцип презумпції невинуватості, зміст якого полягає в тому, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вина не буде доведена в законному порядку і встановлена обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Серед нормативно-правових гарантій важливу роль відіграють процесуальні норми, що являють собою систему правових засобів, встановлених законом для здійснення правосуддя, захисту прав та свобод людини і громадянина в кримінальному та цивільному процесі.

Найбільш вагомими процесуальними гарантіями є право на судовий захист (ст. 55 Конституції України) та право на безоплатну юридичну допомогу (ст. 59 Конституції України).

Система нормативно-правових гарантій включає в себе також юридичні обов'язки та юридичну відповідальність.

Юридичний обов'язок як складовий елемент нормативно-правових гарантій встановлює законну міру певної поведінки учасника конкретних правовідносин – носія цього обов'язку. Носіями юридичних обов'язків є громадяни, держава та її органи.

Юридична відповідальність як вид соціальної відповідальності є основою гарантування, забезпечення реалізації та захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні.

Юридична відповідальність характеризується зовнішнім характером; застосуванням лише за здійснені і здійснювані правопорушення; зв'язком з державним примусом у формах каральних і правовідновлюючих заходів; визначеністю у нормах права тощо.

Юридична відповідальність за порушення прав та свобод людини і громадянина передбачається у формі конституційної, кримінальної, цивільної, адміністративної дисциплінарної тощо.

Підставами притягнення до юридичної відповідальності є факт здійснення соціально – небезпечного вчинку, наявність норми права, яка забороняє цей вчинок і встановлює відповідні санкції.

Отже, нормативно-правові гарантії є пріоритетним видом юридичних гарантій прав та свобод людини і громадянина в Україні. Система нормативно-правових гарантій включає в себе, насамперед, норми – принципи, що забезпечують гарантування прав та свобод людини і громадянина в Україні, гарантії здійснення правосуддя, юридичні обов'язки та юридичну відповідальність.

Щиро дякую за увагу та бажаю усім Вам плідної роботи!

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

До питання про засоби імплементації світових стандартів та європейських цінностей у національне законодавство

Пархоменко Н.М., доктор юридичних наук, професор, вчений секретар Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

У Конституції України встановлені засадничі принципи дії норм міжнародного права у внутрішньому правопорядку України, як правова підстава їх реалізації. Методологічно важливим в даному аспекті є визначення співвідношення європейського та міжнародного права. Головна відмінність полягає в тому, що міжнародне право не є юридично обов'язковим для держав. Наприклад, в Україні лише ратифіковані Верховною Радою України міжнародні договори стають частиною національного законодавства. Що ж до права Європейського Союзу, то його директиви є обов'язковими для держав-членів, тобто мають перевагу перед національним законодавством. До цього ж, під європейським правом розуміють не лише право Європейського Союзу, але й інших міжнародних європейських організацій, зокрема Ради Європи. Тому можна вважати право Європейського Союзу складовою європейського права. Крім того, зміст сучасного розуміння Європи складає не лише географічно визначена територія, але й сукупність культурних, політичних, історичних, економічних цінностей, які знайшли своє відображення у правових актах Ради Європи та Європейського Союзу.

Початок нормативно-правового закріплення визнання загальновизнаних норм і принципів міжнародного права був покладений прийняттям Декларації про державний суверенітет України. Зокрема у частині X закріплено: Українська РСР визнає перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права. Згідно зі статтею 18 Конституції України зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права. Таким чином йдеться про міжнародне звичаєве право. З іншого боку, у статті 9 Конституції України передбачено, що лише норми міжнародних договорів є частиною національного законодавства. При цьому, неврегульованим залишається питання статусу норм, які містяться в правових актах міжурядових угод. Розвиток зазначених конституційних норм відбувся у частині першій статті 19 Закону України «Про міжнародні договори», а саме: 1. Чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства.

Дещо неузгодженими між собою є частина друга статті 9 Конституції України: «Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України» та частина друга статті 19 згаданого закону: «Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору».

Крім того, конституційне положення про примат міжнародних договорів у внутрішньому правопорядку України було розвинене у галузевому законодавстві. До прикладу, аналіз відповідних положень консолідованих нормативно-правових актів, які за юридичною силою мають наступне значення після Конституції України та конституційних законів, свідчить про існування принаймні трьох способів закріплення відповідних положень, а саме: 1) пряме закріплення; 2) «похідне» 3) відсутність посилання на Конституцію та міжнародно-правові акти. До першої групи можна віднести Цивільний кодекс України, у статті 10 якого закріплено: «1. Чинний міжнародний договір, який регулює цивільні відносини, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, є частиною національного цивільного законодавства України. 2. Якщо у чинному міжнародному договорі України, укладеному у встановленому законом порядку, містяться інші правила, ніж ті, що встановлені відповідним актом цивільного законодавства, застосовуються правила відповідного міжнародного договору України». Подібне положення міститься і в Статті 3. Кримінального кодексу України, а саме: «1. Законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права». Або ж як визначено у статті 2. Кримінально-виконавчого кодексу: «Кримінально-виконавче законодавство України складається з цього Кодексу, інших актів законодавства, а також чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України». Або: Стаття 1 Кримінально-процесуального кодексу: Кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України.

До другої групи відносять кодекси, в яких зазначено про те, що правовою основою регулювання тих чи інших відносин є Конституція України. До прикладу: у статті 3 Кодексу цивільного захисту України визначено: «Правовою основою цивільного захисту є Конституція України, цей Кодекс, інші закони України, а також акти Президента України та Кабінету Міністрів України». Або стаття 7.: Господарського кодексу України проголошує, що: «Відносини у сфері господарювання регулюються Конституцією України, цим Кодексом, законами України, нормативно-правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також іншими нормативними актами». Або: у Земельному кодексі України зазначається, що земельні відносини регулюються Конституцією України, цим Кодексом, а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами.

До третьої групи кодексів відносяться ті, в яких не згадується ні Конституція України, ні міжнародні договори та принципи. Зокрема, у статті 2 Водного кодексу України зафіксовано: «Водні відносини в Україні регулюються цим Кодексом, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» та іншими актами законодавства. Або: у статті 1. Сімейного кодексу України йдеться про те, що регулювання сімейних відносин здійснюється цим Кодексом.

Як наслідок реалізації зазначених у першому і другому випадках правових положень є відповідність системи нормативно-правових актів України не лише Конституції України, але й міжнародним договорам. В протилежно му випадку

виникає ситуація порушення міжнародних зобов'язань Україною. У третьому випадку, у разі виникнення колізії чи спору, рішення може бути прийняте за аналогією.

При цьому слід зазначити, що чітко не визначеним залишається питання пріоритетності міжнародних і національних норм права при вирішенні колізій.

Не зважаючи на це, конституційні положення та відповідні положення законодавства України щодо визнання пріоритетності норм міжнародного права перед національним законодавством та визначення порядку реалізації норм міжнародного права свідчить про наближення України до світової, в тому числі і європейської практики в цьому питанні.

Щодо норм права Європейського Союзу існує практика, згідно якої країни-члени ЄС як сторони актів ЄС та країни-претенденти на вступ до ЄС вносять відповідні зміни і доповнення у власне законодавство, а також приймають нові необхідні нормативно-правові акти, відповідно до взятих на себе зобов'язань. Право ЄС має пряму дію та пріоритет, наділено верховенством – вищою юридичною силою щодо національного права, в тому числі і національних конституцій країн-членів ЄС. Відповідно право ЄС є складовою національних систем права, в якому мають бути створені певні механізми для забезпечення дії норм. При цьому необхідно зазначити, що доктрина прямої дії права ЄС розповсюджується і на міжнародні відносини, які укладає ЄС з країнами-не членами, якщо, виходячи із змісту такої угоди, її цілі і завдання містять чіткої і зрозумілий обов'язок його виконання, і для цього не потрібне прийняття будь-яких імплементаційних мір, включно із спеціальними правовими актами.

Таким чином, одним із способів впливу на розвиток національного законодавства є укладання (приєднання до) міжнародних угод, в тому числі і з Європейським Союзом. Зазначений вплив здійснюється шляхом закріплення у тексті угод конкретних заходів і механізмів приведення національного законодавства, в тому числі і Конституції, у відповідність із нормами міжнародного права та права ЄС. Серед цих механізмів слід назвати нормативні та інституційні. До останніх слід віднести створення спеціальних органів (рад (н-д, Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС), комітетів (н-д, Комітет з питань співробітництва між Україною та ЄС) та ін.). До нормативних механізмів належать правові акти, в яких визначено основні засади, напрями, терміни, етапи, засоби гармонізації національного законодавства з міжнародним та європейським.

Важливим засобом імплементації світових стандартів та європейських цінностей у національне законодавство є безпосереднє посилання на них при вирішенні справ у суді. Саме судам належить провідна роль у забезпеченні дії права ЄС, оскільки вони покликані захищати права і свободи всіх суб'єктів суспільних відносин на підставі застосування норм права ЄС.

Взаємодія міжнародного, європейського та національного права має двосторонній характер. З одного боку, на процес створення норм міжнародного та європейського права безпосередній вплив має політика та форма держави, що бере участь у зовнішніх відносинах. З іншого боку, ряд країн Європи визнають загальновизнані норми і принципи міжнародного права частиною національного законодавства; інші – визначають стратегію внутрішнього розвитку згідно актів Європейського співтовариства. Заслугує на увагу і позиція, згідно якої видається некоректним визначення співвідношення міжнародного та національного права, оскільки кожен правопорядок вирішує свої специфічні завдання за допомогою властивого лише йому механізму, а

тому передчасно говорити про загальноновизнаний характер примату міжнародного права у внутрішньому правопорядку держав.

Безперечним є той факт, що з визнанням загальноновизнаних принципів і світових стандартів в галузі прав людини, держава приймає на себе ряд зобов'язань, що знаходять своє вираження у визначенні основних напрямів внутрішньої та зовнішньої політики, серед яких приведення норм конституції та галузевого законодавства до зазначених принципів і стандартів.

Список використаних джерел:

1. Шемшученко Ю.С. Теоретические проблемы гармонизации законодательства Украины с европейским правом /Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы /Под общ. ред. Е.Б. Кубюк, В.В. Цветкова. – К.: Юринком Интер, 2003. – С.36.

2. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/55-12>

3. Цитується за: Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы /Под общ. ред. Е.Б. Кубюк, В.В. Цветкова. – К.: Юринком Интер, 2003. – С.157. – Справа 12/86 Demirel [1987 ECR 3719 para. 14.]

4. Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України : навч. посіб. / за ред. В. Н. Денисова. - К., 2006. - 672 с.

Вдосконалення інформаційного законодавства України в умовах її входження до фази інформаційного суспільства

Кузьменко Б.В., доктор технічних наук, професор, професор кафедри комп'ютерно-інформаційних систем МАУП

Заїка Ю.О., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права і процесу НАВС

Новітні реалії вітчизняного сьогодення, становлення і розвиток інформаційного суспільства, призводять до того, що інтенсивно складаються нові правові відносини, які дають поштовх до формування галузей права, призначених стати основою розв'язку складних економічних та соціальних проблем. Нинішнє інформаційне законодавство України характеризується безсистемністю розвитку, внутрішньою суперечливістю, неврегульованістю багатьох інформаційних відносин, диспропорцією у відношенні між законами та підзаконними актами на користь останніх, відсутністю в наявних актах механізмів їх реалізації.

В сучасній юридичній літературі все частіше постає питання, яким буде право майбутнього, бо саме майбутнє визначатиметься суспільством інформаційного типу. Базові принципи інформаційного суспільства такі:

- визначальними чинниками суспільного життя є наукове знання, а економічне і соціальне призначення капіталу переходять до інформації;
- економіка постіндустріального суспільства, в першу чергу, базується на науковій думці, а в другу – на виробленні матеріального продукту, із зростанням інформаційного ринку;
- рівень знань, на протизагугу власності, стає визначальним чинником соціальної диференціації, привілейований шар суспільства («багаті») утворюють інформовані («знання»), а не інформовані – це «нові бідні»;
- інфраструктурою інформаційного суспільства стає «інтелектуальні» техніка і засоби виробництва. Соціальна організація і інформаційні технології утворюють своєрідний симбіоз, вони визначають перехід суспільства до «технотронної ери», а соціальні процеси стають «програмованими».

За цих умов перспективи правового регулювання зводяться до ідей настання саморегулювання взаємозв'язків суб'єктів суспільних відносин, коли

положення концепції юридичного позитивізму, у відповідності з якою регулятивна дія на суспільні відносини, здатна виявляти виключно юридична норма, відходить.

Характеристики суб'єкта суспільних відносин змінюється, він у суспільстві інформаційного типу виступає як носій певного «образу» і стилю, основною метою його існування стає участь у різного типу комунікаціях. Базовий інструментарій для вступу у комунікації – це знання та інформація, якими він володіє. При закріпленні правового статусу об'єкта суспільних відносин слід приділяти особливу увагу «інформаційним правам» особистості. Сучасний розвиток суспільства призводить до того, що людина стає власником своїх персональних даних і повинна бути захищеною законодавством від несанкціонованого доступу до них. Особливої уваги при визначенні статусу суб'єкта суспільних відносин в інформаційному суспільстві заслуговуватиме співвідношення інтересів держави, суспільства та суб'єкта. Важливим також є те, що концептуально змінюється розбіжність між «суб'єктом права» та «суб'єктом правовідношення», елементи механізму правового регулювання. Для суспільства нової форми віртуальна реальність «пропонує» взаємодію людини не з речами, а з симуляціями. Нинішнє існування соціальних інститутів визначається такими характеристиками, як нематеріальність дії, умовність параметрів та ефемерність. На етапі індивідуалізації юридичних норм в інформаційному суспільстві можливі два варіанти формування конструкцій суспільних відносин. Перший – «віртуальні» відносини з «віртуальними суб'єктивними правами та юридичними обов'язками», що означає те, що відношення між суб'єктами правовідносин не виходять за межі «віртуальних», основаних з приводу образів – симуляцій. Другий – можлива трансформація «віртуальних» відносин у реальні з суб'єктивними правами та юридичними обов'язками суб'єктів правовідносин, що кореспондують їм. Суб'єктивні права та обов'язки існуватимуть, а конкретні відношення будуть підтримуватися до тих пір, доки для суб'єктів правовідносин зберігатимуться привабливість створених ними «образів» чи привабливість образів, з приводу яких склалися їх відношення. Юридичній нормі, для здійснення своєї регулятивної функції, необхідно буде виступати у вигляді норми – образу, а не норми – інституту. У кінцевому підсумку центральною проблемою правового регулювання суспільних відносин на етапі трансформації суспільства до інформаційного стає проблема необхідності формальної і змістовної модернізації правових засобів.

На парламентських слуханнях на тему «Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні» зазначено, що Україна має висококваліфікований кадровий потенціал в інформаційній сфері, постійно зростаючий та поновлюваний парк комп'ютерної техніки, сучасні системи та засоби телекомунікацій, зв'язку, високий ступінь інформатизації банківської сфери. Сучасне українське суспільство характеризується якісно новими тенденціями розвитку в інформаційній сфері, стрімким формуванням глобального інформаційного простору та глобальним інформаційним протистоянням, розробкою і використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, виникненням принципово нових суспільних відносин за різноманітними напрямками інформаційної діяльності, зокрема, електронне урядування, доступ до публічної інформації, функціонування засобів масової інформації, державна статистика і документообіг, інформаційна діяльність у галузях освіти і науки, культури і мистецтва, в економічній, фінансовій, банківській, правоохоронній, законотворчій та інших

сферах, які потребують всебічного дослідження і належного правового забезпечення.

Відмічаються також певні негативні сторони інформаційного суспільства, такі, як:

- втручання в приватне життя (несанкціонована електронна пошта, реклама, комп'ютерні віруси);
- інформаційна криза;
- відірваність тих, хто занадто захоплюється інформаційними технологіями, від реального життя.

Подальший розвиток теорії і практики та подій суттєво скоригує наявні уявлення щодо теорії і практики та правових засад інформаційного суспільства.

Особливості цивільно-правового механізму захисту рентних відносин

Теремецький В.І., доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного права та процесу ХНУВС

В умовах адаптації національного законодавства до стандартів ЄС особливої актуальності набуває питання вдосконалення інституту захисту суб'єктивних прав та інтересів фізичної особи, в тому числі й зобов'язального характеру. Значення захисту цивільних прав пояснюється тим, що суб'єктивне право лише тоді може бути визнано мірою можливої поведінки уповноваженої особи, коли воно забезпечене (гарантовано) від неправомірного впливу зовнішніх чинників. Така гарантія найбільш ефективно втілюється у можливості вимагати захисту цивільних прав та інтересів [1]. Проблематика захисту прав та інтересів осіб актуальна і стосовно рентних правовідносин, оскільки інтенсивний розвиток відносин в сфері укладання договорів з метою отримання майна в власність, пов'язаних з позиченням застосування договорів ренти. В зв'язку з цим поєднано позитивним досвідом використання рентних відносин виникло суцільне сприйняття цього договору. Це вказує на необхідність дослідження правового механізму захисту рентних відносин.

В юридичній науці проблемам договорів ренти присвячені праці М.П. Апанасюка, М.І. Бари, О.Г. Бикова, О.А. Володіна, Л.А. Луня, В.Г. Олюхи, В.Ф. Маслова, К.Г. Токаревої та інших науковців. Утім, урахуовуючи значний внесок учених у розвиток теорії рентних відносин та дослідження договору ренти зокрема, все ще залишається дискусійним питання правового механізму захисту рентних відносин, яке й потребує свого розгляду.

Метою запропонованих тез є встановлення особливостей цивільно-правового механізму захисту рентних відносин. Для визначення цієї складної правової категорії важливо визначити поняття «рентних відносин» та «цивільно-правового механізму захисту», оскільки виділення будь-якої категорії, в тому числі й цивілістичної, вимагає з'ясування її спеціального змісту і значення, що дозволяє достатньою мірою охарактеризувати досліджуване явище суспільного життя й розкрити особливості захисту рентних правовідносин.

Рента (від лат. *reddere* – повертати, віддавати) може розглядатися в двох значеннях: по-перше, це регулярно одержуваний дохід з капіталу, який вкладено в цінні папери, нерухомість тощо, та не пов'язаний із здійсненням одержувачем ренти підприємницької діяльності; по-друге, цивільне

законодавство виділяє три види договору ренти [2, с. 624]. Згідно зі ст. 731 ЦК України за договором ренти одна сторона (одержувач ренти) передає другій стороні (платникові ренти) у власність майно, а платник ренти взамін цього зобов'язується періодично виплачувати одержувачеві ренти у формі певної грошової суми або в іншій формі. Договором ренти може бути встановлений обов'язок виплачувати ренту безстроково (безстрокова рента) або протягом певного строку. Лане зобов'язання є тривалим оскільки не передбачає одноразової лії для свого виконання. Для договору ренти характерним є відсутність еквівалентної ціни, фідучіарність, тривалість і алеаторність відносин [3].

За договором ренти виникають рентні праворівносини. Рентні праворівносини — це відносини які виникають з договору ренти та існують протягом виконання платником ренти свого зобов'язання. Моментом виникнення рентних праворівносин слід вважати момент нотаріального посвідчення договору ренти (при відчуженні рухомого майна під виплату ренти коли майно вже фактично передано); момент фактичного ввучення рухомого майна (якщо ввучення відбулося після нотаріального посвідчення договору ренти); момент державної реєстрації права власності платника ренти на нерухоме майно в органах юстиції які здійснюють такв реєстрацію (при відчуженні за договором ренти нерухомого майна) [4]. Припиняються рентні відносини з моменту повного виконання сторонами прийнятих на себе зобов'язань за договором ренти.

Можливість виконувати рентне зобов'язання протягом певного часу має не тільки позитивні властивості для сторін договору але і певні ризики оскільки зниження доходів населення збільшення курсу іноземної валюти криза фінансової системи держави можуть об'єктивно призвести до неможливості виконувати прийняті на себе зобов'язання за договором ренти.

Судова практика України свідчить, що договір ренти може порушуватися діями одержувача ренти чи платника ренти. Наприклад, 14.04.2007 року між особами було укладено договір ренти, згідно з умовами якого одна сторона зобов'язалась в повному обсязі погасити зобов'язання іншої сторони за кредитним договором № 532 від 06.02.2007 р., укладеного з ВАТ «Державний ощадний банк України», а після повного погашення кредиту інша особа зобов'язалась зняти автобус з реєстрації для оформлення. Позивач у справі в повному обсязі виконав умови договору ренти, що підтверджується довідкою ПАТ «Державний ощадний банк України» від 10.02.2012 р. № 11-2/937, однак відповідач ухилився від виконання договору, а тому суд ухвалив рішення яким визнав порушення прав позивача та визнав за ним право власності на вищевказаний автобус [5]. Цей приклад ще раз підкреслює, що у разі порушення стороною договору ренти виникає необхідність застосувати правові механізми захисту цивільних прав.

Слід зазначити, що поняття «механізм» використовується не лише стосовно питання про захист прав людини, а й стосовно інших правових явищ. У зв'язку з цим, заслуговують на увагу доводи О.В. Сосніної, яка вважає, що категорія «механізм» дозволяє охопити весь процес захисту прав людини, подати його в системно-динамічному вигляді, розкрити структуру, взаємозв'язок і взаємодію елементів і стадій захисту, виявити його спеціальні юридичні функції, ефективно розв'язувати питання процедур і порядок такого захисту [6, с. 41, 42]. На думку Є.В. Вавіліна, метою механізму захисту цивільних прав є забезпечення за допомогою послідовно організованих

юридичних засобів реального гарантованого захисту суб'єктивних прав і інтересів [7, с. 183]. Тому, визначаючи поняття «механізм захисту рентних відносин», слід звернути увагу на неоднозначне розуміння поняття «механізм захисту суб'єктивних цивільних прав». Так, В. В. Бутнев механізм захисту суб'єктивних цивільних прав визначає як взяті цілісно систему правових способів, за допомогою яких здійснюється захист охоронюваних законом інтересів, розв'язання правових колізій та усуваються інші перешкоди в реалізації суб'єктивних прав [8, с. 6]. О. В. Сосніна розкриває цю правову категорію у вигляді сукупності інституціонально-інструментальних правових способів, на підставі та в межах яких людина може здійснити захист для відновлення свого порушеного права [6, с. 41]. Не заперечуючи проти такого підходу, не можливо погодитися з тим, що це – сукупність інституціонально-інструментальних правових способів, скоріше – система. У зв'язку з цим, імпонує думка Є. В. Вавіліна, який вважає, що механізм захисту суб'єктивних цивільних прав – це індивідуально вибудована система правових засобів та умов, яка спрямована на досягнення кінцевої мети щодо юридичного і фактичного відновлення порушених прав або припинення їх порушення [7, с. 179].

Для визначення «механізму захисту рентних відносин» важливе значення має питання щодо його складових. У юридичній доктрині основними елементами механізму захисту суб'єктивних цивільних вважають: 1) юридичні норми, які регулюють суспільні відносини в розв'язанні конфлікту; 2) правовідносини, в межах яких здійснюються способи захисту суб'єктивних прав; 3) акти реалізації прав і обов'язків у розв'язанні конфлікту [9, с. 9].

На думку О. В. Сосніної, до основних складових механізму захисту слід віднести: нормативно-правові акти, тобто систему законодавства з цього питання; інституційну частину – органи і організації, до компетенції і завдань яких входить захист прав людини; інструментальну частину – необхідні для ефективного застосування засоби захисту прав людини [6, с. 41]. Є. В. Вавілін, не оспорюючи вищевказані елементи, вважає, що одним із суттєвих факторів оптимізації всього механізму захисту цивільних прав є наявність юридичної доктрини, яка найбільш повно й адекватно відображає сучасні суспільні відносини, та вважає, що вона також є елементом механізму захисту [7, с. 181]. Аналіз наведених положень свідчить про те, що всі вони мають право на існування.

На підставі проведеного дослідження можна запропонувати наступні висновки. Цивільно-правовий механізм захисту рентних відносин – це система правозахисного регулювання та захисту, спрямована на відновлення порушених рентних правовідносин або припинення їх порушення. Елементами цього механізму захисту є: сукупність регулятивних та охоронних норм позитивного (цивільного) права; наявність рентних правовідносин, які виникають з договору ренти; виконання фактичних та юридичних дій щодо самозахисту і захисту порушених (оспорюваних) прав; комплекс реально діючих адекватних цивільно-правових способів, засобів (інструментів, форм), організаційних, процесуальних (процедурних) норм, прийомів і технологій захисту рентних правовідносин. Метою цивільно-правового захисту рентних відносин є: 1) захист прав та інтересів сторін договору ренти, які бажають отримати позитивний ефект від укладання договору, зокрема отримання майна, грошей, майнових прав тощо; 2) попередження можливих правопорушень у сфері рентних правовідносин; 3) усунення перешкод у здійсненні суб'єктивних цивільних прав, які виникають з договору ренти; 4) відновлення порушених

суб'єктивних цивільних прав і законних інтересів суб'єктів рентних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Цивільне право України: навч. посібник / Ю. В. Білоусов, С. В. Лозінська, С. Д. Русу та ін. // за ред. Р. О. Стефанчука. – К.: Прецедент, 2005. – 448 с.
2. Популярный юридический энциклопедический словарь / редкол.: О. Е. Кутафин, В. А. Туманов, И. В. Шмаров и др. – М.: Большая российская Энциклопедия, изд. «Риспол Классик», 2001. – 800 с.
3. Апанасюк М. П. Договір ренти: лекція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravoznaves.com.ua/period/chapter/3/9/1552#_ftn1
4. Вононин А. А. Понятие и содержание рентных правоотношений по Гражданскому кодексу Российской Федерации: теоретические проблемы: дисс. ... канд. юр. наук: 12.00.03. – Москва, 2001. – 164 с.
5. Рішення Білявського районного суду Одеської області у справі № 1506/457/2012 від 18.04.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/22636107>.
6. Сосніна О. В. Удосконалення юридичного механізму захисту прав людини / Сосніна О. В. // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали II регіональної наукової конференції (лютий 1996 р.). – Львів, 1996. – С. 41–45.
7. Вавилин Е. В. Некоторые проблемы механизма защиты субъективных гражданских прав / Е. В. Вавилин // Правоведение. – 2002. – № 3. – С. 178–185.
8. Бутнев В. В. Понятие механизма защиты субъективных гражданских прав: сб. научн. тр. – Ярославль: Типография Ярославского политехнического института, 1990. – С. 5–17.
9. Бутнев В. В. К понятию механизма защиты субъективных прав / В. В. Бутнев // Субъективное право: проблемы осуществления и защиты. Владивосток, 1989. – С. 9–25.

Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному процесі

Горбачевський В.Я., доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС

Динаміка злочинності, зміна її форм, методів та масштабів вимагає адекватних своєчасних змін, перш за все нових підходів у законодавстві, використання сучасних форм та методів, досягнень науки, можливостей розкриття злочину, упередження його вчинення всіма законними діями. Кримінологія як наука прогнозування злочинності визначає, що можливість уникнути покарання за скоєний злочин створює умови для скоєння нового злочину. Проблема боротьби зі злочинністю виходить з положень випадковості та необхідності. З поглибленням окремих закономірностей матеріального стану суспільства з'являються нові форми злочинності, суспільно небезпечної, яка набуває статусу транснаціональної та становить загрозу економічним основам, цілісності та незалежності держави.

Протидія злочинності повинна включати в себе: заходи по оперативному з'ясуванню обставин, пов'язаних із здійсненням конкретних дій по попередженню злочинного діяння; усуненню суспільної небезпеки злочинності; встановлення обставин злочину, отримання фактичних даних, доказів про скоєний злочин; застосування тактики розкриття та попередження злочинів.

Кримінальний процесуальний кодекс України встановив процедурні та процесуальні положення проведення негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів у кримінальному процесі. Одним з важливих положень закону є можливість використання результатів оперативно-розшукової діяльності як доказів. Уперше в історії розвитку вітчизняного законодавства у нормативному порядку були регламентовані основні

положення багатьох питань, які обумовлені використанням негласних, конфіденційних форм та методів оперативно-розшукової діяльності.

Отже законодавець по-перше, дозволив використовувати оперативно-розшукову діяльність під час розкриття злочинів, встановлення винних і їх викриття не лише на підставі закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а тепер уже й керуючись положеннями КПК України.

По-друге, кримінальний процесуальний закон визначив порядок фіксації результатів ОРД у кримінальному процесі та можливість їх використання як допустимих доказів (згідно зі статтями 84-90, 256 КПК України).

По-третє, законодавець закріпив процесуальне право слідчого на використання і застосування технічних засобів і методів під час розкриття злочину; встановив порядок доказування за результатами зняття інформації з каналів зв'язку (статті 258-275 КПК України).

В той же час необхідність реалізації на практиці дозволу на визнання результатів ОРД у кримінальному процесі викликала низку питань.

Кримінально-процесуальне законодавство постійно розробляє і запроваджує нові підходи та на їх підставі змінює порядок розкриття і розслідування злочинів. Так у главах 20 та 21 КПК України визначив порядок проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з розкриттям злочину, здійсненням кримінального переслідування під час досудового розслідування. Підставами для проведення слідчих (розшукових) дій згідно зі ст. 223 КПК України є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети, а саме встановлення особи, яка вчинила злочин.

Специфіка проведення негласних слідчих (розшукових) дій полягає в тому, що вони проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом.

Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ст. ст. 260-264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 270-274 КПК, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених законом - слідчий суддя за клопотанням прокурора або слідчого, яке має бути погоджено з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати.

Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину. У рішенні про проведення негласної слідчої (розшукової) дії зазначається строк її проведення. Строк проведення негласної слідчої (розшукової) дії може бути продовжений:

- прокурором, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його рішенням, - до вісімнадцяти місяців;

- керівником органу досудового розслідування, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його або слідчого рішенням, - до шести місяців;

- начальником головного управління міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань у межах компетенції, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням слідчого, - до дванадцяти місяців;

- Міністром внутрішніх справ України, Головою Служби Безпеки України, головою органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, головою державного бюро розслідувань, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням слідчого, - до вісімнадцяти місяців;

- слідчим суддею, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його рішенням у порядку, передбаченому ст. 249 цього Кодексу.

Використання ОРД у кримінальному процесі обумовлено не стільки недостатньою теоретичною розробкою проблеми, скільки необхідністю легалізації перетворення результатів оперативно-розшукової інформації в процесуальну. Крім того, теоретичні положення особливостей організації і тактики ОРД включають труднощі доступу до закритої інформації та порядку її використання, що регламентовані секретними нормативними положеннями МВС, СБУ, розвідувальних і контррозвідувальних органів.

Оперативно-розшукова діяльність здійснюється безпосередньо оперативними уповноваженими державою органами в негласній формі. Проведення оперативної роботи здійснюється швидко і напрям діяльності націлений на досягнення конкретного результату. Дані положення дають підстави для виділення конкретних видів ОРД, а саме: оперативних дій, регламентованих наказами та інструкціями МВС, СБУ, прикордонної і митної служби України; оперативно-розшукових, розшукових дій, які проводять оперативні співробітники оперативних підрозділів; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; проведення заходів щодо охорони прав і законних інтересів особи; оперативних заходів, які мають профілактичний характер.

Метою оперативно-розшукової діяльності є: отримання інформації про протиправні події і дії, направлені на підлив інтересів держави; розвідувальна і контррозвідувальна робота; пошук осіб, безвісті зниклих; профілактична робота по роз'ясненню основних положень законодавства України.

Гласний характер оперативно-розшукової діяльності включає: проведення поквартирного обходу; встановлення очевидців; вимогу добровільної допомоги при розкритті й розслідуванні злочинної діяльності; проведення контрольної закупівлі товару з метою виявлення фактів протиправної діяльності; витребування документів; проведення затримання за наслідками участі в засідці.

Негласний характер оперативно-розшукової діяльності передбачає здійснення візуального спостереження; застосування фото-відео-документування; поштово-телеграфне спостереження; отримання інформації з каналів зв'язку.

Теорія ОРД визначає функції спеціальні та процесуальні. До спеціальних функцій відноситься оперативна діяльність органів: виявлення фактів кримінального характеру; попередження і припинення злочину і злочинної діяльності; розшук злочинців; сприяння кримінальному судочинству оперативним співробітником, який працює під псевдонімом; оперативний супровід по кримінальній справі.

Додаткові функції передбачають забезпечення безпеки прав учасників ОРД та кримінального судочинства. Усі функції ОРД здійснюються для збору інформації і фіксації доказів по кримінальних провадженнях. Для повного визначення поняття функцій ОРД їх необхідно порівняти з функціями кримінального процесу, оскільки дані функції взаємопов'язані.

Порівнюючи і розділяючи функції ОРД і кримінального процесу можна зробити певні висновки. Так, функції ОРД у кримінальному процесі

включають в себе кримінальне переслідування, кримінальний розшук, кримінальний захист. Відзеркаленням даних функцій в ОРД є захист прав та законних інтересів особи. Отже у кримінальному процесі не можна нехтувати чи ігнорувати можливостями проведення оперативно-розшукових заходів (застосування негласних форм і методів) під час досудового розслідування, навпаки необхідно їх активно використовувати для викриття злочину, встановлення його кваліфікації та особи злочинця, при цьому забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Функціями кримінального процесу, які включають в себе здійснення ОРД, є: досудове розслідування відносно особи, яка вчинила тяжкий злочин, або злочин середньої чи невеликої тяжкості; підтримка цивільного позову; забезпечення права на захист; здійснення нагляду і контролю з боку прокурора та слідчого судді за провадженням досудового розслідування під час застосування оперативно-розшукових заходів.

Закон зобов'язав прокурора самостійно, або за його дорученням слідчого, у разі проведення негласних слідчих (розшукових), під час яких були обмежені конституційні права підозрюваного, інших осіб, письмово повідомити цих осіб та захисника підозрюваного про такі обмеження.

Рішення про конкретний час такого повідомлення визначається прокурором з урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Якщо такі загрози існують, прокурором або за його дорученням слідчим, оперативним підрозділом повинні бути здійснені відповідні заходи щодо їх усунення.

Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії повинне бути здійснене залежно від ситуації протягом дванадцяти місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом.

Необхідно визнати, що перелік функцій оперативних підрозділів та слідчого у кримінальному процесі цілком не визначений, тому що функції постійно змінюються у відповідності до змін, що відбуваються у законодавстві України.

Захист прав людини під час війни

Камінська Н.В., доктор юридичних наук, професор кафедри загальноправових дисциплін ННІПІ НАВС

Міжнародне право регулює поведінку воюючих сторін як в умовах міжнародних збройних конфліктів (війни), так і збройних конфліктів неміжнародного характеру (громадянські війни, державні перевороти, антитерористичні операції тощо).

Основними джерелами такого міжнародно-правового регулювання виступають Женевські конвенції 1949 року про поліпшення долі поранених і хворих в діючих арміях; про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, які потерпіли аварію корабля, зі складу збройних сил на морі; про поводження з військовополоненими; про захист цивільного населення під час війни; Додаткові протоколи до них 1977 року; Гаазькі конвенції про права й обов'язки нейтральних держав і осіб у разі сухопутної і морської війни; про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту і т.д. Чимало документів, які розраховані на мирний час, продовжують діяти так само і в умовах міжнародних збройних конфліктів.

Захист прав людини під час війни базується на спеціальних принципах міжнародного гуманітарного права:

- гуманізації збройних конфліктів;
- міжнародно-правового захисту жертв війни;
- дії військових з'єднань з підтримання громадського порядку ґрунтуються на повазі прав людини та ряді інших.

Оскільки безпосередніми учасниками збройного конфлікту є дві групи осіб – воюючі (комбатанти) і невоюючі (некомбатанти), тому відзначаються певні особливості і при забезпеченні та захисті їх прав, свобод та інтересів.

Некомбатанти – особи, які правомірно допомагають воюючій стороні у веденні бойових дій, але не беруть безпосередньої участі в них (медичний та інтендантський персонал, військові кореспонденти, духовенство, юристи, правоохоронні служби і т.д.). Медичні працівники та служителі культу навіть у полоні продовжують виконувати свої функції.

Військовополонений знаходиться в полоні у держави, а не армії, що полонила його. Держава, що тримає в полоні, відповідає за поведінку з військовополоненими, вони не можуть бути піддані фізичному каліченню, науковим і медичним досліддам. Військовополонені повинні бути захищені від насильства і залякування, їм забезпечується повага особистості та честі. Військовополонені розміщуються в спеціальних таборах, начальниками яких повинні бути офіцери держави, що тримає в полоні, а самі табори повинні забезпечити повну гарантію таким особам щодо гігієни, збереження здоров'я і попередження епідемій.

Воєнна окупація будь-якої території, тобто тимчасове захоплення території (частини території) однієї держави збройними силами іншої держави і встановлення військової адміністрації на захопленій території, не означає її переходу під суверенітет держави, що захопила. Держава, що окупує, зобов'язана вжити заходів для забезпечення порядку на захопленій території. Населення території, що окупується, заборонено примушувати до:

- складання присяги на вірність державі, що окупує;
- участі у воєнних діях, спрямованих проти їхньої країни;
- давати відомості про її армію.

Повинні поважати честь, життя цивільних осіб, їхня власність, релігійні переконання, родина. Стосовно цивільних осіб забороняється: а) чинити будь-які акти насильства, залякування або образи; б) застосовувати примусові заходи, фізичного або морального порядку, зокрема, з метою одержання відомостей; в) застосовувати катування, тілесні покарання, медичні дослідди; г) застосовувати колективні покарання; д) захоплювати заручників; е) депортувати цивільне населення з окупованої території. Іноземцям, які виявилися на території, що окупується, забезпечується право її покинути можливо в короткий час.

У період збройного конфлікту на території воюючих сторін розрізняють цивільні і воєнні об'єкти. Відповідно до положень міжнародно-правових актів воєнні об'єкти — це ті об'єкти, що у силу свого розташування, призначення або використання вносять ефективний внесок у воєнні дії і руйнацію, захоплення або нейтралізація яких при існуючих обставинах дає явну воєнну перевагу.

Об'єкти, що не є військовими, вважаються цивільними і включають: а) житла, споруди, засоби транспорту, що використовуються цивільним населенням; б) місця, які використовуються винятково цивільним населенням (притулки, лікарні); в) джерела водопостачання, греблі, дамби, електростанції. Цивільні об'єкти не повинні бути об'єктами військового нападу.

Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 р. передбачає додаткові заходи захисту культурних цінностей (тобто цінностей, що мають велике значення для культурної спадщини кожного народу). До них відносять: а) пам'ятники архітектури, мистецтва, історії, рукописи, книги, картини, ін.; б) музеї, бібліотеки, архіви і т.п.; в) центри, у яких є значна кількість культурних цінностей. Отже, стосовно культурних цінностей забороняється: піддавати їх нападу або знищенню; робити культурні об'єкти об'єктом репресалій; вивозити їх за кордон, приводити в непридатність.

Як бачимо, саме міжнародно-правові механізми захисту прав людини розраховані на час ведення воєнних дій, тобто в умовах офіційно оголошеного стану війни. В інших умовах питання захисту прав людини регламентується, як правило, національним законодавством.

Обов'язок держави на захист мирних зібрань

Костюк В.Л., кандидат юридичних наук, начальник наукової лабораторії з проблем громадської безпеки ННІПФПМГБНГУ НАВС

Держава виступає гарантом дотримання всіх прав та свобод громадян. Одним із таких прав є право на проведення мирних зібрань та мітингів. І в даному випадку на державу покладається обов'язок по активному захисту мирних зібрань та мітингів. Це повинно бути прямо передбачено відповідним національним законодавством, що відноситься до свободи зборів та повноважень правоохоронних органів в даній сфері всіх держав, де верховенство права є пріоритетом в її діяльності.

У відповідності до цього обов'язку держава повинна стояти на захисті прав та свобод учасників мирних зібрань від всіх осіб чи груп осіб (включаючи провокаторів та учасників інших зборів, що проводяться в знак незгоди з даними зборами), які намагаються зірвати це мирне зібрання та перешкоджають його проведенню.

Особливе значення свободи зібрань для демократичних європейських держав передбачається їх законодавством. Всі затрати, що пов'язані з забезпеченням відповідних мір безпеки (включаючи управління транспортними потоками та великим скупченням громадян, а також надання першої невідкладної допомоги), повинні повністю взяти на себе органи держави. Держава не повинна вимагати ніякої додаткової плати за забезпечення належного громадського порядку. Більше того, від організаторів масових зібрань не слід вимагати страхування цивільної відповідальності за проведення міроприємства.

Аналогічно до того, відповідальність за прибирання території після проведення мирних зібрань повинні виконувати відповідні комунальні служби. Висунення вимог до організаторів зборів про оплату таких трат може бути перешкодою для тих хто планує проведення використати своє право на свободу зібрань, а для багатьох організаторів може стати перешкодою для проведення зібрання.

Обов'язок держави захищати мирні зібрання набуває особливого значення в тих випадках, коли особи, що проводять або намагаються провести збори, притримуються відмінних поглядів. В таких випадках виникає ймовірність порушення правопорядку. Крім цього обов'язок держави по захисту мирних зборів розповсюджується і на проведення зборів опонентів.

Обов'язок захищати мирні зібрання передбачає, що працівники правоохоронних органів повинні мати відповідну підготовку для вирішення проблемних питань, що можуть з'явитися в процесі проведення зібрань. Держава в особі правоохоронних органів повинна приділяти значну увагу культурі і етичним принципам та правам людини в своїй діяльності.

Отже за державою закріплений обов'язок мати достатні ресурси в особі правоохоронних органів для забезпечення охорони громадського порядку під час проведення мирних зборів усіх учасників зібрань не зважаючи на їх політичні релігійні та інші погляди.

Право людини на життя

Косенко С.С., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС

В час, коли Україна переживає такий складний період свого існування, саме питання дотримання прав людини в сучасних умовах є дуже актуальними.

Розвиток України, як демократичної правової держави, потребує реального забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

До особистих прав людини належать: право на життя; на повагу та захист її гідності; на свободу та особисту недоторканність; на недоторканність житла; на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; на невтручання в особисте і сімейне життя; на свободу пересування і вільний вибір місця проживання; на свободу думки і слова; на свободу світогляду і віросповідання; на належні, безпечні й здорові умови праці; вільний розвиток особистості; право на охорону здоров'я тощо.

Безперечно, що пріоритетним правом є право на життя без забезпечення якого немає сенсу ставити питання про дотримання інших прав і свобод людини. Людина є найбільшою соціальною цінністю. Тому всебічна охорона її життя є один з основних обов'язків держави.

Право на життя являє собою універсальне загальновизнане природне право людини і громадянина, яке закріплено в міжнародних правових актах та конституціях багатьох країн світу. Воно гарантується Загальною декларацією прав людини (стаття 3): «Кожна людини має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність». Стаття 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права визнає право кожного на життя, додаючи, що це право «має бути захищене законом», а також, що «ніхто не може бути позбавлений життя свавільно». Європейська Конвенція про захист прав людини та основних свобод (стаття 2) також відмічає право людини на життя та про захист цього права.

Конституція України у статті 3 визначила, що «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», а в статті 27 зазначено, що «Кожна особа має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя». На підтвердження цієї норми Верховна Рада України скасувала кримінальне покарання у вигляді смертної кари. Тому ніхто не може бути позбавлений життя навіть за рішенням суду.

В законі визначено і держава повинна вживати ефективні заходи щодо боротьби зі злочинністю, в тому числі насильницького позбавлення життя людини (при цьому необхідно брати до уваги ситуації при самозахисті від протиправних посягань на життя і здоров'я).

Нажаль дуже високою є смертність населення. Однією з причин, окрім низького рівня якості життя значної частини людей в Україні є низький рівень надання медичної допомоги. Держава повинна розробити правила і стандарти якості медичної допомоги, які б зобов'язали державні та приватні медичні заклади вживати належні заходи для захисту життя пацієнтів (лікарські помилки).

Всі ці причини призводять, до того, що право на життя, яке повинна охороняти держава, не має захисту в повній мірі.

Для негайної зміни такої ситуації в державі необхідно невідкладне та якісне реформування майже всіх галузей життєдіяльності суспільства, оскільки реформи, які починались, не прийшли до логічного кінця. Переглядаються стратегії реформування, але не зазначаються чіткі цілі і строки їх виконання, ігноруються дослідження науковців, а беруться до уваги інтереси лобістів, що призводить до непослідовних та суперечливих дій.

Забезпечення, гарантування та реалізація прав людини є однією з найважливіших ознак правової держави.

Справжнє здійснення і захист прав людини на життя можливо забезпечити завдяки створенню демократичних політичних інституцій та організацій у суспільстві, а також шляхом надання правових та судових гарантій та вироблення механізмів захисту.

Шляхи та гарантії досягнення вищої мети народного суверенітету у правах і свободах

Заяць Н.В., доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії держави та права НАВС

Найважливішою політичною гарантією прав і свобод людини і громадянина є державний суверенітет. Відповідно до Преамбули Конституції України, Верховної Ради України від імені Українського народу, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, прийняла Конституцію України. Саме тому зміст та спрямованість державної діяльності визначаються правами і свободами людини і громадянина.

На думку Б. Кістяківського, реалізація невід'ємних прав людини є обов'язковою умовою будь-якого політичного, правового та соціального прогресу. Тому вона повинна бути основоположною в будь-якій теорії, яка прагне створити взаємовідносини особи та влади [1 с. 143]. Це стосується і теорії народного суверенітету.

Цінність теорії правової держави, якою себе у ст. 1 Конституції проголосила Україна, полягає в максимальних гарантіях природних прав особи. Під правовою державою слід розуміти не якусь абстрактну державу панування права, а державу, яка максимально гарантуватиме природні права особи, причому не тільки через механізми судового захисту, але й через автоматизм дії законів, які захищають дані права. Саме в цьому полягає основне завдання держави, її органів і посадових осіб. Метою правової держави є розширення прав особи, вдосконалення конституційно-правових механізмів їх реалізації та захисту.

З появою ідей правової держави і розвитком цих ідей у взаємозв'язку з уявленнями про народ як єдине джерело державної влади в науковій сфері остаточно утвердилося уявлення про пріоритетність суспільства перед державою, більш того, з'явилося уявлення про державу як інститут

суспільства. В наш час правова держава є найважливішим інститутом суспільства, оскільки правова держава є встановленою громадянським суспільством владою, забезпечується верховенство закону та прав і свободи.

Ставлення держави до прав людини і громадянина є головним показником справедливості держави в сучасному світі. Відповідно до ч. 2 ст. 3 Конституції України права і свободи та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави, яка несе відповідальність за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Відповідно до ч. 3 ст. 8 Конституції України, кожній людині і громадянину гарантується звернення до суду за захистом конституційних прав і свобод безпосередньо на підставі Конституції України [2]. Саме на таких конституційних положеннях повинна базуватись сучасна законодавча стратегія.

17.07.1997 р. Верховна Рада України ратифікувала Європейську Конвенцію про захист прав та основних свобод 1950 р. Однак, на міжнародно-правовому рівні Європейський суд з прав людини постійно наголошує, що права людини повинні сприйматись та забезпечуватись не як теоретичні або ілюзорні, а як конкретні та дієві.

Слід зазначити, що в СРСР довгий час переважала марксистська концепція прав людини, що у загальних рисах нагадувала сучасну східну (азійську) модель. Марксистська концепція не визнавала головної «західної» характеристики прав людини: їх невідчужуваного, фундаментального та індивідуального характеру, а також природно-правового походження. Тому права людини, які закріплювались у текстах радянських конституцій, залишались номінальними та не мали жодних юридичних гарантій. Право, за умов існування режиму соціалістичної законності, переважно виконувало роль інструменту боротьби з політичними опонентами та слугувало функції стримування росту злочинності. Тому замість принципу верховенства права – однією з фундаментальних засад західної цивілізації – насаджувався принцип верховенства закону («диктатури закону»), що на практиці виявилось у реалізації принципу верховенства волі суверена (одноосібного правителя).

Конституція України взяла за основу західну концепцію прав людини, відповідно до якої права індивіда переважають над суспільством.

Відповідно до п. 1 ст. 92 Конституції України, права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина визначаються виключно законами України [2]. На нашу думку, це означає, що Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні і водночас представницький орган приймає закони за принципом правового представництва народу, кожного громадянина.

Сучасна демократія в українській моделі, яка закріплена в Конституції України, ґрунтується на ідеї народного суверенітету. На цій основі створюється позитивний зміст теорії суверенітету народу як конституційно-правова доктрина верховенства народних прав, пріоритету прав і свобод людини та громадянина і верховенства народу як джерела публічної влади, що має різні державно-правові форми.

Державний суверенітет є найважливішою політичною гарантією прав і свобод людини і громадянина. Держава створює систему організаційно-правових гарантій прав і свобод людини і громадянина (гарантії реалізації, охорони, захисту, матеріальні і процесуальні тощо) і визнає обов'язковими для себе міжнародно-правові засоби забезпечення прав і свобод людини. Насамперед, принцип прав і свободи громадян є необхідною передумовою буття народу в якості носія суверенітету і єдиного джерела влади, отже в

основі принципу народного суверенітету, - принцип утвердження і забезпечення прав і свобод людини і громадянина (останні є складовою народного суверенітету). А з іншого боку – лише суверенна демократична держава може гарантувати політичні права людини і громадянина.

Узагальнюючи дані підходи, можна визначити гарантії як засоби, способи і умови, що забезпечують здійснення суб'єктивних прав і законних інтересів особи. Незважаючи на те, що суб'єктами – адресатами, до яких апелює закон з вимогами створення або підтримки прав людини, поряд з органами державної влади та їх посадовими особами, органи місцевого самоврядування, є громадяни та громадські об'єднання, але головним координатором і єдиним суб'єктом конституційно-правової відповідальності за створення і забезпечення прав і законних інтересів людини є держава.

Виходячи з вищевикладеного, в сучасних умовах в Україні потрібне детальне конституційно-правове регулювання прав, свобод людини і громадянина, формування конституційного процесу їх забезпечення. Для вирішення проблем, які виникають у цій сфері, на нашу думку, для формування ефективного конституційного процесу, спрямованого на оптимізацію реалізації законних інтересів особи, потрібно враховувати права і свободи людини і громадянина в процесі правотворчості.

Треба враховувати те, що відставання з реалізацією гарантованих Конституцією положень і її престиж і всього права в цілому. На жаль, навіряд чи сьогодні можна вважати, що створення народної держави завершено та чинна Конституція закріпила сформований порядок. Ця мета, для досягнення якої потрібно засвоєння нових підходів взаємодії людини і держави, необхідно подолати колишні стереотипи та час. Однак, позитивна динаміка все ж спостерігається в практиці розвитку держави і суспільства.

Список використаних джерел:

1. Кистяковский Б.А. Государство правовое и социалистическое [текст] Б.А. Кистяковский // Вопросы философии. – 1990. - №6. – с. 141-159.
2. Конституція України від 28 червня 1996р. №254 к/96-ВР// Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 р., №30, стаття 141.

Державотворча функція державної мови

Янковська Г.В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін ННІПІ НАВС

Функції державної мови – це форми і напрями використання державної мови в державі, практичний прояв її сутності, її призначення в системі державно-правових явищ. Державна мова виконує різні функції, зокрема комунікативну, інформаційну, культуроносну, об'єднувальну, отожднювальну, обрядову, націєрозвивальну, освітню, регуляторну, символічну, державотворчу, громадянсько-набувальну, інструментальну.

Якщо говорити про те, що державна мова є ознакою держави, то варто визначати державотворчу функцію державної мови. У більшості випадків, таку функцію виконує мова найпоширенішої у межах держави нації, мова корінної, титульної нації. Не всі науковці визнають цю функцію. Утім, думаємо, для українських реалій вона є слушною. Зокрема про це влучно писав І.Огієнко: «Без добре виробленої рідної мови немає всенародної свідомості, без такої свідомості немає нації, а без свідомої нації – немає державності, як найвищої громадської організації, в якій вона отримує найповнішу змогу свого всебічного розвитку й виявлення» [1, с. 3]. На цьому ж наголошували

В. Іванишин та Я. Радевич-Винницький: «Свого часу говорилося: «Буде держава – буде й мова» (В. Яворівський). Воно так, але, як бачимо, ще в часи М. Левицького розуміли, що якби «була мова», то була б і держава. Тож якщо хочемо мати справжню державу, подбаймо про українську мову. Без української мови не буде української держави» [2].

Нерідко вважається, що поняття «державна мова» та «державна мова» є взаємопов'язаними і взаємозумовленими. Так, досліджуючи становлення і розвиток ідеї українського державотворення в Галичині, М. Мацькевич прийшов до висновку, що «визнання української мови, створення умов для її функціонування стало чи не найважливішим чинником українського національного відродження, а отже і українського національного державотворення» [3, с. 7]. Юрист Сергій Шелухін у своїй вересневій записці 1918 року до прем'єр-міністра Ф. Лизогуба зазначав: «Не можна не завважати, що похід проти української мови зростає одночасно з ростом походу проти української державності» [4]. Інший дослідник К.А. Тиганій вважає, що «мова (національна, державна) виявляється важливим, майже головним фактором державотворення, із втратою якого втрачається культурний, інформаційний простір, національна самоідентифікація, національна ідентичність, а разом з нею найцінніше – нація, держава» [5].

Разом з тим будь-які прояви знищення державної мови розцінюються у більшості випадків як прояви знищення самої держави. Так, у Польській Республіці офіційно вважають боротьбу проти польської мови як факт роздержавлення. Саме на цьому наголошено у преамбулі до Закону Польської Республіки «Про польську мову»: «...зважаючи на польський історичний досвід, коли боротьба загарбників і окупантів з польською мовою була інструментом роздержавлення польського народу...». Якщо мова є інструментом роздержавлення, то вона є відповідно інструментом державотворення.

Відомі факти і в Україні щодо лінгвоцидної політики минулого століття, яка була спрямована на знищення нації, народу України, а відтак і її держави, що й зазначено в Концепції державної мовної політики, затвердженій Указом Президента України від 15.02.2010: «Незалежна Україна успадкувала деформовану мовну ситуацію, що склалася внаслідок асиміляції українців. У минулому під гаслами боротьби з «малоросійським сепаратизмом» та «українським буржуазним націоналізмом» знищувалася мовно-культурна ідентичність українців. Їх природне бажання зберегти українську мову розглядалося як прояв прагнення до державної незалежності». Саме тому в цій концепції утвердження і розвиток української мови визнається як базовий системоутворюючий складник української державності.

Ще одним фактом того, що державна мова виконує державотворчу функцію є те, що у більшості країн світу правові норми щодо функціонування державної (офіційної мови) зазначено в перших розділах (главах) основних законів держав – конституціях. Такі засади дають підстави стверджувати, що насамперед у пострадянських країнах державна мова виконує державотворчу функцію. Правова норма щодо правового режиму державної української мови розташована у першому розділі Конституції України «Загальні засади». Саме тому Конституційний Суд України визнав державну мову складовою конституційного поняття «конституційний лад». Цю ж тезу він повторює і в рішенні № 1-18/2008 від 22.04.2008: «Статус української мови як державної є складовою конституційного ладу держави на рівні з її територією, столицею, державними символами».

На цьому наголошував і суддя Конституційного Суду України В.І. Шишкін, який, аналізуючи частину першу та другу ст. 10 Конституції України, писав: «Зазначена стаття Конституції України міститься в розділі І «Загальні засади», положення якого встановлюють стрижневі елементи суспільного ладу українського народу і конституційного устрою Української держави, тобто доктринальні положення державотворення... За частиною другою статті 10 Конституції України українська мова має виконувати відповідну державотворчу, на відміну від інших мов, функцію...» [6, с. 225-226].

Список використаних джерел:

1. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1994. – 218 с. - Режим доступу: <http://www.vesna.org.ua/txt/vidrodzhenia/ivanyshev/movnaz/index.html>
2. Огінко І.І. Наука про рідномовні обов'язки: Рідномовний катехізис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства. – Факс. вид. – К.: АТ «Обереги», 1994. – 72 с. Тут С.7-8
3. Мацькевич М.М. Становлення і розвиток ідеї українського державотворення в Галичині (друга половина ХІХ – початок ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. Наук : 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / М.М. Мацькевич. – К., 2002. – 20 с.
4. Лизогуб Ф. Похід проти української мови зростає одночасно з ростом походу проти української державности... / Ф. Лизогуб // Віче. – 1994. – № 2. – С. 150.
5. Тиганій К.А. Мова як важливий фактор державотворення / К.А. Тиганій // Інтелігенція і влада. – Одеса, – 2006. — Вип. 8: сер.: Історія. — С.159–165.
6. Шишкін В. І. Мова як складник державотворення / В. І. Шишкін // Мовознавство : Науково-теоретичний журнал. – 2013. – № 2/3. – С. 221-231.

Інститут об'єднань підприємств як рудимент адміністративно-командної системи економіки

Петрина В.Н., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри господарсько-правових дисциплін ННІПП НАВС

Концепція об'єднання підприємств, як певної організаційно-правової форми юридичних осіб, з'явилася в СРСР в умовах адміністративно-командної системи економіки і дісталася у спадок Україні. В СРСР існували, так звані, промислові об'єднання, що були юридичними особами, правовий статус яких визначався, головним чином, Загальним положенням про всесоюзне і республіканське промислове об'єднання, затвердженим постановою Ради Міністрів СРСР від 02.03.1973 р. № 140. Промислове об'єднання згідно з п. 1 зазначеного Положення складалося з державних підприємств та інших організацій, які також мали статус юридичних осіб [1]. І хоча з точки зору ринкової економіки і права, що її регулює, ідея, що особа, як суб'єкт права, може складатися з інших осіб, є абсурдною, з точки зору командної економіки, організація якої влаштована за армійським зразком, така ідея є зрозумілою, адже, як відомо, полк складається із батальйонів, дивізія складається із полків і т.д. Промислове об'єднання згідно з п. 5 зазначеного Положення управляло підприємствами, що входили до його складу, та було по відношенню до них як вищий орган [1]. Таким чином, через промислові об'єднання до підприємств доводились команди вищестоящего начальства і промислове об'єднання було органом господарського управління, середньою ланкою в триланковій системі державного управління промисловістю [2].

В чинному законодавстві України правове становище об'єднань підприємств визначається, головним чином, нормами ГКУ (статті 118-124). Концепція об'єднання підприємств, закріплена в ГКУ, очевидно запозичена із радянського права. Об'єднання підприємств в Україні так само, як і промислові об'єднання в СРСР є, по-перше, юридичними особами, по-друге, утворюються у складі двох або більше юридичних осіб та, по-третє, утворюються з метою управління діяльністю підприємств, що до них входять.

В статті 120 ГКУ передбачено, що об'єднання підприємств можуть створюватись в таких організаційно-правових формах, як асоціація, корпорація, консорціум та концерн. У цьому зв'язку треба зауважити, що в ГКУ термінам «асоціація», «корпорація», «консорціум» та «концерн» надано іншого значення, ніж ці терміни мають в країнах з розвинутою економікою. Поняття «асоціація», «корпорація», «консорціум» та «концерн», що існують в праві країн з розвинутою економікою, на принциповому рівні відрізняються від інститутів українського права з аналогічними назвами. Зокрема, вони не є юридичними особами, що утворюються у складі двох або більше інших юридичних осіб, та не утворюються з метою управління діяльністю інших юридичних осіб, що до них входять.

Так, на відміну від визначення, даного в статті 120 ГКУ, асоціація (англ. Association) в праві країн з розвинутою економікою не є організаційно-правовою формою юридичної особи. Це загальне поняття, яке, зазвичай, означає будь-яку групу фізичних або юридичних осіб, які об'єдналися для досягнення певної мети або підприємницьку організацію, що не має статусу юридичної особи і не розглядається окремо від осіб, з яких вона складається [3, с. 119].

На відміну від визначення, даного в статті 120 ГКУ, під корпорацією (англ. Corporation) в праві країн англо-американської системи права, звідки походить цей термін, розуміється «організація (зазвичай господарська), що законом наділена правом діяти як окрема особа, відокремлена від своїх учасників, які володіють нею, і яка має права випускати цінні папери і існувати на протязі невизначеного проміжку часу» [3, с. 341]. Тому можна погодитись з О.О.Мельником, який відмічає, що «в правовій термінології США та інших держав англосаксонської правової системи поняття «корпорація» ототожнюють з поняттям «юридична особа» [4, с. 5].

Знову ж таки, на відміну від визначення, даного в статті 120 ГКУ, термін «консорціум» (англ. Consortium) в англо-американському праві визначається як «група компаній, що домовились про досягнення спільної мети або участі у проєкті на користь усіх учасників. Ці відносини зазвичай передбачають співпрацю і розподіл ресурсів, а часом і спільну власність» [5, с. 119]. Консорціум не є організаційно-правовою формою юридичної особи і, взагалі, не може бути юридичною особою, а є договірним інститутом, за ознаками схожим на український інститут спільної діяльності.

Термін «концерн» (нім. Konzern) в німецькому праві, звідки він походить, означає не юридичну особу відповідної організаційно-правової форми, як в українському праві, а загальне поняття, яке згідно з § 18 Закону ФРН «Про акціонерні товариства» охоплює собою численні різноманітні групи компаній, пов'язаних між собою відносинами контролю [6]. Такий контроль може здійснюватись як через корпоративні права, так і через відповідні договірні відносини. Поняття концерн в німецькому праві нагадує таке поняття Закону України «Про захист економічної конкуренції», як «пов'язанні особи», і так само служить цілям контролю монополізації ринку.

Потрібно відмовитись від концепції об'єднань підприємств як певної організаційно-правової форми юридичної особи. Зазначена концепція має бути замінена на концепцію господарського об'єднання, яке має бути загальним поняттям, що означає будь-яку групу суб'єктів господарювання, пов'язаних між собою відносинами контролю (виходячи із того поняття контролю, що дається в абзаці четвертому ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції»).

Поняття асоціація, корпорація, консорціум та концерн мають бути або вилучені з ГКУ, або їм має бути надане таке значення, яке вони мають в праві країн з розвинутою економікою (про таке значення мова йшла в вище).

Список використаних джерел:

1. Загальне положення про всеоюзне і республіканське промислове об'єднання, затвердженого постановою Ради Міністрів СРСР від 02.03.1973 р. № 140 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=FSI;n=1092>

2. Большая советская энциклопедия – М.: Советская энциклопедия 1969—1978 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/1/24299/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BC%D1%8B%D1%88%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B5>.

3. Black's Law Dictionary. Seventh Edition. - St. Paul, MN: West Publishing Co., 1999. - 1738 p.

4. Мельник О.О. Корпоративне право України – К.: ФОРМ Мельник О.О. 2008 – 368 с.

5. Dictionary of Business Terms. Second Edition - N.Y.: Barron's 1994 - 692 p. - С. 119

6. Aktiengesetz. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gesetze-im-internet.de/aktg/_18.html.

Дотримання прав людини при судовому розгляді справ про адміністративні правопорушення: теоретичний аспект

Грянка Г.В., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри загальноправових дисциплін ННІПП НАВС

Адміністративно-деліктний процес і адміністративну відповідальність застосовують для захисту особистості, охорони прав і свобод людини й громадянина, встановленого порядку та суспільної безпеки, власності, від адміністративних правопорушень.

Адміністративній відповідальності також належить значна профілактична роль у запобіганні злочинам, оскільки об'єкт посягань у багатьох адміністративних правопорушеннях і кримінальних злочинах той самий: права і свободи громадян, власність, громадський порядок, порядок у правлінні й інші адміністративно-правові відносини.

Адміністративна відповідальність – це примусове, з додержанням встановленої процедури, застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, які виконані правопорушником [1, С. 21].

Судова форма розгляду справ про адміністративні правопорушення – це найважливіша гарантія реалізації й охорони прав та інтересів громадян, задіяних у сфері адміністративно-деліктного процесу. Принцип змагальності дає змогу повністю реалізувати всі процесуальні засоби і способи, що належать громадянам і надають їм реальну можливість обстоювати свою позицію у справі [2, С. 349].

Провадження у справах про адміністративні правопорушення має здійснюватися з дотриманням принципів верховенства права, пріоритетів прав фізичних та юридичних осіб, із врахуванням інтересів суспільства і держави в цілому.

Невідповідність законодавства загальноновизнаним стандартам захисту прав і гарантування свобод людини та громадянина сьогодні викликають труднощі при розгляді даних справ.

Згідно з чинним КУпАП суд апеляційної інстанції, розглядаючи справи зазначеної категорії, має право: залишити апеляційну скаргу без задоволення, а постанову без змін; скасувати постанову й закрити провадження у справі; скасувати постанову й прийняти нову постанову; змінити постанову [3].

Водночас законодавчо встановлено, що постанова апеляційного суду набирає законної сили відразу після її ухвалення, є остаточною й оскарженню не підлягає.

Таким чином, по-перше, в апеляційному суді розгляд адміністративної справи має логічне завершення, що виключає імовірність багаторазового повернення справи до першої інстанції, яке можливе, наприклад, у кримінальному, господарському або цивільному процесах. По-друге, із вертикалі правосуддя виключено Голову Верховного Суду України і його заступників, які тепер позбавлені можливості розглядати адміністративні справи в касаційному порядку.

Право на оскарження – одна із найважливіших гарантій захисту прав особи, притягнутої до адміністративної відповідальності, а також потерпілого.

Також це форма перевірки законності й обґрунтованості прийнятої у справі постанови, найшвидше виправлення допущених помилок, виявлення недоліків

у роботі органів, які розглядають справи про адміністративні правопорушення [4, С. 119].

Скасування повноважень судді щодо перегляду прийнятої ним постанови, усунення Верховного Суду України від перегляду ухвалених місцевими та апеляційними судами постанов у справах про адміністративні правопорушення може мати негативні наслідки не лише для порушника чи потерпілого, а й для цивільного та адміністративного судочинства, де постанови суддів у справах про адміністративні правопорушення мають преюдиціальне значення, а також зроби́ть неможливим виправлення у таких постановах описок і помилок.

На нашу думку, доцільно запровадити порядок перегляду постанов, ухвалених судом апеляційної інстанції. Такий перегляд міг би здійснюватись колегіально у складі трьох суддів суду апеляційної інстанції, що дало б можливість виправити ті порушення, недоліки чи неповноту, які можуть бути допущені при розгляді апеляційної скарги суддею одноособово.

Корисним було б запровадження інституту перегляду постанови у зв'язку з нововиявленими обставинами. Такий перегляд, передбачений у чинному цивільному, кримінальному, адміністративному законодавстві, дав би змогу переглянути постанову суду в разі виявлення обставин, які не були і не могли бути відомі особам, але при їх установленні, розглядаючи справи, суд виніс би принципово нову постанову. Інститут перегляду постанови за нововиявленими обставинами був би однією з гарантій дотримання принципу всебічного, повного та об'єктивного розгляду справи.

Список використаних джерел:

1. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний процес : Навчальний посібник / В. К. Колпаков, В. В. Гордєєв. –Х. : «Харків юридичний», 2012. –228 с.
2. Бандурка О.М., Тищенко М.М. Адміністративний процес: Підруч. для вищих навч. закл. – К., 2002. – 287 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. / Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984 – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
4. Короєд С.О. Перегляд рішень суду в справах про адміністративні проступки // Судова апеляція. – 2007. – № 3. – С. 119.

Юридичні особи, як суб'єкт адміністративної відповідальності

Сергєєв І.С., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри загальноправових дисциплін ННІПІ НАВС
Лішук А.О., студент ННІПІ НАВС

Відповідно до вимог сучасного суспільно-політичного життя, стану розвитку суспільних відносин, відбувається реформування традиційних інститутів адміністративного права, яке потребує переосмислення, насамперед, ключових засад регулювання відповідних відносин. При цьому чимало невирішених питань залишається при детальному з'ясуванні змісту адміністративної відповідальності юридичних осіб. Так, можливість визнання юридичних осіб суб'єктами адміністративної відповідальності було і залишається предметом спору правознавців.

Зокрема виникають питання щодо такого:

1. Чи потрібно запропонувати передбачення в адміністративному законодавстві юридичної особи як суб'єкта адміністративної відповідальності;
2. Чи включити до КУпАП визначення адміністративного правопорушення юридичної особи? З'ясувати особливості застосування адміністративної відповідальності до юридичних осіб.

Відповідь на питання, чи є юридичні особи суб'єктами адміністративної відповідальності шукали багато вчених-адміністративістів. Серед них В. Кротюк, А. Іоффе, Л. Кравченко, Є. Герасименко, В. Стефанюк, І. Голосніченко, М. Михеєнко, Ю. Колесніченко, Д. Лук'янець, та ін. Більшість з них схилиються до думки, що юридичні особи виступають суб'єктами адміністративної відповідальності. А В. Кротюк, А. Іоффе, Д. Лук'янець вважають, що юридичні особи не є суб'єктами адміністративних правопорушень у контексті КУпАП, але адміністративні відносини в широкому розумінні охоплюють і відносини за участю юридичних осіб [1, 31]. Проте Л. Кравченко та О. Плетньова стверджують, що в умовах розвитку ринкових відносин і появи великої кількості суб'єктів підприємницької діяльності різних організаційно-правових форм норми чинного КУпАП України стосуються не лише фізичних осіб, а й юридичних. До такої ж думки схилиється і Є. Герасименко [2, 8].

Нині діє значна кількість нормативно-правових актів, які дозволяють застосовувати заходи адміністративного впливу до юридичних осіб. Так, в Особливій частині КУпАП міститься значна кількість юридичних складів, суб'єктом яких є юридична особа. Як у теорії, так і на практиці постійно виникають питання, пов'язані з притягненням до відповідальності юридичних осіб за адміністративні правопорушення, а отже і питання яким має бути склад правопорушення й чи є вина необхідним елементом складу правопорушення є актуальним.

Адміністративна відповідальність має ряд характерних ознак : 1) підставою є тільки те правопорушення, за здійснення якого передбачено адміністративне покарання, 2) суб'єктами можуть бути фізичні та юридичні особи, які притягаються до відповідальності за такі провини, як невиконання або порушення правил дорожнього руху, охорони природи та ін., 3) адміністративним законодавством за вчинення адміністративних правопорушень передбачено перелік покарань (ст. 24 КУпАП). Таким чином, наявність складу правопорушення є необхідною підставою адміністративної відповідальності.

Юридичний склад адміністративного правопорушення містить чотири елементи: об'єкт правопорушення, суб'єкт правопорушення (у нашому випадку юридична особа), об'єктивний бік, тобто зміст правопорушення, суб'єктивний бік, тобто психоемоційний стан порушника. Відсутність кожного з цих елементів виключає як наявність складу в цілому, так і, відповідно, застосування заходів державного примусу. Виходячи з цього, доцільно проаналізувати склад адміністративного правопорушення, яке вчиняється юридичною особою.

Об'єктом адміністративного правопорушення є суспільні відносини, які регулюються та охороняються нормами адміністративного права у сферах виконавчої влади, що передбачають застосування встановлених законодавством видів адміністративного покарання .

До об'єктів адміністративних правопорушень зокрема належать : охорона праці і здоров'я населення, власність, охорона природи, використання природних ресурсів, охорона пам'яток історії та культури, промисловість, будівництво, тощо.

Названі об'єкти за своєю правовою характеристикою - родові об'єкти адміністративних правопорушень, які становлять невід'ємну та самостійну частину загального об'єкта. Загальним профілактичним об'єктом є запобігання адміністративним правопорушенням. Розрізняють також видовий об'єкт -

специфічну юридичну групу суспільних відносин, що виступає різновидом родового об'єкта. У КУпАП видовий об'єкт досить повно та об'ємно регулює адміністративну відповідальність: транспорт, дорожній рух, фінанси, податки і збори тощо. Об'єктивний бік правопорушення виражається в дії або бездіяльності, що заподіяла шкоду суспільним відносинам, а також спосіб, місце, час, знаряддя вчинення правопорушення та інші обставини.

Суб'єктом правопорушення є особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, в нашому випадку – юридична особа. Отже, орган, що розглядає конкретну справу про адміністративне правопорушення, мусить довести провину як юридичної, так і фізичної особи.

Суб'єктивний бік правопорушення виражається в психічному ставленні суб'єкта до вчинених ним дій (бездіяльності). Таким чином, виникає питання: чи є вина необхідним елементом складу адміністративного правопорушення, скоєного юридичною особою? Спочатку треба визначитися з поняттям «вина юридичної особи». Визначення вини юридичної особи слід виводити саме через зв'язок між діями фізичних осіб, які входять до складу юридичної особи, і протиправними діями власне юридичної особи, саме дії фізичних осіб - працівників юридичної особи - можуть викликати протиправні дії останньої, навіть не будучи протиправними. Водночас протиправні дії фізичних осіб, що стали причиною протиправних дій юридичної особи, в багатьох випадках є самостійними правопорушеннями і тягнуть за собою відповідальність саме цих осіб.

На думку В. Стефанюка, І. Голосніченка, М. Михеєнка, вина юридичної особи - це психічне ставлення осіб, які перебувають у безпосередніх організаційно-правових відносинах з нею, причетні до протиправних дій, виражених в актах юридичної особи, що завдали шкоди суспільним відносинам, порядку управління, та їх наслідків, виявлене у формі умислу або необережності [3, 7]. Російський учений Ю. Колесніченко пропонує комплексне розуміння вини юридичної особи як сукупне психічне ставлення колективу, адміністрації до адміністративного правопорушення й оцінки посадовими особами державних органів адміністративної юрисдикції вчиненого діяння [4, 132].

У той же час Д. Лук'янець пише, що важливе значення має суб'єктивний аспект самої категорії вини, тому для визначення вини юридичної особи переважає оцінка фізичною особою не власних дій, а того, яким чином її дії впливають на дію саме юридичної особи. Уточнюючи поняття винних дій для юридичної особи, він зазначає, що протиправні дії, вчинені юридичною особою, вважаються винними, якщо вони є наслідком свідомих дій (бездіяльності) фізичних осіб, котрі входять до складу юридичної особи [5, 9]. Адміністративна відповідальність юридичної особи настає за вчинення нею забороненої КУпАП дії чи бездіяльності, яка виконана або санкціонована її керівником чи колективним органом управління, що діяв від імені юридичної особи.

Таким чином, можна дійти думки про необхідність подальшого вдосконалення чинного законодавства, що регулює відносини адміністративної відповідальності юридичних осіб України на сучасному етапі розвитку щодо притягнення до адміністративної відповідальності юридичних осіб, а саме: 1) передбачити в адміністративному законодавстві поряд з фізичними особами і юридичну особу як суб'єкта адміністративного правопорушення; 2) включити до КУпАП визначення адміністративного правопорушення юридичної особи, закріпивши при цьому принцип вини юридичної особи у вчиненні адміністративного правопорушення як обов'язкову умову притягнення її до адміністративної відповідальності; 3) що стосується відповідальності, то

потрібно внести зміни до ст. 24 КУпАП щодо відповідальності юридичної особи да й самого керівника, тобто позбавлення права займатись підприємницькою діяльністю на певний строк, в залежності від спучення суспільної небезпеки вчиненого адміністративного правопорушення.

Список використаних джерел

1. Кротюк В. Фінансові санкції та адміністративна відповідальність: проблема співвідношення / В. Кротюк, А. Іоффе, Д. Лук'янець // Право України. – 2000. – № 5. – С. 29–33.

2. Герасименко Є. С. Питання реформування інституту адміністративної відповідальності: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юр. наук: 12.00.07 / Герасименко Є. С. ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2000. – 21 с.

3. Стефанюк В. Інститут адміністративної відповідальності юридичних осіб: проблеми теорії та практики / В. Стефанюк, І. Голосніченко, М. Михеєнко // Право України. – 1999. – № 9. – С. 6–9.

Відмінність воєнізованих органів поліції від цивільних

Білик В.М., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративної діяльності НАВС

Шутенко Л.Л., головний спеціаліст управління муніципального розвитку Житомирської міської ради, здобувач кафедри цивільного права і процесу НАВС

За обсягом державно-владних повноважень органи поліції можуть бути поділені на повновладні та обмежено-владні. До першої групи належать органи, які володіють повнотою поліцейських повноважень і можуть застосовувати такі гострі поліцейські заходи, як затримання громадян і вживання в установленому порядку фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї.

До обмежено-владних органів поліції належать суб'єкти поліцейської діяльності, які не мають повноважень на затримання і застосування вогнепальної зброї. Це – органи, що мають «усічену» поліцейську компетенцію. До таких органів переважно належать цивільні поліцейські структури: органи, установи та заклади державної санітарно-епідеміологічної служби, органи державного сільського технічного нагляду тощо.

У системі суб'єктів поліцейської діяльності є група органів виконавчої влади, що не являються органами поліції, які здійснюють державне управління (фінансами, освітою, охороною здоров'я, економікою тощо), але наділені окремими повноваженнями поліцейського характеру: правом здійснювати у межах своєї компетенції ліцензійно-дозвільну і реєстраційно-дозвільну діяльність. Так, Міністерство охорони здоров'я України проводить ліцензування певних видів діяльності (наприклад, з виробництва й оптової реалізації лікарських засобів) і державну реєстрацію потенційно небезпечних з медичної точки зору речовин [1]. До цього списку установ належать Національний банк України, який у своїй діяльності застосовує заходи поліцейського характеру: здійснює банківський (адміністративний) нагляд за роботою кредитних організацій, накладає штрафи, вводить заборони на здійснення кредитною організацією окремих банківських операцій, відкликає ліцензію тощо [2]. Наприклад, у ст. 234-3 КУпАП зазначено, що Національний банк України розглядає справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням порядку здійснення операцій з електронними грошима (стаття 163-14), порушенням банківського законодавства, нормативно-

правових актів Національного банку України або здійсненням ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку (стаття 166-5), порушенням порядку припинення юридичної особи (частини третя, четверта статті 166-6), порушенням законів України та нормативно-правових актів Національного банку України щодо здійснення нагляду (оверсайту) платіжних систем (стаття 166-20) [3].

Органи поліції за характером субординації і видами дисциплінарної відповідальності їх працівників поділяються на цивільні і воєнізовані. Наприклад, органи, установи та заклади державної санітарно-епідеміологічної служби й органи Антимонопольного комітету належать до цивільних суб'єктів поліцейської діяльності, а органи Міністерства внутрішніх справ та Служби безпеки України – до воєнізованих.

Проте історично склалося так, що переважно суб'єкти поліцейської діяльності є воєнізованими структурами. Застосування адміністративного і кримінально-процесуального примусу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї вимагають найчастіше військової структури органів поліції.

І дійсно, воєнізовані органи поліції відрізняються від цивільних цілим рядом особливостей. По-перше, у службовців воєнізованих органів поліції встановлена єдина форма одягу, є спеціальні звання, знаки відмінності (погони) та інші зовнішні атрибути. Формений одяг працівників воєнізованих органів поліції є не тільки «засобом контролю суспільства за її діями», але також як внутрішній регулятор, що примушує носія форменого одягу постійно контролювати власну поведінку. По-друге, воєнізовані органи поліції відрізняються особливою субординацією працівників, суворішою дисципліною, регламентованою Статутами. Державні службовці цих органів несуть дисциплінарну відповідальність за статутами, адміністративну і матеріальну – в особливому порядку. По-третє, працівники воєнізованих органів поліції здійснюють свою службову діяльність нерідко в умовах ризику для життя і здоров'я, причому у багатьох випадках – із зброєю в руках. Це стосується працівників міліції, Служби безпеки України, Державної митної служби України, Державної прикордонної служби України, органів і установ Державної пенітенціарної служби.

Список використаних джерел:

1. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 01 черв. 2000 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Про Національний банк України : Закон України від 20 трав. 1999 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 груд. 1984 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

Органи внутрішніх справ як суб'єкт реалізації Закону України «Про безоплатну правову допомогу»

Панковська М.Р. кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем громадської безпеки НАВС

Органи внутрішніх справ як один із суб'єктів реалізації права на безоплатну правову допомогу, відповідно до ст. 5 Закону України «Про міліцію»:

– забезпечує затриманим та заарештованим (взятим під варту) особам з моменту затримання або арешту (взяття під варту) право захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника, у тому числі

безоплатною правовою допомогою відповідно до закону, що регулює надання безоплатної правової допомоги, реалізацію інших прав затриманих і заарештованих (взятих під варту) осіб;

- інформує в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги про кожний випадок затримання, арешту чи взяття під варту особи, крім випадків, коли така особа захищає себе особисто чи запросила захисника;

- негайно, але не пізніше як через дві години після затримання або арешту (взяття під варту) осіб повідомляє про їх місцеперебування родичам та у разі заявлення усної або письмової вимоги – захиснику, а також адміністрації за місцем роботи чи навчання [1].

Таким чином, простілюється тісна взаємодія органів внутрішніх справ та Центрів з надання безоплатної правової допомоги. Законодавством встановлено чіткий механізм інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб органами, уповноваженими здійснювати адміністративне затримання або затримання згідно з дорученнями правоохоронних органів, або затримання осіб органами досудового розслідування, а також безпосередньо затриманою особою, членами її сім'ї та близькими родичами.

Відповідно до п.2. Попнятку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб [2].

У повідомленні зазначається наступна інформація:

- прізвище, ім'я, по батькові та дата народження затриманої особи (якщо вони відомі);

- час та підстави затримання особи;

- точна адреса місця для конфіденційного побачення адвоката із затриманою особою;

- найменування суб'єкта подання інформації, його поштова адреса, номери телефону та адреса електронної пошти;

- прізвище, ім'я, по батькові та посада особи, що передала повідомлення.

Розгляд повідомлень здійснюється центрами з надання допомоги відповідно до їх компетенції та за умови отримання таких обов'язкових відомостей:

- ступінь родинного зв'язку заявника із затриманою особою, його прізвище, ім'я та по батькові, адреса зареєстрованого або фактичного місця проживання, номер контактної телефону (якщо заявником не є затримана особа);

- прізвище, ім'я та по батькові, дата народження затриманої особи;

- місце, дата і час затримання особи.

Для надання безоплатної вторинної правової допомоги центр з надання допомоги може з'ясовувати у заявника такі додаткові відомості, надання яких не є обов'язковим:

- підстави для затримання особи;

- найменування органу, службова особа якого здійснила затримання, його поштова адреса, посада (звання), прізвище, ім'я та по батькові такої особи.

Відсутність таких відомостей у заявника чи відмова заявника надати такі відомості не можуть бути підставами для відмови у розгляді повідомлення про затримання особи, реєстрації такого повідомлення чи надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Повідомлення суб'єктів подання інформації, які надходять до центру з надання допомоги, реєструється цілодобово в системі та (або) журналі реєстрації повідомлень в момент його надходження. Повідомленню присвоюється відповідний реєстраційний номер, який за допомогою

телефонного, факсимільного зв'язку, електронної пошти або через систему повідомляється суб'єкту подання інформації.

Протягом години з моменту реєстрації повідомлення заявника уповноважена службова особа центру з надання допомоги проводить перевірку інформації про затримання особи шляхом підготовки і надсилання від імені центру з надання допомоги запиту факсимільним зв'язком на адресу Головного управління, управління МВС в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі, на відповідній залізничній, Головного управління, управління СБУ в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі, Головного управління Міндоходів в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі, управління, відділу ДПіТС в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі, регіонального управління Держприкордонслужби, Головного управління, управління ДМС в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі, центрального управління, територіальних управлінь, зональних відділів і зональних відділень Військової служби правопорядку у Збройних Силах або через систему.

Таким чином, із аналізу Порядку випливає, що органи внутрішніх справ безпосередньо взаємодіють з центрами з надання правової допомоги, забезпечуючи захист прав людини на стадії затримання.

Список використаних джерел:

1. Про міліцію: Закон України від 20 груд. 1990 р. № 565-ХІІ [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/565-12>.

2. Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб [Електронний ресурс]: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28 груд. 2011 р. № 1363/ Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BF>

Особливості реалізації права затриманих осіб на захист від обвинувачення та отримання правової допомоги за рахунок держави

Федоровська Н.В. старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем громадської безпеки НАВС

Правовим підґрунтям для забезпечення реалізації права затриманих осіб на захист від обвинувачення та отримання правової допомоги за рахунок держави стало прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу», згідно з яким з 1 січня 2013 року розпочато надання особам захисту, гарантованого державою. Зокрема, центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, утвореними Міністерством юстиції в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі, забезпечується надання безоплатної вторинної правової допомоги особам:

– до яких застосовано адміністративне затримання або адміністративний арешт;

– які затримані за підозрою у вчиненні злочину;

– до яких як запобіжний захід обрано тримання під вартою;

– у кримінальних провадженнях стосовно яких відповідно до положень КПК захисник залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням або для проведення окремої процесуальної дії.

Інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб органами, уповноваженими здійснювати

адміністративне затримання або затримання згідно з дорученнями правоохоронних органів, або затримання осіб органами досудового розслідування здійснюється відповідно до КПК та Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб [1].

Разом з тим, практика його правозастосування, а також проведений Міністерством юстиції аналіз функціонування системи безоплатної вторинної правової допомоги протягом першого півріччя 2013 року свідчать про наявність проблемних питань, пов'язаних із забезпеченням гарантованого державою права затриманих осіб на захист та надання безоплатної вторинної правової допомоги за рахунок держави, серед яких:

- відсутність стовідсоткового повідомлення службовими особами органів внутрішніх справ центрів про випадки затримання осіб;
- несвоєчасне повідомлення службовими особами органів внутрішніх справ центрів про випадки затримання осіб.

Під час опитування, проведеного Міністерством юстиції у травні поточного року, адвокати, залучені до надання безоплатної вторинної правової допомоги, зазначали також інші ризики, серед яких, зокрема, труднощі доступу захисника, призначеного центром, до затриманої особи в ізоляторах тимчасового тримання, зокрема у нічний час, вихідні і святкові дні; обмеження права осіб на конфіденційне побачення із захисником, призначеним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги, та відсутність спеціальних приміщень для цього; проведення з особою, яка не мала процесуального статусу підозрюваного, розмов, опитувань, відбирання пояснень, вчинення інших процесуальних дій, що у подальшому можуть призвести до її затримання та/або повідомлення про підозру; спроби фізичного та/або психологічного впливу на затриманого з метою схилення до відмови від захисника та отримання від затриманого відомостей, що можуть бути використані на користь сторони обвинувачення до першого побачення з адвокатом; неповне повідомлення затриманого про підстави затримання, право на захист, інформування близьких родичів та членів сім'ї тощо.

Вирішення цих проблемних питань потребує здійснення комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності громадян з питань захисту своїх прав у кримінальному провадженні, зокрема права на захист, гарантованого державою [2].

Лепжарна пільгова програма формування системи безоплатної правової допомоги на 2013 – 2017 роки містить низку заходів і заходів спрямованих на підвищення рівня поінформованості громадян щодо захисту своїх прав [3]. Зокрема Лепжарною програмою передбачено проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії серед суб'єктів права на безоплатну правову допомогу адвокатів органів уповноважених здійснювати затримання арешт чи взяття під варту, органів місцевого самоврядування та громадських організацій

У рамках зазначеної кампанії протягом 2013 – 2017 років передбачено: розповсюдження пам'яток для громадян затриманих за підозрою у вчиненні кримінального або адміністративного правопорушення; виготовлення інформаційних плакатів наклеюєк буклетів з номером телефонної «гарячої лінії» безоплатної правової допомоги для розміщення зокрема у приміщеннях чергових частин кабінетах спільних оперативних працівників кімнатах утримання доставлених та затриманих, салонах службових автомобілів та,

зокрема автомобілів для переміщення підозрюваних, обвинувачених, камерх ізольованих тимчасового тримання тощо.

Таким чином спільно зазначити що стан реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу безпосередньо залежить від їх правової освіти.

Список використаних джерел:

1. Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб [Електронний ресурс]: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28 груд. 2011 р. № 1363/ Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BF>

2. Рекомендації «Діяльність органів внутрішніх справ України щодо підвищення рівня обізнаності громадськості з питань реалізації прав учасників процесу у кримінальному провадженні за Кримінальним процесуальним кодексом України» (Всеукраїнська міжвідомча координаційно-методична рада з правової освіти населення, м. Чернівці, 20 верес. 2013 р.) [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/44693>

3. Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги на 2013 – 2017 роки [Електронний ресурс]: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 13 лют. 2013 р. № 394 / Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/394-2013-p>

Зміст права людини і громадянина на освіту

Булик І.Л., кандидат юридичних наук, викладач кафедри загальноправових дисциплін ННІПІ НАВС

У сучасному світі освіта є складним і багатограним суспільним явищем, сферою передачі, освоєння та перероблення знань і соціального досвіду та основою розвитку нації. Саме тому забезпечення державою права на освіту має особливу суспільну роль. Освіта – засіб здобуття грамотності, професії. Право на освіту, будучи направленим на забезпечення людини благами культури і науки, безпосередньо визначає рівень культури особистості.

Аналізоване право має велике значення для всіх інших прав людини, тому що без належної освіти особа не спроможна сприймати себе як частину суспільства та вільну постать, не спроможна навіть зрозуміти сутність тих прав і свобод, які гарантує Основний Закон нашої держави. В освіченої особи набагато більше можливостей для захисту своїх особистих прав у сфері індивідуальної свободи, для реалізації політичних прав тощо.

Право кожного на освіту проголошено в Загальній декларації прав людини (ст. 26), а в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права визначено механізм його реалізації (ст. 13). У Протоколі до Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року зроблено застереження, що жодна людина не може бути позбавлена права на освіту, а держава має поважати право батьків відповідно до їх релігійних і філософських переконань забезпечувати освіту і навчання своїх дітей. Ці положення відображено в Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (для України набула чинності у 1963 році), а також розвинуто й закріплено в Конвенції про права дитини 1989 року.

Норми Основного Закону відповідають міжнародним стандартам у галузі освіти. Ст.ст. 10, 11, 43 та 53 Конституції України та Закону України «Про освіту» відображають зміст права людини і громадянина на освіту. Їх аналіз дозволяє визначити структуру цього права. На нашу думку, його елементами є: право на здобуття освіти кожним; право на здобуття різних рівнів освіти; встановлення і права, й обов'язку щодо здобуття повної загальної середньої

освіти; право на здобуття освіти в різних формах; свобода та плюралізм в освіті; право на вільний вибір мови під час здобуття освіти; пріоритетне право батьків у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей; право людини і громадянина на здобуття освіти упродовж усього життя.

Нині освіта як і наука все більше стає виробничою силою суспільства.

У цьому контексті слід зазначити, що суть освіти полягає у:

- потребі забезпечення високої функціональності людини в умовах, коли ідеї, знання і технології змінюються набагато швидше, ніж покоління людей, а віднайти раціональні схеми співвідношення між лавиноподібним розвитком знань, високих технологій та людською здатністю їх творчо засвоїти;

- забезпеченні оптимального балансу між локальним та глобальним, для того щоб людина, формуючись як патріот своєї країни, усвідомлювала реальії глобалізованого світу, була здатна жити й діяти в ньому, нести відповідальність за нього, бути, по суті, не лише громадянином своєї країни, а й громадянином світу.

- формуванні на суспільному та індивідуальному рівнях розуміння людини як найвищої цінності, її права стати й лишатись самою собою відповідно до природних здібностей, адже лише це й може забезпечити високий демократизм суспільства;

- виробленні здатності до свідомого й ефективного функціонування людини в умовах небувалого ускладнення відносин у глобалізованому інформаційному суспільстві, зрослої комунікативності життя та інформаційної насиченості середовища життєдіяльності;

- зведенні до мінімуму асиметрії між матеріальністю та духовністю, культивувати в кожній особистості піднесеність думки й духу відповідно до національних традицій та переконань, формувати конструктивізм як основу життєвої позиції, утверджувати культуру толерантності.

Будь-яка демократична держава декларує одним з основних прав право на освіту. В Україні це право полягає у тому, що:

- 1) повна загальна середня освіта є обов'язковою;
- 2) громадяни мають право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі;
- 3) дошкільна, повна загальна середня, професійно-технічна, вища освіти в державних і комунальних навчальних закладах є доступними й безоплатними тією мірою, у якій це здатна забезпечити держава;
- 4) держава забезпечує розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти, різних форм навчання;
- 5) держава забезпечує надання державних стипендій та пільг учням і студентам;
- 6) громадянам, які належать до національних меншин, законодавством гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови в державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства.

На підставі вищевикладеного пропонуємо авторське визначення права на освіту – це: а) задоволення інтересів людини і громадянина щодо оволодіння знаннями постійно, протягом всього життя як за допомогою існуючої в державі системи освітніх закладів, так і шляхом самоосвіти; б) засіб задоволення інтересів людини і громадянина в економічній, політичній та духовній сферах їх життєдіяльності.

Адміністративно-правовий статус осіб, які проживають на окупованій території

Цанько Я.О., науковий співробітник секретаріату Вченої ради НАВС

Відповідно до статті 6 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» оформлення документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, громадянам, які переселилися з тимчасово окупованої території, здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів, за місцем їх перебування.

Оформлення документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, громадянам, які проживають на тимчасово окупованій території, здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Для громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території або переселилися з неї, реалізація прав на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, на надання соціальних послуг здійснюється відповідно до законодавства України.

Громадяни похилого віку, особи з інвалідністю, діти-інваліди та інші громадяни України, які перебувають у складних життєвих обставинах та проживають на тимчасово окупованій території, мають право на отримання соціальних послуг відповідно до законодавства України.

Бездомні особи, які перебувають на тимчасово окупованій території, мають право на соціальний захист відповідно до законодавства України.

Громадяни України, які звільнилися з роботи (припинили інший вид зайнятості) та переселилися з тимчасово окупованої території, за відсутності документів, що підтверджують факт звільнення (припинення зайнятості), періоди трудової діяльності та страхового стажу, реєструються як безробітні та отримують забезпечення та соціальні послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття за даними Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Громадяни України, які переселилися з тимчасово окупованої території та не звільнилися з роботи (не припинили інший вид зайнятості), у разі неможливості продовження роботи (іншого виду зайнятості) на тимчасово окупованій території, для набуття статусу безробітного та отримання забезпечення та соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття можуть припинити трудові відносини або підтвердити факт припинення таких відносин (іншого виду зайнятості) у судовому порядку за місцем свого перебування. Припинення інших видів зайнятості, у тому числі самозайнятості та підприємницької

діяльності, здійснюється за заявним принципом та спрощеною процедурою за місцем перебування особи.

Громадянам України, які переселилися з тимчасово окупованої території та не мають документів, необхідних для надання статусу безробітного (паспорт громадянина України, реєстраційний номер облікової картки платника податків тощо), статус безробітного може надаватися за умови пред'явлення тимчасового посвідчення, що підтверджує особу громадянина України. До отримання документів та відомостей про періоди трудової діяльності, заробітну плату (дохід), страховий стаж допомога по безробіттю цим особам призначається у мінімальному розмірі, встановленому правлінням Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Перереєстрація безробітних, які переселилися з тимчасово окупованої території, здійснюється державною службою зайнятості за місцем перебування особи.

Громадяни України, які проживають на тимчасово окупованій території або переселилися з неї, мають право на продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету.

Під час проведення виборів Президента України, народних депутатів України, всеукраїнського референдуму голосування громадян України на тимчасово окупованій території не організовується і не проводиться.

Громадянам України, які проживають на тимчасово окупованій території, створюються умови для вільного волевиявлення під час виборів Президента України, народних депутатів України та всеукраїнського референдуму на іншій території України.

Громадяни України, які проживають на тимчасово окупованій території, мають право реалізувати своє право голосу на таких виборах або всеукраїнському референдумі шляхом зміни місця голосування без зміни виборчої адреси згідно з частиною третьою статті 7 Закону України «Про Державний реєстр виборців».

Громадяни України мають право на вільний та безперешкодний в'їзд на тимчасово окуповану територію і виїзд з неї через контрольні пункти в'їзду-виїзду за умови пред'явлення документа, що посвідчує особу та підтверджує

Спеціальний засіб активної оборони – засоби зв'язування, як вид публічного майна, що використовується працівниками міліції для здійснення своїх повноважень

Паламарчук І.В., здобувач кафедри адміністративного права і процесу НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Беззенко В.М.

Адміністративно-правовий статус працівника міліції в сучасних умовах соціального розвитку і оновлення української правової системи вбачає інститут адміністративного права, зокрема більш конкретніше даний статус конкретизується наявністю прав і обов'язків закріплених законодавцем, як сукупність наявних правових можливостей необхідних для виконання покладених на працівника міліції та міліцію в цілому обов'язків. Однак виконання покладених на працівника міліції та міліцію в цілому обов'язків потребує використання ними певних «інструментів» нагально необхідних у їхній повсякденній діяльності.

Саме поняття «інструмент» (із латинської instrumentum – знаряддя) – суто технологічне поняття, яке означає технологічне оснащення (знаряддя або пристрій), які в процесі праці безпосередньо стикаються з предметом праці з метою зміни чи контролю його форми, стану, властивостей тощо [9]. Зокрема таке поняття як «інструмент» використовується в адміністративному праві Федеративній республіці Німеччині, досвід та ідеї науки якої у свою чергу перейняло і адміністративне право України [6].

Тому таким інструментом у адміністративно-правовому статусі працівника міліції та такого державного озброєного органу виконавчої влади як міліція, в цілому, є публічне майно, що використовується ним для виконання покладених на нього обов'язків, яке можна умовно поділити на: спеціальні засоби, рухоме та нерухоме майно і публічні грошові кошти. Хоча деякі вчені-дослідники адміністративісти у першій половині XX століття, висловлювали таке твердження, що майно яке використовується суспільством задля задоволення своїх потреб є «публічним», а майно яке використовується для служіння цілям державного управління є «адміністративним» [7, с. 54]. Однак, враховуючи твердження вчених минулого століття, все ж треба брати і до уваги швидкість технічного прогресу, який у свою чергу набагато випереджає сучасну відповідність вітчизняного законодавства у регулюванні процесів, які супроводжується даним прогресом. В зв'язку з чим виникає необхідність детального розгляду такого виду публічного майна, що використовується працівниками міліції, задля виконання покладених на них обов'язків передбачених ст. 10 Закону України «Про міліцію» (далі – Закону) [1], як засоби зв'язування, які відповідно до Закону [1], відносяться до спеціальних засобів. Більш чітко класифікує вказаний спеціальний засіб та відносить його до спеціальних засобів активної оборони постанова Кабінету Міністрів України № 83 від 18.01.2003 [3], чого не зазначено у постанові Ради Міністрів Української РСР від 27.02.2014 № 49 [2]. Отже, порядок їх застосування та правові підстави регламентується Законом, зокрема статтями 12 і 14, наказом МВС України від 20.08.2009 № 181 [4] та Статутом патрульно-постової служби міліції України [5].

Таким чином більш чітке тлумачення такого спеціального засобу активної оборони, як засоби зв'язування, які за своїм впливом на правопорушника практично не відрізняються від наручників, дається у відомчому нормативному акті, а саме Інструкції з організації діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України [4; 8], направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а саме зв'язування провадиться засобами, що виключають можливість заподіяння тілесних ушкоджень затриманому (спеціальними ремнями з брезентової тканини), і застосовується для припинення буйства та безчистства затриманих і заарештованих, коли іншими заходами припинити ці дії неможливо, а також для затримання і конвоювання злочинців, коли є підстави для побоювання, що вони намагатимуться вчинити втечу або напад на працівника міліції чи громадян, так само як і завдати собі каліцтво або покінчити життя самогубством.

Отже, наведені вище приклади дослідженого спеціального засобу активної оборони як засоби зв'язування є тим самим публічним майном, яке використовується в якості інструменту для здійснення своїх повноважень працівниками міліції.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про міліцію» від 20.12.1990 № 565-XII

2.Постанова Ради Міністрів УРСР «Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку в Українській РСР» від 27.02.1991 № 49

3.Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Військової служби правопорядку у Збройних Силах України під час здійснення службових обов'язків» від 18.01.2003 № 83

4.Наказ МВС України від 20 серпня 2009 року № 181 «Про організацію діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань»

5.Наказ МВС України від 28 липня 1994 року № 404 «Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України»

6.Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова) та ін. - К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. - 592 с.

7.Карадже-Исиков Н.П. Публичные вещи. Выпуск первый. Издание Иркутской Секции Научных Работников. Иркутск. 1927. VII – 80 стр.

8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.ru/book_z195_page_19.html

9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82>

Мобільні групи з питань дотримання прав людини як форма взаємодії органів внутрішніх справ та правозахисних організацій

Дитко О.О., слухач магістратури ННІПФПСКМ НАВС

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент *Охріменко І.М.*

Створення мобільних груп з питань дотримання прав людини зумовлене необхідністю протидії порушенням прав людини з боку працівників міліції. Ініціаторами створення таких мобільних груп стали фахівці Харківського національного університету внутрішніх справ України та Харківської правозахисної групи. Їх досвід було вивчено, оцінено як позитивний, а розроблений механізм формування мобільних груп визнано ефективним для запровадження у всій системі МВС України.

Робота мобільних груп базується на принципах законності, гуманізму, об'єктивності, неупередженості та невтручання в діяльність органів внутрішніх справ, професіоналізму, доступності для широких верств громадськості та засобів масової інформації. Важливо зауважити, що мобільні групи не є контролюючим органом, а висновки, які містяться у моніторингових звітах, носять рекомендаційний характер.

Мобільні групи – це також форма взаємодії громадських організацій з правоохоронними органами, перш за все органами внутрішніх справ, та іншими державними структурами. Діяльність мобільних груп з питань дотримання прав людини в діяльності ОВС є не лише важливим практичним напрямком роботи, але й перспективною, і поки ще фактично малодослідженою сферою наукових досліджень.

Багато говорять та пишуть про необхідність покращення взаємодії між громадськими організаціями та міліцією. Але така взаємодія не є абстракцією, вона має виражатися в конкретних формах, мати практичне та результативне вираження.

На сьогоднішній день існують такі форми взаємодії громадських організацій та органів внутрішніх справ з питань дотримання прав людини, які втілюються в життя та розвиваються в різних регіонах України:

- проведення спільних заходів (круглі столи, конференції, семінари тощо) з питань правозахисної проблематики та тих, що стосуються діяльності органів внутрішніх справ;
- спільний прийом громадян, розгляд скарг громадян на діяльність ОВС;
- консультування громадян;
- обмін інформацією між громадськими організаціями та різними підрозділами ОВС;
- спільна робота по вдосконаленню нормативно-правової бази, законодавства щодо роботи міліції, захисту прав людини;
- організація навчання, тренінгів для працівників ОВС з питань компетенції громадських організацій;
- проведення досліджень;
- моніторинг стану дотримання прав людини в суспільстві, перш за все в діяльності ОВС;

Форми взаємодії можуть бути тимчасовими, а можуть бути й постійними. Наявність довготривалих форм взаємодії громадських організацій говорить не лише про сталість стосунків, але й про новий етап розвитку таких відносин. Появлення мобільних груп з питань дотримання прав людини, так саме і початок роботи Громадської Ради МВС України з питань забезпечення прав людини, є показниками переходу взаємодії громадських правозахисних організацій та МВС України на новий якісний рівень.

Що дають мобільні групи працівникам правоохоронних органів? Майже теж саме, що й громадські ради з питань забезпечення прав людини. Ці переваги описані в окремому підрозділі науково-практичного посібника «Організаційно-правові засади роботи Громадської ради МВС України з питань забезпечення прав людини». Слід назвати ті з них, які здійснюються у співпраці ОВС та правозахисних організацій у вигляді мобільних груп. Це: інструмент комунікації між громадськістю, правозахисниками, працівниками міліції, механізм отримання інформації з перших рук від населення про роботу міліції, можливість відпрацювання прозорих стосунків міліції та населення; це є механізмом наближення міліції та населення, механізмом роз'яснення завдань, проблем та досягнень міліції; це механізм захисту прав співробітників ОВС, зокрема тих, хто працює в спецстановах та ІТТ; мобільні групи - це також використання ресурсів громадськості (людських, матеріальних, технічних тощо) для роботи ОВС; це стимул для працівників ОВС в дотриманні прав людини; через мобільні групи працівники ОВС можуть отримувати сучасні знання та інформацію, особливо в галузі прав людини; мобільні групи - це вияв реформування міліції, здійснення процесів демократизації правоохоронної діяльності; це інструмент формування та підвищення правової культури населення;

«Як це не парадоксально звучить, але відкритість МВС України до співпраці з правозахисними громадськими організаціями нашоветься на насторожене ставлення та навіть нерозуміння з боку деяких із них. Залучення правозахисних організацій до роботи може відбуватися тільки за їх згодою, що абсолютно правомірно. Відсутність, у свою чергу, в мобільних групах у деяких областях представників громадських організацій призводить і до відсутності елементів громадянської критики і перетворює виїзди мобільних груп на комплексні перевірки районних відділів міліції. Тому активна позиція правозахисних організацій – це запорука ефективної роботи мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини».

Порушення прав та свобод громадян, особливо з боку правоохоронних органів, є серйозною проблемою та загрозою безпеці людини, держави та суспільства. Механізмом кардинального покращення ситуації може стати розвиток системи громадського контролю (моніторингу) дотримання прав людини.

**Основні напрями реорганізації підрозділів боротьби із злочинами,
пов'язаними із торгівлею людьми, в рамках реформування
правоохоронної системи України**

Кучменко С.В., слухач магістратури ННПФПСКМ НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук Шруб І.В.

В наш час, серед порушень прав людини актуальним є злочин, який має багато назв, зокрема, «торгівля людьми», «біле рабство», «контрабанда людьми». За оцінками експертів щорічно близько 1-2 млн. людей стають «живим товаром». Нажаль, наприкінці XX сторіччя з даним видом злочинів зіткнулась і наша молода держава.

Складна економічна ситуація в Україні, високий рівень безробіття, недосконалість законодавства та правова необізнаність громадян є основними умовами, що сприяють цьому явищу. Прагнучи кращої долі, люди йдуть за кордон шукати роботу, адже кожен бажає жити у достатку та належним чином забезпечувати потреби власної родини. Цим і користуються спритні ділки, які щороку використовують сотні таких шукачів.

Україна – це держава, з якої, як правило, здійснюється експорт жінок на світові ринки інтимного бізнесу – в Туреччину, Італію, Польщу, Іспанію, Німеччину, країни колишньої Югославії, Угорщину, Чехію, Грецію, Російську Федерацію, Об'єднані Арабські Емірати, Ізраїль, Сполучені Штати Америки та інші країни. В міжнародній системі Україна визначена як країна - постачальник жінок. Саме громадянки України складають значну частину «живого товару» на відкритих і таємних ринках Європи та Азії. Експерти одноставно висловлюються про те, що торгівля людьми є однією з галузей кримінального бізнесу, що розвивається стрімкими темпами в світі; у цій індустрії домінують добре організовані кримінальні синдикати; одержані прибутки йдуть на фінансування інших різновидів злочинної діяльності, в тому числі торгівлю наркотиками та зброєю.

Статистика кримінальних проваджень, відкритих правоохоронними органами України за статтею 149 ККУ, залишається стабільно високою. А те незначне покращення ситуації, яке можна було спостерігати на початку 2011 р., можна пов'язати не з реальним зниженням рівня работоргівлі, а швидше з погіршенням роботи відповідних підрозділів МВС України, що відбулося на фоні реорганізації та затягнутого у часі процесу реформування в середині МВС України. Зокрема, мова йде про ліквідацію Департаменту боротьби із злочинами, пов'язаними із торгівлею людьми, створення на його місці Департаменту боротьби із кіберзлочинністю та торгівлею людьми; ліквідацію і цього новоствореного департаменту та його підпорядкування Департаменту кримінального розшуку; і, врешті-решт, виділення його в окремий відділ боротьби з торгівлею людьми, який де факто функціонує у відділах кримінального розшуку.

Таким чином, з упевненістю можна стверджувати, що офіційні статистичні дані не відображають реальних масштабів торгівлі «живим товаром» в Україні,

а лише свідчать про невисокий рівень ефективності діяльності органів внутрішніх справ в цій сфері. Заходи, які вживаються з метою протидії торгівлі людьми, здебільшого, пов'язані із виявленням дрібних і незначних фактів злочинної діяльності у даній сфері. Тривала за часом злочинна діяльність організованих на міжнародному рівні угруповань залишається поза увагою правоохоронців, хоча є основою діяльності усіх злочинних угруповань як на території нашої держави, так і поза її межами. Інформація, що стає предметом перевірки і викриття таких кримінальних правопорушень в основному надходить до правоохоронців від самих постраждалих осіб або їх родичів. В основній масі вона, як правило, надходить запізно, тому шанси, що злочин буде розкрито – мінімальні.

Звіти міжнародних організацій та спостереження експертів дають підстави також говорити про низьку ефективність судової гілки влади щодо протидії работоргівлі. Зокрема, це проявляється в неефективності розгляду кримінальних проваджень у судах. Вироки виносяться менш ніж по чверті відкритих кримінальних проваджень, що залишається дуже серйозним гальмом у реалізації права потерпілих від торгівлі людьми на справедливе судочинство.

Як і в попередні роки, надання допомоги потерпілим від торгівлі людьми залишається сферою відповідальності міжнародних та громадських організацій, в той час як держава не докладає фактично ніяких зусиль з метою надання допомоги останнім. Характеризуючи ситуацію в Україні щодо співпраці державних структур та громадських організацій у сфері ресоціалізації жертв работоргівлі, варто зауважити, що ініціативи стосовно такої співпраці в більшості випадків надходили з боку громадських організацій і багато в чому залежали та продовжують залежати від особистісного ставлення того чи іншого керівника або державного службовця до конкретної громадської організації.

У наш час відкритими та актуальними продовжують залишатись питання: яким чином громадяни України можуть захистити себе та своїх рідних від злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми? Як діяти тим, хто потрапив у «рабство» і не має змоги самостійно звільнитися з нього? Є надія, що в умовах докорінного реформування правоохоронних структур, оновлення керівництва законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, відповіді на всі ці питання будуть знайдені вже найближчим часом. Очевидно, що посилення протидії злочинам, пов'язаним із торгівлею людьми, можливе лише за умови реорганізації роботи підрозділів кримінальної міліції, а саме відділів боротьби із злочинами пов'язаними із торгівлею людьми. В свою чергу, це вимагає прийняття цілої низки законодавчих актів, спрямованих на чітке визначення механізму боротьби із даним видом злочину; закріплення достатнього обсягу та дієвого механізму забезпечення матеріально-технічної бази підрозділів боротьби з торгівлею людьми; визначення правового статусу громадян, які стали «живим товаром», а також порядку надання їм правової, фінансової, медичної та іншої допомоги. Не потрібно також забувати і про необхідність визначення чіткої та виключної компетенції суддів у справах про злочини, пов'язані з торгівлею людьми, адже процедура документування і доказування даного виду злочину є досить складною з процесуальної точки зору, і часто досвідчений адвокат, використовуючи прогалини та колізії у законодавстві, має змогу виграти справу, тим самим звільнивши злочинця від покарання.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що лише комплексний та всебічний підхід законодавчих органів влади до вирішення даної проблеми, а також реалізація широкого за обсягом й дієвого за змістом

механізму протидії злочинам, пов'язаним із торгівлею людьми, зможе у майбутньому забезпечити безпеку та захист громадян нашої держави від даного виду злочину, а також виключить Україну зі списку держав, які «постачають» жінок у руки работорговців сві

Основні напрями адміністративної реформи у Західній Європі та країнах Азії

Вайдалович О.Ф., студент ННІПІ НАВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри загальноправових дисциплін ННІПІ НАВС *Жаріков О.Ю.*

Прагнення зробити роботу державного апарату більш ефективною – незмінно призводить сучасні уряди на шлях адміністративних реформ. Адміністративна реформа - це процес структурних змін у роботі державного апарату, спрямований на підвищення його ефективності і вдосконалення якості прийнятих рішень [3].

З точки зору громадянського суспільства, обґрунтуванням адміністративних реформ можуть бути глобальні процеси, що призводять до серйозних зрушень в організаційно-управлінських системах, трансформуючи не лише владні механізми, а й усю сучасну систему координат існування держави [1]. Якщо узагальнити найбільш суттєві причини адміністративних реформ, які проводилися в останні роки в провідних країнах світу, то слід назвати:

- стрімкий розвиток інформаційних технологій, що вимагало серйозних структурних змін, пов'язаних з впровадженням інформаційних систем в сферу державного управління;

- відставання організації державного управління від управління в бізнесі і особливо від корпоративного менеджменту;

- зростання дефіциту державного бюджету та брак коштів на сучасне забезпечення багатьох функцій державного адміністрування;

- надмірне розширення державних структур, пов'язане з появою нових напрямків у розвитку науки, техніки і виробництва, що призводить до створення дублюючих структур і перетинанню сфер компетенції всередині держапарату;

- вимоги децентралізації держапарату і «захисту місцевих свобод» з боку опозиційних політичних партій;

У результаті адміністративних реформ на зміну бюрократичній залежності і ієрархічній підпорядкованості – приходить принцип автономії відповідальності за виконання основної місії, покладеної на державні структури. У зв'язку з цим на перший план виходять організаційна гнучкість, управління інноваціями, децентралізація, значна свобода дій персоналу [6, с.192].

Очевидно, що ефективність державного управління значною мірою залежить від діяльності керівників вищої ланки [2, с. 173-184]. З цієї ж метою вводяться стандарти професійної компетенції вищих чиновників у сфері менеджменту, від яких у сучасних умовах вимагається не тільки знання, але й нові якості державних лідерів. Нині в ряді країн (США, Франція, Великобританія, ФРН, Канада) запроваджуються чіткі стандарти та механізми оцінки виконання функцій і повноважень державними структурами, нові підходи до системи звітності та контролю за держапаратом [4].

Ключовим напрямом адміністративного реформування в зарубіжних країнах є розвиток конкурентного середовища і широке використання контрактної системи в державному управлінні. Експерти відзначають, що підвищенню ефективності держапарату значною мірою заважає монополіє становище більшості органів державного управління. У результаті населення не має свободи вибору в отриманні послуг, державні службовці не одержують стимул для підвищення якості надаваних послуг, а в підсумку не підвищується результативність діяльності всього державного апарату.

Варто погодитися з думкою Мельтюхової щодо того, що основними напрямками державно-управлінських реформ в країнах Європейського Союзу та Азії на сучасному етапі є: інформатизація та дебіюрократизація, новий менеджеризм, децентралізація, приватизація та введення економічних елементів регулювання управлінських процесів, сервісне адміністрування.

Сервісне адміністрування, або ідея адміністрації як служби сервісу, - це нове розуміння державних органів як структур, що надають послуги громадянам.

Децентралізація полягає в тому, щоб спустити процес прийняття рішень на низові рівні – туди, де виникають проблеми. При цьому територіальна децентралізація (деконцентрація) означає передачу повноважень від центру на регіональний і місцевий рівень, від центральних органів – їх територіальним представництвам.

Як свідчить досвід країн Заходу, суттєвою реформою у адміністративному управлінні, очевидно, є: 1) розробка системи регламентів роботи державних органів із громадянами. Наприклад, у Великобританії запроваджена система стандартів роботи з громадянами, яка передбачає визначення для державних службовців показників роботи з населенням. У Франції відповідно до закону про регулювання державної служби для кожної державної установи встановлені певні зобов'язання перед громадянами. Крім цього, уряд цієї країни запровадив процедуру спрощення отримання багатьох видів послуг, увів нові правила прийому платежів у населення [5, с.27].

2) створення спеціальних служб із надання державних послуг населенню.

3) підвищення прозорості й оперативності надання послуг громадянам.

Отже, на наш погляд, важливими чинниками підвищення ефективності, результативності державного управління мають бути: розвиток партнерства з приватним сектором та багатоаспектної взаємодії з громадськістю; прозорість і відкритість діяльності організацій та установ державного сектору; удосконалення механізмів звітування, моніторингу й контролю [1].

Тому, проаналізувавши адміністративні реформи Європи та Азії, можна прийти до висновку, що впровадження зазначених ефективних механізмів реформування державного управління – сприятиме успішному виконанню стратегічних завдань розвитку Української держави.

Список використаних джерел:

1. Адміністративна процедура та адміністративні послуги: Зарубіжний досвід і пропозиції для України /І.Б. Коліушко (відп. ред).- К.: Факт, 2003. – 495с.
2. Литвинцева Е. Реформирование государственной службы в зарубежных странах / Е. Литвинцева //Гос. служба. - 2010. - № 6. - С. 173-184.
3. Кикоть В. Я. Административное право зарубежных стран / В. Я. Кикоть. Под ред.: В. Я. Кикоть, Г. А. Василевича, Н. В. Румянцева. – М.: Юнити-Дана, 2011. – 432с.
4. Школик А.М. Порівняльне адміністративне право: [навч. посібник] /Андрій. Миколайович Школик. – Львів: ЗУКЦ. 2007. 308с.

5. Зарубіжний досвід публічного адміністрування : метод. рек. / [Н.М. Мельтюхова та ін.; за заг. Ред. Н.М. Мельтюхової]; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Упр. орг. фундам. Та приклад. дослідж., Харк. регіон, ін-т держ. упр. –К.: [ПАДУ], 2010. – 27с.

6. Реформа публічної адміністрації в Україні: проекти концепцій та законів / І. Коліушко, В. Тимошук (упорядники). – К. : Фокус-Ю, 2006.-192с.

До питання щодо встановлення адміністративної відповідальності юридичних осіб

Гапоненко У.П., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Сергєєв І.С.*

В даний час відповідно до КУпАП суб'єктами адміністративної відповідальності є лише фізичні особи. Однак фактично існує і адміністративна відповідальність юридичних осіб. Інтенсивний розвиток цього виду відповідальності розпочався після здобуття Україною незалежності і був зумовлений процесами зростання підприємництва та становлення ринкової економіки, які призвели до утворення значної кількості юридичних осіб, заснованих на приватній формі власності. [1]

Як відомо, юридичні особи визнаються суб'єктами правових відносин не тільки в адміністративному, а й у багатьох інших галузях права, зокрема, в цивільному, господарському, податковому та ін. Вступаючи у правові відносини, вони своїми діями можуть реалізовувати надані їм права та виконувати покладені на них обов'язки, тобто здійснювати правомірну поведінку. Але вони можуть і порушувати приписи норм права, тобто вчиняти правопорушення, за вчинення яких передбачено притягнення юридичної особи до юридичної відповідальності.[1]

Наприклад, в п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування» встановлено, що за виконання будівельних робіт, які не відповідають державним стандартам, нормам і правилам або проектним рішенням, з порушника стягується штраф у розмірі 10 % вартості виконаних робіт.[2]

Слід зазначити, що у тексті закону термін «адміністративна відповідальність» не застосовано, однак можна стверджувати, що йдеться саме про неї, адже:

1. в приписах містяться описи протиправних діянь, які можуть бути вчинені у різних сферах державного управління.

2. за вчинення правопорушення встановлено адміністративне стягнення (у наведеному прикладі це штраф, але застосовуються й інші види стягнень, від попередження і до ліквідації юридичної особи).

3. рішення про накладення стягнення приймає орган виконавчої влади.

4. рішення по справі приймається у спрощеному, характерному для адміністративного процесу порядку. [1]

Аналіз чинного законодавства дозволяє стверджувати, що нині інститут адміністративної відповідальності юридичних осіб перебуває в процесі становлення. Він ще остаточно не сформувався і містить багато прогалин, однак заперечувати його існування вже нема жодних підстав. Так, зокрема у главі 28 Господарського кодексу визначено загальні засади адміністративної відповідальності юридичних осіб. У ній встановлено перелік адміністративних

стягнень, які законодавець називає адміністративно-господарськими санкціями, надано характеристики кожному з них, визначено строк їх застосування та гарантії прав юридичних осіб у разі неправомірного притягнення їх до відповідальності. Тобто ГК України можна назвати не тільки законом, який офіційно визнає адміністративну відповідальність юридичних осіб, а й першим кодифікованим актом, у якому зібрано загальні положення щодо такої відповідальності.[1]

Однак слід пам'ятати, що приписи ГК України стосуються далеко не всіх випадків адміністративної відповідальності юридичних осіб. Вони регулюють відповідальність за порушення у сферах обмеження монополізму, захисту конкуренції, захисту прав споживачів, містобудування, реклами, виконання державних замовлень тощо. На відповідальність за порушення у сфері оподаткування, пожежної та санітарно-епідеміологічної безпеки, використання природних ресурсів, банківської діяльності та деяких інших ці загальні положення не поширюються.[1]

Сучасним ринковим відносинам властиво те, що поряд із фізичними особами нерідко суспільно небезпечні діяння (наприклад, ухилення від сплати податків, шахрайство з фінансовими ресурсами, фіктивне банкрутство та підприємництво, тощо) вчиняються і юридичними особами, а точніше їхніми представники в інтересах цих осіб, що становить для суспільства велику небезпеку.[3]

У зв'язку із цим Верховною Радою України було розглянуто проект Закону України № 2990 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання плану дій щодо лібералізації Європейським союзом візового режиму для України щодо відповідальності юридичних осіб)». В цьому контексті набуває вагомості вивчення досвіду окремих країн, де вироблена практика притягнення юридичних осіб не тільки до адміністративної, але й до кримінальної відповідальності.

У США та Англії кримінальна відповідальність юридичних осіб існує вже протягом декількох десятиліть. У деяких країнах (ФРН, Швеції, Італії, Іспанії, Швейцарії) встановлена так звана «квазікримінальна» (адміністративно-кримінальна) відповідальність юридичних осіб, ознакою якої є те, що законодавство не визнає юридичних осіб суб'єктами злочину, але у ряді випадків, зокрема передбачених окремими нормативними актами, до них можуть застосовуватися різноманітні кримінальні санкції.[4]

Відповідно до Кримінального кодексу Франції 1992 р., до кримінальної відповідальності можна притягнути будь-яку юридичну особу, за винятком держави. В першу чергу мова йде лише про юридичних осіб приватного права, про комерційні товариства, різноманітні асоціації, фонди та інші громадсько-правові об'єднання, про приватні організації, які мають законодавче походження та профспілки, а також про осіб публічного права, крім держави. Згідно зі ст. 121-2 Кримінальним кодексом Франції юридичні особи можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності як поряд із фізичними особами, так і самостійно.[5]

Ми не можемо не підтримати думку вчених-адміністративістів щодо того, що для подальшого розвитку інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб необхідно проведення кодифікації українського законодавства у цій сфері. Це дозволить більш ефективно застосовувати відповідні правові норми, а також створить надійну базу для подальшої роботи в напрямку вдосконалення цього законодавства та практики його реалізації. У процесі

кодифікації слід установити чіткий перелік органів, уповноважених приймати рішення про накладення адміністративних стягнень на юридичних осіб. Також треба розробити єдиний порядок розгляду справ про накладення адміністративних стягнень. Нині він відсутній. [1]

Список використаних джерел:

1. Бигяк Ю. П. Адміністративне право [підруч.] / Ю. П. Кельман,
2. В. М. Гаращука, В. В. Зуй. – Х. Право, 2010. – 624 с.
3. Відомості Верховної Ради України від 09.09.2010р. / – 2010. – №46. – ст. 539
4. Про затвердження Концепції реформування кримінальної юстиції України: указ Президента України від 8 квітня 2008 року / – 2008. – № 311
5. Гришу В. К. Кримінальне право [навч. посіб.] / В. К. Гришу. – Х., 2005. – 570с.
6. Грек Б. М. Кримінальна відповідальність юридичних осіб. Чи бути їй в Україні? [стаття] / Б. М. Грек / Журнал спілки адвокатів України / №12. – 2011. – с. 19-22

Актуальні питання правового регулювання соціальної адаптації військовослужбовців

Серветник Ю.М., студент ННІПІ НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Сергеев І.С.*

Необхідність виконання завдань оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості, а також завдань, визначених міжнародними зобов'язаннями України покладає на військовослужбовців обов'язок свято і не порушуючи додержуватися Конституції України та законів України, поважати бойові та військові традиції, допомагати іншим військовослужбовцям, знати й утримувати в готовності до застосування закріплене озброєння тощо [2, ст.8].

Військова служба в Збройних Силах України та інших військових формуваннях є державною службою особливого характеру. Вона полягає в професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я та віком громадян України, пов'язаній із захистом Батьківщини [1].

Наразі Збройні Сили є важливою складовою сучасного суспільства України. З метою їх нормальної життєдіяльності, зміцнення законності, гарантування прав і свобод військовослужбовців в Україні створено систему законодавства з питань військової служби. Військове законодавство є невід'ємною частиною національного права. Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь в заходах спрямованих на боротьбу з тероризмом [4].

Потім слід зазначити що впродовж тривалої військової служби (10 років і більше) переважна більшість військовослужбовців втрачають цивільну професію чи кваліфікацію, більшість зв'язків із цивільним середовищем. В зв'язку з цим та капітальним характером змін після звільнення з військової служби свого соціального статусу, умов діяльності і зовнішнього середовища вони мають значні проблеми із входженням у цивільне життя. Військова служба має особливий характер який передбачає виконання специфічними спеціальностями фізички тяжкого життя, значні обмеження свободи (пересування, вибору місця проживання тощо), підкорення підпорядкування службової діяльності а часом і повсякденного життя військовим статутам. Зважаючи на зазначене, українським законодавством військовослужбовцям та членам їх

сім'ї мають налягати певні пільги правові і соціальні гарантії та компенсації сім'ї яких передбачена їх соціальна та професійна адаптація до умов життя в цивільному середовищі.

Соціальна та професійна адаптація військовослужбовців до умов життя в цивільному середовищі не – суспільний процес їх активного пристосування до нових соціальних умов проживання в цивільному середовищі з винковою системою взаємостосунків який передбачає освоєння нових правил цього середовища оволодіння професією спеціальністю реалізацію своїх прав в тому числі на право формування в собі нових правил поведінки і нового самовсвідомлення що забезпечує комфортний перехід до нових умов життя. Вона є одним із важливих пріоритетів військового будівництва в сфері соціальних гарантій військовослужбовців а також – окремим напрямом в державній соціальній політиці України. В Стратегії національної безпеки України «Україна в світі що змінюється» затвердженій Указом Президента України від 8 червня 2012 р. № 389/2012 (пункт 5.2.3) вирішення питань адаптації та соціальних гарантій для військовослужбовців які звільнятимуться визначено як один із напрямів удосконалення системи забезпечення національної безпеки України. Соціальна адаптація військовослужбовців містить в собі такі основні складові: психологічну складову – оволодіння системою цінностей (номами, установками, звичками, поведінки) культурною якої існують в цивільному середовищі з метою виконання існуючих в ньому вимог до особистості; правову складову – освоєння юридичних норм які регламентують статуси, правові положення, полини що визначає її нові права, обов'язки і можливості а також знання тих структур які можуть допомогти освоєнню цих норм і реалізації своїх можливостей; професійну складову – запевню від військової професії вона передбачає спеціалізоване удосконалення наявних професійних знань, вмінь і навичок або оволодіння новими професійними знаннями, вмінями та подальше успішне працевлаштування. Проте на наш погляд наважало чи є підстави позбавляти права на соціальну адаптацію тих військовослужбовців які звільнені з військової служби без права на пенсію алже відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (ст 1-2, 2): «Нормативно-правові акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування які обмежують права і пільги військовослужбовців та членів їх сімей є недійсними. Ніхто не вправі обмежувати військовослужбовців та членів їх сімей в правах і свободах визначених законодавством України».

З метою оптимізації заходів щодо соціальної адаптації військовослужбовців на наш погляд було б доцільно:

1. Удосконалити нормативно-правову базу та можливо створити систему органів соціальної адаптації саме військовослужбовців в Україні на основі здобутого досвіду та міжнародної практики.

2. Поліпшити виконання в рамках Програми заходів із соціальної адаптації військовослужбовців в першу чергу соціальну-психологічну і правову допомогу військовослужбовцям в період звільнення особливо після участі в бойових діях: професійне навчання (професійна підготовка, перепідготовка або підвищення кваліфікації) військовослужбовців за цивільними напрямками і спеціальностями; сприяння в працевлаштуванні; інформаційні та консультативні послуги пов'язані з працевлаштуванням.

3. Забезпечити взаємодію та координування діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств,

фондів, установ, організацій різних форм власності інших структур у тому числі міжнародних заінтересованих та задіяних у вирішенні питань соціальної адаптації військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Битяк Ю.П. Адміністративне право (Управління адміністративно - політичною діяльністю: управління обороною): наук.-метод. та навч. посіб. / Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, О. В. Дьяченко; за ред. Ю. П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 477 с.
2. Закон України про військову службу правопорядку у Збройних Силах України: за станом на 13 трав. 2014 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ: Парлам. вид-во, 2014р.
3. Закон України про Збройні Сили України: за станом на 6 груд. 1991р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ: Парлам. вид-во, 2014 р.

Основні напрями адміністративних реформ у західній Європі

Гуменюк Ж.О., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Сергєєв І.С.*

Адміністративні реформи в різних країнах відбуваються за допомогою різних стратегій, що залежать від часу та особливих умов. Проте існують до певної міри спільні завдання започаткування і впровадження цих реформ, що спрямовані на підвищення ефективності, дієвості та підзвітності управлінських структур, децентралізацію, передання функцій на нижчі рівні управління, зміцнення самоврядування, покращення результатів діяльності органів влади, приватизацію та залучення суб'єктів недержавного сектору до надання послуг, розв'язання проблем глобального характеру.

На сьогоднішній день не існує держави, яка не була б зацікавлена в пошуку найбільш ефективних інструментів реалізації цих цілей. Одним з таких інструментів, загальним для більшості зарубіжних країн, таких як, Великобританія, Франція, Німеччина є орієнтація діяльності органів державного управління на концепцію управління за результатами. Не всі перераховані країни мають великий досвід реалізації даної концепції, багато хто тільки починає її впровадження.

Незважаючи на це, вивчення досвіду як можна більшого числа зарубіжних країн є актуальним завданням, оскільки впровадження концепції управління за результатами в державний сектор є першочерговим завданням будь-якої держави.

Адміністративна реформа у Великій Британії у 80-х і на початку 90-х років ХХ сторіччя ставила за мету підвищення повноважень вищих посадових осіб виконавчої влади над розробкою й реалізацією державної політики з пізнішим наголосом на децентралізації. Прем'єр-міністри Маргарет Тетчер (1979–1990) і Джон Мейджор (1990 - 1997) створили напівавтономні відомства, відповідальні за надання послуг населенню в різних регіонах за допомогою централізованого програмного адміністрування. Цей реформаторський підхід носив назву «Наступні кроки» і робив наголос на централізованій розробці державної політики в Кабінеті Міністрів Великої Британії.

Адміністративна реформа у надзвичайно централізованій Японії відбувалася в схожому напрямку. Починаючи з 1980 року було ухвалено декілька загальних або так званих «пакетних законів», які скоротили процедури «Кіан інін джиму» (централізовано встановлені функції префектів, мерів і керівників провінцій та муніципальної влади). Інші реформи включають

приватизацію трьох найбільших державних корпорацій, реорганізацію та зміцнення керівництва Кабінету Міністрів і його управління. Для сприяння розробці політики децентралізації було засновано п'ять різних комісій. Їх завданням була класифікація 275 повноважень, що їх органи місцевого самоврядування можуть виконувати у співпраці з центральним урядом та під його керівництвом, та близько 400 інших, що їх вони можуть виконувати як суто самоврядні функції автономних органів влади.

Реформи у Франції певною мірою відбувалися за схожою схемою. Вони стосувалися розширення субнаціональної автономії, скорочення функцій центрального уряду, ослаблення ролі префектів та створення автономного регіонального рівня. Ці реформи формально були схвалені у 1982 році за більшістю соціалістів в парламенті, вони були впроваджені протягом значного періоду часу. У 1980-х і 1990-х роках було ухвалено понад 40 законів і 300 декретів, пов'язаних з організацією та повноваженнями органів місцевого самоврядування. Було запроваджено трирівневу структуру субнаціональної влади, що включає 36500 комун, 96 департаментів і 22 регіони, я територіальні одиниці. Кожен рівень є незалежним від інших рівнів, має виборні ради і ширші можливості субнаціональної автономії. Перфект перестав бути виконавчим органом департаменту як місцевого колективу, його функції перейшли до голови генеральної ради. Тепер департамент, як самоврядний територіальний колектив, став управлятись виключно виборними органами влади.

Враховуючи досвід зарубіжних країн, можна зробити висновок, що для вдосконалення адміністративного реформування в Україні, було б доцільно забезпечити:

- формування ефективної організації виконавчої влади як на центральному, так і на місцевому рівнях управління;
- формування сучасної системи місцевого самоврядування;
- запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування
- надання державних та громадських послуг;
- організація на нових засадах державної служби та служби в органах місцевого самоврядування;
- створення сучасної системи підготовки та перепідготовки управлінських кадрів;
- запровадження нового, більш досконалого адміністративно-територіального устрою.

Для здійснення цих завдань по проведення адміністративно-правової реформи необхідно: по-перше, створити нову законодавчу базу; по-друге, створити нову систему органів державного управління; по-третє, організувати перекваліфікацію старих кадрів та забезпечити навчання нових кадрів, і по-четверте, це забезпечити наукове та інформаційне забезпечення системи державного управління.

Список використаних джерел:

1. Василенко І.А. Адміністративно-державне управління в країнах Заходу М.2001-148с.
2. Якушев А.В. Державне та муніципальне управління М.2008 – 231с.
3. Ажулін А.М. Адміністративне управління Орел 2006 – 238с.
4. Закону Франції Про регулювання державної служби від 12 квітня 2000 р.

Патронатна служба як різновид публічної служби в Україні

Каширіна В.О., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Сергєєв І.С.*

Запровадження адміністративної реформи, прийняття нового Закону України «Про державну службу» 2011р. загалом активне реформування системи державної служби ще не дали бажаного результату, адже багато питань чіткого визначення правового статусу державних службовців, засад функціонування кадрів державних органів так і залишилися не врегульовані. Однією з таких проблем є питання належного визначення та уясування сутності інституту патронатної державної служби.

Наразі це питання є актуальним, адже про проблеми реформування патронатної служби, як одного з різновидів державної служби, пишуть юристи, соціологи, спеціалісти з державного управління та представники інших гуманітарних спеціальностей. Але, поки що цілісний і єдиний підхід до цієї складної та актуальної проблеми ще не відрегульовано. Як різновид державної служби патронатна служба частково розглядається в наукових працях таких вчених як Ю.П. Битяк, Л.Р. Біла, Т.Л. Желюк, С.В. Ківалов, О.Д. Лазор.

Патронатна служба (від лат. *patronatus* – стан або права патрона) визначається в Україні, як складова частина загальної державної служби[7].

Проте, на даний час законодавець не надає точного поняття патронатної служби. У Довіднику типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад державних службовців від 1999 року, патронатна служба розумілася як сукупність працівників державного органу, які самостійно приймаються на посади членами Кабінету Міністрів України, головами місцевих державних адміністрацій згідно із штатним розписом і категорією, що відповідає посаді.[2] Чинний же наказ «Про Довідник типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад державних службовців», прийнятий Національним агентством України з питань державної служби 13 вересня 2011 року чомусь не розкриває поняття патронатної служби, але закріплює перелік та основні вимоги, що висуваються до даних посад та обсягу їхньої компетенції. Разом з тим, відсутність законодавчого визначення патронатної служби, вона фактично існує та досить активно виконує свої функції та завдання на місцях.[3]

Патронатна служба включає такі посади: керівник служби міністерства, помічник, радник, консультант, керівника прес-служби та інші.[1] Відповідно до цього кожна особа, що перебуває на патронатній службі має певні права та обов'язки, повинна виконувати покладені на неї завдання і, у разі потреби має нести відповідальність за свої дії. Таким чином, на наш погляд, було б доцільно створити один нормативно-правовий акт, у якому було б врегульовано це досить важливе питання, стосовно визначення її правового регулювання.

На сьогодні, посади патронатних службовців, будучи державними посадами, мають свою специфіку порівняно з посадами державних службовців, які знаходячись на службі у державному органі здійснюють управлінські функції, виконуючи на своїх місцях прямі завдання та функції саме держави. а не окремих владно повноважених осіб [6] Попри законодавчо закріпленій статус працівників патронатної служби як державних службовців серед вчених-адміністративістів існують різні погляди з приводу надання

працівникам патронатної служби такого статусу. Зокрема Ю. Битяк вважає, що посади патронатних службовців не повинні відноситися до категорії посад державної служби, а їх працівники – до державних службовців з присвоєнням відповідних рангів.^[9] Як відомо, право мати патронатні служби позовсюється на осіб, що за своїм правовим статусом належать до політиків. Проте останнім часом політичні діячі в багатьох випадках воліють мати радників-іноземців, які відповідно до чинного законодавства України про державну службу не можуть перебувати на державній службі в Україні, спільно враховувати, що патронатні службовці забезпечують діяльність відповідного політичного діяча (посадовця), надають йому технічну інформацію, допомагають виступати публічними експертами тощо. Не однак не має змоги стверджувати, що вони як всі інші державні службовці виконують функції та реалізують повноваження відповідного державного органу. Відповідальність за свою діяльність такі особи несуть перел «патроном» – політичним діячем, тільки він визначає обсяг їх повноважень і функцій. Тому на наш погляд, доцільно підтримати думку щодо того, щоб відносини службовців патронатної служби, особливо тих, які вперше запроваджені на патронатну службу регулювалися трудовим законодавством і щоб вони виконували свої повноваження на основі трудового договору (контракту).

Враховуючи особливий попиток як прийняття на патронатну службу, так і її припинення, тобто зміна керівників чи складу державних органів, тягне припинення службовцями патронатної служби державної служби на зайнятій посаді в зв'язку зі зміною керівника.^[11] На мою думку, це питання могло б бути врегульовано у трудовому договорі (контракті).

Підсумовуючи наведене вище, можна дійти висновку, що нормативно-правове регулювання патронатної служби ще не відповідає багатьом нормам законодавства України, морально застаріле і багато в чому неузгоджене. Тому, на нашу думку, враховуючи, те що на даний час створюються нові законопроекти в тому числі і упорядкування законодавства про державну службу, було б доцільно врахувати вказані проблеми цих проектів.

Список використаних джерел:

1. «Вісник Вищої ради юстиції» №2, 2010.
2. Наказ Головного управління державної служби України від 1 вересня 1999 р. № 65 «Про Довідник типових професійних характеристик посад державних службовців».
3. Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 13 вересня 2011 року № 11 4. «Про Довідник типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад державних службовців».
4. Закон України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 р.
5. Порядок перебування на державній службі працівників патронатної служби членів Кабінету Міністрів України та голів місцевих державних адміністрацій, постанова Кабінету Міністрів України від 19 травня 1999 р. № 851 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 20.
6. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том 25 (64). 2012. № 2. С. 296-301.
7. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. К.: «Укр. енцикл.», 2004. – Т. 5: П – С. – 736 с.
8. Закон України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 р. № 3723-III // Голос України. – 1994. – 5 січня.
9. Закон України «Про державну службу» від 17 листопада 2011 року № 4050 VI.

Сучасний статус Державної служби в Україні

Однорог О.С., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри загальноправових дисциплін ННІПП НАВС Жаріков О.Ю.

Державній службі в Україні, яка забезпечує законність політичних рішень, цілісність держави як інституту, реалізацію конституційних гарантій громадян шляхом надання їм публічних послуг, належить особлива роль у побудові сучасної правової держави європейського типу, утвердженні демократичної моделі державного управління. Тому проблема створення ефективної системи державної служби набирає сьогодні особливої ваги.

Соціально-економічні зміни в українському суспільстві, наміри України щодо інтеграції в Європейську спільноту зумовили нові вимоги до правового статусу держслужбовців. Положення стосовно формування сучасної державної

політики, шляхи її модернізації відповідно до сучасних потреб особистості і суспільства визначені в Конституції України, законах України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», які акцентують увагу на новому типі взаємовідносин, в основі яких є пріоритет прав і свобод людини, повага до особистості, висока культура спілкування.

Статус державних службовців знайшов своє вираження в III розділі Закону України «Про державну службу». Серед основних елементів статусу державного службовця Законом виділені загальні обов'язки, права державних службовців, особливості їх дисциплінарної відповідальності. Окремо відзначені обмеження, пов'язані з прийняттям на державну службу, а також необхідність декларування доходів особами, які претендують на зайняття посади державного

службовця. Для чіткого визначення статусу державного службовця доцільно виділити серед елементів його статусу загальні та особливі права, обов'язки та обмеження, гарантії, економічне забезпечення та відповідальність. Статус державних службовців залежить від умов, у яких проходить державна служба. Тому особливості його статусу можуть визначатися і суспільно-політичною або державно-правовою ситуацією, що виникає об'єктивно, наприклад введення режиму надзвичайного стану, мобілізація; інші встановлені спеціальними законами адміністративно-правові режими. У цих випадках зміст статусу державного службовця може змінюватися; службовці можуть отримувати додаткові права, повноваження; для них можуть встановлюватися особливі умови проходження служби і юридичної відповідальності.

Державна посада розглядається як комплексне утворення, що складається з різних правових норм, з одного боку, а з другого - статус посади як синтез її організаційно-правового положення, що характеризується з двох аспектів, а саме: державно-службового та особистого (персонального). Так, особистий статус державної посади регламентує посадовий оклад, особисті права працівника. Статус посади складається з норм адміністративного, конституційного, трудового та інших галузей права. Таким чином, посада визначає соціальний статус (відносини з вищими, нижчими і рівними посадами); організаційний статус (місце посади в структурі органу); правовий статус службовця (коло повноважень, функції, права, обов'язки).

Ще однією з особливостей статусу є фінансові зобов'язання. Законодавець установив дві вимоги щодо подання відомостей про доходи та фінансові зобов'язання:

- 1) подання таких відомостей перед вступом на посаду;
- 2) щорічне декларування доходів.

Існуючий механізм декларування потребує вдосконалення. Наприклад, у багатьох країнах поширеною є практика подання декларації не лише при вступі та під час проходження служби, але й протягом декількох років після припинення служби.

Потребує вдосконалення і регулювання зобов'язання стосовно добросовісного використання інформації. Чинне законодавство акцентує на нерозголошенні таємниці лише щодо службовців, які перебувають на службі. Зарубіжне законодавство поширює цю вимогу і на осіб, які звільнилися зі служби. З метою недопущення зловживань наданими повноваженнями та спрямування їх на виконання службових завдань законодавець встановлює систему обмежень та заборон у діяльності службовців, які також є структурним елементом їх правового статусу. Аналіз правообмежень дозволяє виділити такі їх ознаки:

- 1) метою встановлення правообмежень є забезпечення ефективного виконання службових завдань;
- 2) змістом обмежень і заборон є утримання від активної поведінки щодо реалізації окремих конституційних прав та свобод;
- 3) правовою основою їх закріплення повинен бути законодавчий акт. Зарубіжний досвід має практику закріплення цих обмежень у самих законах «Про державну службу».

Державна служба повинна відповідати не тільки правовим, але й етичним нормам. Закон України «Про державну службу» не передбачає обов'язку державного службовця дотримуватися вимог, закріплених у Загальних правилах поведінки державного службовця. Відсутність же прямих заходів щодо відповідальності за порушення правил поведінки не забезпечує їх належного виконання, а правова культура і сумлінність у виконанні службових повноважень ще не досягли такого високого рівня, або свідомо їх дотримуватися. Тому доцільно б було закріпити морально-етичні засади державної служби законодавчим актом.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. із змінами і доповненнями, внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України»: офіц. вид. – К.: Юрінком, 2011.
2. Закон України від 16.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України [текст]. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
3. Дубенко С. Д. Державна служба в Україні: навч. посіб. / С. Д. Дубенко. - К.: Вид-во УАДУ, 2008. - 166 с. 10
4. Мотренко Т. 90 років сучасної державної служби в Україні: витоки національної адміністративної традиції і уроки для сьогодення / Т. Мотренко // Вісн. держ. служби України. - 2008. - № 2. - С. 8-17.

Щодо окремих питань права, як інструмента регулювання суспільних відносин

Осадчий М.М., заслужений юрист України, провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС

Набула поширення думка, що Конституція гарантує громадянам права та свободи, належне функціонування встановлених нею інститутів державної влади. Насправді Конституція сама собою нічого не гарантує – навіть власної недоторканості, – якщо в суспільстві та у влади (особливо!) немає традицій і цінностей розвиненої політичної культури, механізму реального правового захисту та юридичної відповідальності [1, с.8].

Сучасний етап розвитку суспільства проходить під девізом глобалізації. Це явище характеризується не лише масштабністю, що охоплює майже всі сфери суспільного життя, а й глибиною процесів, що відбуваються та змінюють світ. Постає питання, по-перше, наскільки право за цих умов здатне залишитися найефективнішим інструментом регулювання відносин (у чому виявляється інструментальна цінність права), по-друге: наскільки можливе збереження самотності права, як найважливішого мірила справедливості і свободи у суспільстві (у чому виявляється власна цінність права). Також актуалізується питання про те, наскільки право може виявити і відобразити волю і потреби не тільки всього суспільства, а й кожної її верстви, класу, які формують його соціальну структуру і, нарешті, кожного індивіда (що відображає соціальну цінність права) [2, с.143].

В Україні діє конституційний принцип верховенства права, в основу якого покладено пріоритет права перед державою. Це з особливою силою вказує на неприпустимість спрощеного, ще до кінця не подоланого розуміння права як дарованого державою, її творіння, команди суверенної державної влади. Такий суто позитивістський підхід, який бере початок від Т. Гоббса й аналітичної юриспруденції І. Бенґама та Дж. Остіна, досі зберігається в деяких галузевих юридичних науках. Характерним для нього є фактичне зведення права до закону, відсутність аналізу глибинного його змісту, недостатнє взаємопроникнення права і суспільних відносин, що становлять предмет правового регулювання. Тим часом передумовою та основою правового регулювання є не воля держави, що втілюється в законодавстві, а характер суспільних відносин, які об'єктивно складаються на основі взаємодії окремих осіб та їх об'єднань і підтримуються та захищаються державою [3, с.25].

Беззаперечно, взаєностосунки особи і держави можуть бути різними. У суспільстві, де панують ідеали справедливості, гуманізму, демократії, спостерігається прагнення гармонізувати стосунки між окремою особою і державою. Держава розглядається як необхідний засіб узгодження інтересів різних соціальних груп, особи і суспільства. Держава виступає як офіційний представник усього суспільства, тому стосунки між нею і людиною носять державно-правовий характер. Будь-яка людина в межах території держави потрапляє під її юрисдикцію, тобто стає адресатом обов'язкових приписів, які надходять від держави. Стійкий зв'язок між людиною і державою виражається в інституті громадянства або підданства. Цей зв'язок означає юридичну приналежність особи до держави, набуття особою специфічних якостей

громадянина, наявність взаємних прав і обов'язків громадянина і держави, а також захист громадянина державою усередині країни та за її межами.

Слід констатувати, що в Україні не вибудовано чіткої системи законодавства, із-за чого праву не вистачає комплексності і координації. За таких умов, виникає потреба у здійсненні комплексу радикальних змін в правовій системі, для надання їй цивілізованого характеру і формування правових цінностей, в першу чергу конституційних.

Вітчизняна правова система, до цього часу, несе на собі рудимент радянщини, абсолютно протилежного ідеям правової держави. Тому, вкрай необхідно зробити перехід до нового правового режиму, який буде пов'язаний із здійсненням радикальних змін. Досягти їх, за нинішніх умов, можна тільки шляхом цілеспрямованої, продуманої добре організованої правової реформи.

Реформа має розпочатись, насамперед, із визначення її напрямів, які мають базуватися на трьох основних компонентах правової системи, а саме: реформі законодавства; реформі правоохоронних та судових органів, а також реформі правосвідомості громадян. Правова реформа повинна розглядатися як складова частина усього реформаторського процесу в Україні, оскільки вона має важливе значення, з одного боку, для стимулювання і легітимації усебічного розвитку, а з іншого - для підтримки рівноваги в державі і суспільстві.

Список використаних джерел:

1. В. Мусіяка Будь-яка влада – результат узурпації? Хто неправильно застібнув перший гудзик, уже ніколи не застібнеться як слід // Дзеркало тижня,- 2010.- № 40 (820) 30 жовтня – 5 листопада 2010.
2. Х. Безрух Праворозуміння, розуміння права і правова система // Право України, – 2010. – № 4. – С. 143.
3. М. Цвік Праворозуміння (значення повторюваності суспільних відносин для його дослідження) // Право України. – 2010. – № 4. – С 25.

Судові прецеденти міжнародних судів, як джерела права

Лазаренко Л.А., кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальноправових дисциплін ННІПП НАВС

Необхідно визнати, що в сучасному світі, поруч з вітчизняним законодавством, особливе і все більш значне місце займає міжнародне право. Абсолютно природно, що різні держави в тій чи іншій формі визнають обов'язковою для себе якусь частину цієї нормативної системи. Одні до своїх правових систем включають міжнародні договори, учасниками яких вони є; інші йдуть далі і поруч з договорами включають у національні правові системи загальновизнані принципи та норми міжнародного права. І на сьогодні в конституційному законодавстві переважної більшості розвинутих іноземних держав, зокрема європейських, норми і принципи міжнародного права, які так чи інакше вступили в силу на території цих держав, розцінюються як джерела внутрішнього права.

Наприклад, ст. 25 Конституції Федеративної Республіки Німеччини (ФРН) встановлює, що «загальновизнані норми міжнародного права є складовою частиною федерального права», при чому «вони мають перевагу перед законами і породжують права та обов'язки безпосередньо для осіб, які проживають на території Федерації». Подібні приписи містяться в ст. 96 Конституції Іспанії: «законно укладені та офіційно опубліковані в Іспанії міжнародні договори складають частину її внутрішнього законодавства».

Найбільш чітка регламентація застосування норм міжнародного права, як джерел внутрішнього законодавства, характерна для Конституції Франції (ст.

55): «Договори або угоди, належним чином ратифіковані і ухвалені, мають силу, що перевищує силу внутрішніх законів, з моменту опублікування їх за умови застосування кожної угоди чи договору іншою стороною». Англійська правова доктрина також виходить із визнання «існування загальної згоди на те, що... міжнародне право є частиною права Англії». Навіть більше: «всі права, повноваження, обов'язки, відповідальність, обмеження, які встановлюються Договорами чи виникають з них повинні застосовуватися в Об'єднаному Королівстві без подальших законодавчих актів і бути включені в його право». Згідно з розділом 2 ст. 6 Конституції США, «договори, які укладені чи будуть укладені Сполученими Штатами, є верховним правом країни».

Як правило, міжнародна правова норма стає джерелом внутрішнього права іноземних держав при її інкорпорації шляхом рецесії чи імплементації в вітчизняне законодавство, хоча можлива її безпосередня дія. Велика кількість міжнародних договорів навіть містять вказівку на обов'язковість відповідних змін у вітчизняних законах країн-учасників. Конституція України чітко говорить у ст. 9, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною вітчизняного законодавства, національної системи права. Норми нашого законодавства допускають наявність колізії між вітчизняним законом і міжнародними нормами, при чому це протиріччя вирішується на користь міжнародної норми. Таким чином, в сучасній науці і юридичній практиці панує концепція пріоритету міжнародного-правової норми над внутрішньодержавною. Так, ст. 27 Віденської Конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року вказує на те, що держава-учасник договору «не може посилаватися на положення свого внутрішнього права в якості виправдання невиконання нею договору».

Застосовуючи норми міжнародного права чи норми, які інкорпоровані в вітчизняне законодавство, безумовно стикаємося з проблемою з'ясування їх змісту. Найчастіше офіційне тлумачення норм міжнародного права міститься тільки в рішеннях відповідних міжнародних судів. У зв'язку з цим на сьогодні актуальнішою проблемою є питання щодо юридичної сили рішень міжнародних судів із застосування міжнародно-правових норм, що мають силу для України.

Безперечно, 17 липня 1997 року в Україні було вирішальним і значним днем для української правової системи. Саме в цей день був прийнятий Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 року, Першого протоколу і протоколів № 2, 4, 7 до Конвенції». В першому пункті цього Закону зазначається, що Україна визнає дію ст. 46 Конвенції, а відповідно визнає обов'язкову юрисдикцію Європейського Суду з прав людини з усіх питань, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції. Отже, конвенція була належним конституційним чином ратифікована і доведена до загального відома українською мовою шляхом друку в «Офіційному віснику України».

Роль конституційного права в забезпеченні прав споживачів

Тищенко Ю.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарсько-правових дисциплін ННІПП НАВС

Забезпечення прав споживачів – це обов'язок демократичної, соціальної і правової держави та один із критеріїв визначення її як країни з ринковою економікою. Воно має важливе значення для функціонування та розвитку

особистості, оскільки з ним пов'язується можливість реалізації багатьох інших прав і свобод. Саме тому Закон України «Про захист прав споживачів» було прийнято ще 12 травня 1991 р. З того часу в Україні було в основному сформовано законодавчу базу з питань забезпечення прав споживачів, що складається з нормативно-правових актів, які містять норми різних галузей права: конституційного, адміністративного, цивільного, господарського, кримінального тощо.

Суспільні відносини, що складаються у сфері забезпечення прав споживачів, мають складний соціально-економічний зміст, у зв'язку з чим вони регулюються нормами багатьох галузей публічного і приватного права.

За останні роки в Україні розроблено ряд наукових праць, пов'язаних із забезпеченням чи захистом прав споживачів, серед яких, зокрема, дослідження Л. М. Іваненко, Т. О. Кагала, С. О. Косінова, Г. А. Осетинської, О. П. Письменної, Л. Р. Левчук, проте в них зазначені питання аналізувалися з позицій адміністративного, цивільного чи господарського права. Водночас деякі із зазначених науковців (Кагал Т. О., Осетинська Г. А.) наголошували на тому, що суспільні відносини у зазначеній сфері регулюються й нормами конституційного права.

З прийняттям Конституції України 1996 р. суспільні відносини у сфері забезпечення прав споживачів стали об'єктом конституційного регулювання. Тому значний практичний і теоретичний інтерес становить питання про роль конституційного права у законодавчому забезпеченні прав споживачів, що зумовлює завдання вітчизняної конституційно-правової науки щодо здійснення аналізу проблеми конституційно-правового регулювання забезпечення прав споживачів. Водночас, її розробка є новим, недостатньо дослідженим напрямом наукового пошуку. У конституційно-правовій науковій літературі практично відсутні спеціальні дослідження, де б вона висвітлювалася.

Тривалий період правове регулювання суспільних відносин у споживчій сфері здійснювалося переважно нормами галузей приватного права, насамперед цивільного.

Однак із бурхливим розвитком ринкових відносин стало зрозуміло, і на це звертали увагу науковці, що цивільне право з його принципами рівності сторін, їх незалежності та автономії волі не спроможне надати повноцінний захист прав споживачів [1, с. 7].

Нерівність суб'єктів суспільних відносин у сфері захисту прав споживачів дала підстави зробити деяким науковцям висновок про те, що характерною ознакою цих відносин є наявність «сильної» і «слабкої» сторони: з одного боку виступають підприємці, що володіють не лише капіталом, а й певним обсягом необхідних фахових знань про свій товар (послугу), а з іншого – індивідуальний споживач (фізична особа), який змушений довіряти наданій інформації про товар або послугу [2, с. 11-12].

Зазначена ситуація зумовила необхідність залучення до охорони прав споживачів галузей публічного права. У різних країнах Європи (Франції, Німеччині, Великобританії, Швеції тощо) а також в США і Канаді були прийняті відповідні закони з цього питання (наприклад, Закон Франції «Про обманні дії та фальсифікацію продуктів та послуг» від 1 серпня 1905 року [1, с. 18, 105].

Пізніше положення, спрямовані на забезпечення прав споживачів, знайшли своє закріплення в конституціях багатьох держав: Конституції Норвезького Королівства від 17 травня 1814 року; Конституції Португальської Республіки від 2 квітня 1976 року; Конституції Іспанії від 27 грудня 1978 року;

Конституції Республіки Болгарія від 12 липня 1991 року; Конституції Республіки Польща від 2 квітня 1997 року тощо.

Подібні конституційно-правові заходи сприяли підвищенню ефективності забезпечення прав споживачів.

Суспільні відносини, що складаються у сфері забезпечення прав споживачів, мають складний, багатогранний соціально-економічний зміст, у зв'язку з чим вони прямо чи опосередковано регулюються нормами багатьох галузей публічного і приватного права. На наше переконання, провідну роль у законодавчому забезпеченні прав споживачів відіграє саме конституційне право.

Список використаних джерел:

1. Гражданское, торговое и семейное право капиталистических стран. Обязательственное право : сб. нормат. актов. / Под ред.: В. К. Пучинского, М. И. Кулагина. – М. : УДН, 1989. – 291 с.

2. Осетинська Г. А. Цивільно-правовий захист прав споживачів за законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Г. А. Осетинська. – К., 2006. – 14 с.

Методологічні аспекти розуміння категорії законності та дисципліни

Свиридюк Н.П., кандидат юридичних наук, доцент, докторант НАВС

Одним з елементів діяльності органів виконавчої влади, пов'язаним із законністю, є дисципліна, котру можна розуміти як певний порядок поведінки людей, що співвідноситься з нормами права та моралі, що склалися в суспільстві, чи вимогам організацій. Дисципліну (лат. disciplina) можна тлумачити також як певний порядок поведінки людей, що відповідає нормам права та моралі чи вимогам певної організації та встановлюється як обов'язкове для виконання суспільством у цілому чи для певної соціальної групи.

Різні аспекти законності та дисципліни в органах виконавчої влади досліджували такі автори, як М.І. Ануфрієв, О.М. Бандурка, В.С. Венедиктов, В.Г. Лихолоб, М.В. Парасюк, С.С. Сливка, В.І. Щербина. Значних суперечностей щодо визначення поняття законності та дисципліни в працях цих авторів не існує. Погляди раніше згаданих науковців з цього приводу узагальнив А.А. Стародубцев, який визначив законність у діяльності органів внутрішніх справ як такий режим їх функціонування, в процесі якого забезпечується точне та неухильне додержання (виконання) вимог Конституції України, законів та інших актів законодавства всіма службами та підрозділами, а також окремими працівниками в усіх напрямках, формах і методах діяльності.

Оскільки законність можна розглядати як статистику (сукупність норм законодавчих актів), а дисципліну – як динаміку законності (певні дії з виконання вимог норм і законодавчих актів), то ці поняття співвідносяться як загальне та конкретне. За допомогою законності та дисципліни як сукупності норм і методів публічного управління держава регулює суспільні відносини та забезпечує законслухняну поведінку об'єктів управління. Суть дисципліни в органах виконавчої влади передбачає дотримання законів, указів і розпоряджень Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, рішень судів, правил внутрішнього розпорядку, посадових інструкцій (статутів), наказів і розпоряджень керівників органів, начальників,

командирів, а також умов контракту про службу у відповідному органі виконавчої влади.

Хоча поняття дисципліни та поняття законності відрізняються за своїм спрямуванням, але вони тісно пов'язані спільною метою у сфері публічного управління та є необхідними для утвердження демократичної та правової держави. Дисципліна сьогодні також визначається як «точне, своєчасне та неухильне дотримання встановлених правовими та іншими соціальними нормами правил поведінки в державному та суспільному житті». Водночас, законність передбачає дотримання правових норм, проте забезпечення законності в публічному управлінні пов'язане із забезпеченням дисципліни державних службовців.

Поняття «законність» і «дисципліна» співвідносяться між собою як загальне та часткове, при цьому поняття «дисципліна» включає в себе поняття «законність» як причину, умову досягнення законності. Оскільки законність можлива лише за умови суворого дотримання дисципліни фізичними та юридичними особами, а дисципліна існує в межах закону, то законність і дисципліна невід'ємні одна від одної. Як явища правової системи, вони є обов'язковими рисами демократичної держави, стають сукупністю форм і методів публічного управління, що знаходять своє відображення в чинному законодавстві.

Враховуючи необхідність їх законодавчого оформлення на рівні законів та підзаконних актів, констатуємо, що законодавець користується водночас такими термінами як службова дисципліна, трудова або військова. Порівняльний аналіз законодавчих та інших правових актів дозволяє встановити, що єдиним законодавчим актом, що закріплює поняття службової дисципліни є Закон України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» від 22 лютого 2006 року. Дисциплінарний статут Збройних Сил України, затверджений Законом України від 24 березня 1999 року відображає поняття військової дисципліни.

Слід також звернутися до аналізу акту вищої юридичної сили. Так, ст. 3 Конституції України проголошує, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, проте у діяльності органів виконавчої влади виникає проблема, пов'язана з питаннями якості кадрового потенціалу, організаційного, правового, матеріального, ідеологічного та іншого забезпечення влади, вирішення якої дозволить наблизити якість надання державою управлінських послуг до рівня європейської держави.

По суті, визнання, дотримання та захист прав і свобод людини та громадянина є обов'язком держави, її органів, зокрема, органів виконавчої влади, але саме від цих органів, зазвичай, походять факти посягання на свободу громадян, а також факти їх незнання, невизнання та заперечення.

За останні роки в Україні було прийнято низку законів, які посилюють гарантії дотримання прав громадян, особливо у частині їх нормативного закріплення. Так, наприклад, слід назвати: Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» від 16 листопада 2000 року (ст. 2), Закон України «Про заборону репродуктивного клонування людини» від 14 лютого 2004 року (ст. 111), Закон України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» від 2 червня 2005 року (ст. 354), Закон України «Про захист конституційних прав громадян на землю» від 20 січня 2005 року (ст. 194) тощо.

Ратифіковано основні міжнародні угоди в сфері прав людини, зокрема, Законом України від 23 червня 2004 року ратифікована Європейська угода про осіб, які беруть участь у процесі Європейського суду з прав людини (ст. 447) та Законом України від 21 липня 2006 року ратифіковано Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (ст. 327).

На жаль, існування зазначених вище актів, спрямованих на зміцнення режиму законності в українському суспільстві не вистачило. Сама система та механізм здійснення влади передбачали існування протягом довгих років подвійних стандартів у сфері здійснення влади, а отже й існування сталої, латентної системи правопорушень. Це призвело до вибуху суспільної свідомості, до широкомасштабного системного конфлікту, вирішення якого стало причиною соціальної революції 2013-2014 рр., началом наступної хвилі виборчого процесу.

Таким чином, законність та дисципліна є найбільш впливовими явищами соціального життя, елементами правової системи суспільства, закріплення яких відбувається на доктринальному та нормативному рівнях. Проте лише їх визнання та закріплення автоматично не призводить до стану належної впорядкованості відносин. Як свідчить національний та міжнародний досвід правового регулювання, потрібні додаткові фактори та умови, серед яких: високий рівень правової культури суспільства, надійна робота правоохоронних органів держави, розвинутість інститутів громадянського суспільства, налагодження партнерських відносин влади та населення тощо.

Розвиток прав і свобод людини в Україні у сучасному стані

Марков М.М., кандидат юридичних наук, викладач кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування ННІПФПСКМ НАВС

У Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990р. і зверненні Верховної Ради України «До парламентів і народів світу» 5 грудня 1991р. наголошувалося на тому, що до сім'ї цивілізованих країн бажає увійти нова, демократична, правова держава, яка ставить собі за мету, зокрема, реально забезпечити права, свободи людини і громадянина і зобов'язується суворо дотримуватись загальновизнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародних стандартів у галузі прав і свобод людини. Суспільно-політичні зрушення у 1985–1990рр. і особливо події серпня 1991р. глибоко сколихнули українську громадськість та створили сприятливі умови для демократичних перетворень.

Перші ж законодавчі акти щойно утвореної незалежної держави не залишали ніяких сумнівів щодо правового закріплення накреслених цілей. Достатньо звернутись до законів України «Про власність», «Про підприємництво», «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про громадянство України», «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» та інших, щоб переконатися в тому, що пріоритетним напрямом діяльності держави є захист і забезпечення прав та свобод людини і громадянина, створення дійового механізму їх реалізації.

Конституція України 1996р. є певною мірою взірцем сучасного конституціоналізму з питань прав і свобод людини і громадянина. Вона визначила якісно новий, сучасний статус людини і громадянина в Україні, здійснивши фактично «гуманітарну революцію».

Людина, її життя, честь і гідність, недоторканність і безпека визнані в Конституції (ст.3) найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини і громадянина є змістом і спрямованістю діяльності держави. Держава згідно з Конституцією відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Чинна Конституція України імплементувала всі основні положення міжнародно-правових актів з прав людини і насамперед Загальної декларації прав людини, міжнародного пакту про громадянські і політичні права та міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, які є одним з найбільших досягнень людства XX ст. у гуманітарній сфері, справжнім «людським виміром», мірою людської гідності.

Новий Основний Закон України значно розширив коло конституційних прав і свобод, передбачивши низку нових прав і свобод, та істотно збагатив їх за змістом. У ньому вперше передбачено такі істотні права і свободи, як право на життя (ст.27), на інформацію (ст.34), право приватної власності (ст.41), на підприємницьку діяльність (ст.42), на страйк (ст.44), на достатній життєвий рівень (ст.48), свобода пересування, вільного вибору місця проживання, право вільно залишати територію України і повертатися в Україну (ст.33) тощо.

Конституція всебічно гарантує права і свободи, передбачає механізм їх забезпечення і охорони. Про це свідчить передусім система конституційних нормативно-правових гарантій прав і свобод, зокрема, юридичної відповідальності за порушення прав і свобод, невідчужуваності і непорушності прав і свобод, їх невичерпності, недопустимості скасування, звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Додатковою гарантією захисту прав і свобод людини є також міжнародні механізми захисту прав людини, до яких долучилася Україна. Важливим кроком у цьому напрямі стала ратифікація 17 липня 1997р. Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р. Відтепер громадяни України отримали можливість звертатися щодо захисту своїх порушених прав до Європейського суду з прав людини. До того ж, приєднавшись у 1990р. до Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р., Україна також визнала і компетенцію Комітету ООН з прав людини щодо розгляду індивідуальних скарг громадян України на порушення їх прав та свобод, гарантованих цим пактом.

Конституція України юридично ліквідувала всі нормативні перешкоди на шляху до забезпечення прав і свобод людини і громадянина, проголосивши, що норми Конституції України є нормами прямої дії і що звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Важливою ланкою в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина є Конституційний Суд України, який здійснює судовий конституційний контроль та захист основ конституційного ладу, основних прав і свобод людини і громадянина, забезпечення верховенства права і прямої дії Конституції на всій території України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1991року (ст.3, 27, 33, 34, 41, 42, 44);
2. Конвенція «Про захист прав людини і основоположних свобод» від 04.11.1950 року. (розділ I);
3. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990р.

Право жителів обирати та бути обраними до органу самоорганізації населення

Юрковська Л.Г., викладач кафедри загальноправових дисциплін ННІПН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор *Олійник А.Ю.*

Розбудова демократичної держави та розвиток громадянського суспільства – це стратегічні завдання, які стоять перед Україною незалежно від змін суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в країні, появи нових зовнішніх та внутрішніх загроз. Останній рік в Україні позначився інтенсивними багаторазовими проявами активної громадянської позиції широкими колами населення, на належному рівні відбулися позачергові вибори Президента України, народних депутатів України. Вказані обставини є яскравими свідченнями демократизації окремих сфер вітчизняного суспільного та державного буття. Проте демократія в Україні повинна охоплювати всі сфери життєдіяльності суспільства, чому, зокрема, має сприяти функціонування і розвиток органів самоорганізації населення (далі – ОСН) як елементу системи місцевого самоврядування в Україні. Створення та функціонування ОСН безпосередньо залежить від реальних можливостей громадян України реалізовувати своє право обирати та бути обраними до ОСН. Право жителів обирати та бути обраними до ОСН є одним з важливих різновидів виборчого права у його об'єктивному та суб'єктивному розумінні, що і визначає актуальність обраної теми дослідження.

Серед вітчизняних досліджень системи місцевого самоврядування в Україні, у яких розглядаються, зокрема, і актуальні проблеми організації та діяльності ОСН можна виділити роботи таких провідних вітчизняних вчених, як О.В. Батанов, В.В. Кравченко, П.М. Любченко, А.Ю. Олійник, М.В. Пітцик, С.Г. Серьогіна, Ю.О. Фрицький та інші, а також дисертаційні дослідження Д.В. Кольцової, Н.В. Мішиної, О.С. Орловського, О.Г. Остапенко тощо. Однак право жителів обирати та бути обраними до ОСН на даний час все ж залишається малодослідженим.

Слід зазначити, що у частині 1 статті 6 Закону України «Про органи самоорганізації населення» (далі – Закон) встановлюється, що обирати та бути обраними до органу самоорганізації населення в порядку, визначеному цим Законом, можуть жителі, які на законних підставах проживають на відповідній території. [2]

Частина 2 вище вказаної статті зазначає, що забороняються будь-які обмеження права жителів, які проживають на відповідній території, на участь у відповідному органі самоорганізації населення залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, мовних або інших ознак. [2]

Жодних інших положень, які б уточнювали, доповнювали чи конкретизували вище вказані норми, Закон не містить. На наш погляд, ця обставина не є випадковою. Законодавець, сформулювавши згадані положення саме таким чином, надав широкі можливості їх конкретизації та уточнення на рівні підзаконної нормотворчості сільських, селищних, міських рад.

Таким чином, Закон визначає як загальні законодавчі засади активного виборчого права відповідної частини жителів територіальної громади (жителів будинку, вулиці, кварталу, мікрорайону тощо), тобто право обирати членів ОСН, так і пасивне виборче право – право бути обраними.

Як відомо, виборче право у будь-якій країні ґрунтується на певних правових принципах. На нашу думку, цілком обґрунтованим і коректним буде

розповсюдження на право жителів обирати та бути обраними до ОСН тих принципів, на яких загалом ґрунтується виборче право в Україні, зокрема: принципу вільного виборчого права (ст. 38 Конституції України) [1]; принципу вільного виборчого права (ст. 38, 76 Конституції України) [1].

Що стосується, принципу прямого виборчого права, то його розповсюдження на вибори до ОСН, на нашу думку, має деякі застереження. Справа в тому, що вибори до ОСН в окремих випадках можна вважати єдиним в Україні латентним різновидом непрямих виборів, оскільки окремі види ОСН (квартильні, вуличні комітети, комітети мікрорайону тощо), зазвичай, формуються не зборами жителів за місцем проживання, а конференцією жителів, тобто делегатами від певної частини жителів вулиці, кварталу, мікрорайону тощо.

Виборче законодавство будь-якої країни світу передбачає наявність певних виборчих цензів, зазвичай демократичного характеру, а іноді – дискримінаційного. Аналіз змісту положень вище вказаної частини 2 статті 6 Закону вказує на те, що будь-які дискримінаційні вимоги як до жителів, що обирають, так і до жителів, які мають бажання бути обраними до ОСН, неможливі та заборонені Законом.

Стосовно демократичних виборчих цензів, притаманних виборчому праву громадян України, то далеко не всі вони однозначно впливають зі змісту положень частини 1 статті 6 Закону. Так, не викликає сумнівів ценз осілості як для активного, так і для пасивного виборчого права жителів, що створюють ОСН, оскільки у вказаній законодавчій нормі міститься чітка юридична конструкція «жителі, які на законних підставах проживають на відповідній території». [2]

Проте виборчий ценз громадянства України не можливо встановити безпосередньо з аналізу положень Закону України «Про органи самоорганізації населення», оскільки у вказаному Законі вжитий саме термін «жителі», а не «громадяни» чи «громадяни України». Жителями, які на законних підставах проживають на відповідній території, можуть бути іноземці, особи без громадянства тощо. Окрім цього, у досліджуваних положеннях Закону України «Про органи самоорганізації населення» безпосередньо не вказується і віковий виборчий ценз. Зазначені виборчі цензи, зазвичай, вказуються у рішеннях місцевих рад, якими схвалюються положення про організацію та діяльність ОСН на підвідомчих відповідним місцевим радам територій.

Таким чином, право жителів обирати та бути обраними до ОСН є одним з різновидів конституційного виборчого права. На нього в цілому розповсюджуються правові принципи, на яких загалом ґрунтується виборче право в Україні, проте воно має низку суттєвих особливостей, серед яких латентний непрямий характер виборів до ОСН в окремих випадках, невизначеність на законодавчому рівні виборчих цензів, широкі можливості для встановлення місцевими радами окремих особливостей здійснення вказаного права членами відповідної територіальної громади. Подальше вдосконалення нормативно-правового забезпечення права жителів обирати та бути обраними до ОСН має істотне значення для розвитку ОСН, що в свою чергу позначається на вдосконаленні демократії в Україні як фундаментального підґрунтя для всіх сфер життєдіяльності суспільства і держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
2. Про органи самоорганізації населення: Закон України № 2625-III від 11.07.2001 р. . [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 48. – ст. 254.

До питання про правосвідомість працівників органів внутрішніх справ

Поліщук П.В., ад'юнкт кафедри філософії права та юридичної логіки НАВС
Науковий керівник: доктор філософських наук, професор *Бандура О.О.*

У контексті демократизації суспільства, побудови правової держави важливою умовою постає професіоналізм правлячої еліти, суб'єктів усіх гілок влади, в тому числі працівників ОВС. Однією з ознак їх професіоналізму постає високий рівень професійно-правової культури, професійної етики, професійної правосвідомості, творче відношення до справи тощо.

Розуміння сутності й змісту професійної правосвідомості працівників ОВС має особливу актуальність. Адже здійснюючи правоохоронну діяльність, вони досить часто зіштовхуються з проблемами недосконалості правового регулювання суспільних відносин. У зв'язку з цим, їх професійна діяльність в сучасних умовах вимагає високого рівня професійної правосвідомості та правової культури.

Специфіка професійної правосвідомості працівників ОВС залежить від впливу системи різних соціальних чинників. Такий вплив, з одного боку, може бути прямим, тобто в процесі оперативно-службової діяльності здійснюється вплив на правосвідомість тих чи інших чинників, що зумовлюють відповідні зміни у відношенні «людина – правова дійсність», а з іншого – може бути опосередкованим, стосуватися лише оцінок, суджень, ідей, уявлень, які формуються в суспільстві відносно діяльності ОВС.

Відомо, що правосвідомість формується в процесі життєдіяльності людини, і у свою чергу, сама здійснює вплив на цю діяльність, регулюючи її поведінку [1]. Тобто конкретний вид практичної діяльності визначає особливості правосвідомості суб'єкта цієї діяльності. Специфіка професійної правосвідомості співробітників ОВС детермінована не лише специфічною професійною діяльністю, але й змінами в суспільстві. Як зазначає М. Цимбалюк, правосвідомість, як форма суспільної свідомості, визначається суспільним буттям [2].

Між професійною правосвідомістю працівників ОВС та їх професійною діяльністю існує взаємний зв'язок, діалектичність якого полягає в тому, що, з одного боку, професійна діяльність ОВС є об'єктом відображення у професійній правосвідомості їх співробітників, а з іншого – постає простором об'єктивації змісту правосвідомості цих співробітників, в чому і проявляється її творчий і динамічний характер.

Професійна діяльність працівників ОВС визначає особливості їх правосвідомості. Але ці особливості детермінуються не лише специфікою професійної діяльності, але й змінами, що відбулися або ж відбуваються в суспільстві.

У професійній правосвідомості працівників ОВС виділено такі складові: загально-соціальну (зовнішню) й спеціальну (внутрішню). Формування першої починається в суб'єкта до служби в органах, тоді як друга – це результат виховної роботи та професійної діяльності. Не дивлячись на те, що саме спеціальна (професійна) складова визначає особливості професійної правосвідомості, основою її є, все ж таки, загально-соціальна складова. Іншими словами, високий рівень правосвідомості може бути досягнутий лише при наявності в індивіда стійкої бази із загально-соціальних (в першу чергу правових) установок і ціннісних орієнтацій.

Загально-соціальні компоненти професійної правосвідомості формуються в процесі соціалізації майбутнього правоохоронця як особистості й представлені ідеями, цінностями, установками, що належать кожному члену суспільства.

До особливих (спеціальних) компонентів професійної правосвідомості належать правові погляди, уявлення, переконання, установки, ціннісні орієнтації, котрі формуються в процесі професійної підготовки і практичної діяльності. Цей структурно-функціональний рівень відрізняє професійну правосвідомість від буденної, масової свідомості та в науковій літературі досить часто визначається як професійна правосвідомість загалом.

Отже, професійна правосвідомість працівників ОВС у змістовному плані з одного боку містить структурні елементи, властиві правосвідомості усіх громадян (правова психологія, правова ідеологія, правова поведінка), а також функціонує в єдності та взаємодії з політичною, економічною, естетичною та іншими формами суспільної свідомості. А з іншого – професійна правосвідомість працівників ОВС має свої особливості, що зумовлені специфікою тих завдань та обов'язків, які вони виконують. Тому доречним є визначення професійної правосвідомості як сукупності уявлень, цінностей, переконань, юридичних і духовно-моральних установок, які формуються внаслідок спеціальної теоретичної підготовки і практичної діяльності та характеризуються єдністю соціальних завдань, форм і методів професійної діяльності.

Особливості функціонування професійної правосвідомості працівників ОВС простежуються у правоохоронній діяльності. Пізнавальна, регулятивна, творча функції професійної правосвідомості працівників ОВС проявляються у встановленні юридичної основи справи, конструюванні правового рішення, моделюванні кінцевого правового відношення, що виникає на основі такого рішення.

Таким чином, розглядаючи питання впливу правосвідомості працівників ОВС на їх професійну діяльність, необхідно враховувати те, що така правосвідомість є поліфункціональним явищем і здійснює в даній сфері пізнавальну, регулятивну, творчу та інші функції. Результативність професійної діяльності безпосередньо залежить від реалізації всіх функцій правосвідомості.

Список використаних джерел:

1. Лукашева Е.А. Социалистическое правосознание и законность. – М.: «Юридическая литература», 1973. – с. 249
2. Цимбалюк М.М. Онтологія правосвідомості: теорія та реальність: Монографія. – К.: Атіка, 2008. – 288с.

Щодо вдосконалення редакції частини 1 статті 280 КПК України

Расчотнов Є.В., ад'юнкт кафедри кримінального процесу НАВС

Однією з умов зупинення досудового розслідування згідно з частиною 1 статті 280 КПК України є повідомлення особі про підозру відповідно до статей 276-279 зазначеного Кодексу. Однак наразі невирішеним є питання щодо можливості прийняти процесуальне рішення про зупинення розслідування як у зв'язку з хворобою (пункт 1 частини 1 статті 280), так і у випадках, коли особа переховується та її місцезнаходження невідоме (пункт 2 частини 1 статті 280 КПК), якщо реально неможливо повідомити особі про підозру з об'єктивних причин (зокрема, важкого хворобливого стану особи або її зникнення).

За законом, письмове повідомлення про підозру вручається особі не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання (частина 2 статті 278 КПК). У разі, якщо особі не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню (частина 3 статті 278 КПК). Враховуючи відповідну норму закону, звернемо увагу на наступне. Кожен має право затриматися без ухвали слідчого судді, суду будь-яку особу (за винятком певного кола осіб): при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення; безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні (стаття 207 КПК). Затримання також може здійснити уповноважена службова особа відповідно до статей 208-210 КПК. Зокрема, у статті 209 КПК зазначається, що затримання може здійснюватись із застосуванням сили до особи, що затримується. Що розуміється під поняттям «сила», закон не роз'яснює. Однак, у цьому випадку уповноважена службова особа має право застосовувати силу відповідно до статей 12-151 Закону України «Про міліцію». При застосуванні сили особа, яка затримується, може отримати тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості або навіть у неї можуть розвинути певні психічні розлади. Така особа після її затримання може бути госпіталізована і з нею фізично певний час неможливо буде проводити процесуальні дії, зокрема вручити повідомлення про підозру. Це означає, що затримана особа через 24 години з моменту затримання позбавляється статусу підозрюваного і, не маючи ніякого процесуального статусу, підлягає негайному звільненню. Враховуючи таку ситуацію, щодо затриманого не можна, наприклад, призначити експертизу, неможливо також прийняти процесуальне рішення щодо зупинення досудового розслідування у зв'язку з хворобою підозрюваного, яка перешкоджає його участі у процесуальних діях.

На наше переконання, неможливість фізично повідомити затриманій особі про підозру з об'єктивних причин, що не залежать від слідчого або прокурора, не повинно перешкоджати проведенню подальшого розслідування та забезпеченню поновлення порушених законних прав потерпілого чи юридичних осіб.

Слід зауважити, що умова обов'язкового повідомлення особи про підозру чи пред'явлення їй обвинувачення до зупинення досудового розслідування не містить ні нині нечинний КПК України 1960 року, не містить її також жоден КПК країн СНД, що, на нашу думку, є слушним.

На це проблемне питання, що постало лише у КПК України 2012 року, свого часу звертала увагу низка науковців. Зокрема, К. Д. Шатіло зазначав, що зупинення досудового розслідування може мати місце: а) у випадку, коли захворів обвинувачений, якому вже було пред'явлене обвинувачення, і він дав покази по суті обвинувачення; б) у випадку, коли у справі є постанова щодо притягнення певної особи в якості обвинуваченого, але через хворобу пред'явити звинувачення йому неможливо. Аналогічну думку висловлювали М. С. Ключова, В. П. Малков – зупинення справи можливо як після пред'явлення обвинувачення, так і у випадку, коли пред'явити його обвинуваченому не вдалося у зв'язку з психічним або іншим тяжким захворюванням.

На наш погляд, приймати процесуальне рішення про зупинення досудового розслідування актуально не лише у випадку, коли особа захворіла, а особливо тоді, коли вона переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності і її місцезнаходження невідоме. Адже не

виключаємо випадки, коли особа була затримана відповідно до статті 208 КПК України, потім звільнена і з місця свого перебування зникла. Згідно з частиною 1 статті 42 КПК України, така особа є підозрюваною, однак оголосити її у розшук немає юридичних підстав, оскільки їй не повідомлено про підозру.

Враховуючи викладене, з метою гармонізації та вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства, варто підтримати точки зору зазначених авторів і запропонувати у частині 1 статті 280 КПК України слова «після повідомлення особі про підозру» – виключити та викласти норму частини 1 зазначеної статті у наступній редакції: «Досудове розслідування може бути зупинене у разі, якщо:» і далі за текстом. Врахування зазначеної пропозиції надасть можливість слідчому приймати рішення про зупинення досудового розслідування щодо особи, яка фактично підозрюється у вчиненні злочину, однак в силу об'єктивних причин (особа захворіла, переховується від органів слідства і суду) їй неможливо повідомити про підозру. Особливо актуальною така пропозиція є у випадку, коли місцезнаходження особи невідоме і виникає необхідність її розшуку з використанням сил і засобів оперативних підрозділів.

Дієвим засобом контролю за дотриманням прав громадян – сторін та інших учасників кримінального провадження при зупиненні досудового розслідування, є нагляд прокурора у формі процесуального керівництва. Адже зазначене процесуальне рішення відповідно до частини 4 статті 280 КПК України приймається за вмотивованою постановою прокурора або слідчого за погодженням з прокурором, а копія цієї постанови надсилається стороні захисту, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Вимоги до здійснення правового регулювання суспільних відносин: сучасний підхід

Ванчук І.Д., здобувач кафедри теорії держави та права НАВС

Досліджуючи проблематику правового регулювання, нашу увагу привернув той факт, що наразі науковці в галузі теорії права не спромоглися чітко визначити вимоги, у відповідності та із дотриманням яких повинно здійснюватися правове регулювання, адже тільки їх суворе дотримання надасть можливість досягти оптимального рівня ефективності правового регулювання. Виходячи із життєвої логіки та суспільної доцільності, можна запропонувати такі вимоги до здійснення правового регулювання, а саме: чіткість та однозначність нормативного формулювання вимог правових норм, які стосуються процесу правового регулювання; виваженість та обґрунтованість правового регулювання; суворе дотримання прав та свобод суб'єктів правовідносин, а також оптимальне врахування їх інтересів; забезпечення стабільності правового регулювання; обов'язковість врахування в процесі правотворчості, а відповідно й правового регулювання однієї із базових ознак правовідносин – системності. Вважаємо за доцільне, зупинитися на їх розкритті, що надасть нам можливість отримати більш глибоке уявлення про ті процеси, які відбуваються при здійсненні правового регулювання, а саме:

Чіткість та однозначність нормативного формулювання вимог правових норм, які стосуються процесу правового регулювання означає наступне: зміст правового регулювання повинен відповідати принципам правового

регулювання; відсутність прогалин у праві та законодавстві, а також правових та законодавчих колізій; у разі виявлення колізій та прогалин, наявність зрозумілого, чітко визначеного та дієвого механізму їх вирішення; вичерпний перелік суб'єктів суспільних відносин, суворе регламентація правового режиму об'єктів суспільних відносин, характеру та змісту суб'єктивних прав та юридичних обов'язків суб'єктів суспільних відносин, підстави їх виникнення та припинення, способів та строків реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, заходів позитивної або негативної юридичної відповідальності у разі невиконання або, навпаки, перевиконання суб'єктивних прав та юридичних обов'язків; наявність законодавчо виписаної процедури реалізації заходів юридичної відповідальності та заходів захисту; чітке розуміння суб'єктів правовідносин у питаннях про те, за допомогою якого виду норм права здійснюється правове регулювання, у яких джерелах зазначені норми містяться, а також межі дії даних норм у просторі, часі та по колу осіб. Проте, слід розуміти, що об'єктивно неможливим здійснити чітку нормативну регламентацію усіх елементів правовідносин. Така проблема вирішується за рахунок існування індивідуального регулювання. Отже, коли деякі питання виявляються нерегламентовані на рівні нормативного регулювання, тоді в дію вступає індивідуальне регулювання [1, с. 7]. Крім того, юридичну невизначеність у правовому регулюванні можна розглядати як такий його специфічний техніко-юридичний спосіб, за допомогою якого видається можливим враховувати у подальшому при здійсненні правового регулювання конкретні життєві ситуації, динаміку розвитку суспільних відносин, перспективні цілі та потреби суспільства.

Виваженість та обґрунтованість правового регулювання означає наступне: заборона виходити за межі предмету правового регулювання при здійсненні правової регламентації та намагатися упорядкувати ті суспільні відносини, які вже урегульовані правом, а також ті, які через свою специфіку об'єктивно не можуть бути урегульовані правом [2, с. 743]; юридичні засоби правового регулювання повинні відповідати цілям останнього, а також сприяти їх оптимальному досягненню [3, с. 22-23]; суб'єкти правотворчої діяльності перш, ніж подавати законопроекти для розгляду у Верховну Раду України повинні опрацювати наступну інформацію, а саме: проаналізувати фактичний стан тієї сфери суспільних відносин, яка потребує регулювання, а також визначити основні тенденції та перспективні напрями розвитку зазначеної сфери; здійснити ретельне вивчення нормативної бази, якою здійснюється регламентація зазначених суспільних відносин на даний момент часу; проаналізувати досвід регулювання такого роду суспільних відносин у інших країнах світу; вивчити наукові доробки та аналітичні матеріали з даної проблематики; розрахунково економічну, демографічну, технічну інформацію; prognostичну інформацію в частині ймовірних наслідків дії або відсутності нормативно-правового акту, яким мають регулюватися зазначені суспільні відносини; суспільну думку, яку мають репрезентувати результати соціальних опитувань визнаних у державі центрів, які надають такого роду послуги; опрацювати інші варіанти законопроектів, а також проаналізувати експертні оцінки та висновки [4, с. 409-410].

Суворе дотримання прав та свобод суб'єктів правовідносин, а також оптимальне врахування їх інтересів при здійсненні правового регулювання означає наступне: проголошення, законодавча регламентація та державні гарантії щодо реалізації невід'ємних та фундаментальних прав суб'єктів правовідносин; унеможливлення зменшення обсягу свободи суб'єктів

правовідносин через позбавлення їх певної частини зазначених свобод іншими суб'єктами, наділеними державно-владними повноваженнями, без законних на те підстав; обмеження у правах та свободах суб'єктів правовідносин можуть здійснюватися виключно у відповідності до закону, де має міститися вичерпний перелік підстав застосування такого роду обмежень, а також вони (обмеження) мають бути співмірними із тими цілями, досягати яких планується шляхом застосування таких обмежень; у тому випадку, коли на нормативному рівні неможливо у повному обсязі здійснити врахування та координацію інтересів певної групи суб'єктів суспільних відносин, тоді необхідно надати зазначеним суб'єктам можливість власноруч, наприклад за допомогою укладання угоди, здійснювати упорядкування таких правовідносин, тобто використовувати такі способи правового регулювання як диспозитивні; при написанні законопроектів повинні обов'язково враховуватися результати попередньо проведених соціальних опитувань, які здійснювалися із головною метою – з'ясувати ступінь відповідності майбутнього нормативно-правового акту інтересам адресатів, тобто членів суспільства, в інтересах яких вони власне й створюються.

Забезпечення стабільності правового регулювання означає наступне: категорично неприпустимою є часта зміна законодавства під патріотичним гаслом його удосконалення; проведення змін у правовому регулюванні повинно бути обгрунтованим та відбуватися у таких випадках, а саме: поява нових, досі не урегульованих нормами права суспільних відносин; виявлення суперечностей та прогалин у правовому регулюванні, через неналежну регламентацію відповідних питань та процедур; втрата чинності нормативно-правового акту або рішення суду, у яких містилися норма права; темпоральні зміни вимог та потреб суб'єктів права в частині змісту правового регулювання суспільних відносин.

Обов'язкове врахування в процесі правотворчості, а відповідно й правового регулювання однієї із базових ознак правовідносин – системності означає наступне: при здійсненні правового регулювання слід розуміти, що правовідносини, які складають предмет правового регулювання, взаємодіють між собою, є взаємопов'язаними та взаємообумовлюють одне одного, тобто повинні розглядатися як певна система; при здійсненні законотворчої діяльності необхідно обов'язково враховувати системний характер правових норм.

Список використаних джерел:

1. Власенко Н.А., Назаренко Т.Н. Неопределенность в праве: понятие и содержание / Н.А.Власенко, Т.Н. Назаренко // Государство и право. - 2007. - № 6. - С.7.
2. Мальцев Г.В. Социальные основания права / Г.В. Мальцев. - М., 2007. - С.743.
3. Малько А.В. Стимулы и ограничения в праве / А.В.Малько. - М., 2004. - С.22-23.
4. Тихомиров Ю.А. Обеспечение правотворческой деятельности / Ю.А. Тихомиров // Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х т. - Т 2. - М., 2007. - С. 409-410.

Захист прав людини і правоохоронна діяльність

Білас А.І., здобувач кафедри загальноправових дисциплін ННПП НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Камінська Н.В.

Правоохоронна діяльність – надзвичайно складний та суперечливий соціальний феномен і різновид соціальної діяльності, який значною мірою визначається рівнем розвитку суспільства, рівнем свідомості і правосвідомості людини, змістом і характером її правових переконань. Це здійснювана на основі Конституції та в межах наданих повноважень нормативно та

процесуально регламентована діяльність спеціальних органів держави та посадових осіб, спрямована на забезпечення виконання нормативно-правових актів, зміцнення законності та правопорядку, гарантування і забезпечення конституційних прав та інтересів громадян [1, с. 8–12].

Соціальна важливість правоохоронної діяльності зумовлена причинами соціалізації людини та її індивідуалізації, а також способом спільної життєдіяльності. Можливо, з огляду на це і розрізняють правоохоронну діяльність у широкому значенні як діяльність суб'єктів, спрямовану на забезпечення прав і свобод людини, закріплених у міжнародно-правових документах (правозахисна діяльність), та у вузькому значенні як діяльність держави чи її органів із забезпечення й охорони прав і свобод, закріплених національним законодавством (безпосередньо правоохоронна діяльність) [2, с. 48–50].

Вагомим напрямом державно-правового впливу на суспільство є забезпечення певного обсягу прав і свобод людини, визначення меж втручання держави у сферу суб'єктивних можливостей особи, її інтересів. Саме у правоохоронній сфері важливою є проблема гуманізму, що має багатоаспектний характер: стосовно потерпілого, суспільства, працівників правоохоронних органів та правопорушника.

Оскільки людини є об'єктом і суб'єктом правоохоронної діяльності, тому закріплені в міжнародно-правових документах природні права і свободи людини становлять об'єктивну основу, стандарт для розробки спеціального законодавства, організації конкретної правоохоронної діяльності щодо їх забезпечення та захисту.

Практика правоохоронної діяльності свідчить про ряд протиріч, основними з яких є співвідношення рівності юридичної (формальної) і рівності правової (реальної) у правоохоронній діяльності; співвідношення об'єктивного (наданого законом) і суб'єктивного (індивідуального) в діяльності суб'єктів правоохоронної діяльності, співвідношення права та свободи, що надається людині і може бути реалізованою. Ці протиріччя породжуються самою природою людини, природою спільної життєдіяльності людей і природою сучасних суспільних відносин.

Здійснюючи аналіз прав і обов'язків громадян у взаємовідносинах з працівниками міліції, важливо підкреслити право на звернення громадянина до працівника міліції в зв'язку з реалізацією суб'єктивних прав; право на адміністративне і судове оскарження дій (рішень) працівника міліції; право на відшкодування шкоди, заподіяної незаконними діями працівника міліції; право громадянина на самозахист від протиправних дій працівника міліції тощо. Не варто забувати і про відповідні обов'язки, зокрема, необхідність громадянина підпорядковуватися вимогам, що сприяють оптимальній взаємодії громадян і працівників міліції.

Проте в реальному житті виявляється складно їх реалізувати повною мірою. Ймовірно, слід приділити більше уваги правовим, організаційним та іншим гарантіям забезпечення фактичної реалізації та охорони взаємних прав і обов'язків громадянина і працівника міліції. Окремо зупинимось на необхідності удосконалення відомчої нормотворчості правоохоронних органів. Вона покликана відповідати загальнолюдським цінностям, існуючим стандартам, конституційним приписам, інтересам людини і суспільства, наукової обґрунтованості.

Доцільно активізувати співпрацю правоохоронних органів з населенням, громадськими організаціями, органами державної влади і місцевого самоврядування. У будь-якому випадку визначальними для правоохоронної

діяльності є гуманізм, професіоналізм, патріотизм, відкритість як у питаннях захисту прав людини, так і в інших сферах.

Список використаних джерел:

1. Кучук А. М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук : спеціал. 12.00.01. – К., 2007. – 20 с.
2. Фатхутдінов В. Г. Права людини, правоохоронна діяльність та гуманізм // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – Вип. 22. – К., 2003. – С. 47-52.
3. Дубінчак В. М. Правоохоронна діяльність: сутність, суб'єкти, засоби забезпечення (теоретико-правовий аспект) : автореф. дис. канд. юрид. наук: спеціал. 12.00.01. – К., 2010. – 19 с.

Теоретичні аспекти правового регулювання конкурентних відносин : актуальні питання для становлення громадянського суспільства в Україні

Патентна Н.С., студент магістратури ННІПП НАРС

Науковий керівник: кандидат економічних наук *Загорняк Н.Б.*

Правові проблеми конкуренції є надзвичайно актуальними на сьогодні, коли Україна рухається шляхом розвитку правової держави та становлення громадянського суспільства. Як встановлено Конституцією України, одним із найважливіших конституційних принципів забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні є державний захист конкуренції, а також недопущення зловживання монополічним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція [1]. В Україні з перших кроків незалежності державна підтримка та захист добросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності були віднесені до пріоритетних напрямів ринкової трансформації економіки. За наявності необхідних умов для успішного розвитку економічної конкуренції, його прогрес значною мірою стримується відсутністю фундаментальних правових розробок у цій сфері. Дослідження теоретичних питань правового регулювання конкуренції дозволить як усунути проблеми антимонопольно-конкурентного права в системі господарського права, так і допомогти подальшому вирішенню економічних проблем в Україні. В першу чергу заслуговують на увагу історико-правові аспекти розвитку відповідного правового регулювання.

Початок розбудови ринкових відносин в українській економіці пов'язується із суцільним пануванням монополізму, отже, наголос у законах, які розроблялися та приймалися в той час, робився на його подоланні та обмеженні. Зрозуміло, що українське законодавство, яке регулює економічну конкуренцію, було започатковано, насамперед, як антимонопольне законодавство [2; с. 67]. Поряд із методами, спрямованими проти порушень правил конкуренції (антимонопольне законодавство), важливу роль відіграють державні заходи, спрямовані на створення конкурентних відносин, їх підтримку і розвиток. Такі заходи полегшують суб'єктам господарювання проникнення в монополізовані сфери економіки шляхом спрощення реєстраційно-дозвільних процедур (реєстрації, ліцензування, квотування), надання податкових, митних і інших пільг. Таким чином, залежно від економічної ситуації встановлюється або акцент на застосування обмежувальних заходів (антимонопольне законодавство), або на розробку норм, спрямованих на регулювання конкурентних відносин (конкурентне законодавство).

Результати застосування антимонопольного законодавства в Україні можна характеризувати в такий спосіб. Мети створення і розвитку конкуренції на товарних ринках України антимонопольне законодавство не досягло, хоч в окремих галузях намітилася тенденція до формування конкурентного середовища. Не вдалося послабити дію деяких монопольних структур, що залишилися від радянського періоду, і мало місце поступове формування нових монопольних структур [3, с. 89]. Такі результати обумовлені, головним чином, тим, що антимонопольне законодавство із самого початку розглядалось як спрямоване проти монополістичної діяльності. При розробці законодавства не бралися до уваги, по-перше, сама мета розвитку конкурентних відносин, по-друге, особливості національних умов, що полягають у повній відсутності конкурентних відносин на початку трансформації економічної системи, що потребувало розробки жорстких заходів конкурентного регулювання і визначало створення стимулюючих норм як першочергове завдання. Зазначене зумовило розуміння потреби у терміновому доопрацюванні антимонопольного законодавства з метою стимулювання створення конкурентних відносин. Таким чином, у 2001 році в Україні почало формуватися нове конкурентне законодавство, в якому були враховані недоліки антимонопольного законодавства, і з'явилися норми, що були покликані стимулювати розвиток конкурентних відносин. Норми стимулюючого характеру отримали закріплення як в конкурентному законодавстві, так і в інших актах, що містять положення як антимонопольного, так і конкурентного спрямування.

Можна зробити висновок про недостатню увагу українських вчених, які працюють у галузі господарського права, до змісту економічної категорії, якою є категорія «конкуренція», та до тих ознак конкурентних відносин, що мають правове значення. Проблема конкуренції та її регулювання, безперечно, має міждисциплінарний характер, і, не зважаючи на безмежність економічного потенціалу цього напрямку, недооцінювати можливості юридичної науки в її дослідженні та концептуалізації неприпустимо.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
2. Щербина В.С. Господарське право : [підручник] / В.С. Щербина. – 5-те вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 600 с.
3. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / [за ред. О. В. Дзери]. – 3-є вид., переробл. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.

Правова реформа в Україні у сучасних умовах формування громадянського суспільства

Дєпа Ю.-М.Р., студент магістратури ННІЗН НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник **Сербин Р.А.**

З моменту здобуття Україною незалежності, почався новий шлях у розвитку держави та права формуванні державно-правових інститутів

державного апарату національної правової системи та законодавства. Проблеми правової реформи досліджували зокрема такі науковці як Колодій А.М., Пушк. П.А., Мухоморов Р.І., Опиншко Р.Ф., Юшук О.І.

Згодоміло що правова система не може залишатися незмінною якщо в суспільстві відбулися принципові зміни його політичного та економічного ладу. Однак – неможливо проводити реформування суспільства без

виповітного правового інструментарію. Аналізуючи теоретичні засади правової реформи в країні стосується: 1) перення влад на саму громаду права на основі концепції розподілу влади і законів (право не повинно розподілятися як результат і знаряддя діяльності державної влади); 2) реформування суспільства за допомогою права. Таким чином правові реформи є об'єктивне вираження управлінських рішень та здатність ланки рішень змінювати та покращувати суспільне життя існуванням правової держави та громадянського суспільства як гарантії забезпечення верховенства права та законності.

Впровадження правових реформ повинно здійснюватись, по-перше удосконаленням системи законодавства шляхом адаптації до міжнародних договорів, по-друге, створенням передумов прийняття їх суспільством, шляхом залученням молодих спеціалістів та науковців. Аналізуючи стан проведення правової реформи в Україні можна стверджувати, що на сьогодні ще недостатньо інструментарії для її проведення. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 6.06.2012 р. № 504 «Про утворення Координаційного центру з надання правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції», передбачено ліквідувати Центр правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України.

Проблеми становлення та функціонування правової держави і громадянського суспільства їх ставлення до особистості, потребують реформування у сучасних умовах, є фактором успішного розвитку держави та суспільства. Удосконалення державно-правової системи неможливе без налагодження відносин з громадянами. Громадянське суспільство і правова держава перебувають у постійному розвитку, і тому такі питання як їх співвідношення та взаємодія завжди залишаються актуальними.

На даний час Мін'юст України є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу та розробки проектів законів, інших нормативно-правових актів й пропозицій щодо удосконалення законодавства. Також була створена Громадська рада, яка має право пропонувати та надавати в установленому законом порядку пропозиції з удосконалення законодавства. А в зв'язку з тим що українське державотворення перебуває на стадії розвитку воно потребує залучення молодих спеціалістів громадських діячів для здійснення управлінських рішень в адміністративній сфері правового опосередкування та інших сферах. Тому потреба здійснення правових реформ в Україні є актуальною, зокрема, для подолання політичної та економічної кризи.

На сьогодні правова реформа на практиці не здійснюється, адже для її здійснення необхідно враховувати права та інтереси усіх громадян, національних меншин і впроваджувати реформи, пристосовуючи їх до громадянського суспільства, що в свою чергу повинно поліпшувати їх інтереси. Тому необхідно вивчити доцільність створення певної координаційної структури на базі навчально-наукових інституцій, із залученням науковців та громадськості й центрального підрозділу по проведенню правової реформи в Україні.

Таким чином в впровадженні правових реформ необхідно досягти можливості в діяльності державно-владних структур та їх відповідальності для забезпечення верховенства права й існування громадянського суспільства, а також створити достатні демократичні соціальні та правові стандарти, довіри

по органів державної влади й зняти політичну напругу у державі для подолання економічної кризи.

Діяльність прокуратури України у сфері дотримання та захисту прав і свобод людини

Джиба В.В., слухач магістратури ННПФПСКМ НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Хальота А.І.*

В Україні здійснюються великомасштабні перетворення, спрямовані на зміцнення демократії і створення правової держави. Відбувається переоцінка цінностей в економічній, соціальній, управлінській, духовній та інших сферах життя суспільства. За цих умов однією з основних проблем лишається зміцнення правопорядку. Тому на перший план висуваються завдання забезпечення законності, захисту прав і законних інтересів громадян, верховенства права.

Так статтею 3 чинної Конституції України закріплено положення про визнання людини, її життя і здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини визнано головним обов'язком держави.

У вирішенні зазначеного питання одне з провідних місць належить органам прокуратури. Відповідно до п. 2 ст. 4 ще чинного на сьогоднішній день Закону України «Про прокуратуру» (1991 р.), завданням прокуратури є захист від неправомірних посягань соціальних, економічних, політичних, особистих прав та свобод людини і громадянина гарантованих Конституцією, іншими законами України та міжнародними правовими актами. Таким чином можна стверджувати, що захист прав людини є одним із головних завдань прокуратури в усіх напрямках її функціонування.

Також підтвердженням цього є положення нового ЗУ «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року, що набере чинності 25 квітня 2015 року, відповідно до якого Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Слід відзначити, що прокуратура поряд з іншими правовими установами входить до загальної системи гарантування державою прав і свобод людини, доповнює і посилює її. Дієвість органів прокуратури в цьому напрямі обумовлюється наданими прокурорам Конституцією України, Законом України «Про прокуратуру», іншими законодавчими актами широким повноважень із забезпечення законності й додержання прав і свобод громадян, а також ініціативністю, досить високим авторитетом серед населення, доступністю для будь-кого.

Не можна не погодитися з точкою зору Миколи Руденка про те, що прокуратура існує не тільки серед державних органів, а й у свідомості громадян як захисника їхніх прав. Вона інтегрована в соціальну, індивідуальну психологію і правову культуру нашого народу. Досвід свідчить про те, що прокурори не тільки ефективно стоять на сторожі чинних законів, інтересів держави і суспільства, а й активно захищають права конкретних осіб.

Варто також констатувати, що згідно із ЗУ «Про прокуратуру» 2014 року законодавцем на неї покладено ті ж чотири функції, що й Законом 1991 року,

що покликані на забезпечення дотримання та захисту прав і свобод людини, а саме:

- підтримання державного обвинувачення в суді;
- представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом;
- нагляд за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Проте цікавим є той факт, що до функцій прокуратури в редакції нового Закону не був включений нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, який закріплений пунктом 5 статті 121 Конституції України, яка, як відомо, має найвищу юридичну силу.

Також одним із основних нововведень Закону 2014 року, що так чи інакше впливає на її діяльність у сфері дотримання прав та свобод людини, є ліквідація такої функції прокуратури, як боротьба з корупцією, та позбавлення її функції «загального нагляду», що раніше дозволяло прокурорам втручатися в господарську діяльність підприємств і фізичних осіб з метою нагляду за додержанням і застосуванням законів.

Поряд з цим заслуговує на увагу думка В. Тація та Ю. Грошевого, які вважають, що потреба в нагляді за додержанням законів сьогодні не тільки не зникла, а дедалі більше зростає. Вчені вважають, що ця функція прокуратури повинна залишатися до створення справді правової держави з високою політичною культурою народу, надійною державною владою, відповідними державними традиціями.

Проте з огляду на міжнародні стандарти прокурорської діяльності доцільно зазначити, що функція нагляду за дотриманням та застосуванням законів все ж таки має бути реформована з урахуванням двох чинників:

необхідності виконання рекомендацій Ради Європи щодо приведення наглядових функцій прокуратури у відповідність до міжнародних стандартів;

потреби зберегти за прокуратурою повноваження, що забезпечують ефективну діяльність цього органу із захисту конституційних прав і свобод громадян України в сучасних умовах.

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС

Святненко А.П., студент магістратури юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *Федоренко В.Л.*

Вступ України до ЄС є стратегічно важливим та одним із пріоритетних напрямів її розвитку. Базовим міжнародним документом, який закріпив основи співробітництва України з державами-членами ЄС, була Угода про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС та їх державами-членами, ратифікована відповідним Законом від 10.11.1994 року [5]. Угодою передбачалося, що сторони встановлюють між собою регулярний політичний діалог, який вони мають намір розвивати та поглиблювати, який супроводжуватиме та зміцнюватиме зближення між Співтовариством та

Україною [1]. Однією із засад зовнішньої політики України відповідно до Закону «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС [4]. Важливим законодавчими актами у сфері адаптації є Закони України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (тут визначаються поняття, мета, завдання Загальнодержавної програми) [2] та «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (має відношення до реалізації Програми з адаптації, її організаційного, інформаційного, фінансового тощо забезпечення) [3].

Крім цього, питання адаптації передбачено у численних підзаконних нормативних актах, однак, як ми можемо спостерігати, сам процес рухається доволі повільно і складно. Тому, слід висловити деякі позиції щодо шляхів розглядуваної адаптації.

На нашу думку, варто згрупувати проблему про шляхи адаптації у три блоки. Перший блок буде стосуватися безпосередньо питань про адаптацію законодавства. У ньому можемо виділити наступні речі: 1) якнайчастіші зустрічі представників України з представниками ЄС з приводу проблем адаптації внутрішнього законодавства України; уповноважені представники України повинні мати чітку стратегію, чіткі розроблені плани з даного приводу, бути дипломатично, сприйнята від представників ЄС, повинна бути належним чином зафіксована, сприйнята та обговорена на державному рівні; 2) формування бази законодавства ЄС, необхідного для втілення до внутрішнього законодавства України; необхідним є сформувати повну базу законодавства ЄС, бажано у систематизованому вигляді, можливо, по галузях, інститутах тощо; відповідну базу законодавства необхідно перекласти на українську мову; для спрощення процедури перекладу можливим вбачається зробити переклад автоматизованим; можливим є також уже перекладену базу законодавства ЄС розмістити на певному інформаційному ресурсі у мережі Інтернет; також базу європейського законодавства слід погалузево направити у відповідні міністерства, інші центральні органи виконавчої влади; 3) формування принципів адаптації законодавства України до законодавства ЄС: для цього необхідне зібрання на державному рівні всіх інституцій, які мають відношення до відповідного процесу; дане зібрання можливо провести у формі роботи певної комісії, яка би складалась із представників інституцій, експертів-юристів, вчених тощо; за результатами проведеної роботи був би прийнятий певний програмний документ; вказаний документ містив би повний перелік принципів, за якими необхідно проводити адаптацію законодавства із подетальним розкриттям їх сутності та змісту; відповідний документ необхідно було б передати до парламенту для затвердження його як акту вищої юридичної сили (закону, концепції тощо); 4) експертиза нормативно-правових актів на предмет відповідності останніх європейському законодавству.

Саме тому науковець пропонує наступні рекомендації у вказаній сфері: під час розроблення проектів актів має враховуватися не лише писане право ЄС, а й практика Суду, оскільки в останніх дається тлумачення норм права ЄС; аналізуючи відповідність проекту праву ЄС, слід окремо виділяти обов'язкові та факультативні норми актів ЄС, враховувати неоднакову природу різних джерел права ЄС; не можна адаптувати національне право до таких актів ЄС, що безпосередньо пов'язані з членством в останньому, серед яких угоди ЄС з третіми державами, акти, що встановлюють фінансові зобов'язання

держав-членів перед ЄС, індивідуальні акти тощо; акти ЄС можуть вимагати певних інституційних перетворень, внесення змін до процесуальних норм, прийняття підзаконного законодавства, кадрового та фінансового забезпечення; тому поряд з основним проектом розробник має пропонувати відповідні проекти підзаконних актів і т.д.

Другий блок питань щодо адаптації законодавства слід присвятити інституційному механізму забезпечення відповідного процесу. На сьогодні основними інституціями, які так чи інакше задіяні до процесу адаптації законодавства, виступають: Верховна Рада України, Президент України, Кабмін, Міністерство юстиції України та ін. Проте, на наше переконання, важливим є те, щоб кожен державний орган, незалежно від того, якого він рівня переймався під контролем вищестоящих органів питаннями адаптації законодавства.

Саме тому для якісного покращення діяльності державних органів в Україні у сфері адаптації законодавства ми пропонуємо наступне: максимально задіяти працівників державних органів до процесу адаптації законодавства; проводити певні правоохоронні, право виховні, організаційні заходи; залучати експертів України, запрошувати експертів з ЄС з метою проведення певних тренінгів тощо; підвищувати рівень знань офіційних мов ЄС.

Третій блок питань, пов'язаних з процесом адаптації законодавства, складають організаційні, фінансові та інші речі: 1) щорічне виділення у проекті Закону України «Про Державний бюджет України на відповідний рік» окремих статей, які би передбачали виділення коштів на фінансування потреб, пов'язаних з адаптацією права України до права ЄС; 2) розробка та функціонування конкретного інтернет-ресурсу, на якому буде міститися вся інформація про процеси адаптації законодавства України до законодавства ЄС (органи державної влади, вся база законодавства у сфері адаптації, інформація про хід, заплановані програми, отримані результати у відповідній сфері); громадяни та всі, кому цікава вказана інформація, повинні знати, що відбувається, яких заходів вживає держава, а також з легкістю могли ознайомитися з останньою; даний ресурс повинен містити повну та офіційну інформацію про відповідні події, що мають чи мали місце; 3) посилити вивчення права ЄС, вивчення питань про адаптацію законодавства, вивчення офіційних мов ЄС у вищих юридичних навчальних закладах; можливо, навіть готувати спеціалістів (за державним замовленням) у відповідній сфері, які б потім змогли надати Україні допомогу з вказаних питань, бути добрими спеціалістами.

Таким чином, виявлено, що проблемою в Україні залишається системний підхід до проблеми адаптації законодавства, адже мають місце непослідовні дії великої кількості державно-владних суб'єктів на різних рівнях, а необхідна, навіяка, системна та послідовна, узгоджена та прагматична робота по здійсненню відповідного процесу, що потребує немалих зусиль та часу.

Список використаних джерел:

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Міжнародний документ від 14.06.1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_012

2. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 21.11.2002 року № 228-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 3. – Ст. 12.

3. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 року № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 29. – Ст. 367.

4. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 року № 2411-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 40. – Ст. 527.

5. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Закон України від 10.11.1994 року № 237/94-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 46. – Ст. 415.

Державне управління у сфері господарських відносин

Лук'яненко В.О., студент магістратури ННПП НАВС

Науковий керівник: викладач кафедри загальноправових дисциплін ННПП НАВС Кулик Т.О.

Метою дослідження даної теми є з'ясування ролі державного управління у сфері господарських відносин.

Завданнями з'ясування поняття державного управління у сфері господарських відносин, характеристика правових основ державного управління у сфері господарських відносин, проаналізувати рівень ефективності державного управління у сфері господарських відносин.

Держава здійснює управління державним сектором економіки відповідно до засад внутрішньої і зовнішньої політики.

Суб'єктами господарювання державного сектора економіки є суб'єкти, що діють на основі лише державної власності, а також суб'єкти, державна частка у статутному капіталі яких перевищує п'ятдесят відсотків чи становить величину, яка забезпечує державі право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів. [1]

Аналіз окремих статей ГКУ дає підстави відносити до суб'єктів господарювання державного сектору економіки органи державної влади, що мають господарську компетенцію, державні унітарні підприємства, державні господарські об'єднання. [2]

Повноваження суб'єктів управління у державному секторі економіки - Кабінету Міністрів України, міністерств, інших органів влади та організацій щодо суб'єктів господарювання визначаються законом.

Відповідно до ч. 4 цієї статті законом можуть бути визначені види господарської діяльності, яку дозволяється здійснювати виключно державним підприємствам, установам, організаціям. [1]

Так, наприклад, відповідно до ст. 73 Кодексу торговельного мореплавства портову діяльність можуть здійснювати морські порти, які за своїм правовим статусом є державними транспортними підприємствами.[3]

Відповідно до ч. 5 ст. 22 ГК України держава реалізує право державної власності у державному секторі економіки через систему організаційно-господарських повноважень відповідних органів управління щодо суб'єктів господарювання, що належать до цього сектору і здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління [1]. Зокрема, такі організаційно-господарські повноваження закріплені в Законі України «Про управління об'єктами державної власності» від 21.09.2006 р.

Управління об'єктами державної власності - це здійснення Кабінетом Міністрів України та уповноваженими ним органами, іншими суб'єктами, визначеними цим Законом, повноважень щодо реалізації прав держави як власника таких об'єктів, пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядженням ними, у межах, визначених законодавством України, з метою

задоволення державних та суспільних потреб. Суб'єктами управління об'єктами державної власності є:

- Кабінет Міністрів України;
- Фонд державного майна України;
- міністерства та інші органи виконавчої влади (далі - уповноважені органи управління);
- органи, які здійснюють управління державним майном відповідно до повноважень, визначених окремими законами;
- державні господарські об'єднання, державні холдингові компанії, інші державні господарські організації (далі - господарські структури);
- юридичні та фізичні особи, які виконують функції з управління корпоративними правами держави (далі - уповноважені особи);
- Національна академія наук України, галузеві академії наук [4].

Частина 7 статті 22 ГКУ визначає, що правовий статус окремого суб'єкта господарювання у державному секторі економіки визначається уповноваженими органами управління відповідно до вимог цього Кодексу та інших законів. Про правовий статус таких суб'єктів, зокрема, йдеться в Законах України «Про науковий парк «Київська політехніка» від 22.12.2006 р., «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, галузевих академії наук та статусу їх майнового комплексу» від 07.02.2002 р. Слід також зазначити, що питання про визначення правового статусу зазначених суб'єктів безпосередньо стосується компетенції відповідних органів управління і закріплюється у нормативно-правових актах про створення таких суб'єктів. Наприклад, постанови КМУ «Про створення державної корпорації «Укрвибхпром» від 27.04.2001 р. N 409, «Про створення державної акціонерної компанії «Титан» від 11.11.99 р. N 2070, розпорядження КМУ «Про створення на базі труболоочильного цеху N 4 ВАТ «Нікопольський Південнотрубинний завод» державного підприємства» від 01.07.2002 р. N 357-р, «Про закріплення пакета акцій ВАТ «Харківський науково-дослідний та проектно-конструкторський інститут «Енергопроект», який належить державі, за державним підприємством НАЕК «Енергоатом» на праві господарського відання» від 29.04.2004 р. N 261-р, та ін.

Відносини органів управління з названими суб'єктами господарювання у випадках, передбачених законом, можуть здійснюватися на договірних засадах. Наприклад, розпорядження КМУ «Про укладення Держкомкордоном у серпні 1996 р. договору з Харківським державним авіаційним виробничим підприємством (ХДАВП)» від 27.08.96 р. N 537-р.[2]

Отже, підбиваючи підсумки із вище сказаного, потрібно зауважити, що державне управління здійснюється лише на тих суб'єктів, які прямо визначені нормою закону, а саме частиною 2 статті 22 ГКУ. Також визначено органи, які здійснюють управління у сфері господарських відносин. Діяльних даних органів визначається спеціально створеними нпа.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV
2. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Господарський кодекс України: науково-практичний коментар/ за ред ВМ Косака. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 672с. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/hku/85-hku/2574-22.html>
4. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995 N 176/95-ВР, [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80>
5. Законі України «Про управління об'єктами державної власності» від 21.09.2006 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/185-16>

Дотримання конституційних прав і свобод людини в експертній діяльності органів внутрішніх справ

Петрик Л.А., слухач магістратури ННПФПСКМ НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук Комаринська Ю.Б.

Дотримання вимог Конституції України, законів і підзаконних актів, що регламентують діяльність міліції, є обов'язковою умовою функціонування всіх підрозділів органів внутрішніх справ. Поряд зі слідчою та оперативно-розшуковою експертна діяльність органів внутрішніх справ посідає значне місце в системі заходів, спрямованих на розкриття та розслідування злочинів, формування доказової бази під час досудового розслідування. Дотримання прав і свобод людини в експертній діяльності є обов'язковою та невідмінною умовою роботи працівників експертної служби органів внутрішніх справ.

Співробітники експертної служби МВС беруть активну участь у розслідуванні майже всіх видів злочинів. На нашу думку, експертна діяльність при розслідуванні є значно ширшою за проведення експертиз. Вона також включає: дослідження об'єктів за дорученням органів слідства, участь у підготуванні та проведенні слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів; забезпечення ведення криміналістичних обліків та деякі інші види діяльності. Розглянемо докладніше види експертної діяльності в контексті дотримання прав і свобод людини.

Для проведення будь-якої слідчої (розшукової) дії необхідно мати юридичні підстави, які регламентуються КПК України. Експерти (спеціалісти) при проведенні огляду місця події виконують значний обсяг роботи поряд зі слідчим, у тому числі вилучають об'єкти, на яких виявлено сліди злочину. У криміналістичних рекомендаціях з вилучення слідів зазначається основне правило – сліди вилучаються з об'єктом (скло з серванта, картини, посуд тощо), на якому вони залишені. Слід пам'ятати, що всі ці предмети є приватною власністю господарів житла, право на володіння якої гарантовано ст. 41 Конституції України. Тому вони повинні вилучатися з дозволу власників з обов'язковою процесуальною фіксацією.

Під час обшуку спеціаліст допомагає слідчому у виявленні об'єктів і слідів на них, що мають значення для справи. Є випадки, коли вилучення об'єктів неможливо без їх руйнації: зняття штукатурки на стінах, підняття підлоги, зняття обшивки меблевої гарнітури тощо. Незважаючи на законність дій, треба розуміти, що пошкоджується приватне майно особи, яку обшукується. Відповідно до ст. 56 Конституції України кожен громадянин має право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої службовими особами при здійсненні ними своїх повноважень. Також під час обшуку може залучатися експерт-почеркознавець з метою відібрання зразків для почеркознавчої, авторознавчої експертизи. Зазвичай такими об'єктами є особисте листування людини, таємниця якого гарантована ст. 31 Конституції України. Вилучення особистих речей особи, що вказують на її інтимне життя з метою, наприклад, виявлення на них мікрослідів охороняється ст. 32 Конституції України.

Допомога спеціаліста-криміналіста під час проведення такої слідчої (розшукової) дії як освідування особи (ст. 241 КПК України) може знадобитися для виявлення слідів з використанням технічних засобів (наприклад, використання джерела ультрафіолетового освітлення для виявлення слідів крові) та фотофіксації виявлених на тілі людини особливих прикмет. Дії спеціаліста не можуть порушувати гідності недоторканності особи (ст. 28, 29

Конституції України). Та дуже часто такі відхилення все ж трапляються (наприклад, забороняється приєднувати до тіла людини масштабну лінійку або номер, що дуже часто зустрічається на практиці). Ми вважаємо, що для забезпечення права особи на особисту недоторканність при виявленні на одязі явних слідів злочину або місць, на яких можна відшукати сліди в лабораторних умовах, під час освідчування потрібно вилучати одягі взуття людини з фіксацією таких дій у протоколі. Не можна вилучати сліди безпосередньо на одягненій людині, особливо в разі, коли їх необхідно вилучати з частиною одягу чи взуття.

Одержання зразків для експертного дослідження як окрема слідча (розшукова) дія регламентується ст. 245 КПК України. При відібранні зразків від живих осіб (відбитків пальців рук, волосся, крові, сперми, сечі тощо) може порушуватися право людини на повагу до її гідності й особисту недоторканність (ст. 28, 29 Конституції України). На сьогодні дактилоскопіювання в ОВС проводиться за застарілою методикою з використанням типографської фарби, яка наноситься на руки дактилоскопічним валиком. На сьогоднішній день це створює ряд проблем. По-перше, руки не завжди з першого разу відмиваються милом. По-друге, якщо змивати залишки розчином бензину чи скипидару, то це негативно вплине на шкіру. Тому необхідно переходити до сучасних технологій («безкольорового дактилоскопіювання» або сканування), що успішно використовуються в більшості зарубіжних країн та дозволяють отримувати відбитки високої якості без використання фарби.

Одним з напрямків експертної діяльності органів внутрішніх справ є забезпечення ведення криміналістичних обліків. Основним обліком оперативно-розшукового призначення в Україні є автоматизовані інформаційно-пошукові бази даних дактилоскопічної інформації. Виникає запитання щодо належного збереження та використання цієї інформації (ст.32 Конституції України). З метою забезпечення прав людини на збереження й використання щодо себе конфіденційної інформації потрібно одночасно зі створенням баз даних біометричної інформації вирішувати питання щодо її захисту від утручання осіб, не причетних до розслідування. Діяльність зі створення баз біометричної інформації має супроводжуватися відповідним нормативно-правовим забезпеченням. На сьогодні вітчизняне законодавство в цій галузі значно відстає від зарубіжних країн.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що певні порушення конституційних прав і свобод людини в експертній діяльності органів внутрішніх справ можна пояснити низкою об'єктивних та суб'єктивних причин, пов'язаних з реформуванням системи МВС, серед яких: велика плінність кадрів, у тому числі керівного складу, різке зниження кваліфікованих працівників, які мають достатній досвід роботи; невідповідність рівня заробітної плати; недостатній рівень фінансування системи МВС з боку держави; зниження рівня соціальної захищеності; підвищення рівня злочинності та її «професіоналізму» й організованості тощо. Ми вважаємо, що певні негативні політичні та соціальні чинники, що впливають на діяльність експертної служби МВС, є тимчасовими й із закінченням реформування правоохоронних органів і наближенням їх до європейських стандартів будуть тільки сприятливими. На сучасному етапі протидії злочинності дотримання конституційних прав і свобод людини з боку працівників експертної служби МВС є обов'язковим і залежить від професіоналізму та особистих якостей кожного співробітника. У цьому аспекті виникає питання щодо якісної підготовки експертних кадрів, одним із

складників якої є ознайомлення з досвідом європейських країн у галузі дотримання прав і свобод людини.

Реформа прокуратури: останній крок

Петрик О.С., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук Лазаренко Л.А.

Сучасний період розвитку інституту прокуратури в Україні доцільно поділяти на два етапи. Перший етап охоплює становлення та розвиток прокуратури незалежної України, вступ України до Ради Європи. Початок другого етапу, пов'язуємо з взяттям Україною у 1995 році зобов'язання перед Радою Європи, згідно з яким «роль і функції прокуратури зміняться» відповідно до європейських стандартів, та подальшою реалізацією цього зобов'язання.

Головне завдання для суспільства полягає в тому, щоб не дозволити реформі перетворитися на імітацію шляхом внесення лише декоративних змін до засад діяльності органів прокуратури.

Прокуратура завжди мала особливий статус у системі органів державної влади України. Величезні повноваження в сфері кримінального переслідування, можливість втручання в бізнес діяльність та в судові процеси між приватними особами, а також великий арсенал видів тиску на судову владу – це наслідки розвитку прокурорської системи з кінця 1990-х років.

Наразі органи прокуратури в тій чи іншій мірі мають усі недоліки, що притаманні й іншим правоохоронним органам: непрозорість та неефективність результатів діяльності, корупція, надмірні адміністративні повноваження керівників, активна участь у політично заангажованих процесах, низький професійний рівень, закрыта процедура призначення прокурорів на адміністративні посади.

Реформа прокуратури – це найважливіше зобов'язання України, що було взято нашою державою при вступі до Ради Європи ще в 1995 році. З того часу Парламентська Асамблея Ради Європи, інші європейські інституції та високопосадовці не втомлювалися нагадувати українській владі про необхідність реформування прокуратури. Завдання реформи – створити демократичну, професійну та самоврядну систему органів прокуратури, що у своїх діяльності керується Конституцією, законами та провідними європейськими стандартами прав людини.

1. Прокуратура позбавляється функції загального нагляду.

Раніше це дозволяло прокурорам втручатися в господарську діяльність підприємств та фізичних осіб. Ця функція буде виконуватися прокуратурою лише у формі представництва в суді інтересів неповнолітніх та недієздатних осіб, або у формі судового представництва інтересів держави у випадку, якщо захист цих інтересів не здійснює, або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування.

Це означає, що прокурори зосередяться на підтриманні обвинувачення в кримінальних провадженнях, наглядом за законністю в діяльності органів слідства та за діяльністю при виконанні покарань згідно із судовими вироками.

2. Структурні зміни. Законодавчо встановлюється перелік місцевих прокуратур, а Генеральний прокурор матиме лише двох заступників; наразі їх вісім.

3. Прокурору надаються нові гарантії незалежності.

Тепер прокурор зобов'язаний виконувати лише письмові вказівки прокурорів вищого рівня, у тому числі Генерального прокурора. У разі

незаконності вказівки керівника прокурор має право звернутися за захистом до органу прокурорського самоврядування – Ради прокурорів.

4. Запровадження двох незалежних від керівництва прокуратури органів прокурорського самоврядування та наділення їх значними повноваженнями.

Маються на увазі Рада прокурорів та Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів. Це є основною новацією закону. Новостворені органи не декоративні, а мають цілком реальні та вагомі інструменти впливу.

Так, Рада прокурорів вносить рекомендації про призначення та звільнення прокурорів з адміністративних посад, захищає прокурорів від незаконного впливу, у тому числі з боку керівного складу.

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів, у свою чергу – проводить добір кандидатів на посаду прокурора; бере участь у переведенні прокурорів з одного органу прокуратури до іншого; розглядає скарги/заяви про вчинення прокурором дисциплінарного проступку та здійснює дисциплінарне провадження. Причому законом передбачено мінімізацію впливу на діяльність цих органів із боку керівного складу прокуратури.

Обидва органи обираються шляхом таємного голосування Всеукраїнської конференцією працівників прокуратури, де представники Генеральної прокуратури становлять абсолютну меншість.

До складу Ради прокурорів складається входять 13 осіб, лише два з яких є представниками ГП. Крім того, два члени є представниками юридичних вузів. Членом Ради прокурорів не може стати прокурор, що займає адміністративну посаду, або входить до складу Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії.

У свою чергу, Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів складається з п'яти прокурорів, двох учених, одного адвоката, трьох представників Уповноваженого Верховної Ради України із прав людини – правозахисників, представників громадських організацій.

Членом Комісії не може бути призначений народний депутат України, працівник органу виконавчої влади, СБУ, міліції, працівник Національної академії прокуратури України, суддя, а також прокурор, який перебуває на адміністративній посаді.

5. Запроваджується прозорий та конкурсний порядок прийняття на роботу прокурорів.

Він включатиме рейтинговий підхід до визначення кандидатів, відкриті оголошення про наявні вакансії, складання іспиту у формі анонімного тестування та професійну підготовку в Національній академії прокуратури. Так само на конкурсній та прозорій основі відбувається переведення прокурорів з однієї прокуратури до іншої.

6. Окремий розділ закону присвячено процедурі розгляду скарг на дії прокурорів Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією прокурорів та порядок накладання на прокурорів дисциплінарних санкцій.

Процедура є чіткою та виваженою, для того щоб забезпечити об'єктивний розгляд скарг на дії прокурорів.

7. Законодавчо встановлюється розмір заробітної плати прокурора.

Вона складається з посадового окладу – у 2015 році мінімальний оклад дорівнюватиме 10 мінімальних заробітних плат, а з 2017 року 12 мінімальних заробітних плат – та доплат за вислугу років і за зайняття адміністративної посади. Таким чином, у керівного складу органів прокуратури не буде інструменту тиску на підлеглих шляхом свавільного призначення їм премій або позбавлення певних доплат. Крім того, підвищення заробітної плати потягне за собою зменшення рівня корупції.

Даний законопроект є далеко не ідеальний із точки зору ступеню радикальності перебудови системи органів прокуратури. Але, усе ж таки зазначимо, що він містить низку принципових положень, які однозначно позитивно відобразяться на діяльності прокуратури, і її функціонування наблизиться до суспільних очікувань.

Список використаних джерел:

1. Кошлевский В. Д. Место и роль прокуратуры в механизме Российского государства: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 – «Теория и история права и государства; история правовых учений» /В.Д. Кошлевский. – Саратов, 2008. – 207 с.
2. Борис Малишев, експерт Реанімаційного Пакету Реформ, спеціально для УП
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України №4425 від 30.04.09 «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» (щодо координації діяльності)» (внесений Г.Г.Москалем). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua

Конституційна реформа в Україні

Леута Р.В., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Лазаренко Л.А.*

Досить часто можна почути два терміни, які вживаються, коли йдеться про реформування Конституції України: конституційна або конституційно-правова реформа та політична реформа. Обидва вони підходять для означення процесу, що відбувається в Україні.

Конституційно-правова реформа – це зміна положень Основного Закону держави, головна ідея якої полягає в заміні правил формування виконавчої гілки влади – Уряду.

Термін «політична реформа» розкриває головну ідею внесення змін: йдеться про перехід від змішаної форми республіки, де превалюють повноваження Президента щодо формування уряду, фактично парламентської республіки, за якої Президент тільки пропонує для затвердження парламентом кандидатуру Прем'єр-міністра України, узгодивши її з переможцями парламентських виборів, і двох міністрів.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку держави важливим є питання про подальше реформування Конституції. Г.В. Іваненко відзначає, що основними напрямками реалізації конституційної моделі правової держави в Україні є парламентська реформа; реформування виборчого законодавства; адміністративна реформа; реформування судустрою; муніципальна реформа [1].

Передбачається, що конституційна реформа, по-перше, матиме на меті децентралізацію влади в Україні, по-друге, передбачатиме ліквідацію обласних державних адміністрацій, створення виконавчих комітетів, а також позбавлення центральної влади невластивих їй функцій.

4 березня 2014 р. набрала чинності Постанова Верховної Ради України «Про утворення Тимчасової спеціальної комісії (далі – ТСК) ВРУ з питань підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України». Метою роботи ТСК була підготовка та подання до 15 квітня 2014 р. на розгляд ВРУ проект закону про внесення змін до Конституції України [2].

Реалізацію Концепції пропонувалося здійснити в два етапи:

– на першому (протягом 2014 р.) передбачалося завершити формування всієї необхідної законодавчої бази діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади з визначенням повноважень, включаючи питання їх ресурсного забезпечення;

– на другому – здійснення інституційної реорганізації органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади, а також проведення місцевих виборів з урахуванням реформованої системи органів місцевого самоврядування [3].

У квітні 2014 року в НАН України відбувся круглий стіл «Конституційна реформа: шляхи проведення та напрямки змін», де експерти запропонували Україні перейти до трьохланкової системи суддів, обмежити недоторканність суддів лише функціональною діяльністю і залишити прокуратурі лише функцію державного обвинувачення [4].

Завідувач кафедри загальнотеоретичних та державотворчих наук Києво-Могилянської академії, суддя Конституційного Суду у відставці, доктор юридичних наук Микола Козюбра зазначив, що у реформуванні правосуддя потрібно почати з питання щодо системи судів загальної юрисдикції, яка існує сьогодні в Україні. На його думку, а також на думку зарубіжних експертів, зокрема Венеціанської комісії, вона є надмірно складною, навіть екотичною, тому що поєднання в одному судовому органі, що іменується Вищим спеціалізованим судом кримінальних і цивільних справ, а також існування господарських судів як самостійної ланки судової системи – це не відповідає сучасним європейським стандартам. Виникає питання про повернення до трьохланкової системи судів, яка успішно функціонує у багатьох країнах, у тому числі більшості наших сусідів. Водночас у тій же концепції Конституційної реформи, над якою працювала робоча група Конституційної Асамблеї, ми принаймні зробили крок до цього, а саме: відмовились від фіксації у Конституції таких інституцій, як Вищий спеціалізований суд, залишивши принцип спеціалізації.

Останнім часом досить часто лунають пропозиції запровадження системи обрання суддів населенням на певний термін. На думку М. Козюбри, це питання не варто навіть обговорювати, тому що всім зрозуміло, що будь-яка виборча кампанія вимагає сьогодні істотних затрат. І ці затрати в наших сьогоднішніх умовах – та й не тільки в наших, а як свідчить європейський досвід – держава на себе взяти не може. Досвід інших країн свідчить, що цей процес обов'язково втягує політичні партії, які фінансують виборчі кампанії суддів. А в наших умовах можуть втягуватись не тільки виборчі партії, а й кримінальні структури, і це потрібно враховувати.

Щодо збереження повноважень Президента у процедурі формування суддівського корпусу, то вони мають бути обмеженими, принаймні, церемоніальним призначенням судді, при чому призначенням судді не на конкретну посаду, а просто суддею. Що стосується усіх інших призначень на конкретну посаду, переведення судді з одного суду в інший, його кар'єрного зростання, звільнення суддів, то це має бути предметом не тих органів, які сьогодні це здійснюють, зокрема Президента, а Вищої Ради юстиції.

Є проблема щодо меж суддівської недоторканності. Чи має вона прирівнюватись до недоторканності народних депутатів чи все ж таки має бути виключно обмежено функціональну недоторканість у зв'язку з виконанням відповідних функцій? Тут, очевидно, найбільш прийнятний підхід – це аналогічна недоторканість депутатів, яка справді має бути обмежена, можливо, також функціональною діяльністю.

Як зазначив суддя Конституційного Суду, доктор юридичних наук, професор Микола Мельник, сьогодні є Конституційний суд і суди загальної юрисдикції. Громадською ініціативою «Реанімаційний пакет реформ» пропонується, що в системі судів буде вже не два, а три види судів –

Конституційний суд, суд загальної юрисдикції та адміністративний суд. При цьому передбачається, що в судах загальної юрисдикції можуть утворюватись спеціалізовані суди. До речі, є велика проблема з адміністративними судами. За опитуваннями громадської думки, їм довіряє менше громадян України, ніж загальним судам. Це також питання. Другий момент, у нас за цими пропозиціями з'являється два Верховних суди. Верховний просто і Верховний адміністративний суд. Цього термінологічно не може бути. Виникає питання: на скільки правомірне таке вилучення цього суду і спільне засідання двох органів двох верховних судів двох справ із розгляду справ. І третій момент, у нас з'являється відносно новий орган – Вища судова рада – замість Вищої ради юстиції, – в якій істотно розширені повноваження. Вона буде призначати суддів на посади, здійснювати переведення, звільнення судів з посади, реалізовувати дисциплінарну практику, займатись організаційними та фінансовими питаннями і т. д. Виникає два застереження. Певне застереження, на скільки цей орган справиться з такими повноваженнями, на скільки тут є співвідношення Вищої судової ради із суддівським самоврядуванням. Його вже не видно зовсім за ним.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. (зі змін та допов.; ред. від 1 вер. 2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Конституційна реформа в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/21676-konstituciynna-reforma-v-ukrajini>
3. Іваненко Г.В. Деякі проблеми сучасного конституціоналізму в Україні / Г.В. Іваненко // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць. – Одеса, 2002. – Вип. 13. – С. 693–697.
4. Якою має бути Конституційна реформа в Україні: судустрій, правосуддя та Конституційний Суд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://maidanua.org/2014/05/yakouu-maje-buty-konstytusijna-reforma-v-ukrajini-sudustrij-pravosuddya-ta-konstytusijnyj-sud-ukrajiny/>

Законодавча техніка: поняття та значення

Шпанюк М.С., студент Прикарпатського факультету НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Легін Л.М.*

Життя суспільства і держави потребує порядку і стабільності. Без певних правил поведінки неможливо владнати спільне співіснування і діяльність людей. Право, як відомо, і виступає офіційно встановленим зібранням формалізованих норм громадської поведінки. Відомо також, що зовнішньою формою вираження права є законодавство, яке у всі часи люди намагались вдосконалити. У теперішній час, у зв'язку із значним збільшенням об'єму правового регулювання і нормативно-правового масиву збільшується значимість законодавчої техніки. Потреба у вдосконаленні юридичних конструкцій, в процедурах способу, викладу правових норм, юридичних аксіом, фікцій, в спеціальному лінгвістично-юридичному аналізі законопроектів, в розширенні професійної компетентності парламентаріїв, службовців державного апарату (а особливо юристів) в осягненні спеціальних юридичних знань в області права, законодавства і законотворчої техніки стає все більше необхідною у творенні правової держави.

Як правило, законодавча техніка традиційно розглядається в контексті правотворчості в якості однієї з її елементів. Це система правил і прийомів

підготовки найбільш досконалих по формі і структурі проектів нормативних актів, які забезпечують максимально повну і точну відповідність форми нормативних приписів їх змісту, доступність, простоту нормативного матеріалу, який вичерпує обсяг питань, що регулюються. До них відносяться вимоги до форми актів, зміни чи виключення раніше прийнятих актів, усуненню протиріч, оформлення нової редакції статей і т.п., а також формальні реквізити, структурні розмежування, специфічна мова, визначення термінів, спеціальні засоби забезпечення норм.

В інших наукових працях мова йде про законодавчу техніку як сукупність правил, засобів і прийомів розробки, оформлення і систематизації всіх нормативних актів в контексті джерел права і правотворчості. Об'єктом законодавчої техніки є текст нормативного документу, до якого законодавець застосовує інтелектуальні зусилля [1, с. 3].

Ще в правотворчості поряд з діяльністю по моделюванню громадянських відносин з ціллю створення правових норм і сукупністю прийомів мислення виділяють конкретно-технологічний елемент – юридична техніка. Вона охоплює, по – перше технічні засоби і операції – нормативну побудову, юридичні конструкції, галузеву типологію. Це свого роду типові схеми, методики переведення волі законодавця в правові норми, по - друге, засоби і операції як нематеріальні субстрати, по - третє, юридична техніка відображає класовий напрямок громадськості, коли юридичні прийоми надають нормам соціально визначеного змісту [2, с.25].

Неважко помітити, що в вищевказаних працях мова йде скоріше про просту сукупність прийомів, ніж про чітку і послідовно застосовальну систему правил, кожне з яких застосовується на своїй стадії підготовки тексту правового акта.

Можна виділити чотири основних напрямки комплексного застосування законодавчої техніки.

По-перше, систематичний і планомірний вплив на законодавчу діяльність, коли з її допомогою вдається юридично коректно і детально «виризувати», формувати нормативне полотно майбутнього закону, проводити юридичну експертизу з точки зору дотримання правил законодавчої техніки, не допускати і виправляти законодавчі помилки.

По-друге, законодавча техніка впливає на правозастосовчу діяльність, сприяючи правильному розумінню змісту законів і правових норм, [3, с. 2] правильному їх застосуванню як основи для видання підзаконних актів, для здійснення юридичних дій, для використання правового захисту громадян і юридичних осіб.

По-третє, законодавча техніка виступає як засіб міжнародного обміну інформацією, як спосіб зближення національних законодавств і введення загальних, погоджених режимів. Одним із головних завдань адаптації є забезпечення високого рівня підготовки в Україні проектів законів та інших нормативно-правових актів, вдосконалення порядку планування законотворчої діяльності, розробка єдиних правил підготовки нормативно-правових актів [4, с. 35].

По-четверте, законодавча техніка є засобом для вивчення основ правотворчості і правозастосування.

Отже більш вірним буде таке визначення, законодавча техніка – це система правил, які використовуються і є спеціально призначені для пізнавально-логічного і нормативно-структурного формування правового матеріалу і підготовки тексту закону. Дане визначення і належна йому структура

розширюють рамки законодавчої техніки і у якійсь мірі наближують її до елементів законодавчого процесу.

Список використаних джерел:

1. Дзюбенко О. Теоретико-правове розуміння юридичної техніки відомчої нормотворчості // Юриспруденція: теорія і практика. – 2011. – № 5. – С. 2-10.
2. Костовська К. Особливості юридичної техніки актів правозастосування в діяльності ОВС // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 4. – С. 25-31.
3. Лінецький С. Особливості законодавчого процесу: динаміка змін / С. Лінецький // Юридичний вісник України. – 1999. – № 6. – С. 2.
4. Лінецький С. Такий складний процес перетворення законопроекту на закон / С. Лінецький // Юридичний журнал. – 2003. – № 11. – С.

Свобода як основна цінність у праві

Глушенко В.В., студент Прикарпатського факультету НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Легін Л.М.*

Складний процес формування громадянського суспільства та правової держави в Україні, викликає потребу теоретичного дослідження феномену права у його аксіологічному прояві. Виконуючи функцію засобу організації й упорядкування суспільних відносин, право в Україні набуває особливого значення й у зв'язку з процесами євроінтеграції, в ходження України у світовий правовий простір. Виступаючи одним із засобів утілення у життя таких загальнолюдських цінностей як свобода, рівність, справедливість, право актуалізує розвиток теоретичної думки щодо співвідношення людини і права, держави і суспільства.

У цьому зв'язку новим змістом наповнюється одне з фундаментальних положень Конституції України, яке проголошує людину, її здоров'я і життя, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, а тому аксіологічний (ціннісний) вимір цього та інших гуманістичних положень потребує подальшого обґрунтування.

Визнання людини найвищою соціальною цінністю в Україні має спричинити оновлення її правової системи. Тому актуальність теми зумовлена формуванням права, як аксіологічного явища та розвитком таких цінностей у праві, як рівність, свобода і справедливість; необхідністю використання аксіологічного потенціалу права як основи його соціальної значущості і ефективності в умовах формування в Україні нових соціальних цінностей і становлення правової держави.

Принцип рівності всіх перед законом і судом та недопустимість встановлення певних привілеїв або обмежень у правах і обов'язках «за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» (ст. 24 Конституції України) у відношенні свободи виступає в якості її розумної межі, однакової для всіх [1, с. 309]. Свобода повинна проявлятися у таких двох всім давно відомих аспектах:

1. «дозволено те, що не заборонено законом»;
2. «дозволено все, що прямо передбачено в законі».

Якщо суспільство і кожна людина будуть дотримуватися цих елементарних правил, то свобода буде всіх влаштовувати, не спостерігатиметься такий широкий безлад, який зараз панує у суспільстві.

Процес аксіологічного осмислення права набуває останнім часом глобального характеру. Це зумовлюється проникненням правових цінностей до

вищих рівнів загальноосвітніх ціннісних ієрархій. Водночас фундаментальні цінності людини стають базою аксіології права, утворюючи сутісну константу юридичного простору. Однією з основоположних цінностей індивіда є потреба у свободі. Остання трансформуючись у юридично оформлену свободу, здатна подолати «відчуження» людини у сфері права. Зокрема, усунути сприйняття індивідом правових цінностей як порожніх абстракцій, а не результату особистої творчості. У логіці взаємозв'язків свободи, рівності та справедливості право виступає елементом загального блага, оскільки покликане їх забезпечити. І навпаки, загальне благо є результатом функціонування права. Ціннісні відмінності загального блага і права полягають у тому, що благо виступає як цінність-ціль, а право як цінність-засіб, який використовується для досягнення інших, більш значимих цінностей [37, с. 9].

Свобода індивіда – основний підсумок і головний критерій досягнень людської цивілізації на різних етапах її історичного становлення і розвитку. Свобода можлива лише як право, лише у правовій формі, і лише право регулює відносні поняття свободу і безлад. Проблема взаємозв'язку права і свободи є однією з проблемою самовизначення людства. Розуміння права як форми зовнішнього примусу сприймає особисту свободу індивіда, як можливість правового примусу. Справляння та порушення свободи, може розглядатися як загальний закон природи, що виявляється у взаємовідносинах суб'єктів [2].

Свобода - це здатність людини чинити відповідно до своїх бажань, інтересів і цілей на основі знання об'єктивної дійсності. Свобода - в найзагальнішому значенні, наявність можливості вибору, варіантів витоку подій. Відсутність вибору, варіантів розходження подій рівносильна відсутності свободи. Свобода є одним з проявів випадковості, керованої свободою волі (навмисність волі, усвідомлена свобода) або стохастичним законом (непередбачуваність витоку події, неусвідомлена свобода). В цьому значенні, поняття «свобода» протилежно поняттю «необхідність» [3].

Свобода є фундаментальною характеристикою людського існування, оскільки свобода не те, чим володіють люди, а те, чим вони є за своєю суттю. Як універсальна характеристика людського буття, свобода стосується здатності людини обирати своє буття та керувати ним і безпосередньо пов'язана з відчуттям залежності, відчуження та відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Донченко О. П. Свобода як всезагальний принцип права / О. П. Донченко // Проблеми філософії права. – 2005.- Том III. – С.307-311.
2. Донченко О. П. Свобода як категорія права (герменевтичний аспект) / О.П. Донченко // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. – Одеса, 2009. № 50. – С. 45-50.
3. Донченко О. П. Свобода як категорія права / О. П. Донченко // автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.12. – «філософія права» / О. П. Донченко. – Одеса, 2010. – 20 с.

Поняття та ознаки правотворчості

Маслій У.В., студент Прикарпатського факультету НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Легін Л.М.*

У час, коли політичні та економічні реформи, що проводяться в Україні, вимагають інтенсивної правотворчості, як ніколи стає зрозумілим, наскільки важливим є процес створення нормативно-правового акта, формулювання концепції майбутнього акта, створення та обговорення проекту, врахування думок та інтересів різних соціальних верств, співвідношення з іншими

нормативними актами, можливість майбутнього нормативно-правового акта «вписатись» у вже існуючу правову систему, можливість адаптуватись, економічне підґрунтя для його існування та реального застосування.

Процес створення правових норм починається з виникнення об'єктивних суспільних закономірностей, які потребують правового врегулювання, проходить через інститути суспільства і держави, реалізується законодавчою, виконавчою та судовою владою у притаманних їм формах. Процес створення правових норм базується на прийнятих та нормативно закріплених в конституції правилах, які держава зобов'язана виконувати; він не може бути довільним чи суб'єктивним.

У науковій доктрині склалось таке визначення правотворчості: це правова форма діяльності держави з участю громадського суспільства (в передбачених законом випадках) по установленню (санкціонуванню), зміні, відміні юридичних норм. Правотворчість виражається у формуванні, систематизації, прийнятті і обнародуванні нормативно-правових актів.

Головне призначення правотворчості - встановлення нових правових норм, зміна і відміна застарілих правових норм, яка сприяє утвердженню нових і вони входять в його склад як допоміжні прояви правотворчості.

Ознаки правотворчості:

1. Здійснюється державою безпосередньо або з її попереднього дозволу, а також громадянським суспільством (народом) і його суб'єктами.

2. Полягає у створенні нових норм або у зміні чи відміні діючих норм.

3. Отримує завершення у письмовому акті-документі, який називається нормативно-правовим актом.

4. Відбувається у відповідності з правовим регламентом, тобто з процедурою, яка встановлюється правовими нормами.

5. Має конкретно-цільову і організаційну спрямованість [1, с. 379].

Правотворчість не можна зводити лише до законотворчості. Законотворчість є виключною монополією представницьких вищих органів держави (в Україні - Верховної Ради) або народу (громадянського суспільства) в передбачених законом випадках. Законотворчість - важлива складова частина правотворчості, яка закінчується прийняттям законів. Результат правотворчості - всі нормативно-правові акти: закони, укази, розпорядження, рішення тощо. Вони з'являються на світ внаслідок складної діяльності вищих державних органів, органів місцевого самоврядування, місцевої державної адміністрації, комерційних і некомерційних організацій, трудових колективів [2, с. 154].

Правотворчість - одне із важливих напрямків функціонування громадського суспільства і держави, одна із правових форм їх діяльності. Вона є частиною правотворення, його самостійною і вирішальною стадією.

Правотворчість починається тоді, коли прийнято державне рішення про підготовку проекту нормативно - правового акту, наприклад закону. Головною відмінною правотворчості від правотворення є те, що творчість права здійснюється державними органами або з їх санкціонуванням, дозволу.

Правотворчість - це перш за все форма владно-вольової діяльності держави, формально нормативного закріплення міри свободи і справедливості, що включає в себе дослідження, узагальнення і систематизацію типових конкретних правовідносин, що виникають у громадському суспільстві, і направлена на створення нормативно - правового акта [3, с. 195].

На основі викладеного можна дійти таких висновків:

— основу правотворчості становлять пізнання й оцінка правових потреб суспільства і держави;

- правотворчість – це завжди процесуальна діяльність, спрямована на формування права держави та прийняття нормативно-правових актів, яка здійснюється уповноваженими суб'єктами у визначених процедурних рамках;
- правотворча діяльність спрямована на створення та підтримання системи права в стані, який відповідає потребам правового регулювання суспільних відносин у конкретних історичних умовах;
- джерелами правотворчого процесу є об'єктивна потреба в правовому оформленні відповідних суспільних відносин (мотив), а також реалізація права правотворчої ініціативи;
- правотворчий процес завжди носить офіційний характер;
- юридичним результатом правотворчого процесу є правова норма.

Список використаних джерел:

1. Зайчук О.В. Теорія держави і права. / О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
2. Гошовий Ю. М. Актуальні проблеми законодавчого процесу в Україні / Ю. М. Гошовий, В. Я. Тацій // Законодавство: Проблеми ефективності. – К.: Наукова думка, 1995. – 229 с.
3. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права : підручник. – [3-тє видання, стереотипне] / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома – Львів: Новий Світ-2000, 2007. – 352 с.

Громадянин як основа громадянського суспільства

Куртяк М.І., студент Прикарпатського факультету НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Легін Л.М.*

У сучасній Україні проблема громадянського суспільства опинилася в центрі політико-правових досліджень та дискусій. Поняття «громадянське суспільство» увійшло у понятійний апарат теорії держави і права, політології, соціології, конституційного права тощо. Останнім часом на різних рівнях і з різних приводів часто вживаються терміни «громадянське суспільство» і «правова держава». При цьому одні виходять з бажання підкреслити, що, проголосивши себе суверенною і незалежною, Україна стала демократичною правовою державою, з розвиненим громадянським суспільством, а інші – з прагнення довести, що побудова такого типу суспільства і держави є справою більш віддаленої перспективи. В основу громадянського суспільства і його незмінного супутника – правової держави – покладено єдність влади, громадянина, спільноти і права, їхню правову рівність перед законом, хоча сучасна українська дійсність характеризується невисоким рівнем політичної і правової культури, правовим нігілізмом, слабкістю демократичних традицій і навичок.

Соціокультурний простір, утворюваний громадянським суспільством, будується на трьох принципах:

- 1) загальнозначуще, егалітарне право, що передбачає деякий мінімум зовнішніх свобод і гідності для кожної людини; він припускає формальну рівність прав, обов'язків і відповідальності громадян;
- 2) захищеної правом власності громадян (що пов'язано з принципами ринкової економіки);
- 3) визнаної суспільством внутрішньої свободи людини.

Таким чином, громадянське суспільство «складається» не лише з ринкових, економічних, «матеріальних» цеглинок, а й духовних, правових, ідейно-культурних, тобто «нематеріальних».

Ланкою між матеріальним «кістяком» та нематеріальним «наповненням» громадянського суспільства виступає середній клас, який повинен абсорбувати певні якості. Серед головних притаманних йому ознак можна назвати свободу. Більше того, вільна незалежна особистість є центральною фігурою громадянського суспільства [1, с. 28]. До того ж в процесі переходу від традиційного суспільства до громадянського цей «принциповий зсув суспільних пріоритетів в бік людини, індивіда, особистості — розширення можливостей його самодіяльності, його суб'єктної компетенції» [2, с. 57] є найважливішим з усіх змін в економічній, соціальній і політичній сферах. Саму свободу індивіда в громадянському суспільстві треба розуміти як можливість визначати цілі своїх дій, вибирати засоби їх досягнення, формувати свій курс. Без свободи вибору не може бути і свободи діяльності.

Отже, центральною фігурою громадянського суспільства, навколо якої все обертається, його опорою більшість дослідників бачить громадянина. До того ж ця особа повинна бути наділена свободою думати, вибирати і діяти у різних сферах життєдіяльності суспільства, — економічній, політичній, духовній, ідеологічній.

Опори громадянського суспільства:

- Економічна;
- Політична;
- Духовна;
- Ідеологічна;
- Національна.

Не можна, будучи громадянське суспільство, захоплюватись лише однією його складовою — ринком, і не приділяти уваги людині, створенню умов для її всебічного розвитку, вияву її прихованої творчої енергії, її самореалізації. З іншого боку, захоплення іншим «опорним» елементом — свободою також може мати негативні наслідки — безмежна абсолютизація свободи може призвести до свавілля, а надмірна регламентація суспільного життя — до примусу. Тому, сприяючи становленню громадянського суспільства в Україні, треба прагнути досягти рівноваги між його базовими елементами.

Підсумовуючи, слід сказати, що центральною ланкою громадянського суспільства слід визнати громадянина, який є особистістю суверенною, вільною, самостійною і відповідальною [3, с. 4]. Однією з найважливіших, ключових умов становлення в Україні громадянського суспільства треба вважати його «нематеріальну» складову. Не применшуючи значення ринку як чинника, що продукує нові зв'язки і стосунки, є основою і стрижнем суспільства, все ж таки треба зазначити, що ринок не здатний самостійно створювати соціальний лад, бо ключові складники соціального ладу не можна виробляти шляхом ринкових операцій [4, с. 27]. Нарешті, вільний громадянин має стати основою формування середнього класу. Сама ж ця категорія є скоріше не економічною, а соціально-політичною, адже для концептуалізації такого явища, як громадянське суспільство, більш важливими є внутрішні якості його акторів, а не їх рівень доходу і соціальний статус.

Список використаних джерел:

1. Голенкова З.Т. Гражданское общество в России / З.Т. Голенкова // Социологические исследования. — 1997. — № 3. — С. 28.

2. Кузьмин М.Н. Переход от традиционного общества к гражданскому: изменение человека / М.Н. Кузьмин // Вопросы философии. — 1997. — № 2. — С. 57.

3. Головаха Е.И. Демократизация общества и развитие личности. От тоталитаризма к демократии / Е.И. Головаха, Н.Э. Бекешкина, В.С. Небоженко. — К.: Наукова думка, 1992. — С. 4.

4. Кін Дж. Громадянське суспільство: старі образи, нове бачення / Дж. Кін. — К.: Видавництво «К.І.С.», 2000. — С. 27.

Теоретичні аспекти визначення правової культури суспільства

Куриляк О.П., студент Прикарпатського факультету НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Легін Л.М.*

Проблема розбудови громадянського суспільства, демократичної правової держави є безпосередньо пов'язаною із розвитком правової свідомості і правової культури. Саме правова культура та правове виховання населення є соціальною гарантією дії верховенства правового закону в суспільстві. Слід зауважити, що наукове мислення та наукова правосвідомість у взаємодії із правовим мисленням і правосвідомістю особистості, які є головними елементами правової культури, здійснюють активний вплив на реалізацію верховенства правового закону. Науковий рівень правового мислення та правосвідомості забезпечує не лише розвиток правової культури, в цілому, але й формування ідеалу правової особистості, яка поважає правовий закон, визнає його верховенство у всіх сферах життя, своїми діями підтримує режим правозаконності в Україні.

В юридичній літературі є багато визначень поняття «правова культура». Перші з них орієнтувалися саме на суб'єктивні інтелектуальні елементи: рівень знання та розуміння права тощо. У широкому розумінні під правовою культурою розуміють усе те, що перебуває у сфері дії права: норми права та правовідносини, правові установи, правосвідомість і правова поведінка.

В. Копейчиков правову культуру визначає як систему правових цінностей, що відповідають рівню правового прогресу, досягнутого суспільством, і відображають у правовій формі стан свободи особи, інші найважливіші соціальні цінності [1].

Правова культура – це і є в першу чергу зазначені зразки, ідеали та цінності. Правова культура – це обумовлений усім соціальним, духовним, політичним та економічним ладом якісний стан правового життя суспільства, що виражається у досягнутому рівні розвитку правової діяльності, юридичних актів, правосвідомості і в цілому в рівні правового розвитку суб'єкта (людини, різних груп, усього населення), а також ступеня гарантованості державою і громадянським суспільством свобод і прав людини [2, с. 7].

У цілому в науці сформувалися три основні підходи до цього поняття:

1) антропологічний, згідно з яким культура — це сукупність усіх благ, створених людиною;

2) соціологічний, за яким культуру слід сприймати як сукупність усіх духовних цінностей;

3) найширший, філософський, згідно з яким культура – це певний історичний рівень розвитку суспільства, творчих сил та здібностей особистості [3, с. 90].

Усі ці підходи певною мірою використовуються правовою наукою. Під правовою культурою в загальній теорії права розуміють якісний стан

правового життя суспільства, який характеризується досягнутим рівнем розвитку правової системи — станом та рівнем правової свідомості, юридичної науки, системи законодавства, правозастосовної практики, законності і правопорядку, правової освіти, а також ступенем гарантованості основних прав і свобод людини.

Рівень правової культури визначається станом підсистем, що її утворюють, зокрема правовою культурою особистості та правовою культурою суспільства.

Основними показниками рівня правової культури вважають:

1) досягнення якісного стану юридичної охорони та захисту прав і свобод людини і громадянина; 2) ступень впровадження у практику суспільного і державного життя принципів верховенства права і закону; 3) рівень правосвідомості громадян та посадових осіб, тобто ступень засвоєння ними цінностей права, знання права, їх переконаності діяти згідно вимог правових приписів; 4) якість системи законодавства, яка характеризується науковою обґрунтованістю, демократичною і гуманістичною спрямованістю, справедливістю, відсутністю прогалин і внутрішніх суперечностей правових приписів, використанням оптимальних методів і способів регулювання правових відносин тощо; 5) стан законності у суспільстві, тобто закріплення вимог законності у системі законодавства, реальність їх здійснення, а також функціонування у державі системи правової освіти та правового виховання населення; 6) рівень ефективності роботи правозастосовних, зокрема, правоохоронних органів та їх посадових осіб; 7) стан розвитку юридичної науки, залучення вчених-юристів до розробки проектів нормативно-правових актів і удосконалення їх змісту, програм боротьби зі злочинністю тощо, застосування передового правового досвіду інших країн.

Підводячи підсумки, можна вказати, що правова культура суспільства охоплює всі правові явища у динаміці їх розвитку, характеризується та визначається станом загальної культури населення, якістю національного законодавства, існуванням гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина, рівнем правосвідомості, станом правопорядку, законності та юридичної практики; правова культура окремих колективів або соціальних груп є своєрідним поєднанням правової культури суспільства та правової культури окремих осіб, які утворюють ці колективи.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / А.М. Колюдій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков, В.П. Пастухов, О.Д. Тихомиров; Ред.: В.В. Копейчиков; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. — Стер. вид. — К.: Юрінком Інтер, 2000. — 318 с.
2. Волошенюк О.В. Правовий нігілізм в пострадянському суспільстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О.В. Волошенюк. — Харків, 2000. — 19 с.
3. Ганзенко О.О. Динаміка правової культури особи в умовах становлення ринкових відносин в Україні / О.О. Ганзенко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2001. — №2. — С.88-93.

Інститут Омбудсмана в Україні

Давиденко О.В., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Лазаренко Л.А.*

На сучасному етапі становлення правової держави, демократичного суспільства та утвердження верховенства права в Україні, головним обов'язком держави є неухильне забезпечення та належна реалізація прав та

свобод людини і громадянина. Досягнення цієї мети свідчитиме про високий рівень правосвідомості, правової культури у державі. Від імені держави це покликані здійснювати уповноважені нею органи, які повинні піклуватися про матеріальний добробут та духовне збагачення українського народу.

Конституція України визнала людину найвищою соціальною цінністю і закріпила за нею широкий перелік прав і свобод. Та, на жаль, сьогодні в Україні існує гостра проблема їх гарантування. Адже зустрічаються непоодинокі випадки насильства, експлуатації, пригноблення людини, її честі та гідності, прав і свобод. А тому кожна держава повинна мати комплекс правових, соціальних, економічних заходів, спрямованих на забезпечення добробуту її населення. У наш час в кожній країні існує певний механізм захисту прав громадян. Він включає в себе інституційні структури — парламент, президента, уряд, судову систему, прокуратуру та інші правохисні органи. Але діяльність зазначеного механізму (під механізмом тут розуміється сукупність правових засобів захисту прав і свобод) виявляється недостатньо ефективною у розв'язанні проблеми захисту прав людини. Тому виникає потреба у запровадженні оригінальних та більш прогресивних у цьому плані інструментів правозахисту. Одним з них є інститут парламентського уповноваженого з прав людини, що відомий у світі під назвою «омбудсмен».[1]

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини є класичним взірцем парламентського омбудсмена, оскільки обирається на посаду Верховною Радою України шляхом таємного голосування, що забезпечує йому високий статус, легітимність, а також є гарантією незалежності від усіх гілок державної влади, включаючи законодавчу. У зв'язку з цим важливо, що строк перебування на посаді Уповноваженого з прав людини не збігається зі строком повноважень парламенту України.[2].

Уповноважений є посадовою особою, статус якої визначається Конституцією України, Законом України «Про Уповноваженого Верховною Радою з прав людини», Законом України «Про державну службу»[3].

Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відміняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод.

Уповноважений має печатку із зображенням малого Державного Герба України та своїм найменуванням.

Місцезнаходженням Уповноваженого є столиця України - місто Київ.

Метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є:

1) захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;

2) додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, зазначеними у статті 2 Закону;

3) запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;

5) поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина;

6) запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод;

Уповноважений призначається на посаду і звільняється з посади Верховною Радою України таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів.

Уповноваженим може бути призначено громадянина України, який на день обрання досяг 40 років, володіє державною мовою, має високі моральні якості, досвід правозахисної діяльності та протягом останніх п'яти років проживає в Україні.

Уповноважений призначається строком на п'ять років, який починається з дня складення ним присяги на сесії Верховної Ради України.

В законі України про Уповноваженого також чітко визначено обмежене коло підстав, за якими може бути припинено його повноваження або звільнено з посади [2].

Важливою гарантією незалежності при здійсненні Уповноваженим з прав людини своїх функцій є його фінансова самостійність. Фінансування діяльності Уповноваженого з прав людини відбувається з Державного бюджету України та щорічно передбачається в ньому окремим рядком. Уповноважений з прав людини розробляє, подає на затвердження Верховної Ради України та виконує кошторис своїх витрат [2].

У ході вивчення даної теми я зробила наступні висновки щодо конституційно-правового статусу Уповноваженого Верховної Ради з прав людини в Україні:

1) інституція омбудсмена є не лише бажаним, а й необхідним елементом національної системи захисту прав людини, ключовою ланкою в процесі перетворень у країнах, що стали на шлях демократії та верховенства права;

2) уповноважений з прав людини є невід'ємним елементом конституційної системи захисту прав і свобод людини і громадянина, яка включає в себе в першу чергу систему судів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та міжнародні судові та інші органи, членом або учасницею яких є Україна;

3) Уповноважений закладає підвалини нової правосвідомості не лише пересічних громадян, а й представників органів державної влади України, створює передумови для широкого застосування міжнародно-правових норм у національній правовій системі;

4) «сильна» модель українського омбудсмена, закладена в законі про Уповноваженого, має бути підкріплена низкою процесуальних норм у відповідних кодексах та законах;

5) «сильна» модель омбудсмена, характеризується такими особливостями:

«високим конституційним статусом Уповноваженого з прав людини, який закріплено в ст.55, 85, 101 Конституції України;

«незалежністю Уповноваженого від будь-якого органу державної влади або місцевого самоврядування, їх посадових осіб;

«запровадженням єдиної моделі омбудсмена на національному рівні;

«широкою юрисдикцією Уповноваженого, яка поширюється як на органи державної влади, включаючи суди, так і на органи місцевого самоврядування та їх посадових осіб;

«правом ініціювати обов'язкові для розгляду подання з викладенням рекомендацій щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини органами державної влади, місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємств, установ організацій незалежно від форми власності, їх посадовими та службовими особами;

«можливістю безпосереднього звернення до Уповноваженого широких верств населення;

«гнучкістю та неформальністю процедури, свободою дій щодо відкриття провадження у тій чи іншій справі та ін.

Судова практика в системі джерел права в Україні

Панченко Б.С., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Лазаренко Л.А.*

В юридичній літературі висловлювались і продовжують існувати різноманітні і навіть достатньо протилежні думки щодо поняття «судова практика» та його соціального призначення.

При аналізі трансформації поняття «судова практика» в історичному контексті, стає очевидним, що юридична наука не досягла великих зрушень. Адже ті протиріччя, що були наявні в XIX ст., залишаються і донині.

В юридичній літературі кінця XIX – початку XX ст. зустрічалися спроби розуміння судової практики та її різновидів тільки як підсумків, результатів діяльності судів без включення в її зміст самої діяльності, в ході якої отримано такі результати. Поняття судової практики як результату діяльності судів у вигляді сформованих положень з вирішення певної категорії справ було широко поширено у вітчизняній юридичній літературі. Саме так тлумачились поняття судової практики в роботах провідних російських вчених XIX ст. Шершеневича Г. Ф. та Трубецького Є. Н. [1, с. 465-471; 2, с. 94-96]. При такому розумінні поняття судової практики відбувається розрив його складових елементів – змісту і результатів діяльності, що створювало визнання законності судового рішення у відриві від законності самої процесуальної діяльності.

Професор права Київського університету ім. Св. Володимира Петражицький Л. І., навпаки, ототожнював судову практику з видом діяльності: «судова практика, звичайно, не є особливий, самостійний вид права або вид звичайного права; взагалі, вона не право, а явище зовсім іншого порядку – низка людських дій, вчинків» [3, с. 452-453].

За радянських часів найчастіше питання про сутність судової практики поставало в контексті з'ясування вченими юридичної природи постанов Пленуму Верховного Суду та можливостей їх визнання джерелами права. Відповідно автори намагалися зробити правильні висновки з цього приводу через такі поняття, як судовий прецедент, судова правотворчість, судова практика зрештою. Висновки були різні, як і власне визначення вищезазначених понять. Єдине, у чому збігались думки, – це визнання особливого статусу актів пленумів Верховних Судів радянських республік і СРСР, однак остаточні положення тим не менш були не просто різні, а інколи навіть протилежні.

Отже, суддівський розсуд – надане суду повноваження вирішувати судову проблему (справу), зважаючи на її конкретні обставини, на підставі діючого формального права - є необхідною умовою здійснення судової практики в будь-якій правовій системі.

При здійсненні судової діяльності суддя керується апіорними модельними уявленнями щодо здійснення правосуддя при вирішенні судової справи, які формально виражені в діючих нормах права. Однак, з урахуванням усіх обставин, умов справи суддя вирішує її, використовуючи суддівський розсуд. Тому в рішенні суду з конкретної справи містяться нові правоположення (правові положення) – специфічний результат (продукт) правозастосування, які є формальним вираженням апостеріорного модельного уявлення судді щодо здійснення правосуддя при вирішенні даної конкретної справи. В юридичній літературі ці нові правові положення залежно від характеру їх прояву отримали різні назви: судовий прецедент, прецедент тлумачення права, усунення

прогалин у праві тощо. Ці нові модельні уявлення, які виникли в результаті судової діяльності, можуть і повинні бути використані при розгляді аналогічних чи подібних справ. Однак, їх статус і характер прояву через джерела права суттєво різний у системах загального і континентального права. В традиції загального права ця умова виконується внаслідок визнання рішень суду в якості судового прецеденту з беззаперечним визнанням його повноцінного місця в системі джерел права. В традиціях континентального права, як правило, йде узагальнення таких правових положень уповноваженими судовими і/чи законодавчими органами з подальшим зовнішнім проявом результатів такого узагальнення.

Отже, результати судової практики в різних правових системах виражаються, з одного боку, у перетворенні (шляхом вирішення) судових справ і, з іншого боку, в зміні (трансформації, доповненні, конкретизації) правових норм у джерелах права, що є носіями апріорних модельних уявлень щодо здійснення правосуддя при розгляді судових справ. Останній, специфічний, результат судової практики виражається в безпосередньому створенні та використанні нових правоположень. При цьому формальне право отримує свій природний розвиток у судовій практиці.

Отже, як показано вище, судова практика неможлива без суддівського розсуду, останній є необхідною умовою першої. Власне, це дозволяє нам негативно відповісти на питання, чи можна вважати будь-яку судову діяльність з розгляду і вирішення судових справ судовою практикою.

Правоположення, як специфічні результати судової практики, є проявом суддівського розсуду. Специфічні результати судової практики - правоположення – є безпосереднім продуктом використання суддівського розсуду. Судова практика без використання суддівського розсуду як така відсутня.

Список використаних джерел:

1. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права: в 3 т. – М.: Издание бр. Башмаковых, 1910. – Т.1 (Философия права). – 320 с.
2. Трубецкой Е. Н. Энциклопедия права. – СПб.: Лань, 1998. – 218 с.
3. Петражицкий Л. И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности: в 2 т. – СПб, 1909. – Т.1. – 360 с.

Органи місцевого самоврядування

Пачевська В.І., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Лазаренко Л.А.*

На сьогоднішній день актуальним постає таке питання як органи місцевого самоврядування. Оскільки на сучасному етапі Україна робить крок в перед у своєму розвитку. А саме самоврядування є одним з найефективніших інструментів місцевого управління та розвитку територій. Там де воно дійсно функціонує, де місцеве населення має реальне право та можливість самостійно вирішувати питання місцевого значення, спостерігається зростання доходів місцевих бюджетів і соціально-економічного розвитку в цілому. Головним чинником якісного управління є чіткий розподіл влади повноважень та компетенцій між всіма органами державної влади як по горизонталі, так і по вертикалі, а також між органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

На сучасному етапі основними проблемними питаннями, що заважають розвитку та зміцненню місцевого самоврядування в Україні є:

відсутність чіткого розподілу функцій та повноважень між органами місцевого самоврядування та органами місцевої виконавчої влади, що має бути забезпечено відповідним законодавством (Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації»);

недостатня можливість самостійності у прийнятті рішень органами місцевого самоврядування. Зокрема, це стосується формування місцевих бюджетів і спрямування їх витрат; можливості створювати додаткові послуги для населення у кількості, що визначатиме сам орган місцевої влади; право органів місцевого самоврядування (за власні кошти та під власну відповідальність) самостійно визначати власну структуру для того, щоб ефективно виконувати свої функції.

Ще однією з важливих проблем сучасного розвитку місцевого самоврядування є нечіткість нормативно-правового визначення його статусу, а саме - чіткої відокремленості від органів державної влади, тобто дійсної самоврядності територіальних громад. Суть місцевого самоврядного управління полягає у реальній можливості місцевого населення вирішувати питання розвитку громад і всіх важливих питань, що належать до компетенції місцевого самоврядування. Більшість з громадян України взагалі вважає, що місцеве самоврядування також відноситься до органів державної влади. Тобто, місцеве населення не знає своїх реальних прав та можливостей впливу на ситуацію в їх регіоні.

Наявність суттєвих проблем щодо співпраці громадян з органами місцевого самоврядування та не завжди задовільну роботу зазначених органів щодо забезпечення та захисту законних прав і інтересів мешканців територіальних громад. Враховуючі існування значних перешкод на шляху до ефективного та реального місцевого самоврядування, що потребують якнайшвидшого подолання, в країні робляться певні спроби щодо розробки та прийняття нових законів та конституційних змін щодо розвитку місцевого самоврядування в Україні. Однією з таких спроб є «Концепція реформування місцевого самоврядування».

Дана Концепція реформування місцевого самоврядування передбачає перехід на нову модель організації регіональної влади.

Основним завданням Концепції є аналіз актуальних проблем у сфері місцевого самоврядування, визначення основних підходів та правових, організаційних, фінансових засад їх вирішення, узгодження у часі з реформуванням адміністративно-територіального устрою.

Ключовим питанням Концепції є обґрунтування пропозицій щодо забезпечення на регіональному та місцевому рівні демократичної і ефективної організації управління, запровадження механізму оптимального самоодстатнього функціонування суб'єктів місцевого самоврядування.

Першочерговим для прийняття даної Концепції постає питання створення необхідної законодавчої бази для:

- забезпечення повсюдності місцевого самоврядування, формування і забезпечення діяльності територіальних громад, їхніх органів місцевого самоврядування, головним завданням яких має стати створення повноцінного життєвого середовища та поліпшення забезпечення потреб людей, оперативне та якісне надання їм базових соціальних та адміністративних послуг; поліпшення умов сталого розвитку відповідних територій; більш ефективне використання бюджетних коштів та інших ресурсів;

- розширення повноважень місцевих рад та впровадження принципу субсидиарності шляхом передання із сфери компетенції органів виконавчої

влади до відання місцевого самоврядування повноважень, які можуть бути ефективно реалізовані територіальними громадами та їхніми органами місцевого самоврядування;

- децентралізації функцій органів державної влади, гармонізації загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів (залишення за місцевими державними адміністраціями лише функцій виконавчої влади з питань, що не можуть бути передані органам місцевого самоврядування, та передача відповідним органам місцевого самоврядування функцій і повноважень організаційно-господарського характеру);

- удосконалення системи адміністративно-територіального устрою на принципах економічної самодостатності та доступності адміністративних (управлінських) і соціальних послуг споживачам цих послуг;

- створення ефективних механізмів забезпечення активної участі територіальних громад та органів місцевого самоврядування у формуванні та реалізації державної регіональної політики

Щоб вирішити ці проблеми можна рекомендувати досвід зарубіжних країн, який засвідчив, що неурядові організації більш ефективно і економічно вирішують завдання, які сьогодні у нашій державі відповідно до законодавчих норм здійснюють державні адміністрації. Зокрема, в Республіці Польща за короткий проміжок часу шляхом комплексної реформи місцевого самоврядування забезпечили разючі зміни насамперед в соціальному плані. Досягнення цієї держави в розвитку системи самоврядних структур підтверджують, що створення трирівневого самоврядування, загальним принципом побудови якого є принцип субсидиарності (допоміжності), сприяли її швидкому входженню до Європейського Союзу. Система польського місцевого самоврядування складається з трьох рівнів: гміна, повіт, воєводство, що відповідає у нашій структурі: сільська, селищна, міська ради; районна рада; обласна рада.

Законодавче забезпечення розвитку місцевого самоврядування в Україні повинно відповідати принципам Європейської хартії місцевого самоврядування щодо організаційної, правової, фінансово-економічної самостійності територіальних громад.

Реформа місцевого самоврядування повинна бути направлена на:

- включення у національне законодавство з питань місцевого самоврядування положень, які б гарантували регіональним, районним та муніципальним радам наявність у них власних та підзвітних їм виконавчих органів;

- включення положень, які надаватимуть право органам регіональної та місцевої влади мати власний бюджет пропорційно їх обов'язкам з наданням їм можливості підвищувати на місцевому рівні отримуваний ними доход;

- створення чіткого механізму врегулювання питання приватизації та володіння муніципальною землею та власністю.

На мою думку реформування управління на місцях доцільно провести за такою схемою:

- створення умов для того, щоб 90-95% всіх проблем громадян можна було вирішити на рівні територіальної громади;

- істотно розширити повноваження обласної і районної рад, віднести до компетенції вирішення у спільних інтересах територіальних громад питань місцевого значення, вирішення яких безпосередньо територіальними громадами не може бути належним чином фінансово та матеріально забезпечене, зокрема, виконання державних і регіональних програм соціально-

економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, забезпечення збалансованого економічного і соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів, підготовка до подання у відповідні органи виконавчої влади фінансових показників і пропозицій до проекту Державного бюджету України, сприяння інвестиційній діяльності на території району, області і т.п.;

- утворити виконавчі органи обласної та районної рад, які реалізовуватимуть самоврядні та делеговані повноваження з вирішення питань регіонального значення;

- обласним державним адміністраціям надати виключно компетенцію державного контролю за дотриманням чинного законодавства, координацію діяльності регіональних структур подвійного підпорядкування, контролю за ефективним використанням коштів державного бюджету. Делеговані функції державних адміністрацій передати відповідним виконавчим органам самоврядування.

Евтаназія в зарубіжних країнах та її легалізація в Україні

Южека Р.С., студент юридичного факультету ДДУВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Степаненко К.В.*

На даний час особливу увагу юристів, медиків, філософів, представників інших спеціальностей привертає проблема евтаназії (від грец. *euthanasia*, «eu» – «легка, блаженна», і «*thanatos*» – «смерть»). Термін запропонований англійським філософом XVII ст. Ф.Беконом для позначення «легкої» безболісної смерті.

З юридичної точки зору можна навести таке визначення евтаназії: це – навмисні дії або бездіяльність медичного працівника, здійснювані відповідно до явно і недвозначно вираженого прохання інформованого хворого або його законного представника із метою припинення фізичних і психічних страждань хворого, що знаходиться у стані, який загрожує життю, у результаті яких настає його смерть.

Тема легалізації евтаназії стала предметом дослідження багатьох вчених, таких як В. Балабко, Н.М. Борисевич, В. Ворона, О.С. Гагарин, В. Гришук, О.Б. Демидов, О. Домбровська, В.А. Малахов, Т.В. Мордовцева та ін.

Теоретично розрізняють два види евтаназії. Пасивна евтаназія – свідоме припинення медиками терапевтичних заходів, що підтримують життя хворого. Такий вид евтаназії (інша назва «метод відкладеного шприца») прискорює настання природної смерті і тому не вважається вбивством [1].

Натомість, активна евтаназія («метод наповненого шприца») передбачає введення людини, що помирає, певних лікарських або інших засобів, а так само проведення відповідних заходів і дій, що в кінцевому результаті призводять до швидкої та безболісної смерті.

Історія XX ст. довела, що пасивна евтаназія використовувалась у більшості країн [2]. За результатами соціологічних досліджень 1998 року, що були опубліковані в Міжнародному медичному журналі, – 40% смертей тяжкохворих припадає на факти застосування пасивної евтаназії. Пацієнти помирали «за попередньою домовленістю» з медиками або внаслідок офіційної відмови в лікуванні, або за допомогою ліків, що прискорювали летальний кінець.

Що стосується легалізації евтаназії в XX ст., то слід зазначити, що перша у світі спроба легалізації евтаназії була здійснена в 1906 р. у штаті Огайо (США).

Але законодавчі збори проголосували проти законопроекту. З 1998 р. у даному штаті діє Закон, який дозволяє активну евтаназію, але її здійснення ускладнено деякими юридичними формальностями. Перший у світі Закон «Про право людини на смерть» було прийнято після довгих обговорень на референдумах у 1977 р. у штаті Каліфорнія. Нині у 50-ти штатах США прийняті закони, які дозволяють пасивну евтаназію.

Вперше евтаназія набула законності в 1994 р. в американському штаті Орегон. Першою країною, яка легалізувала активну і пасивну евтаназію в Європі, є Нідерланди. 10 квітня 2001 р. верхня палата парламенту Нідерландів затвердила закон, який звільняє від кримінальної відповідальності лікарів, які допомагають хворим позбутися життя. У 2002 р. нижня палата Бельгії також легалізувала евтаназію.

Ще з 1941 р. евтаназія дозволена і в швейцарському кантоні Цюрих. У травні 2011 року з ініціативи Федерального демократичного союзу і Євангельської партії був проведений референдум, на якому жителі кантону Цюрих проголосували за легалізацію евтаназії для невиліковно хворих, причому не тільки громадян Швейцарії, а й туристів, що приїжджають в країну.

У 2009 р. до країн, в яких легалізована евтаназія, приєднався Люксембург, а у 2010 р. – Німеччина.

Але все ж такі в більшості країнах світу евтаназія заборонена законом під страхом кримінальної відповідальності, наприклад, в Австрії, Азербайджані, Греції, Грузії, Данії, Індії, Ісландії, Іспанії, Італії, Польщі, Португалії, Японії тощо.

На сьогодні в Україні будь-яка форма евтаназії є забороненою. Так, відповідно до ч. 3 ст. 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я № 2801-ХІІ від 19.11.1992 медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань [3]. Згідно з вимогами чинного кримінального законодавства застосування евтаназії розглядається як вбивство – ч. 1 ст. 115 Кримінального кодексу України.

Отже, проблема легалізації евтаназії в Україні – це достатньо складне та дискусійне питання. Від його розв'язання залежить доля багатьох безнадійно хворих людей, які знаходяться на межі життя та смерті, відчувають себе безпорадними, знаходяться у стані глибокого відчаю. Не можна виключати і випадки лікарської помилки, дивовижні випадки одужання людини від невиліковної хвороби, не слід нехтувати і можливостями нетрадиційної, народної медицини.

На нашу думку, законодавча легалізація евтаназія саме на сьогодні на території України є неможливою, оскільки здатна призвести як до зростання кількості зловживань з боку медичних працівників, так і до вчинення злочинів під прикриттям евтаназії стосовно хворих і немічних людей, людей похилого віку з метою заволодіння їх нерухомістю, майном.

Список використаних джерел:

1. Філософія сестринської справи. Основи сестринського процесу. Збірник. - Чернівці: училище БДМА, 1999. – 36 с.
2. Громов А.П. Эвтаназия // Судебно-медицинская экспертиза. – 1992. – №4. – С. 3–6.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 року № 2801-ХІІ, з подальшими змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 4. – Ст.19.

Загальноправова характеристика права на підприємницьку діяльність

Полюга А.В., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: викладач кафедри загальноправових дисциплін *Юрковська Л.Г.*

Чільне місце в системі прав і свобод особи займає конституційне право на підприємницьку діяльність. Особливе значення цього права в Україні зумовлено порівняно недавнім його проголошенням. Саме тому означене право залишається недостатньо дослідженим і малоопрацьованим.

Відповідно до ст. 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Це право базується на свободі підприємницької діяльності, тобто на реальній можливості здійснення особою на власний розсуд і ризик господарської діяльності, не забороненої законом, з метою одержання прибутку. Підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом [1].

Конституційне право на підприємницьку діяльність не може бути реалізоване без всебічної участі в цьому держави, бо відбувається безповоротна інтеграція України у світове, зокрема європейське, співтовариство. Тому існує потреба вдосконалення чинного законодавства в цій сфері, приведення його у відповідність до принципів, проголошених чинною Конституцією України. Реалізація права відбувається відповідним способом, з використанням належних засобів та дотриманням умов. [3]

Для осіб, які бажають займатися підприємницькою діяльністю, держава висуває певні умови:

1. Дотримання конституційних обов'язків – вимог, які висуваються до кожної людини (можливість займатися підприємницькою діяльністю в Україні не залежить від приналежності до громадянства України) неухильно додержуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ст. 68 Конституції України), не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки (ст. 66), сплачувати податки і збори [2].

2. Виконання вимог господарського та цивільного законодавства України, а саме: наявність повної дієздатності особи, яка настає з 18 років, а у виняткових випадках з 16 років; дотримання встановлених державою обмежень щодо здійснення підприємницької діяльності в Україні (за колом осіб, дієздатністю і правоздатністю, вироком суду, видом діяльності тощо); проходження легалізації підприємницької діяльності; здійснення підприємницької діяльності у будь-яких організаційних формах, що передбачені законом, за вибором підприємця; встановлення чіткого напрямку діяльності із зазначенням цього виду діяльності у реєстраційних документах. На деякі види господарської діяльності законом встановлена заборона; головна мета – отримання прибутку; представництво своїх інтересів від свого імені; несення ризику від підприємницької діяльності за рахунок свого майна.

На сучасному етапі розвитку української державності законодавство, яке регулює підприємницьку діяльність, ще недостатньо забезпечує поєднання свободи підприємництва і конкуренції з належним захистом прав суб'єктів підприємницької діяльності, що, у свою чергу, зумовлює необхідність

звернення останніх до господарського суду за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, тому питання захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в господарському суді на сучасному етапі є особливо актуальним і практично значущим.

Захист прав суб'єктів підприємницької діяльності регулюється і гарантується нормами цивільного і господарського права. Однак законодавча база в окремих спірних питаннях не дає повних відповідей для винесення обґрунтованих законних рішень. Слабкість і недосконалість правового захисту підприємництва, неврегульованість багатьох його аспектів, неузгодженість нормативних актів негативно впливають на ефективність підприємництва в Україні.

Таким чином, можна зробити висновок, що одним з основоположних прав і свобод людини є право на зайняття підприємницькою діяльністю. Держава приділяє значну увагу регулюванню підприємницької діяльності та умовам її здійснення. Це цілком логічно, оскільки підприємництво є рушійною силою економіки, без розвитку якої неможливий розвиток держави в цілому. Але сьогодні, на жаль, багато питань у цьому напрямі потребують коригування та удосконалення. Позитивним є те, що держава не стоїть на місці, а продовжує плідну роботу у цій сфері, оскільки розвиток підприємництва в Україні залежить передусім від створення реальних, повноцінних ринкових умов, що дадуть змогу особам повною мірою реалізовувати своє конституційне право на підприємницьку діяльність та створюватимуть атмосферу підтримки підприємництва як найпоширенішого та найприбутковішого виду діяльності в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 1996 – № 30 – Ст. 141
2. Гонтапенко Н. Проблемні аспекти вирішення господарських спорів в Україні / Н. Гонтапенко // Підприємство, господарство і право. – 2010. – № 12 – С. 24–27
3. Ковач А. Право людини на підприємництво / А. Ковач // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 212–214.

Проблеми та перспективи розвитку інституту депутатської етики в Україні з урахуванням досвіду європейських держав

Валькова А.І., студент юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Федоренко В.Л.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що Україна – держава, яка знаходиться на шляху інтеграції у європейське співтовариство і тому має вдосконалити своє внутрішнє законодавство, що стосується регулювання норм етичної поведінки народних депутатів України, особливо в частині відповідальності за їх порушення. Етична поведінка депутатів – необхідна складова справжньої демократизації політичного життя держави, оскільки пов'язана із винятковим статусом депутата, що виявляється у можливостях впливу на формування суспільної ситуації, а, отже, високою мірою відповідальності. Особлива увага на сьогоднішній день загострюється на етичній поведінці народних депутатів, враховуючи майбутні парламентські вибори та підвищений запит до очищення влади, що зумовлює необхідність вдосконалення правового регулювання етичної поведінки народних обранців.

В Україні правове регулювання норм депутатської етики здійснюється згідно із Законами України «Про статус народного депутата України» та «Про правила етичної поведінки», а також Регламентом Верховної Ради України. Проте, відповідне регулювання є поверховим та неефективним, оскільки вказані нормативно – правові акти містять лише декларативні норми, вимоги морально – етичного змісту, сфера дії яких поширюється лише на поведінку депутатів під час пленарних засідань, в той час як вказівки на спеціальний уповноважений орган та порядок притягнення осіб до відповідальності взагалі відсутні. Окрім цього проблематичним аспектом є перелік можливих санкцій, які є слабкими, непереконливими та серед яких взагалі непередбачені фінансові санкції.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо за потрібне звернутися до зарубіжного досвіду країн – учасниць Європейського Союзу щодо забезпечення правопорядку в парламенті. Так, наприклад, у Великій Британії за неповагу парламентом можуть бути застосовані такі санкції, як заборона відвідувати палату, накладення штрафу тощо. В разі порушення парламентської дисципліни депутат втрачає право брати участь у засіданнях від 5 днів до невизначеного терміну. При цьому з депутатської заробітної плати відраховується певна сума за увесь термін невідвідування парламенту. У Португалії депутат втрачає свій мандат, якщо він так і не зміг зайняти своє місце в парламенті до його четвертого засідання або якщо він був відсутній чотири пленарних засідання. У Франції найпоширеніша санкція – заборона виступів та заборона виступів із терміновим виключенням зі складу парламенту, яка може означати позбавлення зарплатні протягом двох місяців. Також у Франції існує матеріальне стимулювання участі у голосуванні, тобто, за неучасть у голосуваннях депутати втрачають право на одержання спеціальної грошової надбавки до зарплатні. В Польщі передбачається, що за кожну відсутність на пленарному засіданні без поважних причин розмір заробітної плати депутата зменшується на 10 %, а за відсутність на засіданні комісії – на 5%. В Чехії депутат, що був визнаний винним, повинен вибачитись перед потерпілими. Можуть бути застосовані й такі санкції, як штраф у розмірі місячної зарплатні, позбавлення депутатського мандату. Слушною є норма, що, на нашу думку, має бути імплементована у європейське законодавство, передбачена регламентом верхньої палати парламенту Японії, яка забороняє читати під час засідань книги, газети, або схожі матеріали, що не мають відношення до питання, що обговорюється. Забезпечення реалізації зазначених санкцій відбувається за допомогою функціонування інституту парламентських приставів (можуть бути й інші назви в залежності від держави), який існує у Великій Британії (парламентські пристави), Франції (внутрішня та зовнішня сенатська поліція), Німеччині (спеціальна парламентська поліція) тощо. Основною метою парламентських приставів є недопущення безладу в парламенті, покарання за саботаж діяльності парламенту або неприйняття важливих законів.

Вітчизняна практика складається таким чином, що правове регулювання депутатської етики здійснюється неналежним чином, оскільки норми Регламенту Верховної Ради стосуються лише етичної поведінки депутатів на засіданнях, залишаючи її поза увагою за межами парламенту, а в частині відповідальності встановлюють її лише за вчинення окремих дій (виголошення образливих висловлювань), в той час як вчинення інших взагалі не передбачає будь – якої відповідальності. Загалом, основними питаннями, що першочергово потребують належного правового врегулювання є запровадження

відповідальності народних депутатів за порушення ними обов'язку бути присутніми та брати участь у роботі парламенту, його комітетів та комісій та за відмову присутнього на засіданні парламенту депутата брати участь у голосуванні. Встановлена відповідальність повинна мати фінансовий характер, наприклад, у вигляді зменшення заробітної плати. В подальшому визначення правил поведінки, стандартів етики та порядку притягнення до відповідальності народних депутатів України повинно міститися а в єдиному кодифікованому документі, наприклад, Кодексі етичної поведінки народних депутатів України. Прийняття такого акту повинно супроводжуватись створенням спеціального органу, на кшталт парламентських приставів, уповноваженого забезпечувати виконання його приписів.

Отже, враховуючи досвід європейських та інших країн світу мають бути проведені зміни існуючого законодавства задля вдосконалення роботи Верховної Ради України, підвищення ефективної депутатської діяльності, забезпечення безпосередньої участі парламентарів в голосуванні, встановлення відповідальності за порушення норм етики, а отже зміцнення довіри громадян до вищого представницького органу держави.

Окремі аспекти обмеження активного виборчого права (зарубіжний досвід)

Засць Ж.Ю., студент юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Федоренко В.Л.

Із розвитком демократичних процесів у сучасному світі поширилась тенденція розширення прав і свобод людини. При чому до одного з основних досягнень, як правило, відносять визнання народу безпосереднім носієм влади. Свої повноваження органам державної влади і місцевого самоврядування народ делегує через систему виборів, володіючи активним (право обирати) і пасивним (право бути обраним) виборчим правом.

Актуальність проблеми зумовлена неоднорідністю виборчих обмежень, існуванням різних виборчих систем, а також наявністю міжнародних актів, які закріплюють основні виборчі права (Звід рекомендованих норм при проведенні виборів, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Конвенція про стандарти демократичних виборів, виборчих прав і свобод у державах-учасниках Співдружності Незалежних Держав та ін.).

Особливістю обмеження активного виборчого права в країнах насамперед Європи є те, що незважаючи на наявність виборчих стандартів, окремі країни досить по-різному забезпечують право обирати своїх представників. Як правило не мають даного права іноземці та особи без громадянства. Проте в деяких випадках цим категоріям осіб дозволяється голосувати на загальнодержавних виборах (Ірландія, Іспанія) відповідно до принципу взаємності або на основі спеціального закону, та на місцевих, за умови проживання в даній країні протягом певного часу (наприклад, п'ять років у Нідерландах та Естонії, або два у Фінляндії) і сплати податків (Угорщина, Іспанія, Фінляндія). Цікавим є те, що іноземці, які постійно проживають у Великобританії і мають нерухомість, а також громадяни британської Співдружності та Республіки Ірландія, володіють правом голосу. Подібно до Великобританії у Швеції мають право голосу громадяни Ісландії та Норвегії.

Законодавство України передбачає принцип особистого голосування, згідно з яким передача виборцем права голосу будь-якій іншій особі забороняється (

Закони України «Про вибори Президента України», Про вибори народних депутатів України»). Якщо ж говорити про Францію, то варто зазначити, що в цій країні принцип особистого голосування застосовується лише на президентських виборах і під час голосування на референдумі. На інших виборах громадяни, які проживають за кордоном, можуть голосувати за дорученням у своїх комунах (за місцем народження або останнього місяця проживання – у разі фіксації їх заяви на включення до списків виборців) або в іншій, населення більше 30 тис. жителів за умови, що число таких виборців не перевищує 2% від загального числа виборців, внесених до списків у цій комуні. За таких умов виборець може дати доручення будь-якій іншій особі на право голосувати від його імені.

Кодекс належної практики у виборчих справах, ухвалений Венеціанською комісією на 52-й сесії, встановлює, що право обирати має бути отримане не пізніше повноліття. Хоча в більшості країн мінімальний вік становить 18 років, існують винятки, такі як Австрія (19 років) або Кіпр (21 рік). Варто зазначити, що в Хорватії спеціально забезпечується можливість володіння активним виборчим правом і громадянами, які досягли лише шістнадцятирічного віку, але при цьому мають офіційну легальну роботу. Правом голосу з 16 років також наділяються жителі деяких земель Німеччини на місцевих виборах. Венеціанська комісія закріпила і необхідність забезпечення права голосу громадянам, які проживають за кордоном. Проте у Словаччині виборці за кордоном позбавлені права голосу, а в Чехії – можуть голосувати лише на виборах нижньої палати парламенту.

Досить поширеною є практика заборони права голосу громадянам засудженим до позбавлення волі. Дане обмеження закріплене Венеціанською комісією, але підставою для нього має бути засудження за тяжкі злочини. В окремих країнах така заборона була досить по-різному застосована. У Франції та Нідерландах – лише за окремі види злочинів. Латвійським законодавством таке обмеження встановлюється і на час перебування під слідством, за умови, що запобіжним заходом є взяття під варту, в Італії – за наявності судимості, а в Австрії активного виборчого права не мають особи не лише на період відбування покарання, але й протягом шести місяців після його закінчення. Обмежуються виборчі права й осіб, які перебувають у психіатричних лікарнях – у Бельгії вони не можуть голосувати на весь строк лікування, а в Німеччині – лише якщо направлені для примусового лікування строком понад один рік.

Також у світі практикуються й інші, менш розповсюджені обмеження. Наприклад, у Великобританії є обов'язковою реєстрація виборців у реєстраційних списках, яка відбувається за місцем постійного проживання. Хоча ценз осілості і є, на нашу думку, недемократичним, але він практикується окремими країнами. Проблемним вважається те, що реєстраційні списки у Великобританії складаються не на основі даних муніципальних органів, а за даними домовласників. Така практика має вже вкорінене історичне значення і реально позбавляє права голосу значне число виборців, які з волі домовласників або з інших причин не мають договору найму житлового приміщення. Особливу увагу викликає дискримінація певних категорій населення в таких країнах як Латвія та Естонія. Адже у першій існує дискусійне поняття «негромадян», кількість яких становить приблизно 18% всього населення країни, у другій – категорія «осіб з невизначеним громадянством» і складають вони майже 9,5 % від загальної кількості населення. Під ці категорії потрапили особи, які поселились в даних країнах у період з 1941 по 1991 роки та не пройшли досить складну процедуру

натуралізації. Вони не володіють виборчими правами; лише в Естонії, за умови постійного проживання, дана категорія осіб має право голосу на місцевих виборах.

Отже, незважаючи на переважну тенденцію розширення виборчих прав громадян в демократичних країнах світу, існують окремі держави, в яких внаслідок певних історичних, соціальних, політичних та інших чинників встановлено обмеження, які не відповідають принципам представницької демократії. Тому міжнародні організації та самі держави повинні стимулювати розширення виборчих прав задля розвитку народовладдя і представництва інтересів всіх прошарків суспільства в вищих органах влади.

Оціночні поняття в злочинах проти здоров'я особи

Катеринчук К.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС

При викладенні норм (дефініцій) законодавець у статтях КК використовує оціночні поняття, при неправильному розумінні яких виникають питання їх подальшого правозастосування. Крім того, не є виключенням і оціночні категорії, до яких відносять неконкретизовані в законі кримінально-правові поняття, що покликані відображати не предмет у його цілісності, а властивості цього предмета, зміст яких встановлюється особою, яка конкретизує кримінально-правову норму на основі конкретних обставин справи [1, С. 67].

Розділ II. Злочини проти життя та здоров'я особи КК містить статті, які безперечно мають ці терміни. До формально-оціночних понять і ознак, слабо конкретизованих у законі відносяться - близькі, біль, хвороба, здоров'я, мучення, шкода здоров'ю [2]. Крім того, законодавчо не визначено такі поняття, які характеризують суспільно небезпечні наслідки, що відносяться до статей КК, які охороняють здоров'я особи від злочинних посягань: фізичний біль, сильний фізичний біль, фізичні страждання, моральні страждання та інші. Отже, деякі терміни, що містяться в КК, на сьогоднішній день є дискусійними, що викликає певні проблеми в правозастосуванні цих норм.

Законодавче закріплення оціночних ознак не може бути оцінено однозначно: з однієї сторони, воно забезпечує гнучкість кримінально-правового регулювання, дозволяючи застосовувати відповідні кримінально-правові норми з урахуванням конкретних умов місця і часу. З іншої сторони це пов'язано з погрозою різноманітного і суперечливого тлумачення і застосування оціночних кримінально-правових приписів, нескінченних суперечок як у теорії, так і на практиці [3, С. 156]. Одні науковці зауважують, чим менше оціночних понять, тим краще, оскільки індивідуальна (суб'єктивна) оцінка може й не збігатися, а іноді й вийти за межі тієї оцінки, яку мав на увазі законодавець, установлюючи норму, що містить оціночне поняття [4]. Інші протилежної точки зору, та зазначають, що існування оціночних понять у законі неминуче. Вони корисні, якщо встановлюються щодо тих випадків, коли це необхідно і коли правильно застосовуються на практиці» [5, с. 138].

На нашу думку, дискусійні питання, щодо оціночних понять та категорій в КК потрібно вирішувати або шляхом повної їх заборони, або доповнити КК статтею, яка б роз'яснювала ці терміни (як приклад інші кодекси), або надавати роз'яснення в постановках Пленуму Вищого спеціалізованого суду України.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми кримінального права : навч. посіб. / В.М. Попович, П.А. Ткачук, А.В. Андрушко, С.В. Логін. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 256 с.
2. Джинджолия Р. Оценочные признаки составов преступлений против личности. Уголовное право №1. 2005. – С. 16 – 17.
3. Миколенко О.М. Теоретичні основи дослідження шкоди, заподіяної злочином : дис. ... на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Миколенко О.М. – О.: Одеський Нац. ун-т ім. ІІ. Мечникова, 2005. – 221 с.

4. Бару М.И. Оценочные понятия в трудовом законодательстве / И.М. Бару// Советское государство и право. – 1970. – № 7. – С. 105.

5. Иоффе О.С. Ответственность по советскому гражданскому праву / О.С. Иоффе. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1955. – 311 с.

Криміналізація неповідомлення про злочин

Беніцький А.С., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренко

Повідомлення про тяжкий чи особливо тяжкий злочин повинен стати громадянським обов'язком кожного громадянина, оскільки це сприятиме виявленню та попередженню особливо небезпечних впливів злочинів. Між тим встановлення для всіх громадян України а також осіб які мешкають на території України правового обов'язку повідомляти компетентні органи про підготовлюваний або вчинений злочин буде обмежувати їхню свободу. Але такий захід здійснюватиметься в інтересах національної безпеки територіальної цілісності та громадянського порядку з метою попередження чи припинення злочинів а також дотримання конституційного принципу невідворотності кримінальної відповідальності за вчинений злочин.

При криміналізації неповідомлення про злочин виникає питання щодо визначення злочинів, залежно від стадії їх вчинення, про які особа повинна повідомити відповідні органи. Так, якщо в правовій нормі передбачити відповідальність лише за неповідомлення про готування або замах на злочин, то виключаються злочини з непрямым умислом, із необережності, триваючі злочини, а також вчинені злочини. Безумовно, ступінь відповідальності за неповідомлення про готування до злочину або замах на нього в порівнянні з неповідомленням про вже вчинений злочин буде різною. Так, на стадії попередньої злочинної діяльності органи правосуддя мають певний час для запобігання їм. Коли правоохоронним органам вдається запобігти вчиненню злочину на стадії готування або замаху, то настання тяжких наслідків можна відвернути. А в разі скоєння злочину, наприклад, з матеріальною конструкцією складу злочину, злочинні наслідки відвернути вже неможливо. Тому цілком виправдано буде передбачити диференційовану кримінальну відповідальність за неповідомлення про готування до злочину або замах на нього й за неповідомлення про вже вчинений злочин.

Конструюючи норму, яка повинна передбачити відповідальність за неповідомлення про злочин, який за формальною або матеріальною конструкцією було вже закінчено, необхідно використати термін «вчинений». Крім того, зазначений термін має охоплювати триваючі злочини. Триваючим іменують злочин, який безперервно вчиняється впродовж більш-менш тривалого часу. Особа перебуває в так званому привалому злочинному стані. До таких злочинів відносять, наприклад, незаконне зберігання наркотиків, зброї та інших предметів, виключених із цивільно-правового обороту. З моменту придбання, наприклад, зброї стадія замаху припиняється, оскільки злочин вже буде закінченим. Однак на стадії вже закінченого злочину він продовжує скоюватися впродовж невизначеного часу. З цього моменту особа починає безперервно вчиняти злочин. Такий злочин може бути закінчено в разі добровільної відмови особи від злочину, збуту предмета, який особа незаконно зберігає, або вилучення його працівниками правоохоронних органів тощо.

Необхідно враховувати те, що відповідальність за неповідомлення про злочин, що готується або скоюється, повинна бути більш суворою в порівнянні з неповідомленням про вчинений злочин. Пікаєво відзначити, що В.Г. Смирнов пропонував розглядати недонесення про підготовлюваний злочин як різновид співучасті в злочині, а недонесення про вчинений злочин – як причетність до злочину [2, с. 110–112]. Тому автор уважав, що відповідальність за недонесення-співучасть повинна бути вища, ніж відповідальність за недонесення-причетність. Між тим таке розуміння неповідомлення про готування до злочину, як слушно зауважив М.Х. Хабібুলін, викликане тим, що В.Г. Смирновим визнавав можливість співучасті за одностороннього суб'єктивного зв'язку [3, с. 34].

У кримінальному законодавству деяких держав санкція за неповідомлення про готування до злочину вища, ніж санкція за неповідомлення про вчинений злочин. Так, наприклад, у ч. 2 ст. 406 КК Республіки Білорусь покарання за неповідомлення про готування до злочину передбачено суворіше в порівнянні з покаранням за неповідомлення про вчинений злочин. У деяких державах криміналізовано лише діяння щодо неповідомлення про готування на злочин. Так, наприклад, ст. 335 (неповідомлення про злочин) КК Республіки Румунія ст. 376 КК Республіки Грузія передбачає відповідальність за неповідомлення про підготовлюваний тяжкий або особливо тяжкий злочин.

Важко не погодитися з думкою О.В. Зявубіна який вважає за необхідне криміналізувати лише неповідомлення про вчинений або вчинюваний злочин [1 с. 146-171]. Вважаємо, що автор неправомірно обмежив коло діянь, які пов'язані з неповідомленням про злочин, які треба криміналізувати. Якщо прийняти пропозицію автора, то залишається безкарним неповідомлення про готування до вчинення злочину. Норму, яка встановлюватиме ознаки неповідомлення про готування до злочину або замах на нього, необхідно буде розмістити за нормою, яка буде передбачати меншу санкцію, тобто за нормою, у якій буде передбачено відповідальність за неповідомлення про вчинений злочин.

Визначаючи покарання за неповідомлення про тяжкий чи особливо тяжкий злочин, необхідно керуватися такими правилами: 1) санкція за неповідомлення про тяжкий або особливо тяжкий злочин повинна бути меншою, ніж санкція за такий вид причетності, як заздалегідь не обіцяне приховування тяжкого або особливо тяжкого злочину; 2) максимальна межа покарання за неповідомлення про тяжкий або особливо тяжкий злочин не повинна перевищувати максимальну межу покарання за предикатний тяжкий злочин; 3) неповідомлення про достовірно відоме готування до вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину або замах на нього повинне тягти більш сувору відповідальність, ніж неповідомлення про достовірно відомий вчинений тяжкий чи особливо тяжкий злочин, оскільки останній злочин є менш суспільно небезпечним.

Формулюючи санкцію за неповідомлення про тяжкий чи особливо тяжкий злочин, треба спиратися на конструкцію санкції ст. 396 КК України. Це зумовлено тим, що заздалегідь не обіцяне приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину та неповідомлення про тяжкий чи особливо тяжкий злочин є видами причетності, які близькі за ступенем суспільної небезпечності. Як показує аналіз санкції ст. 396 КК України, заздалегідь не обіцяне приховування злочину є злочином середньої тяжкості. Оскільки заздалегідь не обіцяне приховування злочину має більшу суспільну небезпечність у порівнянні з неповідомленням про злочин, то останній злочин слід конструювати як злочин невеликої тяжкості.

За ступенем визначеності санкції першої та другої частин статті 396-1 (неповідомлення про тяжкий чи особливо тяжкий злочин) КК України необхідно сформулювати, як відносно визначені. У санкції треба передбачити два альтернативні основні види покарання. За неповідомлення про вчинений тяжкий чи особливо тяжкий злочин доцільно передбачити як основні види покарання громадські роботи або виправні роботи, а за неповідомлення про готування до вчинення або замах на вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину – виправні роботи, обмеження волі або позбавлення волі. У частині 1 статті 396-1 КК України слід установити мінімальний строк громадських робіт сто п'ятдесят годин, а максимальний строк – двісті сорок годин. Максимальний строк виправних робіт у ч. 1 ст. 396-1 КК України не повинен перевищувати одного року, а у ч. 2 ст. 396-1 КК України – двох років. У ч. 2 ст. 396-1 КК України максимальний строк обмеження волі не повинен перевищувати двох років.

Список використаних джерел:

1. Зарубин А. В. Уголовно-правовое регулирование прикосновенности к преступлению: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Зарубин Андрей Викторович; Тюмен. юрид. ин-т МВД России. – Красноярск, 2004. – 212 с.
2. Смирнов В. Г. Понятие прикосновенности к преступлению по советскому уголовному праву / В. Г. Смирнов. – Л.: Издательство Ленинградского университета, 1957 – 129 с.
3. Хабибулин М. Х. Ответственность за укрывательство преступлений и неносительство по советскому уголовному праву / М. Х. Хабибулин. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1984. – 136 с.

Деякі процесуальні особливості реалізації права на захист неповнолітніх під час досудового розслідування

Черняк Н.П., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Джеглава М.В., курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Протидія підлітковій злочинності є однією з найбільш нагальних проблем у сфері реалізації кримінально-правової політики. Цим обумовлюється актуальність наукових розробок у даній сфері, а також велика суспільна значимість дослідження питань, пов'язаних зі злочинами, які вчинені неповнолітніми; пріоритетом охорони прав і законних інтересів цієї категорії осіб у кримінальному процесі, а також необхідністю уточнення змісту кримінальних процесуальних правовідносин держави і неповнолітнього правопорушника в сучасних умовах.

Сьогодні проблема захисту прав неповнолітніх в Україні досліджується багатьма вченими, а саме: О. О. Алексєєвим, Є. П. Іщенко, Т. С. Кузнецовою, С. Ю. Рєвтовою, А. А. Топорковим, С. В. Печерським та ін. Однак, через складність, індивідуальність та неповторність конкретних випадків, ця проблема залишається актуальною.

Якщо казати про право неповнолітнього на захист у кримінальному процесі, то необхідно зауважити, що в даному випадку сам термін «захист» слід розуміти у більш широкому сенсі. Якщо розуміти його як право на адвоката (захисника) на досудовому розслідуванні, то потрібно казати як про право на захисника, а захист здійснюється не тільки за допомогою адвоката, але й

шляхом надання неповнолітньому певних прав і встановлення деяких обов'язків правоохоронних органів [1].

Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх враховує вікові, інтелектуальні, психологічні й інші особливості цих осіб, відсутність у них життєвого досвіду, певне обмеження загальної громадянської дієздатності і матеріальної відповідальності та ін. Крім того, беручи до уваги специфіку відповідальності суб'єктів, законом передбачені додаткові гарантії встановлення істини, охорони прав і законних інтересів неповнолітніх, попереджувального впливу судочинства.

До таких гарантій можна віднести наступні:

- по-перше, в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, де вони виступають у статусі підозрюваного або обвинуваченого обов'язково беруть участь батьки або інші законні представники (ст. 488 КПК України), а також представник служби у справах дітей і кримінальної міліції у справах дітей.

- по-друге, до неповнолітніх, що є підозрюваними чи обвинуваченими, крім загальних запобіжних заходів, передбачених ст. 176 КПК України, застосовуються заходи, передбачені (ст. 493 КПК України) саме для неповнолітніх, як то передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі - передання їх під нагляд адміністрації цієї установи. До того ж, ст. 492 КПК України передбачає специфіку застосування таких запобіжних заходів, як затримання та тримання під вартою.

- по-третє, обов'язкова участь захисника щодо неповнолітніх [2].

Так, відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 52 КПК України, обов'язкова участь захисника у кримінальних провадженнях щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, - з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою.

Крім того, слід зазначити, що участь захисника обов'язкова і необхідна у випадках, вчинення кримінального правопорушення особою у віці понад 18 років, проте в силу розумової відсталості чи психічної хвороби його сприймання світу відносять до дітей [2].

Варто зазначити, що прокурору потрібно одержати всі необхідні відомості про вік неповнолітнього до початку притягнення його до кримінальної відповідальності. Як роз'яснив Пленум Верховного Суду України у п. 6 постанови № 5 від 16 квітня 2004 року «Про практику застосування судами законодавства у справах про злочини неповнолітніх» [3], вік неповнолітнього встановлюється за документами, в яких вказана дата його народження – за паспортом чи свідоцтвом про народження. У разі їх відсутності відповідні дані можна отримати із книги реєстрації актів громадянського стану, довідок органів внутрішніх справ за місцем реєстрації громадян, журналів обліку новонароджених тощо. За відсутності відповідних документів і неможливості їх одержання вік неповнолітнього встановлюється судово-медичною експертизою (п. 4 ч. 2 ст. 242 КПК України).

Таким чином, наявний комплекс заходів захисту неповнолітнього під час досудового розслідування, враховує особливості таких осіб, має свою специфіку та спрямований на недопущення необґрунтованих дій з боку державних органів, а також від повторного скоєння злочину.

Список використаних джерел:

1. О. Хахуцяк Захист прав неповнолітніх у кримінальному процесі <http://www.univer.km.ua/vistnyk/391.pdf>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. – Т. 2 / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий, Ю. М. Дьомін та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова – Х.: Право, 2012. – 664 с.

3. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства у справах про злочини неповнолітніх» від 16.04.2004р., № 5 п. 6 [Електронний ресурс]: http://right.lgbt.mk.ua/biblioteka/UP_nesoverchen.pdf

Щодо примусового лікування осіб, які вчинили злочин та хворі на ВІЛ/СНІД

Жук І.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПІ НАВС

Відповідно до ст. 96 Кримінального кодексу України «примусове лікування може бути застосоване судом, незалежно від призначеного покарання, до осіб, які вчинили злочини та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб». Згідно з положеннями Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування» від 3 червня 2005 року № 7, а також законодавства у сфері охорони здоров'я до таких хвороб віднесено ВІЛ-інфекцію/СНІД. З одного боку встановлення зазначеного захворювання у якості підстави застосування примусового лікування є зрозумілим і цілком виправданим, адже за темпами його розповсюдження Україна займає одне з перших місць у Європі. Так, за офіційними даними МОЗ України за період епідемічного нагляду (з 1987 року) станом на 1 січня 2013 р. у країні зареєстровано 223530 випадків ВІЛ-інфікованих осіб (з них 36 830 дітей до 14 років), зокрема 56382 особи із захворюванням на СНІД, у тому числі 1224 дітей до 14 років. За вказаний період спостереження з 1987 року по 2012 рік 28498 осіб померли від захворювань, зумовлених СНІДом. За оцінними даними, на початку 2012 року в державі проживало 230 тис. осіб віком від 15 років і старші, які живуть з ВІЛ, що становить 0,58 відсотка всього населення в зазначеній віковій категорії. Таким чином, масове розповсюдження ВІЛ/СНІДу в Україні зумовлює необхідність вжиття відповідних заходів щодо контролю за їх поширенням, що безпосередньо зазначено в Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014-2018 роки (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 травня 2013 р. № 356-р). Отже, інститут примусового лікування може бути одним з таких дієвих засобів впливу та контролю за його поширенням, особливо враховуючи те, що за даними МОЗ України на другому місці серед категорій осіб по ВІЛ-інфікованості знаходяться особи, які перебувають в місцях позбавлення волі та слідчих ізоляторах (52% і 14%).

Однак, з другого боку, порядок здійснення примусового лікування ВІЛ/СНІДу видається дещо неузгодженим з огляду на існуючу державну політику щодо: по-перше, суворої анонімності проведення тестових досліджень на наявність в організмі людини ВІЛ-інфекції та конфіденційності отриманої інформації; по-друге, виключної добровільності їх здійснення. Водночас є очевидним, що за своєю правовою природою інститут примусового лікування априорі передбачає ігнорування волі особи щодо застосування до неї заходів лікування. Так, приміром, Порядок медико-санітарного забезпечення осіб, які перебувають в слідчих ізоляторах та установах виконання покарань (п. 8.4.) вказував на обов'язок проведення медичного огляду осіб, «у яких при зверненні за медичною допомогою виявлені симптоми або хвороби, що характерні для

ВІЛ/СНІД» (втратив чинність 5 жовтня 2014 року). Наразі Порядок організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі (затверджений Наказом Мініюсту та МОЗ України від 15 серпня 2014 р.) подібного обов'язку не передбачає, лише зазначаючи, що «при проведенні первинного медичного огляду, повного медичного обстеження в дільниці карантину діагностики та розподілу, профілактичного медичного огляду, направленні до лікарняного закладу із засудженими проводиться співбесіда з питань профілактики інфекційних захворювань, у тому числі ВІЛ/СНІДу, та пропонується проведення тестування на ВІЛ-інфекцію за згодою засудженого. Перед та після проведення добровільного тестування на ВІЛ проводиться консультування відповідно до Порядку добровільного консультування і тестування на ВІЛ-інфекцію, затвердженого наказом МОЗ України від 19 серпня 2005 року № 415». Отже пенітенціарна служба підкреслює добровільність проходження медичного огляду засудженими на ВІЛ-інфекцію. Відтак проведення відповідного тестування без згоди засудженого буде визнано порушенням його прав, навіть не дивлячись на наявність так званих супутніх захворювань, що можуть з високою вірогідністю свідчити про захворюваність на ВІЛ/СНІД. В той же час більшість таких супутніх захворювань, приміром туберкульоз, є підставою для окремого застосування заходів примусового лікування, згода засудженого на які не потребується, оскільки вони можуть становити небезпеку для здоров'я інших осіб. Фактично може бути здійснене примусове лікування СНІДу при наявності заборони примусового лікування такого хворого. Як очевидно, наявні деякі протиріччя щодо механізму здійснення лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД засуджених, які потребують урегулювання або шляхом удосконалення цього механізму, або шляхом відміни примусового порядку застосування лікування ВІЛ/СНІДу.

Проблеми кримінально-правового забезпечення боротьби з посяганнями на психіку людини

Киренко С.Г., кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС

Питання боротьби з посяганнями на психіку людини є дуже важливими, оскільки негативний вплив на неї не тільки спричиняє значну шкоду нормальному психічному стану людини, в ряді випадків призводить до так званих «психосоматичних хвороб», коли на ґрунті психічних аномалій страждає і її фізичне здоров'я, а й здатний штовхнути особу на шлях порушення закону. У цьому ракурсі корисним є вивчення досвіду різноманітних тоталітарних сект та терористичних організацій, для яких характерне широке використання з боку керівництва відверто кримінальних за змістом заходів психічного впливу щодо своїх послідовників, які викликають деформацію свідомості останніх та перетворення їх на слухняних виконавців своєї волі (тобто всліяке порушення гарантованих як міжнародною спільнотою, так і окремими державами прав і свобод людини). Це яскраво підтверджує необхідність всебічного кримінально-правового забезпечення боротьби з різноманітними посяганнями на психіку людини. На жаль, доводиться констатувати, що чинне кримінальне законодавство України не приділяє належної уваги цьому важливому питанню. Аналізуючи КК України, можна побачити, що злочинний вплив на психіку людини головним чином пов'язується у ньому з різноманітними погрозами (ст.ст. 129, 152, 153, 186,

187, 189, 280, 345, 346 та ін.), тобто мова так чи інакше йде про залякування, адресатами якого є безпосередньо потерпілий, а також (як, наприклад, у ст. 147 КК України) інші особи, яких таким чином змушують до певної поведінки. Проте, погрозою вчинення якогось діяння негативний вплив на психіку людини не вичерпується і тому необхідно розробити заходи ефективної комплексної кримінально-правової протидії такому суспільно небезпечному явищу як психічне насильство.

Аналізуючи способи психічного насильства, потрібно відмітити, що їх можна поділити на дві групи. До першої групи відносяться способи, які спрямовані на свідоме сприйняття потерпілим відповідної небезпеки (тобто вони діють, в першу чергу, на свідомість людини), а саме – залякування потерпілого, які, в залежності від спрямованості відповідних дій, можуть мати вигляд: 1) погрози вчиненням певних діянь з метою змусити потерпілого або інших осіб діяти в інтересах винного (про такі випадки переважно і говорить КК України); 2) залякування потерпілого, яке спричинило йому фізичну або психічну шкоду (наприклад, у випадках тяжкого тілесного ушкодження чи вбивства). До другої групи відносяться способи психічного насильства, для яких характерне втручання не тільки у свідомість, а й у підсвідомість людини (і які, на жаль, як правило, знаходяться поза сферою посиленої уваги кримінального законодавства). Сюди відносяться методи психічного впливу (т. зв. «психічного маніпулювання» - прихованого управління особою), які застосовуються у даному випадку саме зі злочинними, «кримінальними» (а не з будь-якими іншими) цілями: гіпноз (стан специфічного сну або звуженої свідомості з повним відключенням критичного сприйняття та підвищеною чутливістю до зовнішнього навіювання); навіювання (передача інформації з впровадженням закладених в ній ідей без будь-якої критичної оцінки та логічної переробки того, що пропонується); нейролінгвістичне програмування, яке базується на використанні слів, образів, інтонацій та ін. моментів з метою встановлення тісного контакту з іншою людиною на несвідомому рівні і спрямування її мислення та поведінки у потрібному напрямі; технотронні методики управління поведінкою, мисленням та почуттями людини (нижчепорогове аудіовізуальне збудження, електрошок, ультразвук, інфразвук, надвисокочастотне (НВЧ) чи торсіонне випромінювання); зомбіювання (форсована обробка підсвідомості людини, завдяки якій вона губить спрямовуючий контакт зі своїм минулим і програмується на безумовне, притому неусвідомлене підкорення наказам свого «господаря»). В цілому, використання методів психічного маніпулювання переслідує цілі пригнічення волі людини, зниження критичності її мислення, приведення в залежність від маніпулятора (при цьому введення інформації у підсвідомість саме по собі містить реальну загрозу для людини, адже саме підсвідомість керує вегетативною нервовою системою, гормональною системою, харчуванням, сексуальною активністю та ін.). Отже, стратегічною метою відповідних дій є перетворення людини на слухняного виконавця волі маніпулятора, який може штовхнути людину на вчинення будь-якого суспільно небезпечного діяння – вбивства, терористичного акту і т.п. (при цьому вона сама буде вважати, що вчинила це за власною волею).

Таким чином, враховуючи вищевказане, можна зробити висновок, що з метою всебічного кримінально-правового забезпечення боротьби з посяганнями на психіку людини необхідно: 1) встановити кримінальну відповідальність за сам факт застосування до особи методів психічного маніпулювання (кримінального гіпнозу, навіювання та ін.); 2) передбачити у

якості кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочину: схильня особи до вчинення суспільно небезпечного діяння, застосування методів психічного маніпулювання щодо неповнолітнього (психіка якого більш відкрита для стороннього впливу, що робить її більш уразливою, порівняно з психікою дорослої людини), двох або більше осіб, вчинене з використанням технічних засобів, організованою групою, злочинною організацією, а також спричинення відповідними діями тяжких наслідків (смерть або самогубство потерпілого, завдання тяжкої шкоди здоров'ю та ін.).

Процесуальний статус адвоката у кримінальному процесі

Степанов О.С., кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу НАВС

Ричок Р.В., курсант ННІПФСКМ НАВС

Професійна діяльність захисника є безпосередньою реалізацією конституційного права на захист, що є невід'ємною частиною кримінального процесу. Саме тому надзвичайно важлива роль у діяльності із захисту конституційних прав належить адвокатам.

Метою наукового дослідження є процесуальний статус адвоката під час забезпечення захисту сторін у кримінальному провадженні.

Низка українських вчених займалися науковою діяльністю з питань організації адвокатури і здебільшого діяльності адвоката у кримінальному процесі ще до прийняття нового КПК 2012 року. Це було висвітлено в працях Т.В. Варфоломєєвої, М.В. Костицького, Д.П. Письменного, В.О. Попелюшка, С.М. Стахівського, Л.Д. Удалової та інших, але у зв'язку із законодавчими змінами кримінального процесуального законодавства виникає ряд дискусійних питань, що потребують подальшого дослідження.

Чинний кримінальний процесуальний кодекс нового зразка суттєво збільшує повноваження сторони захисту у відстоюванні прав підозрюваних та обвинувачуваних під час кримінального провадження, що у свою чергу, значно сприятиме реалізації принципу змагальності. В поєднанні з розширенням цих можливостей виникає ціла низка проблем і запитань, яких раніше у кримінальному процесі України не існувало.

Чинний КПК не визначає ряд окремих статей, котрі б чітко передбачали права адвоката та механізм їх реалізації. Для прикладу, механізм щодо обов'язку будь-якої особи надати адвокату на його вимогу річ, яку б він міг використати як доказ у кримінальному провадженні є цілком невизначеним, до того ж реалізувати право на витребування речей та документів захиснику надається виключно слідчим суддею. Також неодмінно треба врахувати, що захисник має право отримати на свій запит лише копії документів, які відповідно до ч. 3 ст. 99 КПК не вважаються доказами, та отримувати від осіб пояснення (а не показання), які також не є джерелом доказів (ч. 8 ст. 95 КПК), а це як наслідок виключає задекларовану в тому ж таки КПК можливість отримання ним висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок.

Захист може збирати та надавати докази нарівні з обвинуваченням при цьому дії слідчого по збору доказів чітко відрегульовані, а сторона захисту не має відповідних юридичних механізмів реалізації наданого права, що може бути підставою для визнання наданих доказів такими, що не мають ніякого процесуального значення.

Варто нагадати, що при збиранні доказів захисник може тільки ініціювати

проведення слідчої або іншої процесуальної дії шляхом подання відповідного клопотання, яке слідчий на свій розсуд може залишити без задоволення.

Вагоме значення для ефективного забезпечення законності у кримінальному провадженні є регламентація в КПК порядку проведення окремих слідчих дій як спробу контролю за законністю дій слідчого. Ці положення мають цілком обґрунтований інтерес зі сторони захисту у відстоюванні своїх прав. Глава 20 КПК України регламентує порядок проведення слідчих дій, котрий не врегульований на тому рівні, який дозволяв би стороні захисту їх контролювати та оскаржувати за наявності відповідних підстав. В данному контексті ми маємо на меті розглядати адвоката як додаткового гаранта (на рівні з понятими) неупередженого, повного та швидкого проведення тих чи інших слідчих дій.

Саме з цих причин залучення адвокатів до проведення слідчих (розшукових) дій, при всій складності вирішення цієї проблеми, дозволило б уникнути процесуальних порушень уповноваженими посадовими особами і було б гарантією дотримання прав і законних інтересів підозрюваних, обвинувачених, етичних і моральних вимог. На мій погляд, задля забезпечення ефективної діяльності адвоката потрібна чітка регламентація його повноважень, прав та обов'язків, котрі б повною мірою реалізували його професійну діяльність на засадах дозволів та заборон. Насамперед, треба надати адвокату можливість брати активну участь у проведенні процесуальних дій, а не, як передбачено в ч. 5 ст. 46 нового КПК України, бути лише присутнім під час допиту та інших процесуальних дій. Слід також звернути увагу на те, що захисники практично не беруть участь у провадженні таких слідчих (розшукових) дій, як обшук та огляд, хоча підзахисні в них є більш активними учасниками.

Зважаючи на задекларовану рівність прав обвинувачення та захисту, дуже важливим аспектом, є надання адвокату права вимагати (на законних підставах) від органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб виконувати законні вимоги та процесуальні рішення не тільки слідчого та прокурора, а й адвоката (захисника).

Отже, прийняття 13 квітня 2012 року нового Кримінального процесуального кодексу України зумовило початок діяльності нової процедури реалізації права на захист та викликало багато дискусійних питань, суперечок та прогалин, котрі потребують обов'язкового доопрацювання. Тому, зважаючи на появу нового інструменту здійснення кримінального процесу, не варто нехтувати вже створеними нормами, їх потрібно доповнювати, корегувати і піддавати редакції у невід'ємній єдності з діяльністю практичних підрозділів, що, в свою чергу, підвищить рівень законності у всьому процесі загалом.

Місце та роль слідчого комітету як самостійної структури в Україні

Омельченко О.С., кандидат юридичних наук, професор кафедри кримінального процесу НАВС
Фасова О.В., курсант ННІПКПСКМ НАВС

Необхідність розгляду питання щодо реформування системи слідчих органів держави, перш за все, зумовлена вимогами Конституції України. Зокрема, пунктом 9 Перехідних положень Основного Закону держави визначено, що прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних

законів функцію нагляду за додержанням і застосуванням законів та функцію досудового слідства – до введення в дію законів, що регулюють діяльність державних органів щодо контролю за додержанням законів, та до формування системи органів досудового розслідування і введення в дію законів, що регулюють її функціонування.

Необхідність реформування органів досудового розслідування в системі органів кримінального судочинства обумовлена також і тим, що саме від ефективності діяльності цих органів залежить кінцевий результат протидії злочинності, безпека громадян та держави.

Проблема реформування слідчих підрозділів органів внутрішніх справ України не нова, оскільки питання з цього приводу піднімалися ще за часів існування УРСР, обумовлена вимогами Конституції України, прийнятої ще в 1996 році та Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року.

Норми Конституції України наповнені гуманістичними засадами (принципами) щодо гарантій забезпечення демократичного кримінального судочинства, яке повинно захищати права і свободи громадян нашої держави. Вони вже й сьогодні як норми прямої дії відчутно позитивно впливають на практику роботи правоохоронних органів і стимулюють законодавчий процес.

У зв'язку з цим нині особливої актуальності набуває питання подальшої демократизації досудового розслідування, яке займає особливе місце у процесі судочинства, адже всебічність, повнота і неупередженість досудового розслідування поряд з іншими засадами є не тільки основою гарантії правильного вирішення кримінального провадження, а й забезпечують непорушність гарантованих Конституцією прав учасників кримінального процесу.

А для цього ми повинні вибудувати таку систему досудового розслідування, яка також надійно забезпечуватиме процесуальну незалежність та самостійність самих слідчих, що є гарантією дотримання прав і свобод громадян. [1, с.272]

У зв'язку з цим Головним слідчим управлінням МВС України опрацьовуються реальні шляхи створення такої системи досудового розслідування, яка б повністю відповідала основним вимогам до правоохоронних органів правової держави.

Метою цієї реорганізації повинно стати забезпечення процесуальної незалежності та самостійності слідчих органів внутрішніх справ, збереження їх існуючого потенціалу, зміцнення кадрової та матеріально-технічної бази, з одночасним створенням юридичних підстав для подальшого реформування досудового слідства в системі МВС України. [3, с.15]

Ще в свій час В. Т. Маляренко вважав, що першим та нині єдиним шляхом удосконалення структури слідчих підрозділів органів внутрішніх справ України та приведення її до міжнародних вимог є створення «вертикальної» системи їх підпорядкування. [2, с.24]

Одним із визначальних факторів доцільності запровадження системи «вертикального» підпорядкування слідчих підрозділів органів внутрішніх справ України є її успішна апробація в практичній діяльності, яка відбулась у 2011 р. Вертикальна підпорядкованість слідчих підрозділів органів внутрішніх справ забезпечує реальну процесуальну самостійність та незалежність слідчих ОВС; гарантує дотримання прав і свобод, законних інтересів громадянина під час проведення досудового розслідування; покращила взаємодію слідчих та оперативних працівників щодо розкриття та розслідування злочинів, в першу чергу, завдяки незалежності слідчих при прийнятті процесуальних рішень,

створення спільних слідчо-оперативних груп, забезпечення виконання в повному обсязі спільних, узгоджених планів оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій, доручень слідчого тощо.

Наступним етапом у створенні Слідчого комітету має бути передача слідчих підрозділів прокуратури та податкової міліції Слідчому комітету при МВС України. Зважаючи, що слідчі Служби безпеки України розслідують особливі категорії кримінальних проваджень, питання про передачу слідчих підрозділів органів безпеки повинно опрацьовуватися додатково в міру перетворення її на аналітично-інформаційний орган спеціального призначення.

Така новація надасть можливість суттєво підвищити ефективність розслідування злочинів, що дозволить на належному рівні забезпечувати конституційні права та свободи людини

Список використаних джерел:

1. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник / Л. М. Лобойко. – К. : Істина, 2014. – 432 с.
2. Малиренко В. Т. Про досудове слідство, його недоліки і реформу // Вісник Верховного Суду України. — 2013. — № 8. — С. 16–26.
3. Романюк Б. В. До проблеми перебудови досудового слідства // Адвокат. – 2013. - №1 (52). – С. 12-15.

Використання гіпнозу під час допиту

Мельник О.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу НАВС

Остапчук Д.О., курсант ННІПКПСКМ НАВС

Нові за своїм характером способи й засоби посиленої протидії розкриттю та розслідуванню злочинів обумовлюють необхідність пошуку нових засобів і методів для отримання вербальної інформації. Наявні випадки, коли в ході розслідування кримінальних проваджень виникає ситуація, за якої свідки та потерпілі, незважаючи на бажання пригадати важливі для слідства обставини і події за активної допомоги в пригадуванні з боку слідства, все-таки виявляють повну нездатність до репродукції. Причин такому явищу безліч: від неусвідомлення відображення і латентного фіксування інформації до різної природи амнезії щодо подій, які мають доказове значення. Результатом численних психологічних досліджень у цій галузі став висновок про те, що мозок зберігає значно більше інформації про минуле, ніж людина усвідомлює і може довільно відтворити. На сьогодні психологи стверджують: інформація запам'ятовується одночасно двома шляхами: на свідомому та підсвідомому рівнях. Отож дані, які надходять до сфери підсвідомості, запам'ятовуються інтуїтивно, несвідомо, і суб'єкт навіть не підозрює про наявність у себе певних знань. При цьому активізація асоціативних зв'язків на свідомому рівні не завжди виявляється дієвим методом. Крім того, відомі випадки розладів пам'яті, що виникають у результаті різних травм. Такі розлади часто є результатом злочинного впливу на потерпілого або свідка і проявляються в різних психічних і фізичних травмах. Потерпілий зазнає травм і внаслідок вживання наркотичних, психотропних та інших хімічних речовин (наприклад, клофеліну), що пригнічують функцію пам'яті. На нашу думку, допомогу в «пожвавленні» пам'яті може надати така галузь медицини як гіпнологія.

Сучасне законодавство не передбачає застосування гіпнозу у кримінальному судочинстві, втім, на нашу думку, необхідно розглянути таку можливість за певних умов, що будуть мати допустимий та правомірний

характер. При цьому наголошуємо, що на даний час розробка має повністю науковий характер. Висновки наукової роботи можуть бути використані під час удосконалення КПК України. Ми підтримуємо думку, що репродуктивний гіпноз, який застосовується відносно готового до співпраці свідка злочину, може суттєво підвищити можливості слідства щодо отримання необхідної інформації першочергового значення. При цьому підкреслюється, що, хоча дані, одержані за допомогою слідчого гіпнозу, характеризуються об'ємнішою та точнішою інформацією порівняно зі звичайним допитом, дуже важливо, щоб ці дані ретельно перевірялися під час подальшого слідства.

Для проведення сеансу гіпнозу підбирається відповідна кімната з доброю звукоізоляцією, куди на час роботи можна було б обмежити доступ іншим співробітникам і де, за можливості, були б вимкнені телефони. Освітлення в кімнаті повинно бути м'яким, принаймні потрібно усунути попадання прямого світла (електричного або сонячного) на обличчя суб'єкта, якого гіпнотизують. Особливо важлива умова для нормального ходу гіпнотизації – наявність оптимальної температури в робочій кімнаті. Якщо слідчий працює спільно з фахівцем-гіпнологом, він не повинен намагатися розмовляти із загіпнотизованим. Питання допитуваному слід ставити через гіпнолога письмово. Ініціатор чи замовник гіпнорепродуктивного дослідження, якими можуть виступати оперативні працівники або ж слідчий, повинні скласти письмовий запит чи винести постанову про призначення судово-гіпнорепродуктивної експертизи. Потрібно коротко викласти фабулу провадження, підстави для дослідження, подати необхідні відомості про потенційного носія інформації (про стан його здоров'я і загальний стан на даний момент), а також вказати запитання, що підлягають з'ясуванню.

На наш погляд, низка вимог повинна висуватися до гіпнолога та умов проведення гіпнорепродукції. Проведення гіпносеансу можливе тільки фахівцем - гіпнологом, який має медичну освіту (фах - психотерапевт) і юридичну підготовку в галузі криміналістики та кримінального процесу. Фахівець з гіпнозу повинен мати чітке уявлення про особливості функціонування пам'яті, методи її активізації, а також специфіку показань очевидців. Гіпнотизер має бути неупереджений, не ставити навідних запитань і проводити навіювання лише в межах відновлення пам'яті суб'єкта необхідної інформації. Гіпносеанс повинен фіксуватися на відеоплівку. По його закінченні гіпнолог і особа, яка робила відеозапис, зобов'язані скласти протокол, а гіпнолог, окрім того, дати письмовий висновок про результати сеансу.

Інформація, добута із застосуванням гіпнорепродукції процесуальним шляхом прислана до матеріалів провадження, може бути використана у процесі доказування. Однак для цього, зрозуміло, вона повинна бути опрацьована за загальними критеріями оцінки доказів та їх процесуальних джерел. На наш погляд, потрібно внести зміни в КПК України, що допоможуть віднайти додаткове джерело нових напрямів підвищення ефективності слідчої діяльності, а саме – надати можливість використання гіпнозу. Ми можемо зробити висновок про те, що активізація пам'яті свідків і потерпілих за допомогою гіпнорепродукції є науково обґрунтованим методом, тому що не порушує критеріїв, які висуваються до наукового знання: відповідає сучасному рівню розвитку науки; перевірене практикою; експериментально апробоване й апробація засвідчила його можливість використання у діяльності органів правосуддя; з його допомогою отримані достовірні результати, що можуть бути перевірені й оцінені. Таким чином, як бачимо, гіпноз - це не шарлатанство, а науково обґрунтований медичний метод, який широко

застосовується понад сто років у медицині, психології і психіатрії, а останнім часом і в криміналістиці як високоефективний спосіб відтворення подій минулого.

Загальні засади кримінального провадження в механізмі захисту прав людини

Мельник О.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу НАВС

Гребенюк К.С., курсант ННПФПСКМ НАВС

Серед процесуалістів існують різні позиції з приводу структури принципів кримінального процесу. Так, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор і В.П. Шибіко розділяють принципи кримінального процесу на конституційні й інші.

І. В. Тирічев визнає за необхідне більш детально підійти до розгляду принципів, що виходять з норм Конституції, ймовірно, визначаючи їм більш високе положення, представив систему принципів кримінального процесу, у свою чергу, у такий спосіб: 1) принципи кримінального процесу, джерелом яких є права та свобода людини і громадянина, закріплені в Конституції; 2) принципи кримінального процесу, джерелом яких є норми Конституції про судову владу; 3) власне процесуальні принципи, закріплені в нормах Кримінально-процесуального кодексу.

За визначенням М.М. Михеєнка, до системи принципів кримінального процесу входять конституційні принципи: 1) законність; 2) державна мова судочинства; 3) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 4) повага до достоїнства особи, невтручання в її особисте і сімейне життя; 5) право людини на свободу і особисту недоторканність; 6) недоторканність житла; 7) таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної й іншої кореспонденції; 8) встановлення істини; 9) забезпечення підозрюваному, обвинувачуваному, підсудному права на захист; 10) презумпція невинуватості; 11) свобода від самовикриття, викриття членів родини і близьких родичів; 12) здійснення правосуддя винятково судами та іншими.

До інших принципів кримінального процесу М.М. Михеєнко відніс: 1) публічність; 2) забезпечення всім особам, що беруть участь у справі, права на захист їхніх інтересів; 3) вільна оцінка доказів; 5) усність процесу.

У юридичній літературі називаються й інші принципи кримінального процесу: науковість, достатність основ для процесуальних рішень, обов'язковість органів судочинства поважати і дотримувати права, законні інтереси і достоїнство громадян, справедливість і інші.

Поділ принципів кримінального процесу на конституційні й інші можливий тільки з позиції умовності, що вказує винятково тільки на їхнє джерело, місце їхнього нормативного закріплення. Воно не повинно розцінюватися як їхній поділ на конституційні і неконституційні, тому що в такому випадку відразу ж виникає питання про правомірність існування останніх. Віднесення тих або інших принципів до неконституційних є можливим при розгляді допустимості їх існування в змісті відповідності вимогам і положенням Конституції України.

Відповідно до усталеної класифікації суб'єктів кримінального процесу, вони більшістю вчених-процесуалістів поділяються на три групи:

- державні органи та посадові особи (процесуальні органи), відповідальні за провадження;

- учасники процесу, тобто особи, які мають в кримінальному процесі власні правові інтереси або представляють права та законні інтереси інших осіб та не відносяться до публічних органів;

- суб'єкти процесу, які відіграють допоміжну роль та не мають своєї власної зацікавленості у кримінальному провадженні.

Перша група суб'єктів – процесуальні органи виступають в кримінальному провадженні від імені держави, *ex officio*, тобто в силу свого офіційного статусу та обов'язку, встановленого основним правилом принципу публічності, відповідно до якого «прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку виявлення ознак злочину...».

Суб'єкти, зазначені в інших двох групах, залучаються (притягуються) до кримінально-процесуальної діяльності за власною ініціативою або незалежно від їх волевиявлення за рішенням процесуального органу, у провадженні якого знаходиться кримінальне провадження.

Проте вказані права учасників процесу не надають їм владних повноважень стосовно інших суб'єктів кримінального процесу, а лише зобов'язують процесуальні органи розглянути відповідні клопотання та заяви учасників процесу. У зв'язку з тим, що кримінальний процес відноситься до державно-владного типу діяльності, відповідно до якого одним з суб'єктів цієї діяльності (і, відповідно – правовідносин) обов'язково є державні органи або посадові особи, уповноважені вести кримінальне судочинство, які наділені державно-владними повноваженнями, а інші суб'єкти процесу – фізичні та юридичні особи, таких повноважень не мають, для реалізації приватних інтересів, зокрема з захисту порушеного права, забезпечення процесу доказування, забезпечення заявленого цивільного позову тощо, останні мають змогу лише звернутися за клопотанням до процесуального органу з клопотанням про проведення відповідної процесуальної дії, яке обов'язково має бути розглянуте та за умови його обґрунтованості – задоволене.

А тому одним з основних обов'язків процесуальних органів, який витікає з їх офіційного (владного) статусу є те, що вони не лише зобов'язані порушити та провести належним чином провадження у кримінальній справі, але й забезпечити реалізацію гарантованих Конституцією України прав, свобод і обов'язків людини і громадянина, та регламентованих відповідними нормами КПК України процесуальних прав та обов'язків суб'єктів процесу, які не відносяться до процесуальних органів.

Такий зміст принципу публічності витікає, на наш погляд з більш загальних конституційних положень, передбачених ч. 2 ст. 3 Конституції України, відповідно до якої права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, держава відповідає перед людиною за свою діяльність, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (загально правові принципи дотримання прав людини та відповідальності держави за свою діяльність перед людиною).

Думаємо, що у відповідності зі ст. 3 Конституції України метою всієї правової системи, а, отже, і кримінального судочинства, у цей час, є насамперед охорона особистості, її прав і свобод, власності й, звичайно, інтересів держави й суспільства.

Подібне розуміння цілей і завдань кримінального судочинства робить внутрішньо зв'язаною й логічно несуперечливою всю діяльність органів й осіб, що ведуть процес, і не тільки наповнює її зміст соціальним і моральним змістом, але й дозволяє збалансувати в публічному кримінальному процесі

приватний інтерес потерпілого від злочину й офіційний (публічний) інтерес держави й суспільства.

Викрадення людини – грубе порушення прав і свобод громадянина

Злагода О.В., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри оперативного-пошукової роботи та документування ФПФСП НАВС

Кримінальна ситуація, що складається в сучасному українському суспільстві, в останні роки продовжує залишатися досить складною. Багато в чому це пояснюється тим, що на сьогодні процес реформування суспільного життя України поєднаний з подоланням низки труднощів економічного, політичного, й організаційного порядку, зумовлених перехідним етапом у розвитку країни. Це, у свою чергу, сприяє поширенню низки злочинних діянь, що стають перепоною нормальному розвитку розпочатих демократичних змін, становленню України як соціально-орієнтованої правової держави.

Конституція України 1996 року вперше закріпила достатньо широкий і різний за своїм змістом перелік прав людини. До їх числа належить право на свободу та особисту недоторканість (ч.1 ст.29), а також право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень які встановлюються законом (ч. 1 ст.33). Одним із злочинних посягань, які грубо порушують це право, є викрадення людини [1].

Особливе занепокоєння викликає той факт, що в Україні спостерігається тенденція до значної латентності, посилення жорстокості та цинізму під час вчинення викрадення людей, яке досить часто супроводжується заподіянням тяжкої шкоди здоров'ю або вбивством потерпілих, приниження їх честі та гідності.

Викрадення людини – це злочин не тільки проти особи, її свободи, честі та гідності. Особи, які вчинили викрадення людини, виступають проти держави та суспільства.

Крім того, викрадення людей, як правило. Являється одним із елементів організованої злочинності. Велика кількість злочинів, пов'язаних з викраденням людей у Росії вчинялися вищим керівництвом держави при допомозі правоохоронних органів. Мільйони людей безслідно зникали в таборах і тюрмах. Викрадення людей було справою держави, і у більшості випадків платою за це було життя викраденого [2, с.23].

Для ефективної боротьби зі злочинами, пов'язаними з викраденням людей велике значення має своєчасне виявлення ознак злочину та початок кримінального провадження. Проте забезпечення виконання даної умови представляє певну складність. Це обумовлене рядом причин.

Основними причинами які виникають при виявленні та розслідуванні фактів викрадення людей є обмежене коло джерел інформації про вчинене діяння. Зазвичай таким джерелом інформації є родичі та знайомі потерпілих, не так часто є випадкові громадяни – свідки події. Водночас родичі та знайомі потерпілого далеко не завжди своєчасно повідомляють про подію. Перед ними стоїть нелегке питання вибору: або вчинити так, як того вимагають злочинці – викрадачі потерпілого, або звернутися із заявою до правоохоронних органів. Страх за життя та здоров'я потерпілого, реальність загрози настання інших небажаних наслідків та недовіра до правоохоронних органів щодо забезпечення звільнення викраденого нерідко схилиють чашу терезів на користь виконання вимог злочинців. [3, с.155].

Можна наводити ще ряд прикладів викрадення людей, проте картина зрозуміла. В даній категорії злочинців не має ні національності, ні віри, ні людської гідності, тільки ціль – нажитися будь-яким способом.

Під час, опитування потерпілих які стали жертвами викрадення, було встановлено, що як правило, утримувались вони в підвалах, занедбаних будинках які заходяться на окраїнах населених пунктів, годували раз на добу. З цілю психологічного тиску злочинці одного із затриманих вбивали, а іншого відпускали.

До недавнього часу говорити про широкомасштабний захист честі та гідності громадян, їх прав і свобод не приходилося. Проте ситуація яка виникла в Україні в кінці 2013 та протягом 2014 року викликає занепокоєння серед працівників правоохоронних органів, прокуратури, суду та представників влади.

Враховуючи збільшення масштабів даного виду злочину на території нашої країни, доцільним було б створити тимчасову міжвідомчу слідчо-оперативну групу яка б займалася розслідуванням та припиненням фактів викрадення людей.

На дану слідчо-оперативну групу можна покласти:

- створення на базі Інтегрованої інформаційно-пошукової системи (ІПС) єдиний банк даних (БД) щодо виявлення фактів викрадення людей, інформацію про осіб які вчиняють дані злочини;

- аналіз кримінальних проваджень та оперативно-розшукових справ по фактах викрадення людей на території України;

Підводячи підсумки, хотілося б зазначити, що з метою успішної протидії цим злочинам необхідно поєднання не тільки зусиль правоохоронних органів, але й держави разом з суспільством. Тому ніякі обставини, якими б вони не були, чи то загроза війни, стан війни, внутрішня політична нестабільність чи інша надзвичайна ситуація, не можуть бути виправданням насильницькому зникненню або викраденню людей на території будь-якої незалежної демократичної країни.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. //Відомості Верховної Ради України. 1996. - №30, ст. 141.

2. Адельхаян Р. А. Расследование похищения человека. М., 2003. 212 с.

3. Голина В.В. Преступления против свободы и воли личности: криминологическая характеристика и проблемы предупреждения //Злочини проти особистої волі людини/Редкол.: В.В. Сташис (гол. ред.) та ін. – Х., 2002. – 240с.

Застосування угоди в кримінальному процесі України

Глушко А.П., старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПІ НАВС

Запровадження в кримінальному судочинстві інституту домовленості між сторонами провадження (укладання угоди), безумовно є прогресивним надбанням.

Хотілося б зазначити про беззаперечні переваги інституту угод: уникнення небажаних судових витрат; зниження навантаження на прокуратуру і суд; легітимізацію компромісу між сторонами кримінального провадження; розширення принципу індивідуалізації покарання; укладання угоди має на меті пом'якшення покарання, застосованого до обвинуваченого (підсудного), у зв'язку з його каяттям; угода є більш справедливою по відношенню до правопорушника, який стає на шлях виправлення та повернення в суспільство.

Але, поряд з перевагами цього інституту, залишаються проблемні питання щодо його застосування у кримінальному судочинстві.

Насамперед, існує значне обмеження злочинів, щодо яких можливе укладання угоди: в разі скоєння особливо тяжкого злочину та кримінального правопорушення, внаслідок яких завдано шкоду інтересам особи (а не державним чи суспільним інтересам), і в цих провадженнях бере участь потерпілий (ч. 4 ст. 469 КПК). Особливо тяжкі злочини складають приблизно 13% від загальної кількості кримінальних правопорушень, передбачених КК України. Що ж стосується другої з названих категорій, то ознаки потерпілого немає у переважній більшості складів кримінальних правопорушень, наприклад проти основ національної безпеки, у сфері господарської діяльності, проти громадської безпеки, у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову і мобілізації, військових злочинів, тощо, а також у переважній більшості простих (без кваліфікуючих обставин) складів злочинів проти довкілля, проти безпеки транспорту, проти здоров'я населення. Загалом ознака «потерпілий» присутня приблизно в 32% складів злочинів. Отже, загалом угоди про визнання винуватості є можливими (не забороненими) у 55% кримінальних проваджень. Якщо порівнювати з США, то там близько 90% кримінальних справ завершується шляхом укладання угоди, в Англії – 75%.

Якщо угоди досягнуто з підозрюваним, то невідкладно складається і направляється до суду обвинувальний акт, відтак підозрюваний одразу стає обвинуваченим (підсудним). Винятки дозволені (але не обов'язкові) лише у випадках, коли необхідно отримати висновок експерта або завершити проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі шпливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди (ч. 1 ст. 474 КПК). Ці положення знову суперечать ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ч. 1 ст. 62 Конституції України, ст. 17 КПК щодо необхідності доведення вини особи навіть у тих випадках, коли сама вона своєї винуватості не заперечує.

Одразу постає питання про співвідношення принципу презумпції невинуватості та інституту укладання угод. Для співставлення відповідності інституту угоди принципу презумпції невинуватості важливими є такі положення:

- 1) особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому КПК, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили;

- 2) особа не несе обов'язку доводити свою невинуватість;

- 3) сумніви у доведеності вини тлумачаться на користь обвинуваченого.

При укладенні угоди вина особи доводиться її визнанням своєї винності у порядку, передбаченому КПК, і за умови позитивного вирішення питання встановлюється обвинувальним вироком, яким суд затверджує угоду. Добровільність визнання своєї вини забезпечується процедурою ініціювання, затвердження угоди (процедура описана у главі 35 КПК, зокрема – ст. 474) та наслідками відмови суду у її затвердженні.

Однією з гарантій принципу презумпції невинуватості є положення ч. 6 ст. 469 КПК, згідно з якою факт ініціювання угоди і будь-які твердження, що були зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися як відмова від обвинувачення або як визнання своєї винуватості при недосягненні у підсумку переговорів згоди про укладення угоди. Будь-які відомості, які стали відомі

слідчому, прокурору в ході проведення переговорів по примиренню або визнанню винуватості, не можуть бути використані як докази, що підтверджують винність особи, і на них не можна посилається у подальшому кримінальному провадженні.

Підозрюваний (або обвинувачений) не може бути примушений до доведення своєї невинності, у той же час обов'язок слідчого, прокурора повно, всебічно і неупереджено встановити всі обставини кримінального правопорушення, у тому числі ті, які свідчать на користь обвинуваченого, прямо передбачено законом (ч. 2 ст. 9 КПК). Мовчання особи не може бути визнано доказом її винуватості.

Погоджуючись на застосування інституту угоди заради досягнення особистої вигоди винна особа активує режим відновлювального правосуддя, у межах якого змінюється характер «істини» як результату пізнання і засоби його досягнення. Усі сумніви щодо винності особи усуваються за рахунок її власного зізнання, добровільність якого забезпечується процедурою судового провадження на підставі угоди – ст. 474 КПК.

Примирення передбачає, що підозрюваний (обвинувачений) добровільно визнає свою вину у скоєнні інкримінованого йому діяння, а визнання вини, як наслідок дозволяє в разі досягнення угоди з потерпілим проводити судовий розгляд спрощеному порядку без дослідження всієї сукупності доказів. У зв'язку з чим, стає питання не про обставини правопорушення і їх доведеність, а про виконання умов угоди.

Таким чином, такий порядок укладання угод у кримінальному судочинстві суперечить принципу презумпції невинуватості.

Існує також колізія у співвідношенні принципу безпосередності дослідження показань, речей і документів з угодами, а саме: відповідно до зазначеного принципу, суд досліджує докази безпосередньо; показання учасників кримінального провадження суд отримує усно; не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду (ст. 23 КПК України), але згідно ст. 474, якщо сторонами досягнуто угоди, то суд не проводить процесуальних дій і здійснює лише розгляд угоди. Тобто докази судом не досліджуються.

Крім того, згідно ст. 24 КПК України, кожному гарантується право на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується прав, свобод чи інтересів особи, судом вищого рівня (принцип права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності), але укладення угоди для обвинуваченого чи потерпілого обмежує право на оскарження вироку, що є наслідком укладання угоди. Так, відповідно до ст. 473, наслідком укладання угоди про примирення та затвердження угоди про визнання винності - є позбавлення права на притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідне правопорушення, а також обмеження права на оскарження вироку.

Згідно з ч. 1 ст. 476 КПК у разі невиконання угоди про визнання винуватості прокурор не зобов'язаний, а має право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. Можна сказати, що це не узгоджується з положенням ч. 2 ст. 22 КПК, де вказано: «Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених цим Кодексом». Слід, однак, пам'ятати: обов'язок довести, що засуджений не виконав умов угоди, лежить

на прокурорі. Виникає ситуація, що суд жодним чином не забезпечує виконання угоди.

Список використаних джерел:

1. Александров А.С. Основание и условия для особого порядка принятия судебного решения при согласии обвиняемого с предъявленным обвинением// Государство и право. – 2003. – № 12. – С. 43–52.
2. Вепешак В.М. Судовий компроміс у кримінальному судочинстві// Вісник Верховного Суду України. – 2000. – № 1. – С. 41–43.
3. Головяк Л.В. Альтернативы уголовному преследованию в современном английском праве// Правоведение – 1998. – № 3. – С. 103–112.
4. Гончаренко В.Г. Деякі зауваження в зв'язку з прийняттям Кримінально-процесуального кодексу України// Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2(33)–№3(34). – С. 698–710.
5. Гропєвий Ю.М. Проблеми удосконалення законодавства по певлное кримінально-процесуальну діяльність//Вісник Академії правових наук України. – 2003. – №2(33)–3(34)–С. 686–710.
6. Гущенко К.Ф. Головяк Л.В. Фидимонов Б.А. Уголовный процесс западных государств. – М.: Зерцало – 2001. – 480 с.
7. Лубовик Н. «Сделка о признании вины» и «особый порядок»: сравнительный анализ//Российская юстиция – 2004 – С. 52–53.
8. Кони А.Ф. Собрание сочинений : В 4 т. – М. 1967. – Т. 4. – 390 с.
9. Лазаева В.С. Легализация сделок о признании вины//Российская юстиция. – 1999. – № 5. – С. 40–41.
10. Малапенко В.Т. Реформвання кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: Теорія, історія і практика. — К.: «Видавничий Дім «Ін Юре». – 2004 — 544с.
11. Махов В.Н. Пешков М.А. Юристы США о сделке о признании вины//
12. Михайленко О. Юричипин В. Обвинувачення його вили і значення в кримінальному судочинстві України// Вісник прокуратури. – 2003. – №5. – С. 46–51.

Кримінальна відповідальність за контрабанду культурних цінностей

Міщенко М.О., кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС

Кримінальний закон не містить спеціальної кримінально-правової норми про відповідальність за контрабанду культурних цінностей. Їх передбачено у якості одного з предметів загального складу контрабанди в диспозиції ст. 201 Кримінального кодексу України (далі – КК). Отже, для того, щоб притягнути винну особу до кримінальної відповідальності за цей злочин, треба насамперед з'ясувати, чи незаконно переміщуваний предмет належить до культурних цінностей, а саме, чи є він об'єктом матеріальної та духовної культури, що має художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягає збереженню, відтворенню та охороні відповідно до Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [1].

Культурні цінності, як унікальні (рідкісні) предмети, які є безпосереднім результатом людської діяльності або тісно пов'язані з нею, мають національне або загальносвітове значення, становлять цінність для науки або культури, тому вони не можуть прирівнюватися до будь-яких інших предметів, яким не притаманні такі ознаки [2, с. 34]. Засновуючись на цьому, слід підтримати пропозиції щодо виокремлення кримінальної відповідальності за контрабанду культурних цінностей із загального складу контрабанди у спеціальний та розміщення його в окремій частині ст. 201 КК. Зокрема, такої думки дотримується В.В. Сіленко, який запропонував визначити незаконне переміщення культурних цінностей в окремому частину ст. 201 КК [3, с. 11].

О.В. Процюк запропонував доповнити КК ст. 2621 «Контрабанда предметів, обіг яких обмежено чи вилучено з вільного цивільно-правового обігу», цим вносились би зміни до загальної редакції ст. 201, згідно з якими в ч. 1 предметом контрабанди визначено товари та валюту, в ч. 2 – культурні цінності, а в ч. 3 – стратегічно важливі сировинні товари, щодо яких законодавством установлено відповідні правила переміщення через митний кордон України [4, с. 7].

Необхідність виокремлення відповідальності за контрабанду культурних цінностей із загального складу контрабанди безпосередньо впливає зі змісту ч.1 ст. 201 КК. У ній, поряд із культурними цінностями, предметами контрабанди є отруйні, сильнодіючі, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброя та боєприпаси (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а також спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації. Наявність культурних цінностей у цьому переліку видається недоречною, адже не можна ставити їх на один щабель з іншими названими предметами, оскільки вони мають зовсім іншу природу, сутність і призначення, потребують особливої охорони.

Попри спільність безпосереднього об'єкта, у контрабанді всіх предметів, передбачених ч. 1 ст. 201 КК, їхні додаткові обов'язкові об'єкти суттєво різняться між собою. Так, у контрабанді вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів додатковим обов'язковим об'єктом є суспільні відносини щодо відвернення загрози від цих загальнонебезпечних предметів; у контрабанді отруйних і сильнодіючих речовин – здоров'я населення та система заходів, спрямованих на недопущення виникнення і розповсюдження захворювань, викликаних їхнім шкідливим впливом; у контрабанді культурних цінностей – забезпечений законом порядок їх захисту державою.

Якщо керуватися логікою законодавця, то у формулюванні переліку предметів контрабанди в ч. 1 ст. 201 КК, до них потрібно було б долучити також і наркотичні засоби, психотропні речовини, їхні аналоги та прекурсори, фальсифіковані лікарські засоби. Незважаючи на це, відповідальність за їх незаконне переміщення через митний кордон України передбачено окремою статтею КК (ст. 305).

Враховуючи зазначене, контрабанду культурних цінностей необхідно передбачити як окремий склад злочину, оскільки: культурні цінності є винятковими предметами, яким слід забезпечити особливий, порівняно з іншими предметами (у ч. 1 ст. 201 КК України), рівень кримінально-правової охорони; цю потребу обумовлено відмінностями додаткових обов'язкових об'єктів кожного з видів контрабанди, передбачених ч. 1 ст. 201 КК; кримінальний закон передбачає диференційований підхід щодо відповідальності за контрабанду залежно від її предмета (ст. 305 КК).

Список використаних джерел:

1. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21 верес. 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 48. – Ст. 405.
2. Міщенко М. О. Кримінально-правова охорона культурних цінностей в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Міщенко Марина Олексіївна. – К., 2014. – 223 с.
3. Сіленко В. В. Кримінальна відповідальність за контрабанду: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В. В. Сіленко. – К., 2009. – 22 с.
4. Процюк О. В. Кримінальна відповідальність за контрабанду : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О. В. Процюк. – К., 2006. – 19 с.

Переклад процесуальних документів та порядок їх вручення сторонам кримінального провадження

Мархевка О.В., слідчий СУ ГУМВС у Львівській області

Процесуальна діяльність перекладача у кримінальному провадженні характеризується двоїстим наповненням її функціонального змісту: з одного боку, він має здійснювати усний (вербальний) переклад слідчих і судових дій, що здійснюються за участю або щодо учасників кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, з іншого боку, здійснювати переклад процесуальних документів.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 29 КПК України слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною мовою або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись при цьому у разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому КПК України. Ч. 4 даної статті визначає, що судові рішення, якими суд закінчує судовий розгляд по суті, надаються сторонам кримінального провадження або особі, стосовно якої вирішено питання щодо застосування примусових заходів виховного або медичного характеру, у перекладі на їхню рідну або іншу мову, якою вони володіють. Переклад інших процесуальних документів кримінального провадження, надання копій яких передбачено КПК, здійснюється лише за клопотанням зазначених осіб. Переклад судових рішень та інших процесуальних документів кримінального провадження засвідчується підписом перекладача.

Як випливає з ч. 3 ст. 29 КПК України, законодавець покладає на слідчого суддю, суд, прокурора, слідчого обов'язок забезпечення прав учасників кримінального провадження. Проте, вже в ч. 4 ст. 29 він обмежується коментарем про забезпечення таких прав лише «судовими рішеннями, якими суд закінчує судовий розгляд по суті», нічого не говорячи про стадію досудового розслідування.

На нашу думку, вказана норма в такій редакції надає широке поле для зловживань іншим суб'єктам, які здійснюють кримінальне провадження на стадії досудового розслідування. У зв'язку із цим пропонуємо внести зміни до ч. 4 ст. 29 КПК України, подавши її у такій редакції: «Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд, надають сторонам кримінального провадження основні процесуальні документи у перекладі на їхню рідну або іншу мову, якою вони володіють...» і далі по тексті.

Додаткової актуальності, на нашу думку, набуває питання про необхідність законодавчо встановити і закріпити обов'язки органу досудового розслідування, прокуратури та суду не просто перекласти процесуальний документ, що підлягає обов'язковому врученню особі, яка не володіє мовою кримінального провадження, в перекладі на її рідну або іншу мову, якою вона володіє, а й виконати його переклад у тій літературі (написанні), яку вона особисто здатна адекватно сприйняти. Окрім того, слід мати на увазі, що письмовий переклад процесуального документа може бути зроблений тільки на ту мову, яка має писемність (інакше можливість і виконувати перекладу втрачає усякий сенс), причому учасник кримінального провадження, який обрав її для спілкування, повинен вміти читати і розуміти текст, переданий з її допомогою.

Ст. 29 КПК України встановлено необхідність та обов'язковість перекладу не всіх без винятку процесуальних документів, а лише тих із них, щодо яких

заявлено клопотання (ч. 4). Фактично мова йде про ті документи, оригінали або копії яких повинні бути вручені під розписку в матеріалах кримінального провадження відповідному учаснику.

Отже, ми можемо говорити про те, що набір процесуальних документів, письмовий переклад яких підлягає обов'язковому врученню особі, яка не володіє або недостатньо володіє державною мовою, залежить від трьох чинників:

- процесуального статусу учасника кримінального провадження та його волевиявлення;
- окремих обставин і складу кримінального правопорушення, розслідуваного в рамках кримінального провадження;
- результатів кримінального провадження.

Окремі питання призначення експертиз за КПК України

Юсупова К.О., адвокат

Із прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України суттєво змінився процесуальний порядок призначення експертиз у кримінальному провадженні. Новелою цього Кодексу є розширення змагальності на досудовому розслідуванні, у тому числі при призначенні й проведенні експертизи, надання можливості стороні захисту та потерпілому ініціювати проведення експертизи з метою отримання необхідних доказів. Цим пояснюється впровадження в Кодекс нової процедури, пов'язаної з розглядом слідчим суддею питання про залучення експерта.

Підстави та суб'єктів, що можуть ініціювати проведення експертизи, передбачено ч. 1 ст. 242 КПК, а саме: експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для справи, необхідні спеціальні знання.

Відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3 є дві сторони кримінального провадження – з боку обвинувачення: слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених цим Кодексом; з боку захисту: підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їх захисники та законні представники.

Виходячи зі змісту КПК, складно зробити висновок про те, яким саме процесуальним документом залучається експерт до кримінального провадження. Водночас відповідно до ч. 3 ст. 110 КПК рішення слідчого, прокурора приймається у формі постанови. Частина 7 ст. 69 КПК дає підстави зробити висновок про те, що експерту надсилається доручення. У ч. 4 ст. 332 КПК зазначено, що в разі наявності відповідних підстав, суд постановляє ухвалу про доручення проведення експертизи. У такому випадку, керуючись положенням ч. 3 ст. 110 КПК, рішення слідчого, прокурора повинно оформлюватися у вигляді постанови. Оскільки сторона обвинувачення залучає експерта, то в цьому разі це повинна бути постанова про залучення експерта для проведення експертизи.

Інші суб'єкти, а саме сторона захисту, може звернутися з відповідним клопотанням до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду або самостійно звернутися з клопотанням про залучення експерта для проведення експертизи до відповідної установи. Порядок залучення експерта врегульований ст. 243 КПК.

Сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого. Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової.

Самостійне залучення експерта стороною захисту здійснюється на договірних умовах. Законодавець, на жаль, не встановлює порядок зносин сторони захисту з експертом. Убачається, що до моменту законодавчого закріплення форми та порядку таких відносин, вони можуть бути відображені в типовому договорі, який повинен бути затверджений відповідним відомчим підзаконним актом.

Вбачаємо за доцільне затвердити зразок клопотання про залучення експерта для проведення експертизи. У разі відмови стороні захисту в задоволенні клопотання про залучення експерта слідчим чи прокурором, особа, яка його заявила, має право звернутися з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді. Таке клопотання повинно відповідати встановленим ч. 2 ст. 244 КПК вимогам. Недотримання цієї вимоги є підставою повернення такого клопотання особі, яка його подала, про що слідчий суддя постановляє ухвалу. Норми КПК не встановлюють заборону стороні захисту повторно звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді.

Аналіз ст. 244 КПК дає підстави стверджувати, що реалізуючи принцип змагальності на досудовому слідстві, законодавець поклав на сторону захисту тягар доказування неправомірності відмови сторони обвинувачення в задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта для проведення експертизи. Фактично оскаржуючи таку відмову, сторона захисту у своєму клопотанні слідчому судді повинна доказувати, чому саме не погоджується з відмовою сторони обвинувачення та наводити обставини, що підтверджують неможливість самостійного залучення експерта.

Тлумачення ч. 7 ст. 244 КПК дозволяє дійти висновку про те, що перелік питань, поставлених перед експертом, знаходиться в межах дискреційних повноважень слідчого судді, який, установивши, що відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, має право не включити їх до ухвали про доручення проведення експертизи.

Зазначимо, що саме в цій статті передбачено, що до ухвали слідчого судді включаються питання, поставлені стороною, проте ст. 244 КПК, яка визначає вимоги до змісту клопотання сторони до слідчого судді, узагалі не містить положення щодо зазначення питань у клопотанні. Виходячи зі змісту ст. 309 КПК, ухвала слідчого судді за результатами розгляду клопотання про залучення експерта оскарженню не підлягає.

Таким чином, призначати експертизу можуть сторона обвинувачення і сторона захисту, а також слідчий суддя, суд. До кримінального провадження експерт залучається рішенням слідчого, прокурора у формі постанови. Слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про доручення проведення експертизи, яку направляє експерту або експертній установі. У КПК прописана й процедура призначення експертизи стороною захисту – адвокатом або безпосередньо підозрюваним. Ці суб'єкти повинні звернутися з клопотанням до слідчого, який розслідує відповідне провадження. Сторона захисту долучає експерта на договірних умовах. Пропонуємо умови залучення стороною захисту експерта відображати у типовому договорі. Такий договір повинен бути затверджений наказом Міністерства юстиції України.

Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації як захід боротьби з організованою злочинністю: законодавчі та організаційно-правові аспекти

Калабашкін І.М., аспірант кафедри кримінального права та кримінального процесу Національної академії Служби безпеки України

Важливе місце у комплексі заходів із запобігання злочинній діяльності організованих злочинних угруповань, виявлення, припинення вчинюваних ними злочинів, притягнення до встановленої законом відповідальності організаторів, керівників та інших учасників організованих злочинних угруповань посідає такий захід як виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації може розглядатися у трьох вимірах – кримінально-правовому, кримінально-процесуальному та у теорії оперативно-розшукової діяльності, тобто як обставина, що виключає злочинність діяння, як негласна слідча (розшукова) дія та як оперативно-розшуковий захід відповідно [1, ст. 43; 2, ст. 272; 3, ст. 8]. Втім, повне і всебічне дослідження правової природи виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації лише в межах кримінально-правової науки вважається малоімовірним, оскільки розкривати зміст категорії «виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації», слід, на нашу думку з урахуванням положень кримінально-процесуальної науки та теорії оперативно-розшукової діяльності.

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам [1, ст. 1]. Для здійснення цього завдання КК України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили.

Пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави є завданням оперативно-розшукової діяльності [3, ст. 1]. Реалізація вказаного завдання відбувається шляхом використання системи гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, застосування оперативних та оперативно-технічних засобів.

На думку науковців [4, с. 74; 5, с. 262-263; 6, с. 210; 7, с. 17] найбільш дієвим серед оперативно-розшукових заходів, які використовуються в боротьбі з організованою злочинністю, є проникнення в злочинне угруповання негласних працівників оперативних підрозділів правоохоронних органів або осіб, які співробітничать з ними.

Відповідно до п. 8 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – Закон України «Про ОРД», Закон) від 18 лютого 1992 року [3] оперативним підрозділам Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України,

Державної прикордонної служби України, управління державної охорони, органів доходів і зборів, органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної пенітенціарної служби України, розвідувального органу Міністерства оборони України для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених статтею 6 Закону підстав надається право виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями статті 272 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

Крім того, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і Служби безпеки України згідно з положеннями ст. 13 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [8] мають право, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до відповідальності недостатньо, використовувати штатних і нештатних негласних співробітників, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання. До умов, які встановив законодавець для введення негласного співробітника в організовані злочинні угруповання, відноситься і наявність відомостей про організовану злочинну діяльність. Проте, не викликає сумніву, що обсяг таких відомостей не може бути великим, оскільки виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, як оперативно-розшуковий захід має на меті з'ясування структури організованої групи чи злочинної організації, взаємозв'язків їх складових ланок, встановлення осіб, які є лідерами угруповань, їх дійсну роль в організації злочинної діяльності; отримання повної, достовірної та своєчасної інформації про конкретні епізоди вчинених злочинів, злочинну діяльність, що планується, її напрями; встановлення місцезнаходження членів організованих злочинних угруповань, які перебувають у розшуку; встановлення місць зберігання зброї, коштів, цінностей та іншого майна, здобутого злочинним шляхом, способів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; з'ясування даних про способи конспірації, засоби маскування злочинної діяльності, наявність корумпованих зв'язків з працівниками державних установ, в т.ч. судових та правоохоронних органів; отримання інформації про відносини між учасниками організованих злочинних формувань, наявність конкуренції за лідерство, конфлікти, які можуть бути використані для протидії між членами угруповань (кількома угрупованнями) та в кінцевому підсумку для нейтралізації та розкриття їх діяльності; отримання іншої інформації, необхідної для попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації тощо [9, с. 16].

Виходячи з цього, проведення вказаного заходу дозволяє не лише викрити злочинну діяльність організованої групи чи злочинної організації, а і остаточно припинити їх діяльність. Це, безумовно, дозволяє мінімізувати суспільно-небезпечні наслідки, а в окремих випадках зовсім їх уникнути. До того, вказаний оперативно-розшуковий захід дозволяє оперативним підрозділам отримувати повну, достовірну і своєчасну інформацію про протиправну діяльність та забезпечує прийняття рішень щодо подальших шляхів реалізації цієї інформації.

Успішне виконання спеціального завдання особою, яка перебуває в складі організованої групи чи злочинної організації, можливе за умови збереження в таємниці факту належності чи співпраці з правоохоронними органами. Відтак, ця особа змушена вчиняти протиправні діяння, в т.ч. й кримінально-карні. Заслугує на увагу позиція Ю.В. Мантуляка, що в цьому зв'язку виникає

необхідність у визнанні в окремих випадках таких діянь правомірними [9, с. 17], адже ключовим завданням кримінального права є відмежування поведінки злочинної від незлочинної, встановлення заборони на вчинення суспільно-небезпечних діянь, а в окремих випадках і виключення злочинності вчиненого за певних обставин діяння, яке при інших рівних умовах мало б бути караним.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації у системі заходів, спрямованих на нейтралізацію чинників, які зумовлюють організовану злочинність, недопущення подальшого контролю з боку організованих груп і злочинних організацій лівової частки тіньового капіталу, протиправної діяльності, пов'язаної із розкраданням бюджетних коштів, легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, організації наркобізнесу, нелегальної міграцією, є одним із найефективніших заходів, який водночас потребує вдосконалення з урахуванням відповідності сучасним реаліям та тенденціям розвитку суспільства і держави.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.
3. Про оперативно-розшукову діяльність // Закон України від 18.02.1992 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
4. Кондрацьєв Я.Ю., Романюк Б.В., Глушков В.О. Стратегія і тактика боротьби з організованою злочинністю та корупцією // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). Науково-практичний журнал. – 2000. – №2. – С. 60-84.
5. Осадчий В.І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності. Монографія. – К.: Атіка, 2004. – 336 с.
6. Мельник А.О., Кузьмін С.А. До питання про виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації в контексті кримінально-правового інституту обставин, що викликають злочинність діяння // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). Науково-практичний журнал. – 2011. – №24. – С.205-211.
7. Азаров М.Ю. Особливості виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). Науково-практичний журнал. – 2013. – №1 (29). – С.11-18.
8. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю оперативно-розшукову діяльність // Закон України від 30.06.1993 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.
9. Мантуляк Ю.В. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації як обставина, що виключає злочинність діяння: Дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.08 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2005. – 259 с.

Міжнародні нормативно-правові акти, які регламентують співробітництво у сфері боротьби з кіберзлочинністю

Чукаєва А.В., кандидат юридичних наук, науковий співробітник секретаріату Вченої ради НАВС

До міжнародних нормативно-правових актів, які безпосередньо регламентують співробітництво у боротьбі з кіберзлочинністю, відносяться:

- Конвенція про кіберзлочинність (Конвенцію ратифіковано із застереженнями і заявами Законом № 2824-IV (2824-15) від 07.09.2005, ВВР,

2006, № 5-6, ст.71);

- Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи (протокол - ратифіковано із застереженням Законом № 23-У (23-16) від 21.07.2006, ВВР, 2006, № 39, ст.328);

- Угода про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі зі злочинами у сфері комп'ютерної інформації від 01 червня 2001 року (угоду затверджено постановою КМУ № 1654 (1654-2004-п) від 13.12.2004 р.).

Конвенція про кіберзлочинність становить собою комплексний документ, що містить норми, які при їх застосовуванні здатні впливати на правовідносини різних галузей права. Конвенція базується на таких основних принципах міжнародного права: повага прав людини, співробітництво і добросовісне виконання обов'язків.

Норми Конвенції спрямовані на регулювання основних груп питань, які передбачають:

- 1) зближення кримінально-правової оцінки кіберзлочинів; 2) зближення національних кримінально-процесуальних заходів, спрямованих на розслідування таких злочинів; 3) принципи і форми міжнародного співробітництва по кримінально-процесуальній діяльності, спрямованій на збирання доказів вчинення таких злочинів за межами держави.

До недоліків конвенції слід віднести:

- 1) можливість доступу до даних без отримання згоди користувача чи власника, але з наступним обов'язковим повідомленням останніх чи компетентних органів держави, де знаходиться комп'ютерна система чи дані;

- 2) відсутність регулювання механізму відмови у транскордонному доступі особі, яка володіє законним правом на управління комп'ютерною системою і даними, які зберігаються в ній; 3) порядок оскарження рішення про збирання комп'ютерних даних при транскордонному доступі; 4) захист конфіденційності інформації, отриманої вказаним вище способом; 5) судовий та відомчий контроль національних судів і компетентних органів за законністю дій іноземних органів.

Хоча Конвенція про кіберзлочинність і передбачає сучасні та гнучкі засоби міжнародного співробітництва, необхідно звернути увагу, що далеко не всі країни ратифікували цей документ. Таким чином, вказаний документ, по-перше, де-факто є регіональним, а по-друге, не вирішує питань воєнного використання кіберпростору, глобальних міжнародних підходів до кібербезпеки тощо. Отже, невизначеність на глобальному рівні та відсутність єдиних підходів змушує керівництво держав автономно формувати політику кібербезпеки на національному рівні. Можна прогнозувати, що в разі тільки довгострокового просування країнами-лідерами Конвенції з кіберзлочинності як основного документа для двостороннього та багатостороннього співробітництва докладатимуться зусилля з перетворення цього документа на своєрідний міжнародний договір, оскільки у нинішній редакції Конвенція не охоплює й не зможе охопити всі країни, які відіграють ключову роль у питаннях кібербезпеки. Україна є активним учасником засідань Комітету Конвенції про кіберзлочинність, що проводить щорічні зустрічі (як на рівні експертів, так і на рівні представників профільних владних установ) та визначає пріоритети подальшого поширення Конвенції, передусім на країни, які входять до Ради Європи.

Метою Додаткового протоколу до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи, є внесення доповнень у відносинах між державами-сторонами Протоколу, до положень Конвенції про кіберзлочинність, відкритої до підписання у Будапешті 23 листопада 2001 року, які стосуються криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи. У пункті другого статті 3 Протоколу зазначається, що сторона може залишити за собою право не передбачати кримінальну відповідальність за дії, визначені у пункті 1 цієї статті, якщо матеріал, визначений у пункті 1 статті 2, захищає, сприяє або підбурює до дискримінації, яка не пов'язана з ненавистю або насильством, за умови, що застосовуються інші ефективні засоби. Україна, на відміну від деяких інших держав, не є країною, де прояви расизму, шовінізму, ксенофобії, антисемітизму стали поширеним, масовим і загрозливим явищем. Тому логічним кроком держави у цій сфері суспільного життя має бути створення та вдосконалення правових механізмів регулятивного характеру, спрямованих на забезпечення рівності прав усіх людей, незалежно від раси, національності чи віросповідання, на реалізацію закріплених Конституцією та іншими законами України прав та свобод людини і громадянина. Здійснення заходів охоронного характеру має бути адекватним небезпеці та поширеності відповідних правопорушень, а боротьба проти расизму і нетерпимості - узгоджуватися із захистом свободи самовираження, закріпленій у статті 34 Конституції України як право людини на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Закріплення форм міжнародної співпраці відображено і в Угоді про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі зі злочинами у сфері комп'ютерної інформації: обмін інформацією різноманітного змісту, виконання запитів про проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих дій; планування і проведення скоординованих заходів і операцій по попередженню, виявленню, припиненню, розкриттю і розслідуванню злочинів у сфері комп'ютерної інформації; надання допомоги у підготовці і підвищенні кваліфікації кадрів; створення інформаційних систем, які забезпечують виконання завдань із попередження, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів у сфері комп'ютерної інформації; проведення спільних наукових досліджень із відповідних проблем; обмін нормативними правовими актами, науково-технічною літературою по боротьбі зі злочинами у сфері комп'ютерної інформації.

Підготовчий етап допиту підозрюваного у вчиненні перешкодження законній професійній діяльності журналіста

Мацола А.А., здобувач кафедри кримінального права і процесу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Процес формування наміру у підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 171 КК України, може розтягуватися на тривалий термін, під час якого у особи виробляється стійке неприязне ставлення до видання або окремих авторів, які пишуть на теми, що стосуються сфери діяльності підозрюваного або безпосередньо його самого. Крім цього, зловмисник може заздалегідь планувати вчинення таких дій щодо конкретної особи чи невизначеного кола журналістів та ЗМІ будь-якого виду, наприклад, починаючи власну передвиборчу кампанію. Певною специфікою відрізняються

випадки перевищення правомірності дій із захисту власної честі та гідності, в яких умисел може виникати раптово або бути відсутній взагалі.

Кожна з цих та багатьох інших можливих ситуацій вимагає попереднього ретельного вивчення матеріалів кримінального провадження, особистих характеристик допитуваних осіб, а також зумовлює необхідність планового підходу до допиту і вимогу особливої уважності слідчого до окремих нюансів поведінки допитуваних.

Тактика допиту багато в чому залежить від того, до якого соціального прошарку відноситься підозрюваний, до займаної ним посади, а також додаткових обставин перешкодження: наявності кваліфікуючих ознак або поєднання з іншими, більш тяжкими кримінальними правопорушеннями.

Успіх допиту підозрюваного багато в чому обумовлений ретельністю його підготовки, яка базується в першу чергу на ретельному вивченні раніше зібраних матеріалів кримінального провадження, а також оперативної інформації. Крім цього, доцільно ознайомитися з аналогічними публікаціями (сюжетами, повідомленнями) на цю ж або схожі теми в тому ж або інших засобах масової інформації. Це дає можливість слідчому зрозуміти: чи порушив певні загальноприйняті межі потерпілий, чи мають його дії ознаки віктимної, в тому числі «вінної», провокуючої поведінки тощо. Виключно важливо вивчити особу підозрюваного, а також встановити її роль у вчиненні кримінального правопорушення (організатор, підбурювач, посередник, виконавець). Слідчий повинен володіти, по можливості, максимальним обсягом відомостей про допитуваного.

У всіх випадках перешкодження, крім традиційно зібраних відомостей про судимості і негативні якості особи підозрюваного, слідчому необхідно також зібрати інформацію про заслуги, досягнення, а також нагороди і заохочення до трудової (творчої) діяльності. Необхідно, погодившись з темою публікації, що послужила приводом для перешкодження законній професійній діяльності журналіста, відшукати і ознайомитися з іншими нотатками, статтями, повідомленнями, сюжетами на цю ж саму тему, але які представляють інший (позитивний або навпаки, критичний), альтернативний погляд на предмет розмови. Доцільно з'ясувати ставлення до того, що сталося колеґ по роботі, родичів підозрюваного, а також журналістів. Крім того, слід встановити, чи не виступав підозрюваний у ЗМІ самостійно і зміст цих виступів. З цією метою оперативним працівникам можуть бути дані відповідні доручення.

Якщо особа раніше притягувалася до кримінальної відповідальності, то в підготовці до допиту слідчому допоможуть архівні матеріали, які дадуть можливість прогнозувати реакцію допитуваного під час слідчої (розшукової) дії, а також можливу поведінку його захисника. Все це може зайняти досить багато часу, якого слідчий часто не має. Однак до моменту початку допиту підозрюваного, залежно від конкретної слідчої ситуації, слідчий повинен скласти якомога більш повне уявлення про всі обставини, які передували і послужили причиною вчинення даного кримінального правопорушення.

Необхідно враховувати, що при допиті підозрюваного може скластися конфліктна ситуація - коли допитуваний стане заперечувати свою причетність до факту перешкодження, давати вигадані, неправдиві показання або відмовиться від участі в допиті взагалі. У даному випадку необхідно долати негативний настрій шляхом приведення дуже сильного аргументу, здатного зруйнувати скептичне ставлення до перспективи дачі показань. Наприклад, доцільно роз'яснити допитуваному підозрюваному можливість притягнення до передбаченої законом відповідальності самого журналіста, якщо за результатами допиту будуть виявлені ознаки порушення законодавства про

засоби масової інформації або адміністративного чи навіть кримінального закону. Однак така можливість надається слідчому тільки за умови серйозної попередньої підготовки до проведення слідчої (розшукової) дії.

У кожному разі, а при підготовці до допиту особи, яка має вищу освіту, займає керівну посаду і наділена владними повноваженнями, слідчому тим більше, необхідно ретельно підготуватися до майбутньої слідчої (розшукової) дії. Якщо на якомусь етапі пріоритетним завданням є встановлення психологічного контакту з підозрюваним, то неохайний вигляд кабінету або самого слідчого, безлад на його робочому столі, неакуратне і безграмотне ведення протоколу, розв'язний тон і погана витримка допитуваного викличуть виразно негативну реакцію того, хто з'явиться на допит. І, навпаки, ввічливе (але досить жорстке) ведення бесіди, уважне ставлення до віку і заслуг допитуваного, грамотна мова і логіка поставлених запитань здатні налаштувати такого підозрюваного на спілкування з «рівним собі» і, залишивши думку про безкарність, дати правдиві показання.

Кримінальна відповідальність у сфері земельних відносин

Гром'як А.О., слухач магістратури ННІЗН НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Шевчук О.О.*

Для кримінальної відповідальності за порушення земельного законодавства притаманні наступні ознаки: обмеженість підстав виникнення, винятково особистий характер її застосування, особливий порядок притягнення особи до цього виду відповідальності.

Чинний КК України (розділ VIII) передбачає покарання за наступні злочини у сфері земельних та пов'язаних з ними відносин:

- самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво (ст. 197-1);
- забруднення та псування земель (ст. 239);
- порушення правил охорони надр (ст. 240);
- порушення законодавства про захист рослин (ст. 247);
- умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду (ст. 252);
- проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля (ст. 253);
- безгосподарське використання земель (ст. 256) тощо.

Таким чином, низка порушень земельного законодавства через свою суспільну небезпеку утворює склади злочинів. Кримінальна відповідальність за порушення земельного законодавства настає у разі вчинення дій, що зазіхають на встановлений земельний правопорядок і є суспільною небезпекою.

Зазначені вище склади злочинів, пов'язані із земельними відносинами, можуть бути поділені на 2 групи: спеціальні, об'єктами яких виступають тільки безпосередньо земельні відносини, і загальні, об'єктами яких, поряд з іншими суспільними відносинами, можуть бути і земельні відносини [56].

За іншою підставою класифікації зазначені злочини можуть бути поділені на 4 групи, а саме:

- 1) злочини, що зазіхають на право власності, право землекористування та управління земельними ресурсами;
- 2) злочини, що носять економічний характер;
- 3) злочини, що мають екологічний характер;
- 4) злочини, що пов'язані з тим, що зростає на землі.

Порівняння наведених двох підстав класифікації кримінальних злочинів у сфері земельних та пов'язаних з ними відносин надає можливість більш повно уявити їх систему та співвідношення.

Спеціальні склади злочинів, що зазіхають на землю як на право власності, право землекористування та управління земельними ресурсами є порушення права власності на землю та права землекористування, а також перешкодження управлінню земельними ресурсами. З внесенням змін до КК та введенням у його зміст ст. 197-1, до таких злочинів відносяться самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво, що у цілому відповідає сучасним потребам. Їх загальним складом є самоправство (ст. 356 КК), посадові злочини, об'єктами яких є встановлений порядок використання й охорони земель та здійснення управління у цій сфері. Спеціальний склад таких злочинів полягає у тому, що вони посягають на землю як на об'єкт права власності, користування та інші права осіб на землю, а також та управління земельними ресурсами країни.

Об'єктом злочинів, що мають екологічний характер є земля як об'єкт екосистеми. Загальними складами таких злочинів є: порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 КК); неприйняття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення (ст. 237 КК); приховування чи перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ст. 238 КК); проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля (ст. 253 КК). Злочинами зі спеціальними складами є: забруднення та псування земель (ст. 239 КК); порушення правил охорони надр (ст. 240 КК); без господарське використання земель (ст. 256 КК).

Об'єктом злочинів, що мають економічний характер є земля як засіб господарювання. В них передбачені загальні склади — навмисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК), необережне знищення або пошкодження майна (ст. 196 КК) тощо. Об'єктом злочинів, які пов'язані з тим, що зростає на землі, є знищення або пошкодження лісових масивів (ст. 245 КК), незаконна порубка лісу (ст. 246 КК), порушення законодавства про захист рослин (ст. 247 КК) та інші злочини, передбачені КК.

Кримінальна відповідальність за земельні правопорушення може наставати і за іншими статтями КК України, насамперед, тими, що передбачають відповідальність за посадові злочини (ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем», ст. 365 «Перевищення влади або службових повноважень», ст. 366 «Службове підроблення» та ін.).

Примушування до вступу у статевий зв'язок: особливості та недоліки законодавства

Оропай О.О., студент магістратури ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук Киренко С.Г.

Конституція України (ст. 3) проголосила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність, її права та свободи є найвищою соціальною цінністю. Відповідно, і Кримінальний кодекс України (далі — КК України) (ст. 1) серед об'єктів правового захисту на перше місце поставив охорону прав і свобод людини і громадянина.

Мета доповіді полягає в аналізі проблемних питань та пошуку шляхів, щодо вдосконалення законодавства у сфері боротьби з даними злочинами.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі цілі:

1. Здійснити кримінально-правовий аналіз примушування до вступу у статевий зв'язок;

2. Запропонувати рекомендації щодо вдосконалення законодавства України у сфері боротьби зі злочинами, які примушують до вступу у статевий зв'язок.

Проблема сексуальної злочинності досліджувалась такими вітчизняними та зарубіжними вченими, як Ю. Александров, А. Алексєєв, Ю. Антонян, А. Ареф'єв, А. Астрашабов, Б. Блиндер, Л. Гоголева, В. Глушков, П. Дагель, І. Даньшин, Б. Дерягін, А. Дишлева, А. Долгова, О. Джужа, А. Дьяченко, Г. Елемисов, В. Емінов, А. Жижиленко, А. Закалюк, К. Імеленський, Г. Каплан, та іншими науковцями.

У структурі статевої злочинності примушування до вступу у статевий зв'язок має незначну питому вагу у зв'язку з великою латентністю даного злочину. Необхідною передумовою для запобігання цьому злочину є логічне, реальне передбачення справжніх його масштабів, оперування показниками його фактичного стану, а не лише тієї частини, що знайшла відображення в офіційних матеріалах кримінальної статистики [1, с. 79].

Латентність даного злочину обумовлюється перш за все тим, що ст. 154 КК України рідко застосовується у зв'язку з певними труднощами притягнення винного до кримінальної відповідальності.

В першу чергу, на нашу думку труднощі пов'язані з тим, що іноді діяння може бути визнано злочинним лише у випадку, якщо встановлені передбачені законом ознаки, які характеризують потерпілого. Наприклад, примушування до вступу у статевий зв'язок (ст. 154 КК України) буде злочинним, якщо потерпіла чи потерпілий знаходились від суб'єкта у матеріальній або службовій залежності. Тут наявність злочину залежить від наявності потерпілого, який володіє особистими властивостями, що лише підтверджує співвідносний характер цих двох понять.

Також труднощі виникають при вирішенні питання «матеріально залежна». Так, матеріальна залежність передусім означає, що матеріальна допомога з боку суб'єкта злочину виступає єдиним, основним або істотним джерелом існування потерпілої особи, і позбавлення такої допомоги здатне поставити жінку або чоловіка у скрутне становище. Матеріальна залежність має місце, зокрема, тоді, коли жінка або чоловік перебувають на повному або частковому утриманні винного, проживають на його житловій площі, а також коли дії винного спроможні іншим чином викликати істотне погіршення матеріального становища потерпілої особи [2, 99]. Але, дане трактування «матеріально залежна» дане теоретиками, а в законодавстві відсутнє. Також, наприклад розглянемо ситуацію: секретар - начальник, в даному випадку дійсно «секретар» є залежною особою від «начальника», але коли секретар примушує начальника до вступу у статевий зв'язок, чи можемо ми в даному випадку взагалі говорити про примушування, адже начальник не є особою матеріально залежною від секретаря. Тому, ми вважає, що в даному аспекті дійсно існує проблема, яка потребує вирішення. Необхідно внести зміни до ч.1 ст. 154 КК України , якими виключити «від якої жінка чи чоловік матеріально чи службово залежні».

Інша проблема стосується безпосередньо ч.2 ст.154 КК України: ті самі дії, поєднані з погрозою знищення, пошкодження або вилучення майна потерпілої (потерпілого) чи (його) близьких родичів або розголошення відомостей, що ганьблять (його) чи близьких родичів, — караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років.

В ній зазначається про близьких родичів, але хто це? Так у п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України зазначається про «близькі родичі та члени сім'ї - чоловік дружина батько мати вітчим мачуха син дочка пасинок палченка пілний брат пілня сестра піл баба праділ прабабя внук внучка правнук правнучка усиновлювач чи усиновлений опікун чи піклувальник особа яка перебуває піл опікою або піклуванням а також особи які спільно проживають пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки в тому числі особи які спільно проживають, але не перебувають в шлюбі» але тоді виникає питання чому законодавець ввів таку категорію як «напечений і напечена»? Хіба не може напечений напечений приймати напечену до вступу в статевий зв'язок чи навпаки - звісно може. Тому зважаючи на вище викладене ми вважаємо за необхідне провести суттєвий аналіз ст. 154 КК України загалом, та внести відповідні поправки до ч. 1 та ч. 2 даної статті.

Список використаних джерел:

1. Акутаев Р.М. Латентная преступность: актуальность проблемы и понятие / Р.М. Акутаев // Государство и право. – 1997. – № 12.
2. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник (Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін.). - Вид. 2-ге, переробл. та допов./За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. - К.: Атіка, 2008. - 712 с.
3. Джужа О.М. Кримінально-правові та кримінологічні проблеми злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством [Електронний ресурс] / О.М. Джужа, О.А. Гапон, А.В. Кирилок // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2004. – № 10.

Функції складу злочину в теорії кримінального права

Якубенко М. А., студент магістратури факультету ННПП НАРС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Катеринчук К.В.

Сутність і соціальне призначення права у житті суспільства виявляється не тільки у принципах, але і у функціях. У них втілюється його регулююча роль, знаходять вираження основні напрямки впливу права на суспільні відносини і поведінку людей, відображається його основне соціальне значення.

Нагадаємо, що термін «функція» (від лат. *functio* - здійснення, виконання) у науковий обіг запровадив німецький вчений Г. Лейбніц [1, с. 71]. Вперше його використав Я. М. Брайнін, який зазначав, що склад злочину як кримінально-правовий інститут здійснює дві функції. По-перше, сукупність ознак, що входять до складу злочину, характеризує певне суспільно небезпечне і передбачене кримінальним законом діяння як злочин. По-друге, наявність в певному суспільному небезпечному і передбаченому кримінальним законом діянні складу злочину є підставою кримінальної відповідальності особи, яка вчинила це діяння. Без наявності в суспільно небезпечному діянні складу злочину, передбаченому кримінальним законом, кримінальна відповідальність неможлива [2, с. 18].

Г. Т. Ткешеладзе виділяв три функції складу злочину: фундаментальну, розмежувальну, гарантійну [3, с. 45].

На думку М. І. Бажанова, фундаментальна функція складу злочину полягає в тому, що склад злочину є єдиною, законною, необхідною і достатньою підставою кримінальної відповідальності. Розмежувальна - що ним чітко відділяється злочинне від незлочинного, один злочин від іншого. Гарантійна виключає притягнення особи до кримінальної відповідальності за відсутності у його діях ознак складу злочину. Інтегративна функція складу визначається тим,

що всі його ознаки знаходяться у єдності і у взаємозв'язку і утворюють собою інтегративну систему, яка характеризує в цілому дане діяння як злочинне і каране. Кваліфікаційна функція полягає в тому, що склад знаходить своє вираження у кваліфікації злочинів. Шляхом такої кваліфікації встановлюється зв'язок між діянням і тим складом, ознаки якого описані у кримінальному законі, отже склад злочинів – це законодавча модель кваліфікації злочинів [4 с. 96-102].

Розробляючи систему функцій складу злочинів М. І. Бажанов обґрунтовано виходив з їх множинності («поліфункціональності» складу) і відносив до них крім раніше зазначених також інтегративну (всі ознаки складу перебувають в єдності й утворюють інтегровану систему) дескриптивну (ознаки складу мають узагальнений характер) прескриптивну (склад дозволяє досить чітко окреслювати масив суспільно небезпечних діянь, що належать до класу злочинів) аксіологічну (склад і сукупність його ознак дають можливість оцінювати суспільно небезпечне діяння як злочин) логістичну (на підставі аналізу елементів і ознак складу розробляються всі основні інститути як загальної так і Особливої частини кримінального права) прагматичну (втілюючи функцію в кожному кримінальному провадженні правозастосовувач зобов'язаний встановити згідно з вимогами, наявність або відсутність ознак конкретного складу злочину [5, с. 129].

Найбільш прийнятною є класифікація, запропонована М. І. Бажановим, така класифікація функцій може бути використана у якості інструментарію у пізнанні сутності і значення як складу злочинів так і його окремих елементів. Запропонований підхід дозволить більш масштабно і глибоко розглянути функції складу злочинів в їх єдності а також взаємозв'язок складу злочинів з іншими інститутами кримінального права і на цій основі встановити більш узагальнені уявлення як про склад злочинів – самостійний інститут кримінального права, так і про його функції (кримінально-правове значення).

Список використаних джерел:

1. Скакун О.Ф. Теория государства и права: [учебник для вузов] / О.Ф. Скакун. – Х.: Консум, 2003. – 555 с.
- 2.Брайнін Я. М. Основні питання загального вчення про склад злочину: [навч. посіб.] / Я.М.Брайнін. – К.: Вид – во КДУ, 1964. – 325 с.
- 3.Ткешелиадзе Г. Т. Судебная практика и уголовный закон / Г.Т. Ткешелиадзе. - Тбилиси 1975. - 175 с.
- 4.Бажанов. М. И. О функциях состава преступления (процессуальная функция) / М. И. Бажанов // Проблемы законности. – Харьков, 1995. – Вып. 29. – С. 96–102.
- 5.Бажанов М. І. Кримінальне право України: Загальна частина: [підручник]/ М. І. Бажанов. – К.: Кондор, 2005. – 492 с.

Суб'єктивні ознаки розбою

Негода К.О., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Катеринчук К.В.

Розбійні напади серед інших злочинів, характеризуються підвищеною суспільною небезпечністю, складністю кваліфікації та доказування різних аспектів злочинної діяльності.

Останніми роками зростає загальна кількість корисливо-насиленницьких злочинів, тому кримінальна ситуація, що склалась протягом останнього десятиріччя в Україні, вимагає життя цілої низки ефективних заходів протидії злочинності. Актуальність вивчення питань протидії розбійним нападам

зумовлена зростанням кількісних показників цього виду злочинності на фоні їх загальної суспільної небезпечності[1, с. 132].

З метою правильної кваліфікації та встановлення об'єктивної істини, необхідно ретельно вивчати особу злочинця, а також його спонукання до вчинення розбійних нападів. Особливості таких складів злочинів визначають необхідність з'ясування емоцій, які відчуває особа при вчиненні суспільно небезпечного діяння. З'ясування суб'єктивних ознак злочинів, пов'язаних із вчиненням розбійних нападів передбачає ретельне вивчення суб'єктивної сторони злочину, а також ознак самого суб'єкта [2, с. 160].

При розбі суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом та корисливим мотивом. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони розбою є мета, з якою здійснюється напад, - заволодіння чужим майном. Прямий умисел має місце там, де особа усвідомлює суспільно небезпечний характер вчиненого їм діяння, передбачає можливість чи неминучість настання суспільно небезпечних наслідків цього діяння і бажає настання цих наслідків.

Розбій відноситься до усічених складів злочинів, вважається закінченим з моменту нападу, поєднаного із застосуванням або з погрозою застосування насильства небезпечного для життя чи здоров'я, незалежно від того чи заволоділа винна особа чужим майном.

Корисливий мотив при вчиненні злочинів проти власності полягає в прагненні винного протиправно обернути чуже чи нічийне майно на свою чи іншої особи користь або отримати майнову вигоду без обернення майна на свою користь [3, с. 418].

Так, Верховний Суд України у своїй постанові від 15 листопада 2012 року № 5-15кє12 сформулював обов'язкову для всіх судів України правову позицію стосовно практики застосування судами окремих норм матеріального права щодо кваліфікації розбою, поєднаного з проникненням у приміщення. Якщо озброєна особа, з метою заволодіння чужим майном, в одягнутій на обличчя масці, увійшла в робочий час до кафе або магазину чи то приміщення банку, або іншого підприємства, установи, які у робочий час вільно відвідуються громадянами і, перебуваючи у такому приміщенні, погрожуючи працівникам та/або іншим відвідувачам зброєю, під погрозою застосування або з застосуванням якої наказала віддати гроші (чи інше майно), такі дії належить кваліфікувати за частиною 3 статті 187 КК, як розбій, поєднаний з проникненням у приміщення. При цьому, не має значення, якою була ця зброя – вогнепальною, чи холодною, чи то був інший небезпечний предмет. Слід звернути увагу, що у диспозиції частини 3 статті 187 КК немає прямої вказівки на незаконність проникнення в приміщення, принаймні такої, яка встановлена у статті 162 КК, якою передбачено кримінальну відповідальність за незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння. Тому зміст цього поняття належить виводити з правової природи визначальних ознак складу злочину у взаємозв'язку та з урахуванням правозастосовної судової практики [4].

Злочини проти власності вчиняють в основному чоловіки. Питома вага жінок в розбійних нападах порівняно невелика. Серед названих злочинів вони складають найвищий відсоток в крадіжках чужого майна (12%), найнижчий — в розбійних нападах (6,5%). Найчастіше (особливо це характерно при скоюванні корисливо-насильницьких злочинів) жінки виконують роль лише пособниць, знаходячись з виконавцем в близьких стосунках [5].

Таким чином, на нашу думку, правильна кваліфікація і встановлення об'єктивної істини розбійних нападів можлива лише в тому випадку, якщо

увагу буде сконцентровано на особистості злочинця, його внутрішніх спонукань до вчинення злочинів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України: Особлива частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. освіти / [Бажанов М.І., Сташис В.В., Тацій В. Я. та ін. Під ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Юрінкомінтер; Х.: , Право, 2001. – 496с.
2. Бажанов М.І. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. / Бажанов М.І., Баулін Ю.В., Борисов В.І. та ін.; За ред. М.І. Бажанова, В.В. - 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінкомінтер, 2004. - 480с.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн./ М. І. Мельник, М.І. Хавронюк. - К.: Атіка, 2012.- 1056 с.
4. Кучерявий О. П. Розбій з проникненням у приміщення. [Режим доступу]: <http://ukr-advokat.org.ua/розбій-з-проникненням-у-приміщення/>
5. Головна сторінка Міністерства внутрішніх справ України. [Режим доступу]: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control>

Особливості правового регулювання протидії злочинам, що вчинюються в процесі обігу культурних та історичних цінностей

Руденко Т.О., слухач ННІЗДН НАВС

На сучасному етапі розвитку економіки України все більшого значення набуває збереження культурної та історичної спадщини, до способів збереження якої відноситься регульований законодавством обіг культурних та історичних цінностей. Частково такі культурні та історичні цінності є водночас валютними цінностями. За радянських часів одною із важливих задач, що поставали перед підрозділами БЕЗ, - була задача по боротьбі з порушенням правил про валютні операції, відповідальність за даний злочин передбачено ст. 80 КК України (1960 року) (злочинам проти держави) предметом яких нарівні з іноземною валютою являлись культурні та історичні цінності виготовлені із золота и металів ірідієво - платинові групи, а також дорогоцінного каміння. Необхідно відмітити, що санкція даної статті досягала 10 років позбавлення волі з конфіскацією майна, тобто державою визнавалась важливість регулювання суспільних відносин, що виникали в даній сфері, і висока суспільна небезпека протиправних діянь, пов'язаних з порушенням встановленого порядку обігу даних предметів. Але після відміни кримінальної відповідальності за операції з валютними цінностями контроль правоохоронних органів за цими операціями був значно послаблений. Оперативні підрозділи не мали змоги здійснювати оперативно-розшукову діяльність за особами в діях яких не було складу злочину, а передбачена лише адміністративна відповідальність, Тобто контроль за обігом культурних та історичних цінностей з боку оперативних підрозділів був майже відсутній. Це призвело до широкого розповсюдження фактів викрадення, незаконного обігу, вивезення за кордон культурних та історичних цінностей. Як свідчить статистика, в даний час підрозділами МВС практично не виявляються дані злочини, що говорить не про відсутність злочинів, а низьку активність правоохоронних органів в даному напрямку. Висновок можна зробити, розглянувши результати роботи митних органів що виявлення контрабандного перевезення предметів, що мають культурну та історичну цінність. І це тільки «вершина айсберга», видима його частина, яка може дати мінімальне уявлення про те яка кількість культурних та історичних цінностей фактично виведено з-під контролю держави. Необхідно зазначити, що значна частина культурних та історичних цінностей попадають в нелегальний обіг в результаті вчинення тяжких злочинів (розкрадання, викрадення, незаконні археологічні розкопки

тощо). Дану ситуацію можна пояснити тем, що статті КК України за якими можна класифікувати дії злочинців відносяться законом до категорії злочинів малої тяжкості, що не дає можливості оперативним підрозділам МВС використовувати увесь спектр форм і методів ОРД, який дозволив би виявити джерело надходжень в нелегальний обіг культурних та історичних цінностей, і відповідно провести документування і розкриття злочинів які передують даним фактам, а так же відсутність практичних рекомендацій щодо тактики виявлення і методики документування злочинів, що вчиняються в сфері обігу культурних та історичних цінностей. Аналізуючи вище викладене необхідно відмітити, що не останню чергу проблемні питання, які стосуються діяльності оперативних підрозділів по протидії незаконному обігу культурних та історичних цінностей пов'язані з відсутністю систематизації нормативних актів, що регламентують зазначений обіг. До правових норм, що регулюють обіг культурних та історичних цінностей можна віднести: Основи законодавства України про культуру від 14 лютого 1992р.; Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р.; Положення про державний реєстр національного культурного надбання: постанова КМУ від 12 серпня 1992 р. № 466; Положення про порядок визначення наукових об'єктів, що становлять національне надбання: постанова КМУ від 18 лютого 1997р. № 174; Конвенцію ООН про заходи, спрямовані на заборону та попередження незаконного вивезення, ввезення та передачі права власності на культурні цінності від 17 листопада 1970 р. (ратифікована УРСР 10 лютого 1988р. (ст. 1)); Конвенцію ООН про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16 листопада 1972 р. (ратифікована УРСР 4 жовтня 1988 р. (ст. ст. 1, 2)); ЦК України(ст. ст. 138-140, 143); Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21 вересня 1999 р.; Постанову ВР України від 24 травня 2001 р. «Про визнання колекції образотворчого мистецтва національним надбанням України».

Культурні цінності не завжди є водночас історичними, але історичні цінності визнаються частиною культурних цінностей. Вивезення культурних цінностей з України здійснюється за наявності спеціального дозволу, який видається в установленому законом порядку.

Пам'ятками історії або культури є предмети, які характеризуються такими рисами. Вони: а) є матеріальними об'єктами (споруди (витвори), комплекси (ансамблі), визначні місця), які належать до археологічних, історичних, монументального мистецтва, архітектури та містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтних видів культурної спадщини,— будинки, укріплення, мости, залишки стародавніх поселень, місця битв, предмети одягу, ритуальні речі, зброя, статуї, письмові акти, кіно-, фотодокументи, звукозаписи тощо; б) становлять собою художню, історичну, етнографічну, наукову чи іншу культурну цінність; в) взяті державою під спеціальну охорону, свідченням чого є рішення компетентного органу (щодо нерухомих пам'яток — це рішення про занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, Державного реєстру національного культурного надбання), а також охоронні знаки, встановлені на самих об'єктах чи поблизу них.

Слід зазначити, що міжнародно-правові акти та акти вітчизняного законодавства визначають родові ознаки окремих предметів, що становлять культурну та історичну цінність. Так, на підставі Конвенції про заходи, спрямовані на заборону та попередження незаконного вивезення, ввезення та передачі права власності на культурні цінності відповідним законом України культурними цінностями визнаються об'єкти матеріальної та духовної культури,

що мають художнє, історичнє, етнографічне та науковє значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України (оригінальні художні твори живопису, графіки та скульптури; предмети, пов'язані з історичними подіями, розвитком суспільства та держави, історією науки і культури; предмети музейного значення, знайдені під час археологічних розкопок; унікальні та рідкісні музичні інструменти; рідкісні монети, ордени, медалі, печатки та інші предмети колекціонування; рідкісні поштові марки тощо). Особлива історична, культурна цінність привласнених предметів визначається у кожному конкретному випадку на підставі експертного висновку з урахуванням не лише їх вартості у грошовому вимірі, а й значення для історії, науки, культури. Формальною ознакою особливої історичної, наукової, художньої чи культурної цінності майна може бути, зокрема, визнання його національним надбанням України. Слід зазначити, що особливу історичну, наукову, художню, культурну цінність можуть становити як окремі твори, речі тощо, так і колекції предметів, які набувають такої цінності лише у своїй сукупності (наприклад, зібрані за певними ознаками стародавні монети, поштові марки, предмети побуту, виробництва, книги тощо, які в окремих примірниках можуть і не являти особливої історичної, наукової, художньої, культурної цінності).

Реалізація окремих засад кримінального провадження щодо потерпілого

Мелешко Б.І., курсант ННПФМГБНГУ НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Конюшенко Я.Ю.*

На сьогоднішній день удосконалення системи засад кримінального процесу відбувається в рамках практичного втілення вимог Конституції України, Концепції судово-правової реформи в Україні та загального гуманістичного спрямування держави. З прийняттям 13 квітня 2012 року нового Кримінального процесуального кодексу визначення засад набуло свого розвитку і вдосконалення.

Етимологічно поняття «засада» тісно пов'язане з поняттям «принцип». Всі принципи тісно пов'язані між собою, постійно взаємодіють і тому складають не просто сукупність, а систему засад кримінального процесу. Як категорично зазначав С.А. Альперт: «Немає і не може бути самостійних принципів, властивих тій чи іншій стадії. [1, с. 28]».

Беручи потерпілого, реалізуючи свої права це не є його процесуальним обов'язком. Потерпілий може використати надані йому законом можливості для викриття певних осіб у вчиненні злочину, для чого взяти активну участь у доказуванні, судовому розгляді кримінальної справи, оскаржити вирок тощо. Однак, у силу засади диспозитивності, він може відмовитись від реалізації цих прав. Аналіз розвитку юридичної науки та реформування кримінального процесуального законодавства свідчать про позитивні тенденції розширення диспозитивних начал у забезпеченні процесуального статусу потерпілого. Найбільш повно засада диспозитивності проявляється під час кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.

В. Г. Пожар визначає поняття представництва як «урегульовану нормами кримінального процесуального законодавства процесуальну діяльність представника, уповноваженого в силу закону або договору на реалізацію та охорону прав і законних інтересів особи, яку він представляє та яка реалізується у формі правовідносин між особою, яку представляють, представником та посадовими особами, які ведуть провадження у справі».

Щодо потерпілого, то КПК України передбачає надання правової допомоги у формі представництва. З цього випливає засада забезпечення кваліфікованої правової допомоги, кожна особа, незалежно від характеру її участі в кримінальному провадженні та процесуального статусу, має право вільно, без неправомірних обмежень отримувати кваліфіковану правову допомогу в формах, передбачених кримінальним процесуальним законом, і обсязі, необхідному для захисту її прав та законних інтересів [2, с. 256]. Законодавець керуючись принципами забезпечення права на кваліфіковану правову допомогу та змагальності, у новому КПК встановив правило, відповідно до якого представництво потерпілого—фізичної особи на підставі угоди може здійснювати виключно особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником (ч. 1 ст. 58 КПК України). Саме адвокат може найкращим чином надати юридичну допомогу і сприяти здійсненню правосуддя під час кримінального провадження. Це, безсумнівно, сприяє реалізації засади забезпечення права на кваліфіковану правову допомогу. Але можливості для реалізації цього права у потерпілого є значно меншими у порівнянні із підозрюваним, обвинуваченим.

Наявність численних прогалин у законодавстві про забезпечення прав потерпілих і захист їхніх інтересів ставить на порядок денний питання про необхідність розроблення і прийняття спеціального нормативного акта про посилення захисту прав і законних інтересів громадян, щодо яких вчинено кримінальне правопорушення. В умовах, коли відсутність у потерпілого коштів на оплату послуг адвоката-представника є перешкодою для реалізації права на кваліфіковану правову допомогу, можна з упевненістю говорити про порушення системи засад кримінального провадження. Вважаємо, що держава має створювати умови, за яких доступ особи до кваліфікованої правової допомоги не повинен залежати від її правової обізнаності та фінансових можливостей.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-процесуальні функції: поняття, система, суб'єкти / С. А. Альперт. Харків, 1995 — 28 с.
2. Удалова Л.Д., Рожнова В.В., Савицький Д.О., Хабло О.Ю. Кримінальний процес України в питаннях і відповідях: навч. посіб. / НАВС. — 3-тє вид., перероб. і доповн. — К.: 2013. — 256с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. / за ред. Гончаренко В.Г., Нора В.Т., Шумила М.Є — Х. : Право, 2012. — 844 с.

Дотримання прав людини при проведенні обшуку

Зубенко Г.І., курсант Прикарпатського факультету НАВС

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент *Басиста І.В.*

Цілком виправданою є позиція В.Ю. Шепітька, який відзначає, що розслідування кримінальних правопорушень передбачає використання пошукових дій, що сприяють виявленню джерел доказової та орієнтуючої інформації, відшукування прихованих об'єктів. Обшук має на меті виявити знаряддя кримінального правопорушення, речі та цінності, здобуті злочинним шляхом, а також інші предмети і документи, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні. Метою обшуку може бути також виявлення розшукуваних осіб, трупів, тварин. Додатковою метою обшуку є виявлення і вилучення речей та предметів, вилучених з цивільного обігу і заборонених для використання, а також пошук майна для забезпечення відшкодування заподіяних збитків або з метою можливої конфіскації. Обшук має

примусовий характер і посідає особливе місце в системі слідчих (розшукових) дій. У Конституції України передбачено певні гарантії у додержанні прав та законних інтересів громадян при провадженні обшуку [1, с.215].

Чинний КПК України встановлює цілу низку обов'язків слідчого та прокурора на підготовчому етапі до обшуку та в процесі його проведення. Саме аксіоматичні положення чинного КПК покликані забезпечити обшукуваних громадян від порушень їх конституційних прав. Зокрема, у статтях 235-236 КПК відзначено, що ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може бути виконана слідчим чи прокурором. Для участі в проведенні обшуку може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів. Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді повинен відбуватися в час, коли завдається найменша шкода звичайним заняттям особи, яка ними володіє, якщо тільки слідчий, прокурор не вважатиме, що виконання такої умови може суттєво зашкодити меті обшуку. Перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності - іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала і надана її копія. Слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність.

У разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали повинна бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи. При цьому слідчий, прокурор зобов'язаний забезпечити схоронність майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб.

Обшук на підставі ухвали слідчого судді повинен проводитися в обсязі, необхідному для досягнення мети обшуку. Зарішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Обшук особи повинен бути здійснений особами тієї ж статі.

При обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукування в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном. Особи, у присутності яких здійснюється обшук, при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу обшуку [2].

Отже, проведення обшуку із чітким дотриманням зазначених вимог є запорукою визнання в судовому засіданні отриманих за його результатами доказів належними та допустимими. Для громадян, щодо яких проводиться обшук, дотримання слідчим та прокурором процесуальних вимог є гарантією

можливості реалізації їх конституційних прав навіть у процесі здійснення кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коно-валова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. — 4-е вид., перероб. і доп. — Х.: Право, 2008. — 464 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13.04.2012 № 4651-17. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Завдання ОВС щодо протидії жорстокому поводженню з дітьми

Гайдучок Л.М., курсант Прикарпатського факультету НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Дроздова І.В.

Жорстоке поводження з дітьми визнано світовою спільнотою однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. Діти є самою незахищеною, найуразливішою і майже повністю залежною від дорослих верствою суспільства, а тому віднесення насильства над дітьми до приватних проблем родини, дозволяє приховувати негідне та жорстоке ставлення до дитини. З часом жорстокість стає дедалі сильнішою і призводить до особливо тяжких наслідків [1, с.45].

Протягом тривалого часу держава принципово не втручалася у стосунки батьків та дітей, не обмежувала батьківську владу, та виходячи із усталених звичаїв, традицій сімейного виховання, залишала це питання поза сферою правового регулювання. Сьогодні правова держава та сучасне громадянське суспільство повністю заперечують будь-яке насильство стосовно дітей з боку батьків та інших членів сім'ї, сторонніх осіб, які беруть участь у вихованні дитини або піклуються про неї (вихователів, вчителів, тренерів, викладачів, лікарів тощо) та спрямовують свою діяльність на захист дітей від усіх видів жорстокого поводження та покарання, забезпечуючи юридичні та інші механізми протидії цьому протиправному явищу [2, с.17].

Особливі повноваження щодо протидії жорстокому поводженню з дітьми покладені на органи внутрішніх справ, в практичній діяльності яких виникає низка організаційно-правових проблем, чим обумовлюється актуальність та практичне значення обраної нами теми.

Проблемі протидії жорстокому поводженню з дітьми присвятили наукові дослідження і правознавці (Є.І. Скакунов, В.А. Туляков), і соціологи (Р. Коллінз, І. Паттерсон, Т.В. Шилунова), і психологи (Л. Берковіч, М. Страус, Н. Бреклок) та ін. [4, с.34]. Це свідчить про комплексний характер проблеми, яка об'єднує в собі безліч взаємопов'язаних аспектів: соціальних, юридичних, економічних, медичних, психологічних, і навіть політичних.

На думку науковців, спектр негативних наслідків від безжалісного, озлобленого, несправедливого поводження з дітьми, настільки значний, що психологічне насильство завжди супроводжує будь-яке із інших трьох. Жорстоке поводження з дітьми у родині можна поділяти за кількома векторами:

1. Батьки - неповнолітні діти. Насильство може здійснюватися як матір, так і батьком. У випадках, коли мати сама є жертвою насильства, вона може вчиняти негативні, насильницькі дії щодо своєї дитини як компенсаторний механізм свого приниження чоловіком.
2. Насильство між дітьми. Такі взаємини, як правило, виникають на фоні насильницьких стосунків між дорослими членами сім'ї та мають різноманітний характер. Старші діти можуть здійснювати насильство над молодшими, брати – над сестрами, діти

можуть об'єднуватися проти когось одного з дітей, можливе насильство між зведеними братами і сестрами. 3. Член сім'ї - інші родичі. Це насильницькі стосунки між тещею чи тестем і зятем, свекром чи свекрухою і невісткою, онуками і дідусем чи бабусею [3, с.20].

Нормативне визначення поняття «жорстоке поводження з дітьми», на жаль, міститься тільки у відомчих актах, зокрема у наказі Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2012 № 1176 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей» [4], у спільному наказі Мінсоцполітики України, МВС України, МОН України, МОЗ України від 19.08.2014 № 564/836/945/577 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення», відповідно до якого жорстоким поводженням з дітьми визначаються будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною в сім'ї або поза нею, у тому числі: втягнення дитини в заняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства; примушування дітей до участі у створенні творів, зображень, кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм або інших предметів порнографічного характеру; ситуації, за яких дитина стала свідком кримінального правопорушення, внаслідок чого існує загроза її життю або здоров'ю; статеві зносини та розпусні дії з дитиною з використанням: примусу, сили, погрози, довіри, авторитету чи впливу на дитину, особливо вразливої для дитини ситуації, зокрема з причини розумової чи фізичної неспроможності або залежного середовища, у тому числі в сім'ї; будь-які незаконні угоди щодо дитини, зокрема: вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини [5]. В контексті даного наказу органи внутрішніх справ приймають інформацію про факти жорстокого поводження з дітьми або загрозу щодо їх вчинення; вживають заходів щодо внесення такої інформації до журналу Єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події; розглядають заяви із встановленням у протиправних діях ознак кримінального правопорушення; повідомляють про результати розгляду заяв служби у справах дітей, батьків дитини або осіб, які їх замінюють (якщо вони не є винуватцями жорстокого поводження з дитиною) та у разі потреби органи прокуратури і суду.

Складність протидії жорстокому поводженню з дітьми у площині практичної діяльності органів внутрішніх справ обумовлена тим, що протиправні дії по відношенню до дітей вчиняються у більшості випадках членами сім'ї. Тому жорстоке поводження з дітьми кваліфікується також як фізичне, сексуальне, економічне та психологічне насильство в сім'ї, вчинене до дітей, відповідно до Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» [6].

Таким чином, на підставі аналізу чинного законодавства, слід визнати необхідність у визначенні поняття «жорстоке поводження з дітьми» на законодавчому рівні, а також потребу в регламентації кола завдань органів внутрішніх справ щодо здійснення заходів з попередження жорстокому поводженню з дітьми.

Список використаних джерел:

1. Психолого-педагогічна робота у загальноосвітніх навчальних закладах з профілактики насильства над дітьми [Текст] : методичні рекомендації / Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету ім. Бориса Грінченка. – Київ, 2009. – 25 с.

2. Механізми взаємодії органів державної влади та неурядових організацій у протидії жорсткому поводженню з дітьми : навч.-метод. посіб. / за ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної. – К. : Юрисконсульт, 2005. – 452 с.

3. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ що його подолання [Текст] : навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України / Укладачі : Запорожцев А. В., Лабунь А. В., Заброна Д. Г., Басиста І. В., Дроздова І. В., Брижик В. О., Мусієнко О. М. – Київ, 2012. – 246 с.

4. Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорсткого поводження з дітьми або загрози його вчинення [Електронний ресурс] : наказ Міністерства внутрішніх справ України, МОН України, МОЗ України від 19.08.2014 № 564/836/945/577. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1105-14>.

5. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2012 № 1176. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0121-13>.

6. Про попередження насильства в сім'ї [Електронний ресурс] : Закон України від 15.11.2001 № 2789-III / Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/2789-14>.

Значення процесуальних рішень слідчого у кримінальному провадженні

Сагань Д. В., курсант ННІПФПСКМ НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук Флоростяний А. В.

Формування напругних теоретичних основ боротьби зі злочинністю в сучасних умовах коли щодо окремих видів кримінальних правопорушень держава майже повністю втратила контроль є пріоритетним завданням не лише науковців а й законодавців. Боротьба зі злочинністю є важливою сферою внутрішньої діяльності держави. В ідеалі вона повинна здійснюватися на підставі розробленої концепції являти собою відповідну політичну лінію – політику в сфері боротьби зі злочинністю. В залежності від галузі законодавства така політика може набувати різних ознак як от кримінальних, кримінально-процесуальних тощо. На переконання науковців злочинності можна протидіяти напроваджувати для цього способи і оновлювати методи, однак боротьба із нею є перманентним процесом.

Кримінальна процесуальна політика – це невід'ємна політика в сфері боротьби зі злочинністю що являється своєрідним продовженням кримінально-правового елементу єдиної лінії держави в боротьбі із злочинністю. Як самостійний вид кримінальна процесуальна політика характеризується специфічними актуальними для неї принципами, завданнями, засобами впливу. Проте незважаючи на назвичайно важливе значення проблеми кримінально-процесуальної політики рідко привертати увагу налянських та вітчизняних вчених-процесуалістів.

Одним із напрямів кримінально-процесуальної політики України в сучасних умовах має стати вдосконалення досудового слідства яке є однією з провідних проблем правової реформи що відбувається в Україні.

В Різний період проблемною рішень, спільно в кримінальному процесі досліджувалися значною кількістю науковців: О. Р. Баблін, І. Р. Басиста, Р. І. Галяган, Ю. М. Глопачев, А. Я. Лубінський, О. В. Капліна, Н. С. Карпов, В. С. Кузьмичов, Л. М. Побойко, М. М. Михеєнко, З. М. Онішук, М. А. Погодинський, В. Р. Ромашко, О. А. Солдатенко, С. М. Ставірський, Р. М. Тетянішин, П. Л. Улянова. Разом з тим не всі аспекти проблем процесуальних рішень слідчого отримали достатньо повне висвітлення в науковій літературі.

Як вважається з історичного дискурсу кримінального процесуального законодавства, проблеми у діяльності органів досудового слідства протягом

десятиліт, не змінювалися в повному обсязі та не зменшувалися їх кількості, а навали – вони ставали ще більш нагальними. Появ із організаційними скогнення поповжує і ряд інших внутрішніх дилем. У зв'язку із викпаленим важким на нап погпал і першочерговим для монографії є розгпал поняття кримінально-процесуального піпнення, однак слід зробити декілька ппихів щодо самого поняття піпнення, алже його розуміння навковими є неоднаковим.

Піпнення – один з необхідних моментів розпової дії, що полягає у виборі пілі дії і способів її виконання. Розпово дія пенелбчає попенелне всвіломпнення пілі і засобів дії злішнення дії у лумпії, що пенелє фактичний дії обговопнення у лумпії пілстав, що говорять «за» і «проти» його виконання і т.п. Цей процес закінчується прийняттям піпнення.

В процесі розгпалу питання про генезис досудового розспілування та процесуальних піпнєх спілчих нами встановлено, що досудове розспілування фопмувалося як самостійна стадія кримінального процесу, лосить тривалий період часу. Ліпше із закріпленням у кримінально-процесуальному законодавстві основоположних принципів процесуальних піпнєх слідчого удосконалювалися та набували уномованої регламентації у КПК.

Сучасна система досудового розспілування вимагає докопінних змін на основі сформованих позитивних історичних цалбач, доктринального визначення місця досудового розспілування та статусу спілчого належного уномовання основ для прийняття ним та реалізації процесуальних піпнєх, так як в результаті історичного розвитку сучасного кримінально-процесуального законодавства воно набуло не ліпше позитивних прогресивних, але і негативних регресивних ознак та характеристик.

Для будь-яких реформ чи змін необхідні результати глибоких навкових досліджень, а у поляпшому – обгпунтовані поступові кроки по їх закріпленню у законодавстві. Внаховуючи викпалене нами сформльоване визначення процесуальних піпнєх спілчого запропонована їх яктюрська класифікація, висловлені пекомендації по імплементації низки норм кримінально-процесуального законодавства запубіжних країн у КПК України, що сприятиме прийняття обгпунтованих процесуальних піпнєх спілчим.

Послілковуючи причинно-наспілковий зв'язок між піпненнями прийнятими спілчим у холі розспілування та судовими піпненнями акпентовано увагу на таких вимогах до процесуального піпнєх слідчого, як його всебічність, повнота, вмотивованість і невпенелженість.

Провелений аналіз спеціальних юриличних джерел засвілчив відсутність, однакового розуміння навковими функцій спілчого, що сприяє невзгопженість між собою норм КПК та різноплаповість дії і піпнєх спілчих при розспілуванні кримінальних правопорушень. Аргументовано точку зору про те, що основною функцією, яку реалізує слідчий є розспідування.

Правовий статус адвоката при наданні правової допомоги свідку у кримінальному провадженні

Скакун І.В., курсант ННПФПСКМ НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Зарубей В.В.

Відповідно до ст. 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу. Після набнання чинності новим КПК 20 листопада 2012 року інститут залання свідку правової допомоги змінився. У п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК України ліпше зазначено, що свідок має право користуватися піл час лавання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій правовою допомогою

адвоката повноваження якого підтверджуються згідно з положеннями ст. 50 цього Кодексу. У новому КПК України не визначено права й обов'язки адвоката свідка його процесуальне становище, поглядок допуску до участі в допиті та інших процесуальних дій. Це спричиняє відповідні труднощі під час проведення досудового розслідування та судового розгляду [2, с.89].

Існує нагальна потреба в регламентації в КПК поглядку роз'яснення свідку права на отримання правової допомоги від адвоката. Науковці П.Л.Вялова та О.В.Панчук вважають, що ст. 137 КПК слід доповнити окремим пунктом про повістку про виклик свідка повинно бути роз'яснено його право з'явитися на допит або для участі в проведенні інших процесуальних дій з обранням за власним бажанням адвокатом. Якщо виклик здійснюється по телефону або телеграмною, спілчий прокурор, спілчий суддя суд також повинен роз'яснити свідку означене право. Випадкової науковці пропонують доповнити ст. 135 КПК номною такого змісту: «При особистому втрученні свідку працівником правоохоронного органу, спілчим прокурором повістки йому роз'яснюється право з'явитися з адвокатом на допит або для участі в іншій процесуальній дії. При роз'ясненні цього права складається протокол» [1, с.129].

У разі якщо свідок з'являється на допит із адвокатом, він має право бути присутнім під час його проведення; членивати в присутності спілчого короткі консультації свідку з дозволу спілчого ставити йому запитання, що підлягають занесенню до протоколу для уточнення і поповнення по відповіді; висловлювати заперечення проти порушень прав та законних інтересів свідка; застосовувати з дозволу спілчого технічні засоби; знайомитися з протоколами спілчих дій, в яких раніше брав участь свідок; осканжувати рішення, дії чи бездіяльність спілчого в поглядку встановленому ним Кодексом.

Під час проведення допиту свідка адвокат має спілкувати за тим чи лотримувється спілчим час його проведення. Допит не може поплонжуватися без перерви понад дві години, а в цілому - понад вісім годин на день.

Якщо час проведення допиту свідка спілчим не лотриманий, адвокат повинен висловити зауваження, яке підлягає занесенню спілчим до протоколу спілчої дії. За певних обставин адвокат під час судового розгляду може заявити клопотання про визнання показань свідка нелопустимими відповідно до ст. 86 КПК через порушення вимог щодо тривалості його допиту.

Під час допиту адвокат має стежити за реалізацією свідком права відмовитися давати показання проти себе, членів сім'ї та близьких родичів. У разі порушень під час проведення допиту адвокат може застосувати передбачені законодавством важелі впливу стосовно незаконних дій слідчого.

У п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК зазначено, що свідок має право користуватися правовою допомогою адвоката як під час давання показань, так і під час участі у проведенні інших процесуальних дій. При проведенні такої слідчої (розшукової) дії, як пред'явлення для впізнання, якщо особа пред'являлась свідку, щодо якого вжито заходів безпеки, у протоколі слідчої дії вказується його псевдонім. Л.Д.Удалова та О.В.Панчук вважають, що такому адвокату також необхідно присвоювати псевдонім і вказувати його у протоколі впізнання. Тому що після закінчення слідчої дії протокол має пред'являтися підозрюваному для ознайомлення. Якщо у протоколі будуть вказані справжні дані про адвоката свідка, щодо якого застосовуються заходи безпеки, не виключається, що шляхом незаконного впливу на адвоката підозрюваного буде зроблена спроба дізнатися про дійсне прізвище, ім'я та по батькові свідка [1, с.113].

При проведенні освідчування об'єктом слідчої (розшукової) дії є тіло свідка. Адвокат має слідкувати за тим, щоб ця дія не принижувала його людської гідності. Виникає запитання, як бути, якщо освідчування супроводжується

оголошення свідка, а він та адвокат є особами протилежної статі. Науковці вважають, що тут можливі такі варіанти. Якщо перш ніж з'явитися до слідчого для проведення цієї слідчої (розшукової) дії, свідок-жінка звернулася до адвоката-чоловіка для укладення угоди про надання правової допомоги, він має роз'яснити, що їй потрібна правова допомога адвоката жіночої статі. Якщо такий адвокат вже був допущений до участі у процесуальних діях, то він має перебувати впродовж усіх дій слідчого в процесі освідчування, крім безпосередньо під час оголошення свідка. Особливу увагу адвокат має приділяти тому, щоб не порушувались права свідка у проведенні примусового його освідчування [1, с.116].

Список використаних джерел:

1. Уляпова Л.Л. Панчук О.В. Надання свідку правової допомоги у кримінальному процесі: монографія – К.: КНТ, 2014. – 160 с.
2. Панчук О.В. Актуальні питання надання правової допомоги в кримінальному процесі України / О.В.Панчук // Проблеми побудови держави та громадянського суспільства в Україні : матеріали наук.-прав. Конф. (м. Київ, 16-17 квіт. 2010р.). – К.: КНУВС, 2010. – Ч. 2. – С. 89-90.
3. Панчук О.В. Адвокат як суб'єкт надання правової допомоги свідку / О.В.Панчук // Проблеми діяльності спільних органів внутрішніх справ України : матеріали круглого столу (м. Київ, 2 квіт. 2010р.). – К.: КНУВС, 2010. – С. 72-74.

Загальна характеристика відводів у кримінальному провадженні

Червінська С.О., курсант ННІПФПСКМ НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Мельник О.В.*

На основі дослідження правового регулювання, теоретичних та прикладних вчень інституту відводу, самовідводу, процесуального порядку заявлення і вирішення відводу, зокрема, посадових осіб, які ведуть кримінальне провадження, можна дійти таких висновків.

Отже, відвід – це процесуальне рішення про усунення особи від участі у кримінальному провадженні, прийняте в результаті задоволення мотивованої заяви сторони про наявність обставин, які виключають можливість участі у даному провадженні, що є гарантією неупередженості посадової особи, яка здійснює провадження. Самовідвід – це процесуальне рішення про усунення особи від участі у кримінальному провадженні, прийняте в результаті задоволення мотивованої заяви зобов'язаної за законом особи до органу або посадової особи, уповноважених приймати відповідні рішення, з повідомленням про наявність обставин, які виключають участь у провадженні.

Відвід створює реальну можливість усунути з законних підстав посадову особу, неупередженість якої викликає обґрунтований сумнів, виступаючи гарантією прав особи, в тому числі на доступ до правосуддя. Інститут відводу посадових осіб, які ведуть кримінальне провадження, забезпечує правогарантуючий ефект, що дозволяє визнати його гарантією правосуддя.

В науковій роботі запропонована наступна теоретична класифікація підстав відводу: попередня несуддівська участь у провадженні; попередня суддівська участь; родинні відносини; заінтересованість в результатах провадження; інші обставини, які викликають сумнів в неупередженості посадової особи, яка веде кримінальне провадження.

Згідно висновкам, встановлено прямий зв'язок між принципом змагальності та інститутом відводу, тому пропонується ч. 3 ст. 22 КПК України викласти в такій редакції: «Учасник процесу не може поєднувати дві або більше

процесуальних ролей в одному провадженні». Пропонуємо в п. 1 ч. 2 ст. 65 КПК України виключити з переліку осіб, яких не можна допитати як свідків, законних представників потерпілого, цивільного позивача та доповнити ч. 5 ст. 44 КПК України в такій редакції: «Законні представники мають право виступати як представники неповнолітнього потерпілого, а також можуть бути допитані як свідки за їх бажанням».

В ході вивчення даної проблематики, в правовому регулюванні інституту відводу судді нами виявлені наступні прогалини. Недостатньо враховані відносини подружжя, членства в сім'ї, свояцтва. У зв'язку з чим термін «близький родич», «родичі» слід замінити на терміни «родич, чоловік, дружина, член сім'ї, свояк» і внести зміни в п.п. 1, 3 ч. 1, ч. 2 ст. 75 КПК України. Вважаємо, що суддя не повинен перебувати в родстві не тільки з учасниками процесу, вказаними в п. 1 ч. 1 ст. 75 КПК України, а й з будь-яким учасником процесу, а тому пропонуємо це врахувати у п.п. 1, 3 ч. 1, ч. 2 ст. 75 КПК України.

Вважаємо за потрібне додати, що право відводу належить лише особам, які входять до складу сторін обвинувачення і захисту. Пропонуємо у ч. 2 ст. 80 КПК України замінити слова: «особами, які беруть участь у кримінальному провадженні» словами: «особами, які представляють сторони обвинувачення і захисту в судовому засіданні».

З метою вдосконалення процедури вирішення відводу пропонуємо ч. 3 ст. 81 КПК України доповнити положенням: «Особа, яка заявила самовідвід, або якій заявлено відвід, повинна дати пояснення та відповіді на питання щодо конкретних підстав для усунення від подальшої участі у провадженні». Незаявлення самовідводу є підставою для дисциплінарної відповідальності.

Пропонуємо доповнити ч. 5 ст. 81 КПК України і викласти в такій редакції:

«У разі визнання судом, що заява про відвід була подана умисно, з метою перешкодити судочинству, на особу, яка його заявила, може бути накладено грошове стягнення в розмірі від двадцяти до ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян». Підстави для відводу прокурора і судді є аналогічними за змістом, за винятком тих, які пов'язані з виключними судовими функціям. Прокурор не приймає рішення в кримінальному провадженні, а тому може мати внутрішнє переконання, яке ґрунтується на попередній участі у ньому».

Важливість внутрішнього переконання судді у кримінальному процесі України

Шелестинський В.А., курсант ННІПФПСМ НАВС

Науковий керівник: заслужений юрист України, кандидат юридичних наук, доцент *Письменний Д.П.*

Темпи та глибина соціальних перетворень, які останнім часом відбуваються в Україні потребують зміни правової парадигми та докорінного оновлення засад кримінального провадження в частині реалізації своїх обов'язків суддею.

В свою чергу, процес формування внутрішнього переконання судді пов'язаний із безперервними усуненнями сумнівів, які виникають під час розгляду провадження. На внутрішнє переконання судді впливає вся доказова інформація, яка досліджується згідно із загальними правилами судового процесу, - безпосередньо, усно й безперервно, під головуванням головуючого судді та з дотриманням рівності прав учасників процесу. Якщо ж охарактеризувати структуру внутрішнього переконання судді, складовими

якого є гносеологічні, психологічні, етичні та юридичні фактори, варто звернути увагу на роль кожного з них в процесі формування внутрішнього суддівського переконання.

В гносеологічному аспекті процес формування суддівського переконання розгортається в системі «незнання – знання»: від вірогідного знання до знання істинного і достовірного, оприманого в результаті досліджень сукупності доказів [1].

У психологічному аспекті суттєвим для процесу формування внутрішнього переконання судді є переростання сумніву (як наслідку ймовірних знань) у переконаність судді.

У соціальній психології прийняття рішення розглядається як волевиявлення індивіда або групи людей, спрямоване на формування послідовності дій і вибір альтернативи. При цьому складність ухвалення рішення може бути пов'язана зі ступенем невизначеності ситуації, що припускає настання неоднозначних наслідків і позитивних чи негативних [4, с 115].

Питання внутрішнього переконання судді стало предметом багатьох наукових публікацій Ю. М. Грошевого. Особливий акцент у них зроблено на новій категорії - професійна правосвідомість, яку визначено центральним елементом структури внутрішнього переконання. У результаті Ю.М. Грошевий формулює наступне визначення: «Суддівське переконання - це такий стан свідомості судді, коли він вважає зібрані по справі докази достатніми для вирішення питання про наявність чи відсутність фактів, що входять в предмет доказування, впевнений у правильності свого висновку та готовий до практичних дій у відповідності до отриманих знань» [2].

Загалом же полеміка дослідників з приводу поняття внутрішнього переконання має позитивне значення і дає можливість виокремити його сутнісні ознаки, так як кожен автор характеризував певну якість даного явища, доповнюючи, тим самим, розуміння змісту цієї категорії.

Внутрішнє переконання судді як елемент вільної оцінки доказів, свідчить про те, що воно формується в процесі доказування й стосується фактичних обставин кримінальної провадження. Звісно, що під час розгляду та вирішення кримінального провадження у судді формуються й інші види переконання, зокрема, щодо правильності кваліфікації діяння підсудного, вибору виду та міри покарання, проте їх зміст не стосується принципу вільної оцінки доказів та законодавчо закріплених правил доказування. Іншими словами, суддя в процесі опосередкованого пізнання подій і фактів конкретного кримінального провадження здійснює розумову діяльність, звертаючись до свідомості, в якій «реконструює» на підставі зібраних доказів фактичні обставини провадження. При цьому особисті, загальнолюдські види переконання, як то релігійні, моральні, політичні тощо не стосуються юридичної оцінки доказів. Тому, підсумовуючи, слід відмітити, що поняття «внутрішнього переконання» в принципі вільної оцінки доказів характеризує пізнання доказів як відображення матеріального світу в діяльності людей. Сформулювавши принцип вільної оцінки доказів за внутрішнім переконанням, законодавець забезпечив нормативне регулювання пізнання в процесі та автономію волі судді. У результаті діяльності по здійсненню правосуддя суддя з дотриманням вимог процесуального закону оцінює докази, а отже, здійснює розумову суб'єктивну діяльність, й виносить судові рішення. При цьому вказівка на суб'єктивний характер суддівської діяльності не означає сваволі чи не контрольованість владних повноважень судді при здійсненні правосуддя. Недовіра законодавців середньовіччя до представників судової влади, яким надавалися широкі повноваження, призвела до жорсткої регламентації процесу оцінювання

доказів, однак не сприяла підвищенню ефективності правосуддя. Тому легальна теорія доказів припинила своє існування, після чого повернулися до їх вільної оцінки із зверненням до свідомості людини. У результаті здійснення правосуддя внутрішнє переконання судді знаходить свій прояв у відповідному судовому рішенні, що є свідченням рішучості носія судової влади діяти відповідно до сформованого внутрішнього переконання по конкретному кримінальному провадженню [3. с. 254]. На основі комплексного аналізу та з урахуванням вказаних характеристик внутрішнього переконання судді, пропонується наступне визначення цього поняття. Внутрішнє переконання судді - це стан свідомості особи судді, що відображає результат розумової суб'єктивної діяльності судді в процесі судочинства щодо оцінки доказів з метою достовірного встановлення фактичних обставин конкретного кримінального провадження, що входять до предмету доказування, результат якої втілюється в судовому рішенні.

Дане визначення втілює в собі визначальні риси категорії «внутрішнє переконання», які як традиційний спосіб розкривають його зміст та значення у сучасному оновленому кримінальному процесі, так і з урахуванням сучасних тенденцій розвитку процесуальної форми.

Сукупність таких поглядів науковців різних сфер на природу внутрішнього переконання свідчить про дискусійність даної теми у науці кримінального процесу, а також усвідомлення науковцями того факту, що внутрішнє переконання - це багатогранне поняття, яке можна досліджувати з різних сторін: гносеологічної, логічної, психологічної, юридичної та моральної. З огляду на це, констатуємо, що більш правильним є встановлення такого типу взаємозв'язку понять внутрішнє переконання та оцінка доказів, згідно з яким внутрішнє переконання як вільний від зовнішнього примусу і не зв'язаний формальними приписами пошук «правди» є необхідною умовою оцінки доказів та характеризує сам підхід до оцінки доказів.

Список використаних джерел:

1. Васильєв В. Л. Юридическая психология / В. Л. Васильев. - СПб. : Питер, 2001. - 640 с.
2. Грошевой Ю. М. Проблемы формирования судейского убеждения в уголовном судопроизводстве. Харьков, Издат-во при Харьковском гос. университете изд. Обединение «Вища школа», 1975. -С.
3. Дроздович Н. Л. Внутрішнє переконання судді як елемент принципу вільної оцінки доказів / Н. Л. Дроздович // Часопис Київського університету права. - Вип. 1. - К. : Київський університет права НАН України, 2010. - С. 250-257.
4. Марчак В.Я. Поняття та юридико-психологічні особливості формування внутрішнього переконання судді // Науковий вісник Чернівецького університету. - 2013, випуск 644, - С 115-118.

Особливості допиту неповнолітньої та малолітньої особи

Михайлишина І.О., курсант ННІПФПСКМ НАВС

Науковий керівник: заслужений юрист України, кандидат юридичних наук, доцент *Письменний Д.П.*

В умовах розвитку цивілізованого суспільства особливої уваги набувають питання, що стосуються допиту неповнолітніх осіб у кримінальному провадженні. Зрозуміло, що дана категорія осіб є найвразливішою в суспільстві, тим паче коли мова йде про кримінальне судочинство.

Допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності - лікаря.

Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день.

Особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання.

До початку допиту особам роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання.[1, с. 106]

Щоб провести допит дитини, необхідно мати досвід спілкування з дітьми та розуміти дитячу психологію. Також необхідно мати навички критичного мислення, а для спілкування використовувати слова й аргументи зрозумілі та переконливі. Важливо бути добре підготовленим до всіх можливих реакцій та відповідей на поставлені запитання і не губитись у певних ситуаціях.

Слід враховувати рівень розвитку та рівень мови дитини, її пізнавальну здатність, можливі проблеми (наприклад, дитина зі специфічними потребами) або її специфічні медичні діагнози. Також необхідно зважати на культурні відмінності сім'ї, душевний стан дитини та її бажання брати участь у розмові.

Допит дітей потребує ретельної та ґрунтовної підготовки, яка дозволить не лише отримати необхідні свідчення для з'ясування обставин справи, але й зменшити психологічне травмування дитини в процесі допиту.

Необхідно завчасно з'ясувати вікові та індивідуально-типологічні особливості дитини, соціальну ситуацію її розвитку, визначитися щодо участі в процесі законних представників дитини. Слід відзначити, що найсуттєвішими є вік та особливості розвитку дитини. Для цього потрібно поспілкуватися з батьками, сусідами, іншими людьми місцем проживання дитини (вихователями, медичними та соціальними працівниками), які можуть надати інформацію про сім'ю та стосунки, що в ній склалися, отримати та узагальнити незалежні характеристики. Інакше кажучи, потрібно чітко розуміти, де саме і в чийй присутності буде проходити спілкування; з ким і про що буде говорити слідчий.

Присутність лікаря разом із законним представником, педагогом або психологом необхідна при наявності даних про розумову відсталість дитини, її хворобливість тощо.

Як законні представники до участі в допиті можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності - опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній. Тривалість допиту неповнолітнього визначається часом, необхідним і достатнім для отримання від нього в розумному режимі відомостей, що мають значення для кримінального провадження. Але оскільки проведення допиту пов'язано із важким психологічним напруженням, діти швидко втомлюються, вони стають неуважними, статтено передбачається час проведення допиту, який не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день.

Закон не встановлює тривалості перерви. Слідчий повинен визначити її за своїм внутрішнім переконанням. Допомогу в цьому можуть йому надати законні представники, педагог, психолог чи лікар, які присутні при допиті. У будь-якому випадку слід урахувувати вік дитини, її процесуальний статус,

психічне здоров'я, психологічні особливості, здатність швидко втомлюватися, уміння зосереджувати увагу тощо.

Неповнолітні у віці до 16 років не попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань і за надання неправдивих показань. Разом із тим, слідчий повинен у зрозумілих виразах роз'яснити дитині, що дача правдивих показань - це її громадський обов'язок і про те, що необхідно говорити тільки правду.

До початку допиту законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їхній обов'язок з'явитися на виклик слідчого, бути присутніми при допиті, ставити запитання, а також право заперечувати проти запитань. Слідчий, прокурор має право відвести поставлене запитання, але відведене запитання повинно бути занесене до протоколу. [2, с. 386-387]

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: - К.: Алерта, 2014. – 270 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: - Харків.: «Право», 2012. – 844 с.

Деякі проблемні аспекти забезпечення права на захист неповнолітніх

Ніколенко А.О., курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент **Черняк Н.П.**

Згідно з Конституцією України - «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю»[1]. Створення механізму забезпечення права на захист в кримінальному судочинстві є особливо актуальним завданням зі сторони правоохоронних органів, особливо це стосується неповнолітніх.

Право неповнолітнього на захист у кримінальному процесі треба розуміти не тільки як право на захисника в досудовому розслідуванні, а й шляхом надання неповнолітньому певних прав і встановленням деяких обов'язків.

Відомо, що деякі принципи кримінального процесу покликані безпосередньо захищати права і законні інтереси людини. Пункт 4 ст. 14 Міжнародного Пакту про громадянські й політичні права в деякій мірі конкретизує загальновизнані положення і доводить, що у відношенні неповнолітніх процес повинен бути такий, щоб враховувались їх вік і бажання сприяти перевихованню [2]. Попередження злочинності серед неповнолітніх і перевиховання осіб, які скоїли злочин, можна визнати одним з важливих завдань держави у справі боротьби зі злочинністю.

Однією з головних гарантій захисту інтересів неповнолітнього в кримінальному процесі є обов'язкове проведення досудового розслідування.

У разі, якщо неповнолітній не досяг шістнадцяти років або якщо його визнано розумово відсталим, на його допиті за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду або за клопотанням захисника забезпечується участь законного представника, педагога чи психолога, а у разі необхідності – лікаря [3].

Слід також розглянути питання про застосування щодо неповнолітніх примусових заходів виховного характеру. Суди не повинні допускати застосування кримінального покарання до неповнолітніх, які вчинили злочини, які не становлять великої суспільної небезпеки, якщо виправлення неповнолітніх може бути досягнуто шляхом застосування примусових заходів виховного характеру, передбачених ч. 2 ст. 105 КК України.

Примусові заходи виховного характеру, зокрема, застосовуються: у випадку прийняття судом рішення про звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності на підставі ч. 1 ст. 97 КК України; до особи, яка до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння; при звільненні неповнолітнього від покарання відповідно до ч. 1 ст. 105 КК України [4].

Судова практика свідчить, що примусовий захід виховного характеру у виді передачі під нагляд батьків у багатьох випадках є майже неефективним, або можна сказати малоімовірним. Багато з таких неповнолітніх давно вийшли з-під контролю батьків або батьки негативно впливають на них чи позбавлені батьківських прав, тобто діти передані під нагляд батьків, які виявилися неспроможними виховувати свою дитину належним чином, або й самі втягнули її у злочинну діяльність. Суди змушені застосовувати до таких неповнолітніх менш суворі заходи виховного характеру через їхню хворобу.

Не менш важливою проблемою є відсутність контролю з боку суду за виконанням постанов про застосування примусових заходів виховного характеру.

Для здійснення контролю за виконанням рішення про застосування примусового заходу виховного характеру суд повинен інформувати службу у справах неповнолітніх про його прийняття.

Розслідування кримінальних проваджень та розгляд справ щодо неповнолітніх осіб, на нашу думку, мають здійснювати найбільш кваліфіковані та досвідчені слідчі і судді. Діяльність органів досудового розслідування і суду з розгляду справи неповнолітнього повинна мати виховне запобіжне значення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 зі змінами від 15.05.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp>
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. на 04 вересня 2014 року - Київ.: Алерта, 2014. - 288 с.
4. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство України із змінами і доповненнями 2014 року. К.: Алерта, 2014

Малозначність діяння

Пнюшков В.Г., студент ННІПІ НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Катеринчук К.В.

Недостатня наукова розробка поняття малозначного діяння призводить до проблеми застосування ч. 2 ст. 11 Кримінального кодексу України на практиці. Відсутність чіткого і єдиного розуміння малозначності діяння призводить до притягнення до кримінальної відповідальності особи, що цього не заслуговує, або до помилкового виправдання злочинця, що викриває вагому проблему у чіткій правовій оцінці ситуації. У ч. 2 ст. 11 КК мова йдеться про так звані малозначні діяння, у яких: формально містяться ознаки діяння, передбаченого КК України, але відсутня матеріальна ознака злочину, тобто діяння не заподіяло і не могло заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі [1].

Суди мають позмежовувати передбачені КК випадки звільнення від кримінальної відповідальності і випадки коли відповідно до КК України це взагалі неможливо, наприклад, у разі: малозначності діяння (ч. 2 ст. 11),

вчинення діяння в стані неосудності (ч 2 ст. 19) не досягнення особою віку кримінальної відповідальності (ст. 22) наявності обставин що виключають злочинність діяння а також випадки коли особа не підлягає такій відповідальності (ч 2 ст. 385 ч 2 ст. 396 КК). Звільнення особи від кримінальної відповідальності потрібно відмежовувати і від звільнення засудженого від покарання та його відбування [2].

Севастьянова Т.Є розглядає малозначність діяння за такими ознаками:

- 1) об'єктом посягання;
- 2) за способом дії;
- 3) за наслідками протиправного посягання;
- 4) за змістом вини;

5) за суб'єктом діяння. При цьому, вона акцентує увагу на об'єктивних ознаках. Для застосування норми про малозначність, необхідна наявність конкретних умов: вчинене діяння повинно формально містити ознаки будь-якого складу злочину, передбаченого Особливою частиною Кримінального кодексу, тобто повинно бути формально протиправним; діяння повинно бути малозначним; малозначність діяння повинна свідчити про те, що воно не становить ніякої суспільної небезпеки, яка є загальною та обов'язковою ознакою будь-якого злочину [3, с. 13].

Бантишев ОМ також підтримує думку, що малозначне діяння, яке не є злочином, повинно мати вищезазначені ознаки, і, поряд з цим, він підкреслює, що малозначне діяння не є злочином, а саме: в кримінально-правовій нормі йдеться про відсутність кримінальної відповідальності а не про звільнення від неї [4 с. 26].

На нашу думку, щодо наукової розробки цього питання, сфера та діапазон застосування цієї статті КК є таким широким що законодавець не має об'єктивної можливості перелічити всі діяння які можуть підпадати чи не підпадати під дію цієї статті та мати чітке визначення. Правоохоронці повинні розмежовувати малозначне діяння від особливостей звільнення особи від кримінальної відповідальності застосовуючи на практиці положення КК України (ч. 2 ст. 11) та Постанови пленуму Верховного суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності».

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2001, № 25-26, ст.131.

2. Постанова пленуму Верховного суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» від 23.12.2005 № 12

[Режим доступу]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05>

3. Севастьянова Т. Є. Малозначність діяння за кримінальним законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / Т. Є. Севастьянова. – К., 2003. – 19 с.

4. Бантишев О. М. Значення поняття «Малозначність діяння» для вирішення питання про кримінальну відповідальність // Юридичний радник. - №1(27). – 2009. – с. 25-28.

Тероризм: історичний аспект

Семенко О.В., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Катеринчук К.В.

Слід почати з того, що тероризм з'явився набагато раніше, ніж була дана сама назва цьому явищу. Якщо розібратися, то те що ми сьогодні називаємо

міжнародним тероризмом було відомо ще в давні часи. Перший акт тероризму відбувся в той момент, коли був здійснений напад одного племя на інше з метою захоплення худоби, або території. А однією з перших терористичних організацій у світі вважається організація євреїв, що носила назву «Сикари», котра скоювала вбивства, підпали та інші терористичні акти проти Римлян, які були загарбниками в Палестині ще в першому столітті нашої ери [1]. У XXI столітті, в епоху глобалізації, нового змісту набувають уявлення про національну ідентичність і непорушність кордонів, економічні простори та ділові зв'язки, військові союзи та ідеологічну експансію, а розвиток передових технологій зумовлює перехід суспільних відносин у нову інформаційну площину. Результатом таких процесів стають нові явища – техногенні та демографічні загрози, а також насильство, найнегативнішим проявом якого є тероризм.

Щорік кількість терористичних актів у світі постійно збільшується, їх форми та способи вчинення змінюються. І держави не завжди здатні адекватно відповісти на виклики сучасного міжнародного тероризму. Серед його характеристик: удосконалення взаємодії терористичних та екстремістських організацій; розширення їх діяльності в інші сфери організованої злочинності – наркобізнес, незаконну торгівлю зброєю та людьми, відмивання грошей; спрямованість терористичних атак на об'єкти промислової інфраструктури, транспортні комунікації та системи життєзабезпечення; наявність цільової підтримки тероризму державними органами певної країни, тобто його виправдання низкою держав і надання притулку терористам. Біда в тому, що тероризм став істотним компонентом сучасних збройних конфліктів у багатьох країнах світу. Практично кожен день можна почути інформацію, так чи інакше пов'язану з тероризмом. І нам здається, що ця проблема обходить Україну стороною. Але, чи так це насправді?

На теперішній час, найбільш відома терористична організація в світі – сумнозвісна Аль-Каїда. Організація ця доволі неординарна. Якщо уважно прислухатись до повідомлень ЗМІ, то практично ніколи люди не почують, що черговий теракт скоєний бойовиками Аль-Каїди: зазвичай кажуть, що його скоїли люди, що «мають зв'язки з Аль-Каїдою» або «представники організації, яка пов'язана з Аль-Каїдою». Тобто фактично це – не традиційна терористична організація, а своєрідний орган управління [2].

Внутрішньополітична ситуація в Україні – сприятлива для розвитку ісламського тероризму. Одними з найперших гучних терористичних актів були вибухи в Дніпропетровську — це серія терористичних актів, що стались в центрі міста Дніпропетровськ, в обідню пору 27 квітня 2012 року. Згідно з офіційними даними, внаслідок вибухів постраждало 27 осіб, зокрема дев'ятеро дітей. За офіційними даними впродовж однієї години десяти хвилин сталося чотири вибухи бомб. Бомби розміщувалися в сміттєвих урнах вздовж проспекту Карла Маркса [3].

Саме тому Закон України «Про боротьбу з тероризмом» закріплює наступні положення. Тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [4]. Суспільна небезпека зазначених дій полягає в тому, що вони не тільки створюють загрозу спричиненню шкоди життю чи здоров'ю людей, великих матеріальних збитків, а й викликають у людей почуття острашу за власну безпеку, підривають авторитет органів влади. Крім того, тероризм належить до

тих видів злочинного насильства, жертвою якого може стати кожен. Основною характеристикою тероризму є залякування терором, насильством, підтримання стану постійного страху. До ознак тероризму відносяться також створення загальної небезпеки, що виникає в результаті вчинення суспільно небезпечних дій, публічний характер та мета – прямий або непрямий вплив на прийняття якого-небудь рішення в інтересах терористів [5].

Таким чином, на нашу думку, перед нами стоїть завдання постійного вдосконалення не тільки нормативної, а й інституційної складової боротьби з тероризмом. Ідеться про те, наскільки ефективно відповідні органи використовують надані їм повноваження з протидії тероризму, не порушуючи при цьому норм щодо захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Перша хвиля тероризму. [Режим доступу] : <http://www.islamdag.ru/ljeideologii/3750> .
2. Сергій Коваленко. Тероризм в Україні: проблема чи примара? [Режим доступу] : <http://www.aoss.org.ua/cgi-bin/index.pl?page=amat&id=68> .
3. Вибухи у Дніпропетровську: свідчення очевидців. [Режим доступу]: http://uk.wikipedia.org/wiki/Вибухи_у_Дніпропетровську_2012
4. Закон України Про боротьбу з тероризмом від 22.08.2014 року.// Відомості Верховної Ради – 2003. – N 25. – ст.180.
5. Куц І. Д. Суспільна небезпечність злочинів, пов'язаних з пожежами / І. Д. Куц // Право України. – 2001. – № 1. – 104с.

Завдання Кримінального кодексу України

Текуцька А.Г., студент ННІП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Катеринчук В.В.

Кримінальне право як галузь права розвивається й удосконалюється шляхом уточнення та доповнення окремих його інститутів. Зміст норм й інститутів кримінального права визначається економічними відносинами в суспільстві, його соціальною структурою й етичними поглядами, а також політичним устроєм держави. З огляду на необхідність оновлення кримінального законодавства у зв'язку з фундаментальними перетвореннями економічних, політичних і соціальних відносин 2001 року був прийнятий Кримінальний кодекс України.

Завдання кримінального права як галузі законодавства викладено в ст. 1 КК: правове забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина, власності, громадського порядку й громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру та безпеки людства [1]. Для здійснення цього завдання Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили [1].

Слід мати на увазі, що вказані у ч. 1 ст. 1 КК суспільні відносини та цінності не регулюються, а лише охороняються кримінальним правом. Зазначені відносини й цінності регулюються засобами інших галузей права - конституційного, цивільного, адміністративного, земельного тощо.

Слід зазначити, що перелік завдань, визначених у чинному КК України, порівняно з визначеними КК України 1960 р. суттєво змінився. Це зумовлено відомими змінами в соціально-політичній ситуації в нашій країні за цей час, прийняттям Конституції України 1996 р., яка по суті є програмою побудови правової країни. Це в цілому визначило і підходи до побудови переліку об'єктів кримінально-правової охорони, коли на першому місці перебуває людина, її

особисті майнові та немайнові права, так як це зафіксовано в Основному законі України, де затверджено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. ... Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [2].

Серед завдань, що вирішуються Кримінальним законом України, поруч із традиційними з'явилися і нові - охорона довкілля. Раніше визначені завдання одержали подальшу конкретизацію. Це стосується чіткого формулювання завдань охорони конституційного устрою України, громадського порядку та громадської безпеки від злочинних посягань.

Отже, прийняття Кримінального кодексу України стало етапом на шляху демократичного розвитку нашої держави. Цей нормативно-правовий акт відтворив низку сучасних поглядів на розвиток кримінально-правової та кримінологічної теорії [3].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 12 верес. 2014 року (офіц. текст). – К.: Паливода А.В., 2014. – 212с. – (Кодекси України)
2. Кримінальний кодекс УРСР 1960 року [Режим доступу] : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2001-05>
3. Малишев В. Кримінальне законодавство України потребує вдосконалення / В. Малишев, В. Бесчасний // [Режим доступу]: <http://www.viche.info/journal/2109/>

Життя та здоров'я як об'єкти кримінально-правового захисту

Южека Р.С., студент юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Соболь О.І.*

Проблема злочинів проти життя та здоров'я людини завжди була й залишається однією з найактуальніших проблем суспільства. На найвищому законодавчому рівні – в Конституції України ст. 3 зазначено, що людина, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а в ст. 27 наголошується, кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [1].

Дослідження даної проблеми розглядалися відомими українськими та зарубіжними вченими-криміналістами, кримінологами, процесуалістами, фахівцями в галузі психології, психіатрії, педагогіки і філософії. Вагомий внесок зроблено такими науковцями як О.В. Авраменко, Бородин С.В., Коржанський М.І., Корнеева А.В., А.И. Парог, С.Г. Волкотруб, О.М. Омельчук, В.М. Ярін, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, М.І. Бажанов, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, П.П. Андрушко, В.Г. Гончаренко, Є.В. Фесенко, М.І. Мельник, М.І. Хавронюк, Селецький С.І., Фріс П.Л., Юрченко О.Ю. та інші, але й досі ця проблема залишається актуальною.

Метою нашого дослідження є всебічне дослідження злочинів проти життя та здоров'я людини, на основі вивчення та узагальнення здобутих досягнень в правознавчій літературі.

Відповідно до Конституції України (ст. 27) – кожна людина має невід'ємне право на життя [1]. Обов'язок держави – захищати життя людини.

Взагалі зміст права на життя складають: 1) право народитися; 2) право вимагати від інших суб'єктів правовідносин політичних, економічних та інших гарантій повноцінного права на життя; 3) право на самозахист від реальної небезпеки для життя; 4) право на звернення за охороною та захистом свого

життя до державних, недержавних та міжнародних органів і організацій; 5) право на захист і на рятування уповноваженими працівниками правоохоронних органів, рятувальних служб, медичними та іншими працівниками життя кожної людини; 6) право на відсутність у законодавстві будь-яких підстав для позбавлення людини життя; 7) право розпоряджатися своїм життям на власний розсуд [2, с. 116-117].

Життя (Vitaе; синонімія: Biota, Eobionti) — це явище, що є сукупністю фундаментальних загальнобіологічних ознак (метаболізму, гомеостазу, росту, розвитку, відповіді на подразнення, розмноження, еволюції тощо), які характеризують живих істот, відрізняючи їх від неживих об'єктів.

Отже, життя особи становить велику соціальну цінність, тому воно повинно захищатися належним чином. До них Кримінальний кодекс України відносить різні види умисних вбивств (статті 115-118), вбивство через необережність (ст. 119); доведення до самогубства (ст. 120), погрозу вбивством (ст. 129) [3].

Одним з найважливіших особистих благ є здоров'я людини. Здоров'я – стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів [4]. Здоров'я — стан живого організму, при якому всі органи здатні виконувати свої життєві функції. Охорона здоров'я громадян — одна з функцій держави. У світовому масштабі охороною здоров'я займається Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). В Україні державним органом, що опікується здоров'ям громадян є Міністерство охорони здоров'я України.

Злочинами проти здоров'я називаються суспільно небезпечні умисні чи необережні дії (або бездіяльність), спрямовані на заподіяння шкоди здоров'ю іншої особи [5, с. 45]. До злочинів проти здоров'я особи відносяться: різні види тілесних ушкоджень (статті 121-125,128), побой і мордування (ст. 126), катування (ст. 127), спеціальні види тілесних ушкоджень: зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою (ст. 130), зараження венеричною хворобою (ст. 133) [3]. Окрім того, в більшості ст. КК шкода життю та здоров'ю передбачається як кваліфікована ознака цих злочинів.

Таким чином, одним з найважливіших завдань кримінального права є боротьба з посяганнями на життя та здоров'я людини. Адже саме життя та здоров'я становить основну соціальну цінність. Забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. У зв'язку з цим одним з найважливіших завдань кримінального закону є всебічний захист кримінально-правовими заходами саме прав і свобод людини і громадянина від злочинних посягань на життя та здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: станом на вересень 2014 р. / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – 141 с. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
2. Кримінальне право України: Навч. посібник / (С.Г. Волкотруб, О.М. Омельчук, В.М. Ярін та інш.); за ред. О.М. Омельчука. – К.: Наукова думка; Прецедент, 2004. – 297 с.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III: за станом на вересень 2014 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – 26. – 131 с.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/>
4. Закон України: Основи законодавства України про охорону здоров'я: за станом на 07.10.2010 N 2592-VI (2592-17) [Електронний ресурс]/Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.5. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / (М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.); за ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – [2-ге вид., перероб. і допов.]. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.

Окремі питання дотримання прав та свобод людини під час законного затримання

Анісімов Д.О., курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Черняк Н.П.*

Відповідно до положень ст. 12 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) під час кримінального провадження ніхто не може триматися під вартою, бути затриманим або обмеженим у здійсненні права на вільне пересування в інший спосіб через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, інакше, як на підставах та в порядку, передбачених КПК України.

Враховуючи наведене вище положення спробуємо проаналізувати окремі аспекти законного затримання згідно КПК України.

Насамперед зазначене затримання слід відрізнити від процесуального затримання, що здійснюється уповноваженими особами відповідно до ст. 208 КПК України. При цьому затримання не уповноваженою службовою особою може здійснюватися як за вчинення кримінального проступку, так і злочину, на відміну від затримання уповноваженою службовою особою, яке здійснюється винятково за вчинення злочину [1, с.514].

Слід звернути увагу на другий принцип захисту осіб, які підлягають затриманню чи ув'язненню в будь-якій формі, встановлений Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН, згідно якого «...арешт, затримання чи ув'язнення здійснюються лише в чіткій відповідності з положеннями закону та компетентними посадовими особами або особами, уповноваженими законом для цієї мети». Не заперечуємо проти важливості існування інституту громадянського затримання, проте вважаємо недоцільним обмеження прав працівників правоохоронних органів відносно можливості адекватного реагування на вчинення кримінальних проступків [2].

Також у КПК України визначено, що не уповноважена на затримання особа, відповідно до ч. 3 ст. 207 КПК України, зобов'язана негайно доставити затриманого до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

За таким видом затримання не уповноваженою на те особою у затриманого, відповідно до ч. 2 ст. 167 КПК України, може бути тимчасово вилучене майно у вигляді речей, документів, грошей тощо, щодо яких є достатні підстави вважати, що вони: 1) підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та (або) зберегли на собі його сліди; 2) призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення або винагороди за його вчинення; 3) є предметом кримінального правопорушення, пов'язаного з їх незаконним обігом; 4) одержані в наслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від них, а також майно, в яке їх було повністю або частково перетворено.

Таке тимчасово вилучене у затриманого майно кожна особа, яка здійснила законне затримання, зобов'язана одночасно з доставленням затриманої особи до слідчого, прокурора, іншої уповноваженої службової особи передати їм як тимчасово вилучене майно, про що складається протокол. Слід погодитись з думкою Галаган В. І., який зазначає, що у законі залишилося невизначеним

питання про необхідність складання особою, яка здійснила законне затримання, процесуального документа в момент вилучення майна у затриманого, за відсутності поруч уповноваженої особи – якою має бути назва такого документа, структура, порядок складання. Адаже в іншому випадку, коли такий документ не потрібно складати особою, яка здійснила законне затримання, у затриманого виникає можливість заявити, що речі, документи чи гроші вилучені не у нього і до них він не має жодного відношення. Та і вилучення перелічених документів без складання протоколу або іншого процесуального документа викликає сумнів у його законності [3, с. 15].

Отже, вирішення зазначених вище проблемних питань в КПК України, на нашу думку, сприятиме дотриманню прав та свобод людини в умовах сучасності та досягненню визначених у ст. 2 КПК України завдань кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 768 с.
2. Меживой В.П., Меживой О.В. Актуальні питання затримання осіб за новим КПК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.corr-lguv.d.ua/d130106.html.
3. Галаган В. І. Реалії і проблеми нового КПК / В. І. Галаган, О. І. Галаган // Юрид. часопис Нац. акад. внутр. справ. – К., 2013. – № 1. – С. 13-19.

Виконання процесуальних рішень слідчого та напрями їх удосконалення

Шкуратовський Д.В., курсант ННІПФСКМ НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Азаров Ю.І.

На сьогоднішній день слідчий у кримінальному судочинстві виконує важливі процесуальні функції, зумовлені поставленими перед ним завданнями, пов'язаними із необхідністю здійснення неупередженого розслідування та встановлення об'єктивної істини в кримінальному провадженні. Вони вимагають глибоких професійних знань слідчого та навичок їх практичного застосування, розвиненого почуття особистої відповідальності, толерантності в спілкуванні, комунікабельності, дисциплінованості, наполегливості й працьовитості, високого рівня правової культури. За результатами проведення ним процесуальних дій слідчий приймає рішення, спрямовані, насамперед, на встановлення всіх істотних обставин провадження та подій, що мали місце в дійсності. Тож основним результатом роботи слідчого є всебічне, повне й неупереджене розслідування кримінального провадження та прийняття при ньому процесуальних рішень, спрямованих на реалізацію завдань кримінального судочинства.

Проблемами повноважень прокурора у кримінальному судочинстві були призначені праці значної кількості науковців, а саме: С. А. Альберт, Ю.П. Аленін, В.П. Бахін, М.І. Бажанов, Р.С. Белкін, В.Д. Берназ, В.І. Галаган, Ю.М. Грошевий, А.Я. Дубинський, М.В. Костицький, В.О. Коновалова, І.В. Басиста, А.В. Іщенко, П.А. та ін.

Процесуальна діяльність слідчого складається з прийняття процесуальних рішень та їх виконання. Порядок виконання процесуальних рішень залежить від виду реалізованого рішення і в основному визначений у кримінальному процесуальному законі. Законність дій по виконанню рішення, таким чином, визначається законністю самого рішення і дотриманням відповідних правил, встановлених у законі для реалізації такого виду рішень. Якщо розглянути поняття законності в аспекті прийняття слідчим рішень в кримінальному

провадженні, то воно включає в себе дотримання і правильне застосування кримінального процесуального законодавства та інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність слідчого.

Найбільш характерними умовами, що в сукупності забезпечують законність кожного процесуального рішення, прийнятого органом розслідування, є: ухвалення рішення належним органом; обґрунтованість рішення достатніми і достовірними доказами, що є в слідчого до моменту ухвалення рішення (поняття законність поглинає в себе обґрунтованість, адже вимога про обґрунтованість процесуальних рішень впливає з положень закону); своєчасність прийняття рішень (полягає у дотриманні строків, що визначені у КПК, та застерігає слідчого від передчасного прийняття процесуальних рішень); повнота вирішення всіх питань; належне процесуальне оформлення рішення; забезпечення законних прав осіб, чиїх інтересів торкається прийняте рішення.

Дослідження проблем, пов'язаних з виконанням рішень у галузі судочинства, охоплювало питання, що відносяться до судових рішень, в основному, до вироку. Відповідно до рішень слідчого аналізувалися їхні види і зміст, а також розглядалися деякі аспекти виконання окремих рішень. Тому цілісне дослідження поняття виконання процесуальних рішень слідчого з урахуванням їх розмаїття і правової значущості уявляється досить корисним. Дана точка зору є актуальною і в умовах сьогодення адже за чинним КПК, в силу появи значної кількості нових процесуальних рішень слідчого, шляхи і способи їх реалізації є недостатньо розробленими, як з точки зору законодавчої практики, так і повсякденної діяльності по розслідуванню кримінальних правопорушень.

Для реалізації початкового процесуального рішення слідчого про внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та початку досудового розслідування слідчому необхідно реалізувати комплекс заходів. Виконання цих рішень, як правило, не доручається ні іншому слідчому, ні оперативному підрозділу. Такі початкові процесуальні рішення слідчого, як прийняття кримінального провадження після отримання доручення керівника органу досудового розслідування в порядку частини 1 статті 214 КПК та рішення про виділення матеріалів досудового розслідування в окреме провадження, яке буде початковим для кримінального провадження, яке отримає інший реєстраційний номер будуть виконані одночасно із складанням слідчим певного процесуального документу, назву та порядок підготовки якого слід однозначно передбачити у КПК. Як вже зазначали, у першому випадку доцільно унормувати у КПК постанову слідчого про прийняття кримінального провадження, а у другому - клопотання слідчого прокурору про виділення матеріалів досудового розслідування.

Дотримання прав людини при проведенні огляду місця події

Чуплак М.І., курсант Прикарпатського факультету НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент *Басиста І.В.*

Питання дотримання прав і свобод людини та громадянина є найважливішою проблемою сьогодення не тільки в Україні, а й в інших Європейських країнах. Стаття 3 Конституції України, яка виступає гарантом прав і свобод людини та громадянина визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою

діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

В кримінальному процесуальному законодавстві закріплено основні засади кримінального провадження такі як: верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, повага до людської гідності, забезпечення права на свободу та особисту недоторканість та інші засади, які забезпечують чітке дотримання прав людини [2].

Дотримання прав людини на практиці все ще не стало неодмінною умовою діяльності працівників органів внутрішніх справ. Хоча метою їх діяльності є недопущення жодного випадку порушення прав людини. Було б найвищим вважати, що можна негайно й абсолютно усунути випадки порушень прав людини в діяльності органів внутрішніх справ. Тим не менше зменшення рівня порушень прав людини до певного мінімального рівня — це завдання цілком досяжне протягом розумного терміну [3].

Саме тому, при провадженні слідчих (розшукових) дій законодавець зобов'язує уповноважених суб'єктів діяти лише в межах процесуальної форми та строків, які є запорукою дотримання прав учасників кримінального провадження. Також в статті 17 чинного КПК, серед іншого, зазначається, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому КПК України, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили. Підозра, обвинувачення не можуть ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом [2].

Саме тому, провадження будь-якої слідчої (розшукової) дії повинно чітко відповідати вимогам КПК. Зокрема, що стосується провадження огляду місця події, то воно також підпорядковане певним принципам, які покликані убезпечити учасників огляду від порушення їх конституційних прав та створити умови для максимальної ефективності огляду. В.Ю. Шепітько серед загального різноманіття домінантними виділяє такі принципи огляду:

1) своєчасність огляду. Огляд місця події здійснюється негайно після одержання повідомлення про кримінальне правопорушення, в будь-який час доби. Огляд може бути відкладений у зв'язку з несприятливими умовами (неможливість прибуття, відсутність транспорту, стан погоди), але з обов'язковим розпорядженням про охорону місця події. Своєчасність огляду забезпечує одержання всебічної інформації про подію і оперативність у здійсненні розшукових заходів;

2) об'єктивність і повнота огляду. Об'єктивність огляду означає всебічне обстеження всієї обстановки, слідів та речових доказів. Як правило, при огляді місця події слідчий виходить з первісної інформації про подію, одержаної після прибуття на місце події, а також з тих версій, що виникають під час огляду. Таких версій може бути декілька і згідно з кожною з них має провадитися огляд. При цьому не слід перебувати у полоні однієї з версій, якою б правдоподібною вона не здавалась, і відповідно лише до неї виявляти сліди та речові докази. Треба враховувати також контр-версії, які дозволяють під іншим кутом зору тлумачити подію, що мала місце, та пам'ятати про можливі інсценування події, створення слідової картини, яка спотворює її сутність;

3) планомірність огляду. Слідчий огляд передбачає певний порядок у діях слідчого: визначення порядку огляду, його меж, послідовності пересування по території або приміщенню, що оглядається, а також визначення об'єктів (слідів, речових доказів), які можуть мати місце у зв'язку з подією кримінального правопорушення. Планомірність передбачає й обрання методів огляду (ексцентричний, концентричний, фронтальний та ін.). Під час огляду

місця події вивчаються обставини, за яких відбулася подія, зміни у розташуванні різних об'єктів, сліди осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, знаряддя і засоби вчинення кримінального правопорушення, а також сліди, залишені цими знаряддями. Увага слідчого має концентруватися також на речових доказах, виявлення яких пов'язане з подією кримінального правопорушення;

4) застосування науково-технічних засобів. Цей принцип огляду місця події стосується виявлення і фіксації слідів та речових доказів [4, с.162-163]

У підсумку слід зазначити, що дотримання прав людини під час проведення огляду місця події потребує високого рівня професіоналізму слідчого, його належної фахової підготовки, достатнього досвіду роботи, вміння застосовувати не лише норми КПК, а й положення існуючих методичних рекомендацій та надбання провідних науковців, як процесуалістів, так і криміналістів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-вр. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13.04.2012 № 4651-17. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Дотримання прав людини в діяльності МВС / Харківська правозахисна група. - Харків: Права людини, 2009. - 280 с. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://library.khpg.org/files/docs/1254891460.pdf>.
4. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. - 4-е вид., перероб. і доп. - Х.: Право, 2008. - 464 с.

Про правові основи забезпечення безпеки учасникам кримінального судочинства

Шайкова М. А., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Шарай Л.Г.*

Конституція України закріпила: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

Однією з найважливіших умов ефективного розкриття та розслідування злочинів, а також засудження винних у їх вчиненні осіб є готовність потерпілих і свідків до співпраці з правоохоронними органами. Багато із них не бажають давати свідчення, тому, що почувають себе незахищеними від розголошення особистої інформації, осуду оточуючих та погроз з боку злочинців. У науковій літературі наголошується на тому, що одна з суттєвих причин латентності злочинності, передусім організованої, полягає у ненадходженні інформації про вчинені злочини до правоохоронних органів, оскільки її носії, побоюючись розправи, не вірять у спроможність захисту від протиправних посягань в разі надання такої інформації державним органам [4, с. 58].

Поширеність випадків насильницького впливу на учасників кримінального судочинства та небезпечна динаміка цього явища в Україні очевидні, й це підтверджується спеціальними науковими дослідженнями. Згідно з статистичними даними з 1999 року по 2005 рік на виконання судової міліції

надійшло більше 16205 постанов про забезпечення безпеки та охорони громадського порядку в приміщеннях судів. Накази, даних які б свідчили про діяльність правоохоронних органів щодо захисту учасників кримінального судочинства не виявлено. Зазначене свідчить про актуальність дослідження питання вдосконалення системи забезпечення безпеки учасникам кримінального провадження.

Вивченням і дослідженням питань та проблем щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені-процесуалісти, як: С. А. Альперт, Л. О. Богословська, В. Д. Бринцев, Т. В. Варфоломеева, Ю. М. Грошев, В. О. Коновалова, О. В. Капліна, П. А. Лупинська, В. Т. Маляренко, В. І. Маринів, М. А. Маркуш, Ю. І. Стецовський та ін. Проте, проблема захисту осіб, що беруть участь у кримінальному провадженні була і залишається в центрі уваги не тільки вітчизняних вчених та практиків, але й міжнародних, урядових та неурядових організацій. Про це, зокрема, свідчить низка міжнародно-правових документів, що містять міжнародні принципи і стандарти захисту учасників кримінального судочинства. Принципи викладені в багатьох документах Організації Об'єднаних Націй, у тому числі в Загальній декларації прав людини, Заходах по боротьбі з міжнародним тероризмом (останні розділи мають назви: «Захист суддів і працівників кримінального правосуддя», «Захист жертв», «Захист свідків», «Декларація основних принципів правосуддя по відношенню жертв злочинів і зловживанням владою») [3, с.5].

Новий Кримінальний процесуальний кодекс України, Закони України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», а також «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», передбачають спеціальні заходи щодо забезпечення безпеки осіб, які потрапили у сферу кримінального процесу, – це здійснення правових, організаційних, технічних або інших заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я, житла, майна, честі, гідності таких осіб від протиправних посягань із метою створення комфортних умов для здійснення й забезпечення правосуддя. І хоч за даними нормативно правовими актами є всі необхідні гарантії захисту учасника кримінального судочинства, але вони не є достатніми. Потрібно зауважити, що серед основних недоліків нового Кримінального процесуального кодексу України є невідповідність його окремим діючим законам. Наприклад, відповідно до аналізу Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23.12.1993 року є норми які мають відсилочну дію до КПК України 1960 року, що є неприпустимим фактом.

В Україні поки, що відсутня комплексна програма захисту потерпілих, свідків, обвинувачених що викривають суб'єктів організованої злочинної діяльності (такі програми існують в Італії, США тощо), а також реального механізму забезпечення безпеки всіх суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності.

Вбачається, щоб забезпечити рівний та гарантований захист майбутніх учасників кримінального судочинства, доцільно було б:

По-перше, створити програму захисту учасників кримінального провадження, та забезпечити повне її фінансування з державного бюджету.

По-друге, урегулювати законодавчі акти, таким чином, щоб не залишилися прогалини та «білих плям» з даної галузі, і всі дії були спрямовані на дотримання гарантій встановлених Конституцією України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Прийнята 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // *Голос України*.—2012. — № 90-91. — 19 травня.

3. Проблеми практичної реалізації заходів безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві Бездольний, М. Ю.// *Право і безпека : Наук. журн. : Науковий журнал* : / : наук. журн. / засн. Хар. нац. ун-т внутр. справ. - 2011. - № 2.

4. Система забезпечення безпеки потерпілих і свідків в Україні: проблеми застосування та перспективи впровадження / Г. Серeda // *Вісник Національної академії прокуратури України*. - 2010. - № 3. - С. 58-61.

Забезпечення принципу встановлення об'єктивної істини при розслідуванні злочинів шляхом застосування сучасних методів криміналістичної ідентифікації

Турбова С.О., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Семенов В.В.*

У практиці розслідування злочинів одним із найважливіших принципів, яким мають керуватися суб'єкти кримінального провадження, є принцип встановлення об'єктивної істини, що зобов'язує їх всебічно, повно і об'єктивно дослідити обставини кримінального правопорушення з метою з'ясування істотних, юридично значущих фактів, надання їм правильної правової оцінки і забезпечення правильного вирішення завдань розслідування. Для недопущення порушення цього принципу та уникнення призначення покарань невинуватим особам все більш важливого значення при розслідуванні й розкритті злочинів набуває застосування сучасних методів криміналістичної ідентифікації.

На сьогоднішній день ідентифікація є ключовою ланкою у системі криміналістичних методів, використовуваних при розслідуванні злочинів. Завдяки успіхам в галузі розвитку засобів комунікацій, оптики та високих технологій полегшується процес ідентифікації, обмін інформацією, яка міститься в базах даних (відбитків пальців, фотографій і фотороботів) стає більш високошвидкісним і точним, що у сукупності, безумовно, сприяє оперативному розслідуванню скоєних злочинів.

Найбільш поширеними методами криміналістичної ідентифікації у сучасний період залишаються ДНК-аналіз та біометричні технології.

Враховуючи загальновідомий факт генетичної винятковості кожної людини, існує думка про 100-відсоткову точність ідентифікації особи на підставі аналізу ДНК. Цей метод заснований на здатності бактеріальних ферментів – рестрикційних ендонуклеазів, розпізнавати строго визначені послідовності ДНК і розрізати її по областях розпізнавання. Ідентифікація особи на підставі даних ДНК-аналізу в криміналістиці виконує дві основні задачі: аналіз відповідності біологічних зразків, знайдених на місці злочину, із зразками, отриманими від підозрюваного у скоєнні злочину, і встановлення спорідненості за характеристиками ДНК. Молекула ДНК приваблива для використання в судовій ідентифікації: по-перше, кожна людина в світі генетично індивідуальна (окрім однайцевих близнюків), по-друге, генетична інформація не змінюється протягом всього життя і по-третє, молекула ДНК стійка до впливів навколишнього середовища, що дозволяє ідентифікувати людину по закінченні навіть дуже великого терміну давності.

Безумовною перевагою використання методу є те, що навіть мізерно малої кількості біологічного матеріалу виявляється достатньо для проведення аналізу. Крім того, в якості вихідного матеріалу для виділення ДНК можуть бути використані кров, сперма, слина, волосся, кісткові тканини – будь-які об'єкти, що містять хоча б кілька клітин.

Також в останні роки при розслідуванні злочинів все частіше використовуються досягнення біометрії – унікальної виміральної характеристики людини для автоматичної ідентифікації або верифікації.

Найбільш поширеними біометричними системами є сканування сітківки ока, дослідження геометрії руки, дактилоскопія, розпізнавання голосу і цифрова (що зберігається в електронному вигляді) фотографія.

Ідентифікація за відбитками пальців – найпоширеніша, надійна і ефективна біометрична технологія. В основі методу лежить унікальність малюнка папілярних візерунків на пальцях. Відбитки пальців не змінюються протягом усього життя дорослої людини, вони легко і просто пред'являються при ідентифікації. Відбиток, отриманий за допомогою спеціального сканера, датчика або сенсора, перетворюється в цифровий код і порівнюється з раніше введеним зразком. Найбільш досконалу технологію ідентифікації за відбитками пальців реалізують оптичні сканери.

Технологія розпізнавання райдужної оболонки ока прийшла на зміну сканування сітківки ока, оскільки остання може змінюватися з часом, в той час як перша залишається незмінною. Райдужна оболонка за текстурою нагадує мережу з великою кількістю оточуючих кіл і малюнків, які можуть бути виміряні комп'ютером. Програма сканування райдужної оболонки ока використовує близько 260 точок прив'язки для створення зразка. Для отримання індивідуального запису про райдужну оболонку ока чорно-біла камера робить 30 записів в секунду. Ледве помітне світло висвітлює райдужну оболонку, і це дозволяє відеокамері сфокусуватися на райдужці. Один із записів оцифровується і зберігається в базі даних. Окуляри та контактні лінзи, навіть кольорові, ніяк не вплинуть на процес отримання зображення та подальшої ідентифікації. Навіть зроблені операції на очах, видалення катаракти або вживлення імплантатів рогівки не змінюють характеристики райдужної оболонки, її неможливо змінити або модифікувати. Сліпа людина також може бути ідентифікована за допомогою райдужної оболонки ока. Даний метод набуває особливої актуальності при ідентифікації непізнаних трупів.

Класична верифікація людини по почерку використовується при звірванні аналізованого текстового зображення з оригіналом, здебільшого, для виявлення факту підробки документів чи офіційних написів. Принципово нові можливості верифікації за почерком відкриваються при використанні автоматичних методів аналізу почерку та прийняття рішення. Дані методи дозволяють виключити суб'єктивний фактор і значно знизити ймовірність помилок при звірванні.

Отже, як основне джерело доказів у кримінальному провадженні, метод ідентифікації, безумовно, був і залишається одним із ключових напрямів розвитку криміналістичної науки. Таким чином, враховуючи відкриття нових властивостей матеріалів, розвиток фізики, хімії, біології, він вимагає подальшого технологічного вдосконалення, що особливо сприятиме правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю, а у подальшому – суду для встановлення об'єктивної істини для призначення покарання саме тим особам, які винні у вчиненні злочину.

Гарантії захисту прав суб'єктів господарювання, які здійснюють господарську діяльність на тимчасово окупованій території

Нескороджена Л.Л., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін ННІПП НАВС

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014р. тимчасово окупованою територією визначається:

1) сухопутна територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, внутрішні води України цих територій;

2) внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглого до узбережжя континентального шельфу України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України;

3) повітряний простір над територіями.

Не дивлячись на те, що певна частина Донецької та Луганської області не підконтрольна українській владі, зазначені області не визнані тимчасово окупованими територіями України. Разом з тим, з метою створення умов для якнайшвидшої нормалізації обстановки, відновлення правопорядку, конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, для відновлення життєдіяльності в населених пунктах у Донецькій та Луганській областях та розвитку територій був прийнятий Закон України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» від 16.09.2014 № 1680-VII.

Ст.13 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» передбачає, що особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території визначаються законом, однак такий закон на даний час прийнятий лише щодо Криму (Закон України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» від 12 серпня 2014р.(надалі – Закон про Крим.)

В Законі про Крим були встановлені такі гарантії захисту прав суб'єктів господарювання, які здійснюють господарську діяльність на тимчасово окупованій території Криму:

1. була створена вільна економічна зона (надалі – ВЕЗ) «Крим» строком на 10 років, які можуть як скорочуватися, так і збільшуватися.

2. звільнення від оподаткування. На території ВЕЗ "Крим" не справляються загальнодержавні податки та збори, визначені ст.9 Податкового кодексу України, та збір на обов'язкове державне пенсійне страхування, передбачений Законом України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування». Витрати юридичної особи, прирівняної до резидента, що були понесені на оплату вартості товарів (робіт, послуг), поставлених особою, прирівняною до нерезидента, включаються до складу витрат такої особи у сумі, передбаченій п. 161.2 ст. 161 Податкового кодексу України для офшорних компаній.

3. Поставка товарів на (з) територію ВЕЗ «Крим», а також поставка послуг на (з) територію ВЕЗ «Крим» підпадає під регулювання законів України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму», «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання». Такі поставки не підпадають під норми міжнародних угод (договорів), що регулюють питання міжнародного обігу товарів, зокрема (але не виключно) про зони вільної торгівлі, або укладені у межах ГАТТ/СОТ.

Тимчасове ввезення зареєстрованих на території ВЕЗ "Крим" автотранспортних засобів (моторних транспортних засобів, причепів, напівпричепів) чи рухомого складу залізниць, що використовуються у перевезеннях через адміністративний кордон ВЕЗ «Крим» для платного транспортування осіб або для платного чи безоплатного промислового чи комерційного транспортування товарів разом з їх звичайними запасними частинами, приладдям та устаткуванням, а також мастилом та паливом, що містяться в їх звичайних баках, упродовж їх транспортування разом із транспортними засобами комерційного призначення, здійснюється з повним умовним звільненням від оподаткування в порядку, встановленому законодавством України для переміщення транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. Митні формальності, пов'язані з переміщенням товарів, транспортних засобів комерційного призначення та громадян через адміністративний кордон ВЕЗ «Крим», здійснюються у зонах митного контролю, розташованих у місцях, визначених у ст. 329 Митного кодексу України, як при переміщенні через митну територію України.

4. Валютне регулювання. На території ВЕЗ «Крим» може застосовуватися мультивалютний режим, за яким в оплату вартості товарів (робіт, послуг), що продаються (надаються) у межах ВЕЗ «Крим», приймається як гривня, так і валюти іноземних країн, включені Національним банком України до 1-2 груп Класифікатора іноземних валют та банківських металів. Будь-які безготівкові платежі (перекази) з території ВЕЗ «Крим» на іншу територію України чи з іншої території України на територію ВЕЗ «Крим» здійснюються виключно у гривні або у вільно конвертованій валюті. Особливості режиму таких платежів (переказів) встановлюються Національним банком України.

5. Участь в державних закупівлях. Суб'єкти господарської діяльності з місцезнаходженням (місцем проживання) на території ВЕЗ «Крим» можуть набути статусу учасників, учасників попередньої кваліфікації чи виконавців, а товари (роботи, послуги), походженням з території ВЕЗ «Крим», можуть бути об'єктом державних закупівель на загальних підставах згідно із Законом України «Про здійснення державних закупівель», що здійснюються за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів (ст. 10 Закону про Крим).

6. Евакуація бізнесу. Будь-якій юридичній особі - резиденту України, яка змінило (змінила) своє місцезнаходження з тимчасово окупованої території на іншу територію України:

а) списується податковий борг, суми розстрочених (відстрочених) грошових зобов'язань за будь-якими податками (зборами, обов'язковими платежами), що виникли з моменту тимчасової окупації.

б) надається звільнення від будь-якого оподаткування (у тому числі згідно із ст. 271 Митного кодексу України) основних засобів і малоцінних та швидкозношуваних предметів, що належать юридичним особам, які переносять місце своєї діяльності з тимчасово окупованої території на іншу територію України, та вивозяться для подальшого використання у

господарській діяльності, за умови, що такі основні засоби перебували на балансі підприємства станом на 1 січня 2014 року у вільному обігу на території України.

Такі основні засоби можуть бути відчуженими до їх введення в експлуатацію за новим місцем розташування на іншій території України чи протягом 12 місяців після такого введення в експлуатацію за умови сплати податків, зборів згідно із ст. 30 Податкового кодексу України;

в) дозволяється включити до складу витрат з метою оподаткування податком на прибуток підприємств:

підтверджені належним чином витрати, понесені у зв'язку з евакуацією основних засобів та запасів з тимчасово окупованої території на іншу територію України;

100 відсотків амортизації основних засобів, що евакуюються з тимчасово окупованої території України та були введені в експлуатацію на іншій території України.

Проблемні питання правового забезпечення процедури банкрутства в Україні

Гелич Ю.О., кандидат юридичних наук, доцент професор кафедри господарсько-правових дисциплін ННІПП НАВС
Збанацький О.Ю., начальник юридичної відділу Приватного підприємства «Кіностудія дитячих та юнацьких фільмів імені О.О. Ханжонкова»

Ринковій економіці притаманне така явище, як банкрутство суб'єктів підприємницької діяльності. Воно характеризує неспроможність підприємств (організацій) задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів, робіт, послуг, а також забезпечити обов'язкові платежі до бюджету і позабюджетних фондів. По боржника який в результаті здійснення переліченої статутном господарської діяльності став неплатоспроможним тобто на певний час зупинив платежі за зобов'язаннями перед відповідними бюджетами або своїми контрагентами застосовуються чисельні санаційні заходи з метою відновлення його платоспроможності та запобігання банкрутству [2, с. 128]. Такі заходи можуть вчинятися щодо неплатоспроможного боржника його засновниками (учасниками) власниками його майна (органом уповноваженим управляти майном) центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування в межах своїх повноважень, інвесторами. Нормативну основу даного питання складає Закон «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 р. який слід розглядати як законодавчий акт що містить спеціальні норми які мають пріоритет по відношенню до норм загальних щодо негуповання появику пововалження в сппаях про банкрутство відновлення платоспроможності боржника визнання його банкрутом та застосовання ліквідаційної процедури укпалення мипової угоди між боржником та кредиторами заловлення вимог кредиторів тощо. Відповідно виникає суспенечність певних норм зокрема Пивільного кодексу Господарського кодексу Господарського і Пивільного процесуальних кодексів в яких закріплено принцип рівності сторін та в процесі розглядються приватні інтереси відповідача-боржника і позивача-кредитора як окремих осіб закон має інші принципи. А саме: конфлікт інтересів: пілповалкування приватного інтересу більшості, тобто пріоритет загального інтересу над приватним; заміна

неефективного власника на ефективного: задоволення грошових вимог кредиторів тільки в рамках процедури банкрутства та ін.

Важливим питанням, що залишилося невирішеним є недостатня визначеність умов, за яких ліквідатор (ліквідаційна комісія) зобов'язаний звернутися до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство юридичної особи. Абзац 2 частини першої ст. 95 даного Закону встановлює, що обов'язковою умовою звернення до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство є дотримання боржником порядку ліквідації юридичної особи відповідно до законодавства України [1]. Недолік наведеної правової норми полягає у невизначеності поняття «дотримання боржником порядку ліквідації юридичної особи відповідно до законодавства України».

Також особливої уваги заслуговує те, що в Законі відсутні лінійні механізми реструктуризації зобов'язаності шляхом залучення інвесторів, обміну боргів на акції або частки в статутному капіталі боржника після порушення справи про банкрутство. По суті такі дії не повністю регламентовані, а отже чіткого розуміння своїх можливостей в суб'єкта не має.

Незрозумілим залишається питання використання можливості запобігання банкрутству підприємств. При здійсненні відповідних процесів підприємствами є випадки їх неконтрольованого перебігу й неправомірної або економічно необґрунтованої поведінки учасників підприємств.

Вказані проблеми які виникають під час застосування законодавства з питань банкрутства обумовлюють необхідність вдосконалення механізму державного регулювання відновлення платоспроможності (банкрутства) суб'єктів господарювання.

Механізм і заходи, які забезпечать розв'язання визначених проблем, полягають у врегулюванні питань щодо: заходів щодо відновлення платоспроможності боржників у позасудовому порядку й нормативне врегулювання заходів досудової санації; розроблення заходів, спрямованих на вибір оптимальних шляхів реструктуризації та погашення боргових зобов'язань; скорочення термінів й обмеження граничні строки здійснення процедур розпорядження майном, санації боржників та ліквідації банкрутів; чіткого встановлення порядку виявлення кредиторів та їх повідомлення про порушення провадження у справі про банкрутство; врегулювання питань транскордонних банкрутств; розширення законодавства у частині запровадження норм про міжнародне(іноземне) регулювання питань банкрутства та норм-посилань на відповідні правові акти тощо [2, с.305].

Інститут банкрутства знаходиться на початковому етапі свого розвитку, тому механізм його дії потребує подальшого вдосконалення. Врахування досвіду розвинених країн світу, в яких законодавство з питань банкрутства розвивалося протягом багатьох століть, дозволить створити дієву систему заходів, спрямованих на усунення випадків навмисного банкрутства підприємств та підвищити ефективність проведення ліквідаційної та санаційної процедур.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 р. № 784-XIV // Відомості Верховної Ради України України. – 1992. – № 31. – Ст. 440.
2. Щербина В.С. Господарське право: Підручник. - 6-е вид., перероб. і доп. - К.: Юрінком Інтер, 2013. - 640 с.

Здійснення суб'єктивних цивільних прав довірителів в фонду фінансування будівництва : пропозиції для вдосконалення законодавства

Загорняк Н.Б., кандидат економічних наук, доцент кафедри господарсько-правових дисциплін ННІПП НАВС

Сучасне розуміння гідного життєвого рівня людини пов'язується з наявністю житла, тому проведення політики, спрямованої на поступове та послідовне забезпечення всіх громадян житлом, є пріоритетним завданням будь-якої держави, про що зазначається у стратегічних документах міжнародного та національного рівнів. Перехід України до ринкових відносин спричинив зміни у правовому регулюванні здійснення конституційного права на житло, уможлививши такий спосіб його реалізації, як будівництво житла за рахунок недержавних коштів, внесених до фонду фінансування будівництва (надалі – ФФБ). На сьогодні у сфері задоволення житлової потреби з залученням в управління коштів фізичних та юридичних осіб, як довірителів ФФБ, відповідно до Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» [1], особливої актуальності набувають завдання держави зі створення умов для безпечного та прозорого залучення коштів довірителів до ФФБ, функціонування ФФБ у чіткій відповідності меті їх створення, а також налагодження ефективного контролю за діяльністю всіх учасників процесу.

В існуючій системі правових гарантій здійснення суб'єктивних цивільних прав довірителів ФФБ переважають гарантії інформаційного характеру, чим порушено баланс між сприянням задоволенню соціально цінних інтересів забезпечення населення житлом та протидією задоволенню антисуспільних інтересів, пов'язаних з використанням коштів ФФБ всупереч меті його створення. Необхідно забезпечити ефективний механізм контрольних і процедурних цивільно-правових гарантій, для чого варто застосувати порядок створення ФФБ, яким буде передбачено обов'язковість відкриття для ФФБ спеціального банківського рахунку ескроу, що дозволить забезпечити використання коштів ФФБ виключно за цільовим призначенням. У такому разі перерахування коштів забудовнику стане можливим виключно у розмірах, передбачених графіком фінансування будівництва, за умови документального підтвердження належного виконання відповідного обсягу будівельних робіт. Для цього пропонується:

- главу 72 Цивільного кодексу України після слів «Глава 72. Банківський рахунок» доповнити назвою: «Параграф 1. Загальні положення про банківський рахунок»;

- главу 72 Цивільного кодексу України після статті 1076 доповнити параграфом 2 наступного змісту:

«Параграф 2. Рахунок ескроу

Стаття 1076-1. Договір рахунку ескроу

1. За договором рахунку ескроу депонент зобов'язується передати на депонування ескроу-агенту кошти з метою виконання зобов'язання депоненту щодо його передавання іншій особі, на користь якої здійснюється депонування (бенефіціару), а ескроу-агент зобов'язується забезпечити схоронність цього майна та передати його бенефіціару за умов виникнення зазначених у договорі підстав. Договір ескроу укладається між депонентом, бенефіціаром та ескроу-агентом. За договором рахунку ескроу банк, який виступає ескроу-агентом, відкриває спеціальний рахунок ескроу для обліку та блокування коштів, які

отримано від депонента (власника рахунку) та підлягають перерахуванню бенефіціару за умови виникнення підстав, передбачених договором ескроу.

2. Зобов'язання по договору рахунку ескроу може містити безпосередньо договір ескроу, за яким банк виступає ескроу-агентом.

3. Винагорода банку як ескроу-агента не може стягуватися з коштів, що перебувають на рахунку ескроу, якщо інше не передбачено договором.

4. До відносин сторін щодо відкриття та обслуговування рахунку ескроу застосовуються загальні положення про банківський рахунок (параграф 1 цієї глави), якщо інше не передбачене цим параграфом або законом.

5. Закриття рахунку ескроу здійснюється банком після сплину строку дії договору ескроу. Правила, передбачені статтею 1075 цього Кодексу, до відносин по рахунку ескроу не застосовуються.

Стаття 1076-2. Обмеження розпорядження коштами та використання рахунку ескроу

1. Депонент та бенефіціар не мають права розпоряджатися коштами, що перебувають на рахунку ескроу, за виключенням випадків, вказаних у цьому параграфі. Правило частини 1 статті 1074 цього Кодексу до договору рахунку ескроу не застосовується.

2. Зарахування на рахунок ескроу інших коштів депонента, крім вказаної у договорі ескроу депонованої суми, не допускається. Передання та зарахування депонованої суми на ескроу рахунок може здійснюватись поетапно.

3. При виникненні передбачених договором ескроу підстав банк протягом 10 днів, якщо інший строк не установлений договором ескроу, зобов'язаний видати бенефіціару депоновану суму або перерахувати її на вказаний ним рахунок. Договором ескроу може бути передбачено поетапну виплату бенефіціару всієї депонованої суми та окремі підстави для кожного етапу відповідно.

Також вважаємо необхідним внести зміни і доповнення, уточнити та змінити редакцію ст.ст. 3, 8, 11, 16, 18 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю».

Список використаних джерел:

1. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю : Закон України від 19 червня 2003 року № 978-IV // Офіційний вісник України. - 2003. - № 30. - Ст. 1525.

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Офіційний вісник України. - 2003. - № 11 (28.03.2003). - Ст. 461.

Проблемні аспекти спадкування корпоративних прав в Україні

Гелич А.О., кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права і процесу Юридичного інституту Національного авіаційного університету
Мірошніченко І.Т., студент ННПП НАВС

Захист прав, свобод і охоронюваних законом інтересів громадян посідає надзвичайно важливе місце у механізмі правового захисту. Будь-яке право, свобода, законний інтерес мають цінність, якщо вони можуть бути реалізовані та захищені. Саме забезпечення належного захисту прав, свобод та інтересів стає життєво необхідним для української держави у період становлення та формування громадянського суспільства.

Гарантованість у реалізації фізичними особами своїх корпоративних прав, здавалося, регламентована цивільним (корпоративним) законодавством, проявляється через функції статутного капіталу, інституту спадкування (правонаступництва), механізм здійснення корпоративних прав та їх захисту [2, с.9]. Між тим, правозастосовна практика вказує на те, що більшість норм є

декларативними, а певні правові інститути, які повинні б гарантувати акціонерам та засновникам (учасникам) належну реалізацію їх корпоративних прав, не виконують тієї забезпечувальної функції, що покладена в основу гарантування.

Згідно ст.167 ГК корпоративні права - це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, непередбачені законом або статутними документами. Виходячи з того, що корпоративне право пов'язане з матеріальним правом певного суб'єкта, можна стверджувати, що матеріальна частина корпоративного права - право на тримання прибутку (дивідендів) - може і повинно успадковуватися [1].

Оскільки процес спадкування корпоративних прав здійснюється у нотаріальному порядку, доцільно звернути увагу на те, що ні в Законі України «Про нотаріат», ні в Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, жодного слова не сказано про корпоративні права, а тому практично жоден нотаріус не здатен правомірно оформити перехід корпоративного права як комплексної правомочності від спадкодавця до його правонаступників. Однак законодавством не заборонено передавати такі права спадкоємцям, тому потенційно такий підхід є можливим і реальним. В законодавстві багато прогалин, тому при вирішенні питання про видачу свідоцтв про право на спадщину на корпоративні права, слід застосовувати і аналогію закону, і аналогію права.

Корпоративні права висвітлюються науковцями з різних позицій. Деякі науковці вважають доцільним визначити, що корпоративні права складаються з майнових (матеріальних) та немайнових прав їх володільця [5, с.278]. А отже, свідоцтво про право на спадщину можна отримати лише на майнові (матеріальні) права їх померлого володільця. Що і роблять нотаріуси, видаючи свідоцтва про право на спадщину на акції, зазначаючи загальну номінальну вартість цих акцій як спадкове майно, на частку в статутному фонді померлого засновника господарського товариства в грошовому еквіваленті, спадкування майна фермерського господарства здійснюється з урахуванням вимог Закону України «Про фермерське господарство».

Складним вважається питання про спадкування у командитних товариствах, оскільки до їх складу входять як повні учасники, так і вкладники командитного товариства. Оскільки у ст.135 ЦК України повні учасники командитного товариства прирівнюються в правах до учасників повного товариства, то у цьому випадку особливостей спадкування не буде. Якщо йдеться про вкладників командитного товариства, то це питання має вирішуватися згідно з п.3 ч.1 ст.137 ЦК України, де говориться про їх переважне перед третіми особами право набувати відчужувану частку (її частину) в складеному капіталі товариства відповідно до положень ст.147 ЦК України. Це положення створює певну ієрархію у вирішенні питання щодо спадкування частки, належної померлому вкладнику командитного товариства. Так, за ч.4 ст.133, ст.135 ЦК України повноваження повних учасників мають визначатися згідно з положенням про повне товариство, якщо інше не встановлено ЦК України [3, с.25]. У ст.122 ЦК України регламентовано, що за засновницьким договором вести справи повного товариства можуть всі учасники спільно або ведення доручається окремим учасникам. Отже, питання про введення нових членів до складу вкладників командитного товариства мають вирішувати повні учасники, які можуть приймати рішення про компенсацію належної померлому повному учаснику частки за рахунок майна підприємства тощо. Лише потім

може надаватись право набувати відчужувану частку (її частину) в складному капіталі товариства, вкладникам командитного товариства, які мають встановлені законодавством переваги на придбання таких часток.

У ст.1219 ЦК України не досить чітко визначено можливість і, зокрема, особливості спадкування корпоративних прав ТОВ, АТ і кооперативів, коли в установчих документах нічого про таку можливість не вказано. Адже ст.ст.147, 166 ЦК України затверджують можливість закріплення в установчих документах обов'язковості згоди засновників на прийняття спадкоємців у товариство.

Можливість та доцільність спадкування корпоративних прав у тому підприємстві, яке не має позитивного балансу на момент спадкування, викликає заперечення у доцільності самого спадкування. У такому випадку, слід брати до уваги думку провідних вчених про недоцільність правонаступництва, коли борги підприємства переважають його активи [4, с.368]. Хоча спадкоємці в праві у спадкувати й борги спадкодавця.

Таким чином, корпоративне законодавство в Україні потребує значної уваги, оскільки існує досить протиріч і прогалин в регулюванні корпоративних відносин, в тому числі і в порядку спадкування. Відсутність ефективних гарантій захищеності прав учасників корпоративних підприємств виступає значним гальмом розвитку інвестиційних процесів в українському бізнесі. Необхідною вважається зміна самого підходу до корпоративних прав, закріплення дієвих механізмів їх реалізації. Тільки після цього можливо стане вести мову про наближення до європейських стандартів корпоративних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - N 18, N 19-20, N 21-22. - Ст. 144

2. Бережна І. Спадкування корпоративних прав // Юридичний вісник України. - 2007. - № 42. - С. 8-9

3. Голодницький Э. Как получить компанию в наследство. Проблемы наследования корпоративных прав на Украине // Юридическая практика. - 2011. - № 19 (385). - С. 24-35

4. Сауленко Н.В. Проблемы спадкування частки у статутному капіталі ТОВ // Юридичні і політичні науки. Держава і право. - 2011. - Вип. 35. - С.-363-369.

5. Макаренко А. Как наследовать корпоративные права? // Юридическая практика. - 2012. - №9 (427). - с. 42-50

6. Щербина В.С. Господарське право: підручник / В.С.Щербина. - К.: Юрінком Інтер, 2013. - 640 с.

Правове забезпечення становлення інституту громадських робіт як засобу захисту прав на працю

Котирло О.О., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри господарсько-правових дисциплін ННІПП НАВС

В умовах зростання тривалого безробіття населення надзвичайно актуальною постає проблема оптимізації заходів держави щодо вирішення проблеми безробіття. Одним із засобів вирішення даної проблеми та підвищення доходів громадян є розвиток та становлення інституту громадських робіт.

Зростання безробіття є проблемою загальнодержавного значення. Безробітний не тільки сам не бере участь у виробництві, а й через допомогу по безробіттю споживає частину продукту, що йде на суспільне споживання, тим самим обмежуючи його для працюючих. Забезпечення права громадян на працю є важливим фактором підтримки належного рівня соціальної стабільності.

Відповідно до ст. 43 Конституції України держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки й перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Держава для вирішення цієї проблеми створює систему центрів зайнятості, які допомагають значному відсотку безробітних громадян знайти роботу відповідно до своїх здібностей та спеціалізації. Але, надаючи особам, які звернулися, переліки вакантних посад, центри зайнятості зазвичай не приділяють належної уваги такому виду зайнятості, як громадські роботи.

Згідно ст. 31 Закону України «Про зайнятість населення»: громадські роботи є видом суспільно корисних оплачуваних робіт в інтересах територіальної громади, які організовуються для додаткового стимулювання мотивації до праці, матеріальної підтримки безробітних та інших категорій осіб і виконуються ними на добровільних засадах.

Громадським роботам властиві наступні критерії: мають тимчасовий характер, тому для їх організації не можуть бути використані постійні робочі місця і вакансії; можуть виконуватися на умовах неповного робочого дня; мають економічну, соціальну та екологічну користь для регіону; надають можливість тимчасового працевлаштування безробітних на роботи, що не потребують додаткової спеціальної, освітньої та кваліфікаційної підготовки.

Для подальшого розширення масштабів громадських робіт необхідно ліквідувати фактори, що його стримують: прогалини та колізії у соціально-трудовому законодавстві; недостатність фінансування з місцевих бюджетів; незацікавленість роботодавців у розширенні тимчасових робочих місць для залучення направлених трудовою біржею безробітних на громадські роботи; низький рівень співпраці роботодавців із центрами зайнятості; недовіра населення до такого виду робіт; необхідність спеціальних способів захисту прав працівників, зайнятих на громадських роботах.

Стимулювати підприємства, які створюють нові тимчасові робочі місця, можна шляхом впровадження спеціальних податкових, митних та кредитних пільг при залученні ними безробітних до оплачуваних громадських робіт.

Підвищити зацікавленість роботодавців у співпраці зі службою зайнятості можна шляхом створення у центрах зайнятості спеціальних відділів з соціальних зв'язків. Це вирішило б основну проблему, через яку вони надають перевагу комерційним структурам з підбору персоналу – оперативність надання послуг та індивідуальний підхід.

Особливої уваги заслуговує питання захисту прав осіб, що направляються центрами зайнятості на виконання громадських робіт. Закон України «Про зайнятість населення» визначає, що на осіб, які беруть участь у громадських роботах, поширюються державні соціальні гарантії, передбачені, зокрема, законодавством про працю та зайнятості населення і загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Але і воно містить низку колізій та прогалин, що потребує доопрацювання.

Державна політика у цій сфері для запобігання зловживань зі сторони роботодавців та загострення соціальної напруженості має бути виваженою, послідовною, з передбаченням всіх можливих негативних наслідків та способів їх нейтралізації.

В сьогоденних умовах політичної, економічної та соціальної кризи оплачувані громадські роботи є вкрай необхідним заходом у боротьбі держави з безробіттям, тому оптимізація законодавства, що регулює дану сферу

правовідносин, має стати одним з пріоритетних напрямків державної діяльності у соціальному секторі.

Відповідальність за порушення банківського законодавства як форма захисту прав та інтересів суб'єктів банківських відносин

Пожидаєва М.А., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарсько-правових дисциплін ННІПП НАВС
Запорожець А.О., студент ННІПП НАВС

Протягом останніх десятиріч у світі суттєво змінились умови банківської діяльності. Так, відбувається посилення конкуренції між кредитними установами, зниження рентабельності традиційних банківських операцій, погіршується якість активів банків та різко зростають ризики банківської діяльності. Це негативно впливає на спроможність кредитних інститутів протистояти фінансовим труднощам і призводить до підризу стабільності й консолідації світової банківської системи. Усе зазначене вище викликає потребу в уніфікації вимог до діяльності банків різних країн, стандартизації підходів до оцінки капіталу, активів, ліквідності та ризиків.

Основними проблемами фінансової нестабільності банків є такі:

- втрати капіталу;
- низька якість активів;
- неприбутковість;
- проблеми з ліквідністю;
- погіршення репутації.

Банківські проблеми, як правило, є результатом дії низки чинників. Проте, у переважній більшості випадків вони є наслідком кредитних проблем, оскільки кредитування було й залишається основною сферою банківської діяльності. Найчастіше втрати за кредитами випливають з недоліків систем контролю та управління кредитними ризиками. Суттєвими причинами виникнення проблем у діяльності банків є порушення банківського законодавства. У зв'язку з цим за порушення банківського законодавства передбачені такі види відповідальності, як фінансова, господарська, адміністративна, кримінальна.

Суб'єктами правопорушень у сфері банківського законодавства можуть бути різні категорії осіб, зокрема, це самі банки, керівники банків, власники істотної участі у банку, кредитори і вкладники, платники грошових коштів, громадяни тощо.

В Україні певні види правопорушень банківського законодавства та відповідні негативні заходи впливу за їх вчинення передбачені ст. 73 Закону України «Про банки та банківську діяльність», Постановою НБУ «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства», ст. 343 Господарського кодексу України, 166-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення та ст. 200 Кримінального кодексу України.

Так, ст. 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність» передбачені різні форми фінансової та адміністративної відповідальності за порушення банками або іншими особами, які можуть бути об'єктом перевірки Національного банку України, банківського законодавства, а саме: письмове застереження; скликання загальних зборів учасників, спостережної ради банку, правління банку; укладання письмової угоди з банком щодо усунення ним порушень; зупинення виплати дивідендів; встановлення для банку підвищених економічних нормативів; заборона надавати бланкові кредити; накладення

штрафів; тимчасове, до усунення порушення, відсторонення посадової особи банку від посади; позбавлення генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій; віднесення банку до категорії проблемного або неплатоспроможного; відкликання банківської ліцензії та ліквідації банку тощо.

Серед зазначених вище заходів впливу Національний банк України має право обирати адекватні, які застосовуються до банків відповідно до банківського законодавства та Постанови НБУ «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства», з урахуванням:

- характеру допущених банком порушень;
- причин, які зумовили виникнення виявлених порушень;
- загального фінансового стану банку;
- розміру можливих негативних наслідків для кредиторів і вкладників;
- інформації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі - Фонд гарантування) щодо порушення банками вимог, установлених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», результатів перевірки банків Фондом гарантування.

Відповідно до ст. 343 ГКУ платник грошових коштів сплачує на користь одержувача цих коштів за прострочення платежу пеню в розмірі, що встановлюється за згодою сторін, але не може перевищувати подвійної облікової ставки Національного банку України, що діяла у період, за який сплачується пеня. Ст. 166-5 КУпАП зазначає, що порушення керівниками банків або іншими особами банківського законодавства нормативно-правових актів Національного банку України або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Найсуворішим видом відповідальності є кримінальна. Ст. 200 ККУ встановлена відповідальність за підробку документів на переказ, платіжних карток чи інших засобів доступу до банківських рахунків, також придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту підроблених документів на переказ чи платіжних карток. Такі дії караються штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що захист інтересів суб'єктів банківських відносин ґрунтується на нормах чинного законодавства. Формою захисту прав різних категорій осіб може слугувати встановлення та закріплення на законодавчому рівні санкцій за вчинення певних видів правопорушень у банківській сфері.

Стадії здійснення адміністративних процедур у сфері оподаткування

Луцик А.М., аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: доктор юридичних наук Теремецький В.І.

Сьогодні питання здійснення адміністративних процедур у сфері оподаткування в Україні, відповідно до міжнародних норм та стандартів, є одним із основних, що вивчається наукою адміністративного та адміністративно-процесуального права. Важливість цього питання обумовлена тим, що адміністративні процедури, які здійснюються у сфері оподаткування сприяють реалізації прав і обов'язків платників податків, що забезпечує розвиток та становлення сприятливої податкової політики держави.

Вивчення окремих видів адміністративних процедур у сфері оподаткування в Україні, а також форм їх здійснення, дозволяють дійти висновку, що адміністративні процедури у цій сфері можуть виникати як з ініціативи платників податків (фізичних та юридичних осіб), так і з ініціативи податкових органів – Державної фіскальної служби України (далі – ДФС України). Таким чином, учасниками адміністративних процедур у сфері оподаткування виступають: 1) платники податків (фізичні та юридичні особи), які зацікавлені в реалізації своїх прав і обов'язків у сфері оподаткування; 2) центральний орган виконавчої влади (ДФС України), його посадові особи, які компетентні приймати нормативні та індивідуальні акти, що сприяють реалізації зазначених прав і обов'язків.

Адміністративні процедури, як відзначає О. Г. Юшкевич, мають певну структуру – внутрішню будову – систему різноманітних адміністративних проваджень, розмежованих цілями, завданнями й предметом здійснюваних публічною адміністрацією управлінських дій. Кожне провадження має чотирирівневу структуру: дії – етапи – стадії – провадження. Провадження проходить декілька фаз розвитку або стадій, які послідовно змінюють одна одну. У більшості стадій провадження можна виділити етапи – сукупність дій, спрямованих на досягнення певної внутрішньостадійної проміжної мети. Для етапів характерна наявність певних безпосередніх цілей і завдань, а також кола суб'єктів їх здійснення [1]. Слід відзначити, що у загальній теорії юридичного процесу під стадіями зазвичай розуміються відносно самостійні етапи процесу, на кожному з яких вирішуються специфічні завдання провадження і з цією метою здійснюються чітко визначені правовими нормами юридичні дії, і складаються (видаються) юридичні документи (правові акти) [2, с. 400–402].

Аналіз адміністративних процедур, що здійснюються у сфері оподаткування свідчить, що існує дві моделі адміністративних процедур у цій сфері. Перша – модель процедури підготовки та прийняття податковим органом (посадовою особою) індивідуального акту, друга – модель процедури підготовки та прийняття податковим органом (посадовою особою) нормативного акту.

Адміністративна процедура з підготовки та прийняття ДФС України, її посадовою особою індивідуального акту, спрямованого на реалізацію прав і обов'язків платників податків у сфері оподаткування складається з таких стадій.

1. Порушення адміністративної справи і попередній розгляд матеріалів. На цій стадії здійснюються реєстрація та заслуховування звернення платника податків (фізичної чи юридичної особи) щодо реалізації його прав і обов'язків у сфері оподаткування.

2. Розгляд адміністративної справи по суті ДФС України (посадовою особою) і прийняття по цій справі індивідуального правового акта. На цій стадії здійснюється збір, обробка і перевірка всієї отриманої інформації у справі. Прийняття податковим органом законного рішення (індивідуального правового акта) залежить від якісної перевірки фактів, які містяться у зверненні платника податків.

3. Оскарження платником податків (фізичною чи юридичною особою) прийнятого податковим органом рішення у справі. Ця стадія є факультативною і відноситься до адміністративно-юрисдикційного процесу, оскільки вона може охоплювати перегляд індивідуального правового акта в апеляційному та касаційному порядку.

4. Виконання прийнятого у справі рішення – індивідуального правового акта.

Адміністративна процедура з підготовки та прийняття ДФС України, її посадовою особою нормативного акту у сфері оподаткування може бути

представлена у вигляді здійснення таких послідовних дій: 1) постановка питання про необхідність прийняття нормативного акта у сфері оподаткування; 2) вивчення діючих нормативно-правових актів, що регулюють визначену сферу суспільних відносин; 3) вибір форми правового регулювання (у формі змін до закону, постанови уряду, наказу відомства тощо); 4) розробка нормативного акту (розробка концепції, тексту, проекту, структури нормативного акту; написання тексту проекту нормативно-правового акту; підготовка змін до інших нормативних актів та визначення переліку нормативних актів, які втраять чинність тощо); 5) розробка супровідних документів до нормативного акту (пояснювальної записки, супровідного листа тощо); 6) перевірка нормативного акта керівником або юридичним відділом податкового органу; 7) доопрацювання проекту нормативного акту з урахуванням висловлених зауважень; 8) прийняття та затвердження нормативного акта; 9) реєстрація нормативного акта в органах Міністерства юстиції України (за необхідності); 10) опублікування і оголошення змісту нормативного акта

На підставі викладеного можна зробити висновок, що лише чітке правове регулювання здійснення адміністративних процедур у сфері оподаткування щодо розгляду звернень платників податків, прийняття індивідуальних та нормативних актів надасть можливість, з одного боку, підвищити та зміцнити рівень дисциплінованості в податкових органах, а з другого – забезпечити становлення прозорої та сприятливої податкової політики в державі.

Список використаних джерел:

1. Юшкевич О. Г. Структура адміністративної процедури [Електронний ресурс] О. Г. Юшкевич. – Режим доступу : http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=691.
2. Теория государства и права: курс лекций / [Байтин М. И., Григорьев Ф. А., Матузов Н. И. и др.]; под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – М. : Юрист, 1997. – 672 с.

Деякі питання впровадження електронних податкових перевірок в Україні

Вікторчук М.В., аспірант кафедри загальноправових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: доктор юридичних наук Теремецький В.І.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності Фіскальної служби України є запровадження стратегії організації контрольно-перевірочної роботи, спрямованої на формування неупереджених відносин з платниками податків.

Підвищити якість та ефективність аудиту і знизити адміністративне навантаження на платників податків дозволило впровадження сервісу «Електронна камеральна перевірка». На сьогодні проводиться робота щодо розробки формату надання платником податків документів для проведення електронної перевірки, а також програмного забезпечення, яке дасть змогу здійснювати такі перевірки шляхом використання нового сервісу «Електронна камеральна перевірка» [1].

14.06.2013 р. в Україні набрав чинності Наказ Міністерства доходів і зборів України № 165 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації та проведення камеральних перевірок податкової звітності платників податків, крім перевірок податкової декларації про майновий стан і доходи та податкової декларації платника єдиного податку – фізичної особи-підприємця», що надає можливість здійснювати камеральні (електронні) перевірки [2, с. 1].

Відповідно до пп. 75.1.1 п. 75.1 ст. 75 Податкового кодексу України камеральною вважається перевірка, яка проводиться у приміщенні контролюючого органу виключно на підставі даних, зазначених у податкових деклараціях (розрахунках) платника податків. Податковий кодекс України не містить визначення камеральної (електронної) перевірки, тому для вдосконалення нормативно-правового регулювання, необхідно викласти пп. 75.1.1 п. 75.1 ст. 75 Податкового кодексу України в такій редакції: «Камеральною (електронною) вважається перевірка, яка проводиться у приміщенні контролюючого органу виключно на підставі даних, зазначених у податкових деклараціях (розрахунках) платника податків в електронному вигляді або підрозділами податкового та митного аудиту доходів і зборів з фізичних осіб шляхом зіставлення даних програмних продуктів, результатів автоматизованого контролю податкової звітності, інформації з інших джерел».

Слід зазначити, що Податковий кодекс України негаче порядок здійснення документальних невізних позапланових електронних перевірок (далі – електронна перевірка). Електронна перевірка проводиться на підставі заяви, поданої платником до контролюючого органу, в якому він перебуває на податковому обліку. Відповідно до п. 17. р. XX «Перехідних положень» Податкового кодексу України електронні перевірки проводяться стосовно платників податків, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності – з 01.01.2014 р.; суб'єктів господарювання мікро-, малого та середнього бізнесу – з 01.01.2015 р.; інших платників податків – з 01.01.2016 р. Виникає питання, які платники податків належать до цих суб'єктів [3]? Податковий кодекс України не містить визначення суб'єктів господарювання мікро-, малого та середнього бізнесу, а також критеріїв такого розподілу. Очевидно законодавець мав на увазі суб'єктів малого підприємництва, які залежно від кількості працюючих та доходів від діяльності за рік можуть належати до суб'єктів мікро-, середнього або великого підприємства. Щодо змісту терміна «суб'єкт малого підприємництва», то він розкритий у Господарському кодексі України та Законі України від 22.03.2012 р. № 4618-VI «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». Задля однозначного розуміння податкового законодавства, слід внести зміни до Податкового кодексу України, зокрема, в п. 17. р. XX «Перехідних положень» Податкового кодексу України замінити слово «бізнесу» на слово «підприємництва».

Впровадження сервісу «Електронна камеральна перевірка» дає можливість автоматизувати виконання процесів камеральної перевірки податкової звітності платників податків, вирішити проблеми дистанційного обслуговування платників, звільнити їх від необхідності особисто відвідувати територіальні органи Фіскальної служби України.

Застосування електронних податкових перевірок мінімізує вплив людського фактора, дає можливість платникам податків самостійно відкоригувати податкову звітність без негативних наслідків у вигляді застосування фінансових санкцій, а тому необхідно вдосконалити нормативно-правові акти, що регулюють цей вид перевірок.

Список використаних джерел:

1. Чудновська Н. Впровадження сервісу «Електронна камеральна перевірка» / Н. Чудновська, О. Бондар // Вісник Міністерства доходів і зборів України. – 2013. – № 39. – С. 1-3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.visnuk.com.ua/ua/print/model/pubs/id/6085>.

2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації та проведення камеральних перевірок податкової звітності платників податків, крім перевірок

податкової декларації про майновий стан і доходи та податкової декларації платника єдиного податку – фізичної особи-підприємця: Наказ Міністерства доходів і зборів України : від 14.06.2013 р., № 165 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-shodo-organizacii-doc149981.html>.

3. Податковий кодекс України : від 02 грудня 2010 р., № 2755-VI : із змінами та доповненнями : станом на 01.10.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Інститут поставки у зовнішньоекономічній діяльності

Кульчицька Г.І., студент магістратури ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Петрина В.Н.*

В українському законодавстві, зокрема у Господарському кодексі України (ГКУ) та Цивільному кодексі України (ЦКУ), закріплено інститут поставки, за яким поставка є одним із видів договорів поряд із договором купівлі-продажу.

Виходячи із положень ст. 712 ЦКУ, договір поставки відрізняється від договору купівлі-продажу, по-перше, тим, що сторонами договору поставки є два суб'єкта підприємницької діяльності, а, по-друге, тим, що фактично купівля товару за договором поставки здійснюється для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням. Таким чином, за ЦКУ договір купівлі-продажу є цивільно-правовим інститутом, а договір поставки – господарсько-правовим інститутом.

Якщо ми звернемось до ст. 265 ГКУ, яка також дає визначення поняття договору поставки, то побачимо, що в ній не міститься будь-яких кваліфікаційних ознак договору поставки, які б відрізняли цей вид договору від договору купівлі-продажу, поняття якого визначено в ст. 655 ЦКУ, крім тієї ознаки, що «сторонами договору поставки можуть бути суб'єкти господарювання».

Ч. 4 ст. 265 ГКУ зазначає, що «сторони для визначення умов договорів поставки мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації, правила міжнародних органів та організацій». В той же час, коли ми звернемось до міжнародних звичаїв, рекомендацій, правил міжнародних органів та організацій, то побачимо, що такого виду договорів, як договори поставки, в міжнародному приватному і, зокрема, в міжнародному комерційному праві не існує. Ми також побачимо, що інститут поставки (англ. Delivery) в міжнародному приватному праві має зовсім інше значення, ніж в праві України.

Так, наприклад, в ст.ст. 1 та 2 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року (Конвенція), підписаній і ратифікованій Україною, зазначено, що Конвенція застосовується до договорів між сторонами, що є суб'єктами підприємницької діяльності, за якими купівля товару здійснюється для використання його саме у підприємницькій діяльності, не пов'язаним з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням. І такі договори в Конвенції називаються договорами купівлі-продажу, а не договорами поставки, як в українському праві.

Під поставкою (англ. Delivery) як в Конвенції, так і в інших міжнародно-правових документах, наприклад, INCOTERMS, мається на увазі формальна передача товару від продавця до покупця, що здійснюється в рамках договору купівлі-продажу товару, з переходом, зазвичай, від продавця до покупця

ризиків втрати чи пошкодження товару, а також обов'язку несення витрат, пов'язаних з товаром [1]. Таким чином, поставка є необхідною і невід'ємною складовою відносин з купівлі-продажу товарів, а укладення договору поставки чи існування якогось окремого від договору купівлі-продажу інституту договору поставки в міжнародному праві виглядає безглуздом.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зовнішньоекономічна діяльність - це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами. Таким чином, зовнішньоекономічна діяльність є приватноправовими відносинами, які через один із своїх елементів пов'язані з одним або кількома правопорядками, іншими, ніж український правопорядок. Відповідно до Закону України «Про міжнародне приватне право» зовнішньоекономічні відносини регулюються нормами міжнародного приватного права, зокрема Конвенцією та іншими чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і які відповідно до ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства України. Крім того, треба зазначити, що згідно з ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» «якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору». Виходячи із вищезазначеного, є очевидним, що ні з правової, ні з практичної точки зору зовнішньоекономічний договір поставки (англ. Delivery Agreement) не може бути укладеним.

Інститут договору поставки виник в умовах радянської адміністративно-командної економічної системи для опосередкування передачі майна (продукції, товарів), що завжди залишалося у власності держави, від одного державного підприємства до іншого. Інститут купівлі-продажу не міг бути застосованим до подібного роду відносин, бо за радянським договором поставки право власності не переходило від однієї сторони до іншої, як у договорі купівлі-продажу, а сторони не мали досягати угоди щодо істотних умов договору (предмету і ціни договору), бо вони були заздалегідь визначені державою, як власником даного майна (продукції, товарів).

Думається, що таке явище як інститут договору поставки є дивним не тільки з точки зору міжнародного права, але і з точки зору ринкової економіки. Тому на шляху уніфікації права України з правом ЄС, на нашу думку, право України має відмовитись від інституту договору поставки як від рудименту адміністративно-командної системи економіки і для цілей опосередкування переходу права власності на товари як в міжнародному приватному праві, так і у національному праві України, послуговуватись інститутом купівлі-продажу.

Список використаних джерел:

1. Розділ 8 Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/988_007

Захист прав акціонерів при зловживанні корпоративними правами

Тодосієнко В.В., студент магістратури ННПП НАРС

Науковий керівник: кандидат економічних наук *Загорняк Н.Б.*

На сьогоднішній день зловживання правом знаходить свій прояв у багатьох сферах суспільних відносин, у тому числі і в сфері корпоративних відносин.

Здійснення окремих прав акціонера можливе лише за належного, добросовісного використання своїх прав іншими акціонерами, а також належного виконання обов'язків з боку самого товариства. Так, Цивільний кодекс України закріпив положення, які визначили межі здійснення суб'єктивних цивільних прав. Відповідно до частини 3 статті 13 ЦК України не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах [1].

Прикладів зловживання правом у корпоративних відносинах є досить багато. Так, наприклад, акціонери, які володіють контрольним пакетом акцій, можуть формально не порушуючи правові норми, фактично усунути «дрібних» акціонерів від управління товариством, приймаючи рішення, які будуть суперечити їхнім інтересам (рішення про розподіл прибутку, виплату дивідендів). Подібна ситуація може виникнути, зокрема, в результаті зловживання власником контрольного пакета акцій своїм правом брати або не брати участь у загальних зборах акціонерного товариства (у разі ігнорування такою особою загальних зборів останні не відбудуться через відсутність кворуму, що, у разі необхідності вирішення загальних питань діяльності товариства, призведе до порушення законних інтересів і самого товариства, і решти його акціонерів). Відсутність у чинному законодавстві правових наслідків подібної поведінки не дозволяє захистити законні інтереси решти акціонерів і, відповідно, – не запобігає зловживанню правом [2, с.180].

Наступною формою зловживання корпоративними правами є зловживання акціонерами правом на отримання інформації про діяльність товариства. Безпосередній зв'язок права на інформацію та майнових прав вбачається у документах, що підтверджують вартість майна товариства на день пред'явлення учасником своєї майнової вимоги (виплатити вартість частки майна товариства, пропорційно його частці у статутному капіталі). Можливо простежити й інший зв'язок між правом на інформацію та майновим правом учасника, наприклад, при оспорюванні значних правочинів та правочинів із зацікавленістю, укладених товариством. Таким чином, зловживаючи правом на отримання інформації, акціонер у деяких випадках може фактично паралізувати діяльність товариства [3, с. 109].

Ще одним проявом зловживання корпоративними правами, відомим у практиці, є використання акціонером своїх прав для заборони іншому акціонеру брати участь у загальних зборах акціонерів. У цьому випадку також здійснюється право на забезпечення позову особою, що заявляє позовні вимоги до акціонера, якого бажать усунути від участі у загальних зборах [2].

Отже, можна дійти висновку, що зловживання корпоративними правами є одним із видів зловживання належним особою суб'єктивним правом, що вчиняється шляхом здійснення такого права з будь-якою метою і тягне за собою порушення охоронюваних прав та інтересів інших учасників корпоративних відносин, незалежно від того в якій формі вини (умислу або необережності) настали такі порушення прав та інтересів носія корпоративних прав. Такі зловживання з боку акціонерів потребують попередження та захисту порушених прав інших акціонерів. Тож з метою попередження зловживання корпоративними правами, на нашу думку, необхідно ввести відповідні зміни до законодавства, а саме: включити до Господарського кодексу України відповідну статтю, яка б закріпила зміст поняття «зловживання корпоративними правами» та обов'язок учасників корпоративних відносин утримуватися від таких зловживань.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 //Відомості Верховної Ради України. –

2003. - №40 – 44. – ст. 356.

2. Вінник О. М. Деякі аспекти вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин / О. М. Вінник // Вісн. господар. судочинства. – 2008. – № 1. – С. 256.

3. Кравченко С. Право на інформацію / С. Кравченко // Право України. – 2010. – № 5. – С. 109-114.

Правові засади бюджетного процесу в Україні

Патентна Н.С., студент магістратури ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент *Котирло О.О.*

Відносини які виникають щодо бюджетного процесу регулюються Бюджетним кодексом України ухваленим Верховною Радою України 21 червня 2001 р. Державний бюджет затверджується Верховною Радою України шляхом прийняття Закону України про Державний бюджет на відповідний рік. Місцеві ж бюджети затверджуються рішенням відповідних місцевих рад.

Бюджетний процес – це регламентований бюджетним законодавством процес складання розгляду затвердження виконання бюджетів звітування про їх виконання а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства [1]. Поняття бюджетного процесу по суті охоплює стадії бюджетного процесу. Проте не можна ототожнювати бюджетний процес із законодавчим процесом з приводу ухвалення Закону про Державний бюджет. Бюджетний процес не завершується із прийняттям закону оскільки власне бюджет як і акт про бюджет необхідно ще й виконати. Саме виконання бюджету є центральною стадією бюджетного процесу, під час якого відбувається реалізація правових норм закону.

Прийняття Державного бюджету України є одним із найскладніших питань серед тих, які доводиться розв'язувати державним органам. Складність збільшується щорічною необхідністю прийняття закону про державний бюджет, тобто щорічним здійсненням законодавчої процедури. На практиці Верховна Рада України не повністю дотримується вимог стосовно прийняття та затвердження цього закону, що створює значні перешкоди як для проведення фінансової політики урядом держави, насамперед податкової, так і стабільного функціонування всієї бюджетної системи України [3, с.45].

Поняття бюджетного процесу не зводиться до стадій складання проекту закону України про бюджет і затвердження його Верховною Радою України. Прийняттям закону закінчується формування бюджету, коли органи законодавчої і виконавчої влади використовують свої права та обов'язки щодо складання і затвердження бюджету. Суть бюджетного процесу зосереджується на безпосередньому виконанні акта про бюджет (закону України), постійному контролі з боку органів державної влади для досягнення відповідності між запланованими і реальними показниками.

Закон про державний бюджет займає основне місце серед інших бюджетно-правових актів. Він має провідне значення у їх системі, але не є єдиним, що регулює суспільні відносини під час формування бюджету. Спочатку складається проект бюджету, а потім, на основі узагальнюючих показників, проект закону про державний бюджет.

Стадія бюджетного процесу – етап діяльності держави чи місцевого органу, внаслідок якого бюджет набуває форми правового акта. БКУ у ст. 19 викремлює чотири стадії бюджетного процесу[1]:

1) складання проектів бюджетів;

2) розгляд та прийняття закону про Державний бюджет України, рішень про місцеві бюджети;

3) виконання бюджету, в т. ч. у разі необхідності внесення змін до закону про Державний бюджет України, рішення про місцеві бюджети;

4) підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

Усі стадії бюджетного процесу засновані на єдиних принципах організації бюджетної діяльності і мають відповідну правову регламентацію.

Бюджетний цикл охоплює діяльність органів державної влади й місцевого самоврядування, починаючи з розробки й складання проекту акта про бюджет, його розгляду і затвердження, виконання та закінчуючи складанням, розглядом і затвердженням звітності про виконання відповідного бюджету, тобто бюджетний цикл охоплює всі стадії бюджетного процесу, у т. ч. бюджетний період, і триває більше двох років. Слід зазначити, що багато країн мають триваліший строк бюджетного циклу. Зокрема у США він триває три роки, оскільки перша стадія (складання проекту бюджету) займає 1,5 року. У ФРН процес складання проекту Державного бюджету України починається за шість місяців до бюджетного періоду, в Японії – за сім[3].

Отже, процесі здійснення окремих етапів діяльності з бюджетом реалізуються бюджетні повноваження всіх суб'єктів бюджетних правовідносин і тому БП є формою здійснення матеріальних бюджетних прав, наданих учасникам бюджетного процесу.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 року. - К.: Атака, 2001.
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2014 рік». /Урядовий кур'єр /- від 16.01.2014 № 719-VII .
3. Василюк О. Д. Теорія фінансів: Підручник. - К.: НІОС, 2001.

Сучасні теорії міжнародного комерційного арбітражу

Лук'яненко В.О., студент магістратури ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Тищенко Ю.В.*

Генезис інституту МКА свідчить про наявність різних доктринальних підстав теоретичного обґрунтування останнього. Цілком очевидно, що, незважаючи на достатньо розвинену систему МКА, існують різні його доктрини, пов'язані з питанням про природу арбітражної угоди як єдиної підстави його застосування. Активний розвиток теорії МКА відбиває процеси національного, міжнародно-договірного регулювання й уніфікації його правил.

У наявності є декілька поглядів на з'ясування правової суті арбітражу в цілому й арбітражної угоди, зокрема, – договірна, процесуальна, змішана.

Договірна теорія правової природи арбітражу сформувалася на початку ХХ ст., в рамках якої розгляд справи арбітражем кваліфікується як звичайний цивільно-правовий договір. Один із прихильників договірної теорії В. Хегер писав, що третейське провадження не підходить під поняття «цивільний процес», тобто надання в силу згоди сторін відповідним особам можливості вирішити правовий спір як суто цивільний юридичний правочин, сам же процес тільки завершує цивільні правовідносини [3, с. 130].

Прихильники цієї теорії вважають, що сторони, укладаючи арбітражну угоду, зобов'язуються виконати всі вимоги, що можуть з неї випливати, в тому числі й арбітражне рішення. Арбітражна угода й арбітражне рішення розглядаються як дві частини єдиного договору – договору про арбітраж .

У рамках договірної теорії сформувалися два ustalених підходи: (а) арбітраж і арбітражна угода кваліфікуються як особливі види контракту; (б) арбітражне рішення – це мирова угода. У силу цього прихильники даної теорії розцінювали арбітражну угоду й арбітражне рішення як дві стадії однієї й тієї ж дії, спрямовані на досягнення спільної мети – ухвалення арбітражного рішення.

Отже, в силу того, що в підґрунті арбітражної угоди лежить воля сторін передати спір на розгляд в арбітраж, договірний характер такого правочину визначає договірну природу й самого арбітражу. Основне положення договірної теорії по лягає в тому, що арбітражна угода, як підстава передачі спору на розгляд арбітражу, належить до звичайного цивільно-правового правочину.

Із розвитком доктрини МКА формувалась і його процесуальна теорія. Арбітраж, на думку прихильників останньої, – це особлива форма відправлення правосуддя [2, с. 88]. Згідно із цією теорією арбітри, як і судді, є непідконтрольними сторонам за договором і незалежними від них, а їх компетенція, як і компетенція державних судів, узгоджується з волею відповідної суверенної держави, що закріплено в її законодавстві.

У рамках процесуальної теорії сформувалися два основних напрямки. По-перше, це теорія «акта юрисдикції» – судового рішення, зміст якого полягає в тому, що перед арбітрами стоїть завдання вирішити спір та ухвалити рішення, що розглядається як акт юрисдикції; по-друге, теорія «делегування», яка заснована на тому, що джерелом повноважень арбітрів є право держави, в якому провадиться арбітражний розгляд [1, с. 323].

Для представників процесуальної теорії визначальними є процесуальні елементи, властиві арбітражу. Основні положення цієї теорії зводяться до визнання останнього особливою формою державного правосуддя й відокремлення арбітражного рішення від арбітражної угоди. [1, с. 115].

У результаті розвитку теорій щодо правової природи МКА на початку 50-х років ХХ ст. формується ще одна позиція, відповідно до якої арбітраж трактується як інститут, наділений і процесуальними, і матеріально-правовими елементами. Це змішана теорія (*suī generis*), яка однаково враховує наявність в арбітражі як договірно-правових, так і процесуально-правових елементів.

Змішана теорія правової природи арбітражу розглядалася на 44-й сесії Інститутом міжнародного права у квітні 1952 р., де було прийнято резолюцію, що констатувала наступне: «Хоча арбітраж існує в силу співпадаючих волевиявлень сторін, що виявляються в арбітражній угоді, але виходячи з правової природи інституту *suī generis*, арбітраж не може бути врегульований у міжнародних відносинах одним законом (прив'язкою) і наділений характером, потребуючим застосування процесуального права».

Основний практичний висновок, який випливає зі змішаної теорії МКА, полягає в тому, що під час вирішення питань, пов'язаних з арбітражем, передбачається застосування як матеріального, так і процесуального права тієї чи іншої держави [4, с. 35].

Проаналізувавши наукові підходи теорій МКА до визначення правової природи можемо дійти висновку, що єдиного підходу щодо її визначення не існує. Як і в договірній, так і в процесуальній теорії є суперечності, що не дозволяють однозначно відповісти на запитання, в чому ж полягає правова природа МКА.

Тому із розглянутих підходів щодо визначення природи арбітражу й арбітражної угоди більш обґрунтованою вбачається змішана теорія. Вона враховує найбільшу кількість тих особливостей і рис, які має арбітраж як правове поняття, набагато більше, ніж інші теорії, віддзеркалює суть арбітражу як засобу вирішення спору. З урахуванням цього можна констатувати, що на

арбітражну угоду має поширюватися загальне вчення про договірні зобов'язання цивільного права в силу того, що вона становить собою двосторонній або багатосторонній акт (договір) суб'єктів цивільного права, в підрунті якого лежить свобода волевиявлення сторін та їх юридична рівність. Предметом арбітражної угоди виступають процесуальні питання, а її укладання має певні процесуальні наслідки.

Список використаних джерел:

1. Ануфриева Л. П. Международное частное право: учебник [в 3-х т.] – Т.3: Трансграничные банкротства. Международный коммерческий арбитраж. Международный / Л. П. Ануфриева. – М.: Изд-во БЕК, 2001. – 768 с.
2. Лебедев С. Н. Международный коммерческий арбитраж: компетенция арбитров и соглашение сторон: моногр. / С. Н. Лебедев. – М.: Изд-во Торг.-пром. палаты СССР, 1988. – 124 с.
3. Николокин С. В. Международный коммерческий арбитраж: моногр. / С. В. Николокин. – М.: Юстицинформ, 2009. – 130 с.
4. Цихоцкий А. В. Теоретические проблемы эффективности правосудия по гражданским делам: моногр. / А. В.Цихоцкий. – Новосибирск: Наука. Сибирское предприятие РАН, 1997. – 392 с.

Правові засади бюджетної системи України

Бегуш Н.В., студент магістратури ННІП НАВС

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент *Котирло О.О.*

В бюджеті будь-якої країни відбиваються важливі економічні, соціальні, політичні проблеми життя суспільства і людини. Від того, наскільки правильно побудовано бюджетну систему залежить ефективне функціонування всього народного господарства країни, зовнішніх відносин.

Бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [2, Ст. 2].

Головним індикатором стану держави є бюджетна система країни. Бюджетна система – це сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права.

Незважаючи на проведення бюджетної реформи, багато проблем функціонування бюджетної системи залишаються нерозв'язаними. Необхідність внесення змін до нормативно-правових актів у бюджетній сфері насамперед зумовлена потребою розширення фінансової основи місцевого самоврядування як важливої складової механізму підвищення добробуту населення й економічного розвитку громад, удосконалення міжбюджетних відносин із метою забезпечення справедливого й неупередженого розподілу використання бюджетних коштів, створення стимулів розширення й мобілізації належних бюджету доходів.

Можна виділити такі способи вдосконалення бюджетної системи України:

- подальше посилення фінансової основи бюджетів місцевого самоврядування шляхом об'єднання територіальних громад сіл, селищ і міст із метою створення повнофункціональних об'єднань громад із закріпленням за ними достатнього фінансового ресурсу для надання ними якісних суспільних послуг відповідно до державних соціальних стандартів [3, С.3];

- завершення податкової реформи, що має забезпечити формування прогнозованої, раціональної податкової політики, сприяти економічному

зростанню, створити єдине правове поле діяльності суб'єктів господарювання, поліпшити якість планування доходів бюджетів та збільшити обсяги надходжень бюджету;

- проведення системних структурних реформ у соціальній сфері, зокрема, найбільш назрілою й актуальною для суспільства є реформа охорони здоров'я, в основу якої має бути покладено перехід до обов'язкового медичного страхування;

- встановлення чітких прозорих вимог щодо проведення капітальних інвестицій за рахунок бюджетних коштів та надання державної фінансової підтримки суб'єктам підприємницької діяльності на інвестиційний розвиток;

- розширення інструментів управління бюджетними коштами із застосуванням методів аналізу та прогнозування рівня надходжень і витрат бюджету протягом бюджетного періоду;

- розвиток внутрішнього ринку цінних паперів із метою мінімізації боргових ризиків та оптимізації співвідношення обсягів внутрішнього й зовнішнього боргу.

У бюджетній системі України постійно виникають відносини між бюджетами різних рівнів і видів. На сьогодні питання децентралізації бюджетної системи України є дуже актуальним, оскільки фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території; фінансова децентралізація сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з найнеобхіднішими місцевими потребами.

Отже, завдяки прийняттю нової редакції Бюджетного кодексу України створено стимули передумови для підвищення якості управління бюджетними коштами, демократизації та децентралізації бюджетного процесу, а також проведення реформ в інших сферах суспільства. Можна зазначити, що вже зроблено перший крок до повного розуміння необхідності подальшого поступального розвитку бюджетної системи України з метою її гармонізації з міжнародними та європейськими стандартами управління бюджетними коштами та наближення практики національного бюджетування до передового зарубіжного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 95.

2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – 50-51, – Ст. 2-5

3. Мярковський А.І. Бюджетний кодекс України в контексті бюджетної реформи / А.І.Мярковський // Фінанси України. – 2009. – № 8. – С. 3.

Розвиток некомерційної господарської діяльності як запорука становлення громадянського суспільства в Україні : актуальні правові аспекти

Вашенко К. С., студент магістратури ННІПП НАРС

Науковий керівник: кандидат економічних наук *Загорняк Н.Б.*

На сьогодні розвиток некомерційних соціально-економічних відносин набуває особливої актуальності з огляду на те, що саме некомерційний сектор є тим інститутом, який спроможний впоратися із вирішенням багатьох завдань

залучення додаткових фінансових ресурсів у галузі соціальної сфери, насамперед науку та освіту, сприяти проявам добровільної ініціативи, без чого помітний прогрес у забезпеченні соціального захисту населення, а також збереження та розвиток наукового потенціалу держави не є можливими. До того ж, для сучасного господарювання є характерною тенденція підвищення значущості тієї ролі в економіці, яку відіграють некомерційні організації, динамічним є процес збільшення їх кількості в усіх економічно розвинутих країнах світу. Зрозуміло, що такі організації виникають та швидко розвиваються саме за умов демократичного суспільства, де дотримуються права щодо безперешкодного здійснення всіх видів суспільно-корисної діяльності. Таким чином, важко перебільшити важливість дослідження правових аспектів здійснення некомерційного господарювання в Україні. Слід в першу чергу звернути увагу на те, що в українському законодавстві й досі відсутнє єдине визначення, яке б поширювалося на всі організації, які діють у некомерційному секторі.

Дослідивши зазначене питання, можемо узагальнити, що у доктрині та законодавстві окрім поняття «некомерційні організації», зустрічаються ще й такі: «громадські організації», «неурядові організації», «недержавні організації», організації «третього сектору», «неприбуткові організації», «громадське об'єднання». Всі ці терміни в різних джерелах мають різне значення. На нашу думку, це свідчить про неузгодженість між положеннями окремих нормативно-правових актів і про потребу додаткових досліджень.

Низку правових проблем некомерційної діяльності розглядали Ю.М. Крупка, О.М. Гав'яз, В.В. Мачуський, В.С. Постульга, Л.В. Машковська, В. С. Щербина, М.В. Менджул та інші. В різних законодавчих актах застосовуються такі визначення: некомерційне товариство (ст. 85 Цивільного кодексу України), суб'єкт некомерційного господарювання (ст. 53 Господарського кодексу України), неприбуткова організація (ст. 130 Господарського кодексу України), неприбуткові підприємства, установи та організації (п. 14.1.121 Податкового кодексу України) [2-5]. Так, ст. 85 Цивільного кодексу України встановлює, що не підприємницькими товариствами є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками [2]. З цього приводу слід зазначити, що поняття «непідприємницьке товариство» та «некомерційне підприємство» не є тотожними, бо наприклад, установи, які не мають у своєму складі учасників (як це притаманно товариствам) взагалі не можуть розподіляти прибуток. Таким чином, узагальнюючи визначення некомерційного господарювання, основним критерієм залишається саме відсутність мети отримання прибутку [3, с. 100]. Господарський кодекс України у статті 53 визначає, що некомерційне господарювання – це самостійна систематична господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку, а Податковий кодекс, у власну чергу, закріплює поняття «неприбуткові підприємства, установи та організації», визначаючи, що основною метою їх діяльності є не одержання прибутку, а провадження благодійної діяльності та меценатства і іншої діяльності, передбаченої законодавством.

Вважаємо, що слід погодитись із думкою Л.В. Машковської, яка підкреслила фактичну тотожність правового статусу непідприємницького товариства та некомерційного суб'єкта господарювання, та зауважила про потребу гармонізації податкового та господарського законодавства у цій сфері [6, с. 476]. З огляду на викладене, можемо зробити висновок, що суб'єктами

некомерційного господарювання є ті суб'єкти, які систематично здійснюють самостійну господарську діяльність, спрямовану на досягнення економічних, соціальних й інших результатів без мети одержання прибутку. При цьому такі суб'єкти створюються для виконання благодійних, культурних, наукових, управлінських функцій, функцій по охороні здоров'я громадян, задоволенню їх духовних й інших нематеріальних потреб, захисту прав і законних інтересів тощо. Вважаємо, що необхідним є спеціальний закон про неприбуткові організації, який би встановлював єдине визначення такої діяльності й порядок її здійснення, а також внести відповідно зміни до існуючих нормативно-правових актів.

Список використаних джерел:

1. Крупка Ю.М., Гав'яз О.М.. - Правове регулювання некомерційної господарської діяльності. - К.: Атіка, 2008. - 184 с.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44, Ст.356
3. Господарський кодекс України. Науково-практичний коментар / Д.Л. Тупчієнко, С.В. Мостовенко, С.Г. Деледівка [та інші.] - К. : «Центр учбової літератури», 2013. - 672 с.
4. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, №19-20, №21-22. – Ст.144
5. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112
6. Правовий статус суб'єктів некомерційної господарської діяльності / Л.В. Машковська // Актуальні проблеми держави і права. – 2011.- № 5. - С. 470-476.

Антимонопольне регулювання діяльності холдингових компаній у США: уроки для України

Гоцуляк В.М., студент магістратури ННІПП НАРС

Науковий керівник: кандидат економічних наук *Загорняк Н.Б.*

Найпоширенішою формою підприємницьких об'єднань в сучасному світі є холдингові компанії, оскільки саме вони дозволяють поєднувати гнучкість і мобільність невеликих формально самостійних організацій і масштаб діяльності великих корпорацій. Створення холдингових компаній, з одного боку, є цілком природним наслідком прагнення бізнесу підвищувати власну ефективність за рахунок концентрації ресурсів в умовах глобалізованої економіки, але, з іншого боку, їх діяльність спричиняє зростання ризику монополізації ринку іноземними інвесторами та обмеження економічної конкуренції, які матимуть своїми наслідками втрату ефективності національного виробництва. Заслугує на увагу досвід США у сфері антимонопольного регулювання діяльності холдингових компаній.

Як відомо, основу антимонопольного законодавства США складають три закони: Закон Шермана 1890 року (закон, спрямований на захист торгівлі і промисловості від незаконних обмежень і монополій); Закон Клейтона 1914 року (доповнює закон Шермана проти неправомірних обмежень монополій, а також переслідує інші цілі); та Закон про створення Федеральної торгової комісії, прийнятий в 1914 році з метою розвитку загальних положень Закону Шермана. Відповідно до Закону Шермана, поза законом оголошується будь-який контракт і всяке об'єднання у формі тресту, або в іншій формі, а також тінюві угоди, спрямовані на обмеження торгівлі між штатами або з іноземними державами. Організація ж трестів за допомогою холдингової структури дозволяла підприємцям обходити Закон Шермана, оскільки підприємства, що входять у холдинг, зберігали свою формальну самостійність

від головної компанії. Тому після 1890 року багато трестів в США були перетворені в холдингові компанії [1, с. 20].

Слід зауважити, що Закон Шермана не був позбавлений прогалин: в ньому нічого не говорилося про статус монополій, утворених шляхом злиття; багато видів діяльності, що обмежували конкуренцію на вільному ринку, трактувалися тут розпливчасто і двозначно. Тому в 1914 році був прийнятий закон Клейтона, основні положення якого встановлювали: заборону практично всіх форм дискримінації в ціновій політиці; обмеження на реалізацію товарів з примусовим асортиментом; заборону злиття фірм за рахунок придбання акцій конкурентів, якщо такі дії зменшували конкурентну боротьбу; заборону суміщення посад у радах директорів різних фірм [2, с. 18]. Постанова Федеральної комісії США з торгівлі була спрямована на захист інтересів споживача, заборону реклами, що вводить споживачів в оману, а також запобігання нечесних методів конкуренції.

Важливим моментом у питанні антимонопольного регулювання холдингових компаній є штрафи і санкції за його порушення [4, 5]. Санкції можуть бути накладені: у вигляді штрафів або конфіскацій щодо підприємств, які порушили закон; у вигляді штрафів або тюремного ув'язнення, які застосовуються до фізичних осіб, які брали участь у порушенні; у вигляді відшкодування збитків потерпілим від порушення, яке може носити компенсаційний або штрафний характер. У США практикується поєднання приватних позовів про відшкодування збитків і переслідування з боку державних органів, при чому переслідуються не тільки холдингові компанії, а й фізичні особи, які брали активну участь у вчиненні порушення, при цьому паралельно з тюремним ув'язненням застосовуються штрафи. Крім того, в США, Англії та Німеччині посадові особи, винні у найбільш серйозних порушеннях конкурентного права, можуть бути засуджені до різних термінів позбавлення волі (максимальні терміни коливаються від 3 до 5 років).

Можна зробити наступні узагальнення. Історично склалися дві системи антимонопольного регулювання: американська і європейська [5, с. 88-89]. Американська система базується на принципі заборони монополії як такої. Європейська система не розглядає монополістичну практику як неправомірну і бореться лише зі зловживаннями в цій галузі. Таким чином, антимонопольне законодавство США мають свої особливості, є продуманими й економічно обгрунтованими, що обумовлює можливість часткового використання їх в антимонопольній політиці України. Також, гарним прикладом для України з європейської практики є можливість передачі окремих справ на розгляд національних конкурентних відомств. Адже на сьогоднішній день лише Антимонопольний Комітет України уповноважений надавати дозвіл на концентрацію, внаслідок чого він надзвичайно перевантажений. На нашу думку, спрощення процедури розгляду Антимонопольним комітетом України заяв про надання дозволу на концентрацію або можливість передачі окремих справ на розгляд його територіальних відділень значно зменшило б час, необхідний для отримання дозволу на концентрацію.

Список використаних джерел:

1. Лукач І. В. Правове становище холдингових компаній : монографія / І. В. Лукач. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 240 с.
2. Кулагин М. И. Избранные труды по акционерному и торговому праву / М. И. Кулагин. – 2-е изд. испр. – М. : Статут, 2004. – 363 с.
3. Кібеню О. Р. Європейське корпоративне право на етапі фундаментальної реформи: перспективи використання європейського законодавчого досвіду у правовому полі України / О. Р. Кібеню. – Харків : Страйд, 2005. – 432 с.

4.Лаптев В.А. Предпринимательские объединения: холдинги, финансово-промышленные группы, простые товарищества / В. А. Лаптев. – М. :Волтерс Клувер, 2008. – 194 с.

5.Лукач І. В. Правове становище холдингових компаній за законодавством деяких зарубіжних країн (порівняльний аналіз) / І. В. Лукач // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2006. – № 1. – С. 75–89.

Захист прав учасників товарної біржі

Ільчук Н.В., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент *Котирло О.О.*

Право кожної людини є захист своїм правам, яке стало одним із фундаментальних прав людини, гарантованих у конституційному порядку. Право на правосуддя відображається в основних засадах судочинства. Тому зміст цього права складається з наступних елементів: доступність правосуддя; право на апеляційне та касаційне оскарження рішення; рівність усіх учасників перед законом.

Товарні біржі в Україні створюються на основі принципів рівноправності учасників біржових торгів, застосування вільних ринкових цін, публічного проведення біржових торгів. Товарна біржа в Україні не має права займатися комерційним посередництвом і тому не є прибутковою організацією, а її організаційно-правовою формою є товариство з обмеженою відповідальністю.

Захист прав учасників товарної біржі є однією з основних функцій товарної біржі, а саме: вирішення спірних питань – це напрямок діяльності біржі забезпечує розгляд біржовим арбітражем товарної біржі всіх суперечок.

Діяльність біржі забезпечує розгляд біржовим арбітражем товарної біржі всіх суперечок, які виникають між учасниками біржової торгівлі із приводу виконання змін або виконання біржових угод, організації й проведенням біржових торгів.

Учасники товарної біржі при захисті своїх прав у біржовому арбітражі мають рівні права, а саме: знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії з документів, долучених до справи, одержувати копії рішень Біржового арбітражу, брати участь у засіданнях Біржового арбітражу, подавати докази, задавати питання іншим особам, які беруть участь у справі, а також свідкам, експертам, спеціалістам, давати усні та письмові пояснення тощо.

Одним з прав, яке гарантується учасникам на товарній біржі - право на таємницю біржової угоди. Зміст цього права полягає в тому, що не підлягає розголошенню зміст біржової угоди (за винятком назви товару, кількості, ціни, місця і строку виконання). Цю інформацію може бути надано тільки на письмову вимогу судам, органам прокуратури, служби безпеки, внутрішніх справ та аудиторським організаціям у випадках, передбачених законодавством України. А якщо буде порушене таке право, то таких осіб буде притягнуто до відповідної відповідальності.

У процесі біржових торгів уповноважені особи товарної біржі затверджують та реєструють учасників біржових торгів, призначають біржових ведучих, спостерігають за дотриманням маклерами та брокерами Правил біржової торгівлі при проведенні торговельних сесій, затверджують укладені угоди, контролюють їх виконання та інформують через засоби масової інформації про результати торгів.

Учасники торгів на біржі мають право укласти угоди від свого імені та за власний рахунок і від свого імені та за рахунок клієнтів. Розрахунки за угодами між учасниками торгів на біржі здійснюються безпосередньо між ними та біржею.

У правилах чітко регламентовано організацію виконання укладених на біржі угод та застосування санкцій у

Отже, захист прав є одним з основних прав людини. І тому на товарних біржах створюються біржові арбітражи, які мають певні повноваження для того, щоби учасники та інші особи можуть реалізувати таке право, яке виникає у разі порушення їх.

Особливості правового статусу підприємств в Україні

Тригубець І.І., студент магістратури ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Геліч Ю.О.*

Будь-яке суспільство для забезпечення нормального (достатньо комфортного) рівня своєї життєдіяльності здійснює безліч видів конкретної праці. З цією метою люди створюють певні організації (трудові колективи), які спільно виконують ту чи ту місію (реалізують програму або мету) і діють на засаді певних правил і процедур. Проте мета й характер діяльності таких численних організацій різні. За цією ознакою їх можна поділити на дві групи: підприємницькі (комерційні), що функціонують і розвиваються за рахунок власних коштів, і не підприємницькі (некомерційні), існування яких забезпечується бюджетним фінансуванням держави. Організації з підприємницьким характером діяльності називають підприємствами.

Підприємство — це організаційно відокремлена і економічно самостійна ланка виробничої сфери народного господарства, що спеціалізується на виготовленні продукції, виконанні робіт і наданні послуг. Головне завдання підприємства полягає в задоволенні потреб ринку в його продукції або послугах з метою одержання прибутку [2., с.503].

Стаття 62 Господарського кодексу України визначає, що підприємство — самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або місцевого самоврядування для здійснення виробничої, науково-дослідницької, торговельної та іншої господарської діяльності. Це зумовлено особливими економічними і соціальними функціями підприємства в економічній системі, а саме функціями товаровиробника, який задовольняє суспільні потреби у продукції, роботах, послугах. Тому законодавчий інститут підприємства або господарюючого суб'єкта є центральною частиною системи господарського законодавства України, його правовою основою.

Діяльність підприємства також регулюється його статутом та колективним договором. Статут підприємства — це зібрання обов'язкових правил, що регулюють його взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання, а також індивідуальну діяльність.

Колективний договір — це угода між трудовим колективом в особі профспілки та адміністрацією або власником, яка щорічно переглядається і регулює їх виробничі, економічні і трудові відносини.

Підприємства класифікуються за рядом ознак, а саме:

Мета і характер діяльності (комерційні, некомерційні).

Форма власності (приватні, колективні, комунальні, державні).

Правовий статус і форма господарювання (одноосібні, кооперативні,

орендні, господарські товариства)

Національна належність капіталу (національні, іноземні, змішані).

Галузево-функціональний вид діяльності (промислові, сільськогосподарські, будівельні, транспортні, торгівельні, лізингові, банківські та ін.).

Розмір за чисельністю працівників (малі, середні, великі).

Існують інші класифікаційні ознаки підприємств, але перелічені є найважливішими.

В Україні найбільш поширеними формами об'єднання підприємств є:

- асоціація – найпростіша форма договірного об'єднання підприємств з метою постійної координації господарської діяльності; асоціація не має права втручатись у виробничу і комерційно-фінансову діяльність своїх членів;

- корпорація – договірне об'єднання господарських суб'єктів на засадах інтеграції та виробничих інтересів з делегуванням їй окремих повноважень;

- консорціум – тимчасове статутне об'єднання промислового і банківського капіталу для реалізації певної підприємницької ідеї, інвестиційного проекту;

- концерн – об'єднання підприємницьких структур, що характеризується органічним поєднанням власності та контролю найчастіше з використанням принципу диверсифікації виробництва;

- холдинг – організаційна форма об'єднання інвестиційних ресурсів; утворення, яке безпосередньо не займається виробничо-господарською діяльністю, а спрямовує свої фінансові кошти на придбання контрольного пакету акцій інших підприємств [1].

Кожна з цих форм має свої переваги і недоліки і може використовуватись в залежності від умов внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства.

Підприємства є основною ланкою де відбувається ринкова трансформація економіки. Воно являє собою виробничо - технологічну, організаційну й економічну єдність.

Серед великої кількості організаційних форм підприємства однією з найбільш ефективних та корисних для країни, яка розвивається в ринковій економіці є мале та середнє підприємство, розвиток якого нажалі залишається незадовільним в нашій державі. Цю проблему можна назвати, як одну з найголовніших для української економіки на сучасному етапі тому її вирішення повинна приймати держава, забезпечуючи необхідні умови та підтримуючи вітчизняного малого та середнього виробника.

Чекає на вирішення також проблема розвитку та функціонування великих державних підприємств, а також тих, які було приватизовано без отримання бажаних результатів.

Звичайно, вирішення цих проблем вимагає певної програми комплексного розвитку та реструктуризації економіки. Основним важелем цієї програми повинна бути ефективна податкова система, спрямована на стимулювання розвитку підприємств. Але ми не повинні також забувати про те, що подібний процес вимагає відповідного бажання та політичної волі керівників нашої держави.

І, все ж таки, не зважаючи на ці та багато інших проблем, які стоять на заваді розвитку економіки України, відбуваються деякі позитивні зрушення в результаті яких проходить поступове пристосування людей до ринкової економіки.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р. // Відомості Верховної Ради. - 2003. - №18-22. - Ст.144.

2. Кравчук С.Й. Господарське право України: Навчальний посібник. – К: Кондор, 2007.– 264 с.

Актуальні та проблемні питання спадкування корпоративних прав

Кондрацька М.М., студент магістратури ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Геліч Ю.О.*

Питання щодо спадкування корпоративних прав за останній період часу викликає значну увагу з боку науковців. Так, окремі автори займалися цією проблематикою, висвітлюючи окремі варіанти спадкування як особливої форми переходу права власності на підприємство до інших осіб або у загальних рисах.

Оскільки процес спадкування корпоративних прав здійснюється у нотаріальному порядку, доцільно звернути увагу на те, що ні в Законі України «Про нотаріат», ні в Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, жодного слова не сказано про корпоративні права, а тому практично жоден нотаріус не здатен правомірно оформити перехід корпоративного права як комплексної правомочності від спадкодавця до його правонаступників. Однак законодавством не заборонено передавати такі права спадкоємцям, тому потенційно такий підхід є можливим і реальним.

Корпоративні права — це права, які випливають із права власності на акцію акціонерного товариства або права на частку у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю або іншої юридичної особи, статутний капітал якої поділений на частки, або права на вклад до статутного капіталу юридичної особи у разі, якщо капітал такої особи не поділений на частки (наприклад, приватних, дочірніх, та інших унітарних підприємств).[4,с.8]

Дана робота призначена для поверхового ознайомлення засновників господарських товариств (в основному, товариств з обмеженою відповідальністю, оскільки ця організаційно-правова форма є найбільш зручною) з практикою цивілізованого вирішення питань спадкування корпоративних прав.[2,с.3]

Як зазначено в пп. 2 п. 1 ст. 1219 ЦК, до складу спадщини не входять права і обов'язки, нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема право на участь в товариствах, якщо інше не встановлено законом або засновницькими документами.[1]

На практиці, якщо цінні папери (акції) можна перелічити і назвати, то корпоративне право являє собою лише фіксацію участі у певному підприємстві, яка супроводжується наявністю у спадкодавця установчого договору, статуту або цінного паперу, в якому встановлено внесок учасника до статутного фонду підприємства. Але ні вартісної оцінки корпоративного права, ні кількісного або якісного переліку корпоративного права не існує [3,с.363]

Що стосується спадкування прав на участь в товаристві з обмеженою відповідальністю, то в п. 5 ст. 147 ЦК сказано, що частка в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю переходить до спадкоємця фізичної особи, якщо статутом товариства не передбачено, що такий перехід допускається тільки з відома інших учасників товариства. Очевидно, що ЦК, як і Закон про господарські товариства, допускає можливість наявності обмежень на перехід частки від спадкодавця до спадкоємців. Якщо статутом або рішенням загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю відмовлено спадкоємцям в прийомі в товариство або вони самі не виявили бажання вступати в це товариство, то спадкоємцям в установленому порядку видається в грошовій або натуральній формі частка в майні товариства, що належала спадкодавцю. Саме це майно, а не право на участь в товаристві, й буде в даному випадку спадщиною.[1]

Якщо ж статутом передбачена необхідність отримання згоди всіх учасників, то процедура визначатиметься ч. 5 ст. 147 ЦК і ст. 55 Закону «Про господарські товариства», згідно з якими спадкоємець учасника має такі права: переважно перед іншими бути прийнятим до товариства або відмовитися від вступу в товариство.

Останнє рішення відносно участі в товаристві у всіх випадках ухвалюють загальні збори учасників. Кожен з учасників при голосуванні керується своїми мотивами і ніякими перевагами спадкоємців не обмежений.

Реалізація прав спадкоємця залежить від товариства, яке має право: прийняти спадкоємця в товариство або відмовити йому.

Спадкоємець стає учасником товариства лише в тому випадку, якщо учасники бажають прийняти його до товариства. Це означає, що до складу спадкової маси включаються лише майнові елементи корпоративних прав. Організаційні права (участь в управлінні) мають особистий характер і у порядку спадкування в цьому випадку не передаються.

Корпоративне законодавство в Україні потребує значної уваги. Відсутність ефективних гарантій захищеності прав учасників корпоративних підприємств виступає значним гальмом розвитку інвестиційних процесів в українському бізнесі. Необхідною вважається зміна самого підходу до корпоративних прав, закріплення дієвих механізмів їх реалізації. Тільки після цього можливо стане вести мову про наближення до європейських стандартів корпоративних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44.
2. Манжура Н. Юридичний журнал «Юстиніан» - 9-те видання. – К.: ВО ТОВ «Юстиніан»//2009. с.1-16
3. Єсауленко Н.В. Проблеми спадкування частки у статутному капіталі ТОВ //Юридичні і політичні науки. Держава і право. – 2006.
4. Бережна І. Спадкування корпоративних прав // Юридичний вісник України. – 2007. – № 42. – с. 8-9

Проблеми захисту прав учасників валютної біржі

Маркова Ю.В., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент *Котирло О.О.*

Загалом поняття «захист прав» охоплює всю сукупність заходів, які забезпечують нормальний хід реалізації прав. Необхідно відзначити що захист прав включає засоби не тільки правового, а й економічного, політичного, організаційного та іншого характеру, спрямовані на створення необхідних умов для здійснення визначених прав. До правових засобів захисту належать усі заходи, за допомогою яких забезпечується як розвиток біржових правовідносин на валютній біржі у їх нормальному, непорушеному стані (наприклад, закріплення прав та встановлення обов'язків учасників валютної біржі), так і відновлення порушених прав та інтересів чи таких, що оспоруються.

Проаналізувавши внутрішньобіржові нормативні акти Української міжбанківської валютної біржі, а саме: «Правила акціонерного товариства «Українська міжбанківська валютна біржа»»; «Дисциплінарний кодекс Приватного акціонерного товариства «Українська міжбанківська валютна біржа»»; «Етичний кодекс Приватного акціонерного товариства «Українська міжбанківська валютна біржа»»; «Арбітражний кодекс Приватного акціонерного товариства «Українська міжбанківська валютна біржа»» та інш., ми дійшли висновку що у правовому регулюванні діяльності учасників валютної біржі існують певні проблеми захисту прав учасників біржі.

Дана проблема полягає у тому, що внутрішні акти валютної біржі своїми нормами закріпили права учасників, а норму стосовно забезпечення правового захисту прав не передбачили. Зокрема, Правила валютної біржі ч. 6 п. 5.5 ст. 5 закріпили лише одну норму стосовну захисту учасників (якщо точніше, то саме інтересів). Але і цю норму було обмежено оскільки, з метою створення умов для здійснення біржових операцій валютна біржа забезпечує лише захист інтересів кожного з членів валютної біржі під час прийняття, внесення змін або скасування нормативних документів Біржі, висунення кандидатів на обрання до органів Біржі у порядку, встановленому Статутом та Правилами Біржі.

Також необхідно зазначити, що відповідно до ч. 8.17 ст. 8 Дисциплінарного кодексу валютної біржі, у випадку, якщо дії члена Біржі мають ознаки правопорушення, відповідальність за яке передбачена нормативно – правовими актами ДКЦПФР, Кодексом України про адміністративні правопорушення або Кримінальним Кодексом України, Біржа повідомляє про виявлені факти уповноважені державні органи. Тобто ми бачимо що валютна біржа не має розробленого механізму захисту прав учасників і лише може виявляти правопорушення.

Заходи, які будуть позитивно впливати на ефективність діяльності валютної біржі в Україні та покращать стан захисту прав господарюючих суб'єктів.

На загальнодержавному рівні: спір розглядати на різних рівнях, залучати в процес для розгляду біржових суперечок як кваліфікованих юристів, так і фахівців у сфері біржової діяльності, що приведе до об'єктивного вирішення порушених прав учасників; організувати на державному рівні правове виховання учасників валютної біржі з метою юридичної просвіти та підвищення рівня їх правової культури і правового світогляду.

На законодавчому рівні: встановити вичерпний перелік підстав відмови у видачі ліцензії; досягти однаковості засобів захисту, що застосовуються при ліцензуванні деяких видів підприємницької діяльності, якщо характер цих санкцій не зумовлений особливостями конкретного виду діяльності; розширити права учасників валютної біржі на оскарження незаконних дій біржі та інших учасників; розробити та прийняти Закон України, який би регулював діяльність валютної біржі, встановивши особливості діяльності, права та обов'язки учасників біржі, а саме головне закріпив би механізм реалізації захисту прав.

Ці заходи матимуть успіх лише у разі створення державою належних умов діяльності валютної біржі та проведення державної валютної політики, спрямованої на підвищення ролі правової культури як у життєдіяльності суспільства в цілому, так і на рівні окремої особистості.

Актуальні питання ліцензування як засобу державного регулювання господарської діяльності

Мойсєєва І.В., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат економічних наук *Загорняк Н.Б.*

Проголошення Конституцією України в ст. 3 людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканості та безпеки найвищою соціальною цінністю в Україні (ст. 3 Конституції України) вимагає наявності діючого механізму їх реалізації, що в свою чергу зумовлює необхідність зміни традиційних підходів в дослідженні господарсько-правових інститутів [1]. Тому введення ліцензування в національному законодавстві зумовлено змінами в характері

впливу держави на суспільні відносини, які складаються при здійсненні господарської діяльності.

Інститут ліцензування є одним з провідних інститутів у системі регулювання господарської діяльності, що набув важливого значення в період проведення економічної реформи в Україні. Згідно з Господарським кодексом України, а також Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 року ліцензуванню, перш за все, підлягають ті види діяльності, здійснення яких може спричинити шкоду правам, законним інтересам, життю і здоров'ю людини, обороні та безпеці, економічним інтересам держави, культурній спадщині країни, навколишньому середовищу та обмеженим природним ресурсам [2, 3]. При цьому регулювання даних видів діяльності найбільш ефективно може здійснюватися саме за допомогою вказаного методу державного регулювання.

Відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» ліцензування – це видача, переоформлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування. На нашу думку, дане визначення не є цілком оптимальним, адже воно скоріше містить перелік дій, які здійснюються в рамках ліцензування, аніж визначає сутність даного правового явища. Тому, ми вважаємо, що слід погодись із тим, що ліцензування як правовий інститут слід розглядати як сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері надання уповноваженим державним органом відповідного дозволу господарюючому суб'єкту на право здійснювати певний вид господарської діяльності з подальшим контролем та наглядом за дотриманням суб'єктом господарювання умов наданого дозволу [4, с. 25].

Незважаючи на те, що законодавець врегулював питання ліцензування, існують перешкоди, що гальмують процес видачі ліцензії. Однією з них є закріплення в ст.11 Закону «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» підстав для прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії, у разі відсутності яких орган ліцензування приймає рішення про видачу ліцензії. Ці підстави можуть бути встановлені лише певними способами. Так, невідповідність заявника згідно з поданими документами встановлюється на підставі суто формальної (документальної) оцінки поданих до заяви матеріалів. У свою чергу, недостовірність даних у документах, поданих заявником для отримання ліцензії встановлюється як шляхом формальної перевірки (порівнянням змісту заявлених документів із інформацією з інших джерел), так і фактичної перевірки (наприклад, обстеженням за місцем господарської діяльності заявника). Необхідно відмітити, що в останньому випадку необхідність проведення фактичної перевірки чітко не передбачається законодавством [3]. Таке законодавче регулювання не дає органу ліцензування достатніх можливостей провести безпосереднє дослідження фактів на місці. У структурі органу ліцензування діє лише експертно – апеляційна рада, правовий статус якої регулюється ст. 7 вказаного Закону до повноважень якої не відноситься перевірка та контроль достовірності поданої інформації суб'єктами господарювання.

Тому, на нашу думку, слід погодитись із пропозицією А.Б. Багандова щодо доцільності створити спеціальний підрозділ для здійснення попередніх фактичних перевірок суб'єктів господарювання, повноваження якого визначаються у Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» [4, с. 29]. Підрозділ повинен складатися з осіб, які компетентні у

здійснення контрольних функцій. Таким чином, по-перше, можливо зекономити на створенні спеціально уповноваженого органу щодо здійснення перевірок, а, по-друге, надати можливість органу ліцензування здійснювати постійний контроль за підрозділом, що знаходиться в його складі.

Підсумовуючи вище сказане, слід зазначити, що ліцензування є одночасно способом державного регулювання підприємницької діяльності і механізмом реалізації прав суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18, №19-20, №21-22. – Ст.144
3. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 1 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2000.- №36. – Ст.299.
4. Багандов А. Б. Проблеми ліцензування. / А. Б Багандов – Право України. – 2007. - № 5. – С. 25-29.

Захист прав громадян при виникненні фондових криз

Рудоквас Н.В., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент *Котирло О.О.*

Криза (Crisis) - це переворот пона перехідного стану, перелом при якому існуючі засоби досягнення цілей стають неадекватними, в результаті чого виникають перепідбудовувані ситуації і проблеми.

Криза - це крайнє загострення протиріч в соціально-економічній системі (організації) що загрожувє її життєстійкості в наявколипінному середовищі. Криза може розумітися і як етап у розвитку соціально-економічної системи необхідний для усунення напруги і неважновесий в ній. Може виникнути ситуація при якій механізми пов'язані з існуючою системою регуляції виявляються не в змозі змінити несприятливі кон'юнктурні пропеси коли загострюються протиріччя що призводяться в напгах важливих інституційних форм, що визначають режим накопичення матеріальних благ.

Фондова криза є пізновидом фінансової кризи. Фондові кризи - ринкові шоки на ринку цінних паперів (масштабні падіння курсів цінних паперів перепери піквітності ринку пізке зпостання вілсотка) що призводять до попальшого зпостання кризових явищ в повномасштабну фінансову кризу. Можуть бути пов'язані з «мильними бульбашками», спекулятивною грою на пілвішення - зпизнення з рухом цін на фондові цінності за межі встановлені ринковою вартістю бізнесу яку вони виражають. Можуть виникати в зв'язку зі спекулятивними атаками на паралельних ринках базових і похідних фінансових інструментів.

Фондова криза - це істотне (суспільно значуща) зпизнення загального рівня цін на фондовому ринку зменшення ринкової вартості цінних паперів, істотне зменшення капіталізації фондового ринку.

Основні фактори процесу синхронізації руху курсів цінних паперів на пізніх національних фондових майданчиках можуть бути представлені наступним чином:

- висока інформатійна прозорість сучасних фондових ринків і висока швидкість перелачі інформації завдяки електронним технологіям;
- значний обсяг транскордонних операцій з цінними паперами;

- зростаюча роль інституціональних інвесторів - пенсійних фондів, страхових компаній, взаємних і інвестиційних фондів, хедж-фондів тощо, які керують міжнародними портфелями цінних паперів;

- відкритість національних фондових ринків на яких активну роль у якості емітентів та інвесторів відіграють іноземні інвестори;

Отже, фінансові кризи є негативним явищем, які тягнуть за собою економічні кризи, а також безпосередньо впливають на економічну ситуацію в межах країни.

Поняття рейдерства в Україні. Способи протидії

Федченко М.С., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Тищенко Ю.В.*

Реалії національної економіки викликали сьогодні дві негативні тенденції серед підприємництва усіх рівнів: по-перше, великий рівень збитковості бізнесу, у кращому випадку мінімальна рентабельність; по-друге, збільшення на ринку частки великого бізнесу, що цілком закономірно за наявного конкурентного середовища. Ці два фактори зумовлюють жорстку взаємодію між конкурентами і в результаті стимулюють рейдерство.

За даними Українського союзу промисловців і підприємців, в Україні діє 40-50 спеціалізованих рейдерських груп, що складаються з досвідчених юристів і економістів. Кількість рейдерських атак щороку перевищує 3000, а їх результативність становить понад 90%. Поряд з цим, збитки від рейдерських захоплень оцінюються в 3-5 млрд. доларів щорічно, а середньостатистична норма прибутку рейдерів становить сотні відсотків. Масштаб захоплення приватної власності стає загрозливим не тільки для окремих галузей бізнесу, а й для держави загалом, оскільки призводить до погіршення інвестиційного клімату в країні, знищення окремих секторів бізнесу, зниження ефективності розподілу ресурсів і використання національного багатства, негативних змін якості структури власності, сприяє зростанню корупції у виконавчих, судових та правоохоронних органах. Взагалі, світове економічне співтовариство вважає рейдерство показником слабкості країни та її економіки [2, ст.17-18].

Дана тема мало вивчена науковцями, однак їй приділяють увагу юристи-практики. Серед небагатьох науковців, що проводили дослідження у сфері рейдерства слід відзначити Варналія З., Мазура І., Жорнокуя Ю. [1, ст. 3-5].

Чимало фахівців зазначають, що основною проблемою того, що рейдерство в Україні існує і розвивається, є недосконалість судової системи та корупція в судах. З цим не можна не погодитись, оскільки велика частка успіху рейдерських атак залежить від рішень судів. Також одним із ключових чинників існування рейдерства в Україні є те, що на такому етапі розвитку держава не здатна швидко вдосконалювати законодавство. Це призводить до того, що деякі нормативні акти або повністю, або частково втрачають свою актуальність, з'являються прогалини в законодавстві, а прийняття нових нормативних актів, як правило, має хаотичний характер.

Не останню роль у діяльності рейдерів відіграє корупція в державних органах. Корумпованість окремо взятих чиновників дає змогу рейдерам маніпулювати роботою державних органів, виконувати їх замовлення, що значно полегшує втілення задумів рейдерів у життя.

Для рейдерського захоплення підприємств використовують безліч способів – складових рейдерських схем: купівля, акції робітників, міноритаріїв, невдоволення акціонерів (учасників); відібрання заставлених акцій; отримання довіреності на право голосування; заборона у судовому порядку проведення

чергових зборів акціонерів; ініціювання корпоративного конфлікту; дезінформування акціонерів; вплив на контрагентів і орендодавців; ініціювання цілеспрямованих перевірок уповноваженими органами складів або виробничих цехів та інше. Перелік цих методів серед рейдерів майже невичерпний.

Сьогодні для протидії незаконним атакам створений «Антирейдерський союз підприємств України», представництва якого вже відкриті у багатьох регіонах. Прийнято Постанову КМУ від 21 лютого 2007 року № 257 «Про утворення Міжвідомчої комісії з питань протидії протиправному поглинанню і захопленню підприємств». Власне, 16 вересня 2013 року відбулося перше засідання оновленого складу Міжвідомчої комісії з питань захисту прав інвесторів, протидії незаконному поглинанню та захопленню підприємств на якому тодішній Голова комісії доручив підготувати законопроект, яким буде визначено поняття «рейдерство» і введена за нього кримінальна відповідальність.

З урахуванням відсутності будь-яких спеціальних нормативних актів щодо протидії рейдерству, пропонувалося доповнити кримінальний кодекс відповідною статтею, що буде містити визначення рейдерства, а саме «Рейдерство, тобто напад на підприємство, установу, організацію, вчинене за попередньою змовою групою осіб, поєднане із застосуванням фізичного або психічного насильства, або з погрозою застосування такого насильства, з метою протиправного заволодіння майном, - карається позбавленням волі на строк від 3 до 5 років».

Сучасні правознавці виробили наступні шляхи зниження рейдерських атак. По-перше, це необхідність реформування судової системи, з відповідним корегуванням процесуального права. По-друге, це необхідність всезагального підвищення культури підприємництва: це і прозорі, конкурентні відносини, і підтримання ділової репутації суб'єктів господарювання. По-третє, і найголовніше, це вдосконалення чинного законодавства. Наразі чималоного вдосконалення потребують Господарський кодекс, Господарський процесуальний та Цивільно-процесуальний кодекси, Закон «Про господарські товариства», Закон «Про виконавче провадження». Також значного вдосконалення потребує податкова система України.

Окрім цього, вбачається доцільним посилення контролю податковими органами над суб'єктами підприємництва, які мають основну частку в статутному капіталі двох і більше юридичних осіб, що характерно для рейдерства. Це дасть змогу ефективно викривати рейдерські групи і суттєво ускладнить реалізацію окремих схем захоплення підприємств. На рівні підприємства, якщо власники помітили планування рейдерського замаху необхідно посилити внутрішній контроль серед учасників, акціонерів; привернути увагу громадськості і правоохоронних органів до рейдерської атаки, у тому числі і шляхом публікацій в авторитетних ЗМІ; в межах закону максимально обмежити усіх працюючих за трудовим договором і контрактом до документів і важливої інформації про контрагентів, стани рахунків, дати поставок тощо; якщо стало відомо, що мета рейдерської атаки – нерухомість, доцільно у будь-який спосіб обтяжити даний об'єкт власності [3, ст. 10-12].

Як бачимо, з боку держави зроблено надто мало дієвих кроків для протидії рейдерству в Україні, разом з цим відбиття рейдерської атаки здебільшого є малоєфективним і затратним, що пояснює статистику успішності рейдерства. В Україні рейдерство дійсно є надзвичайно актуальною проблемою в сучасному суспільстві, яка набирає статусу загрози національної безпеки України. Через нестійкість, корумпованість державних органів, прогалин у законодавстві, неформованих інституцій прав власності такий феномен в Україні не лише виникає, а й набирає високих темпів зростання. І хоча в розвинених країнах

рейдерство є ефективним інструментом впливу на неефективні підприємства, у нас це інструмент перерозподілу власності та особистих інтересів. Боротьба з рейдерством має носити комплексний характер. У питанні протидії рейдерству повинні об'єднатися влада, парламент, бізнес, громадськість. Лише таким чином можливо значно скоротити кількість рейдерських захоплень в Україні.

Список використаних джерел:

1. Варналій З., Мазур І. «Рейдерство в Україні: передумови та шляхи подолання», - Стратегічні пріоритети, - № 2, - 2007 рік;
2. Вільна енциклопедія Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. Грек Б. М. Поняття та історичні передумови розвитку рейдерства в Україні / Б. М. Грек, Т. Б. Грек [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/index.php/pravo/advokat/320>.

До питання проблем здійснення державних закупівель України

Саргіна Є.О., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Геліч Ю.О.*

На сьогодні Україна проводить активне реформування національної економіки в цілому, в тому числі системи державних закупівель. При неоднозначному законодавстві, яке регулює процедуру здійснення державних закупівель, неоднозначно порушувались права учасників, в свою чергу порушувались права громадян, які були залучені до даної процедури. Особливо сьогодні, коли Україна переживає важкі часи, необхідне правильне та обгрунтоване використання державних коштів. Головним споживачем об'єктів закупівель є саме люди та громадяни. При порушенні процедури, нечесного встановлення цін переплачувати доводиться саме останнім. Що на сьогодні являється недопустимим. Механізм проведення державних закупівель має бути одним із ключових елементів управління державними фінансами. Для України це питання є особливо гострим, що пов'язане з надзвичайно високим рівнем корупції в країні. Ми прагнемо бути європейською країною, прагнемо до високих стандартів. Проте законодавство ще потребує внесення певних змін, аби бути на рівні з європейським.

Актуальною і досі залишається проблема щодо встановлення цінкових меж для застосування конкурсних торгів. Стаття 2 Закону України «Про здійснення державних закупівель» передбачає його застосовується до всіх замовників та закупівель товарів, робіт і послуг, за умови, що вартість предмета закупівлі (без урахування податку на додану вартість), товару (товарів), послуги (послуг) дорівнює або перевищує 100 тисяч гривень, а робіт - 1 мільйон гривень.

Більшість практиків схилилась до того, що дана норма була прийнята суто адміністративним шляхом, без економічного обгрунтування. Це завжди було і залишається проблемою, так як очікуваний ефект від проведення торгів не перевищує витрати.

Наступною проблемою виступає неналежний рівень кваліфікації членів комітетів. Що призводить до нездатності встановити належних якісних характеристик предмета закупівлі. Або ж цю проблему можна розглянути з іншої сторони – відсутність в державі законодавчо закріплених стандартів, які б і послугували належному вибору найкращого товару та учасника. Непрофесіоналізм у здійсненні своєї діяльності тільки сприяє поширенню корупції.

Ще однією проблемою Закону про закупівлі, що негативно впливає на ефективність використання бюджетних коштів є те, що немає чіткого механізму оцінки пропозицій конкурсних торгів.

Відсутність чітких стандартів, чітких механізмів оцінки товару, певної конкретизації спричиняє зловживання в даній сфері.

Існуючі в Законі України «Про здійснення державних закупівель» підходи та концепція врегулювання на законодавчому рівні питань здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти, впорядкування та вдосконалення відповідних процедур не забезпечують досягнення задекларованої мети – створення конкурентного середовища у сфері державних закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері, розвиток доброчесної конкуренції, забезпечення раціонального та ефективного використання державних коштів. Вказане призводить до спотворення конкуренції, застосування корупційних схем під час здійснення відповідних процедур та подальшого штучного ускладнення відносин у цій сфері.

Отже, з метою удосконалення контролю за здійсненням державних закупівель необхідно накласти мораторій на будь-які зміни щодо спрощення процедур здійснення закупівель і контролю, повернутися до первісної редакції закону там, де зміни були спрямовані на спрощення контролю, та встановити більш жорсткі стандарти контролю з урахування досвіду проведених торгів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про здійснення державних закупівель» від 10 квітня 2014 року.
2. Лист Міністерства юстиції України «Розвиток законодавства з питань державних закупівель та проблемні питання їх застосування» від 17.06.2011 року.
3. Інструкція подання, прийому та розміщення інформації про державні закупівлі в інформаційному бюлетені «Вісник державних закупівель» та на веб-порталі Уповноваженого органу «Державні закупівлі» [Електронний ресурс] : Наказ ДП «Зовнішторгвидав» від 12.02.2013 № 25. – Режим доступу: http://files.vdz.net.ua:8080/doc/instruction_VDZ.pdf. – Заголовок з екрана.
4. Пироженко Н. Незаангажований погляд. Світовий банк небайдужий до держзакупівель України (практично-теоретичні рекомендації) / Н. Пироженко, І. Шмельова, А. Ісаєва //Редукціон. – № 7 (89). – липень 2013 р. – С. 26.

Правовий статус публічних акціонерних товариств

Содоль М.В., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Геліч Ю.О.*

На сьогоднішній день акціонерне товариство є однією із найпоширеніших форм ведення великого бізнесу. Господарська діяльність у формі акціонерного товариства дозволяє залучати як при його створенні, так і при подальшій його діяльності необмежені фінансові ресурси у вигляді внесків до статутного капіталу як самих засновників, так і сторонніх осіб.

Відповідно до ст. 79 Господарського кодексу України господарськими товариствами визнаються підприємства та інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку [1].

Всі товариства згідно із законом є юридичними особами, діють на підставі установчих документів, затверджених учасниками, мають власні назви із зазначенням організаційно-правової форми товариства. Товариства залежно від мети здійснення підприємницької діяльності поділяють на підприємницькі та непідприємницькі. Підприємницькі товариства здійснюють діяльність з метою одержання та наступного розподілу між учасниками прибутку. Саме таким є акціонерне товариство.

Акціонерним визнається засноване на установчому договорі та статуті товариство, яке має статутний фонд, поділений на певну кількість акцій рівної номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства. З визначення випливають особливості акціонерного товариства, які обумовлюють специфіку його юридичного статусу.

По-перше, статутний фонд акціонерного товариства має акціонерну природу, формується шляхом емісії та продажу акцій фізичним та юридичним особам. По-друге, акціонерне товариство має публічний статус емітента цінних паперів. Інші товариства не мають статусу емітента акцій. Акціонерне товариство є юридичною особою, яка від свого імені випускає акції і зобов'язується своєчасно виконувати обов'язки, що випливають з умов їх випуску. Шляхом випуску і продажу акцій акціонерні товариства і формують свої статутні фонди, і збільшують їх, якщо це необхідно. По-третє, фізичні та юридичні особи, які придбали акції акціонерних товариств, фіксуються у реєстрі власників іменних цінних паперів і набувають статусу акціонерів. По-четверте, особливою ознакою акціонерного товариства є обмеження відповідальності акціонерів. Акціонери відповідають, точніше - несуть ризик відповідальності, за зобов'язаннями товариства тільки в межах належних їм акцій.

Засновниками та учасниками акціонерного товариства є фізичні та юридичні особи, які згідно із ст. 79 Господарського кодексу України можуть бути суб'єктами підприємницької діяльності [1].

Відповідно до п. 2 ст. 153 Цивільного кодексу України акціонерне товариство може створюватись також кількома особами, які укладають між собою договір, що визначає порядок здійснення ними спільної діяльності щодо створення товариства [2].

Поряд з цим, згідно з п. 4 ст. 153 Цивільного кодексу України акціонерне товариство може створюватись однією особою чи може складатись з однієї особи у разі придбання одним акціонером усіх акцій товариства. Відомості про це підлягають реєстрації і опублікуванню для загального відома [2].

Мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 1250 мінімальних заробітних плат виходячи із ставок мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства.

Відповідно до ст. 5 Господарського кодексу України, акціонерні товариства за типом поділяються на публічні акціонерні товариства та приватні акціонерні товариства. Публічне акціонерне товариство може здійснювати публічне та приватне розміщення акцій [1].

Згідно із ч. 5 ст. 152 Цивільного кодексу України, акціонерне товариство, яке здійснює публічне розміщення акцій, зобов'язано щорічно публікувати для загального відома річний звіт, бухгалтерських баланс, відомості про прибутки і збитки, а також іншу інформацію, передбачену законом [2].

Акції публічного акціонерного товариства можуть бути розподілені шляхом відкритої підписки та купівлі-продажу на біржах [3, с.155].

Установчими документами акціонерного товариства є статут. Статут, крім загальних відомостей для всіх видів господарських товариств, повинен містити відомості про види акцій, що розміщуються, їх номінальну вартість, співвідношення акцій різних видів, кількість акцій, що купується засновниками, наслідки невиконання зобов'язань по викупу акцій, строк та порядок виплати дивідендів.

Управлінням акціонерним товариством здійснюється згідно з його установчими документами. При цьому, вищим органом акціонерного товариства є загальні збори акціонерів.

Рішення загальних зборів акціонерів приймаються більшістю не менше як у 3/4 голосів акціонерів, які беруть участь у зборах, щодо:

- 1) внесення змін до статуту товариства;
- 2) ліквідації товариства, крім випадків, встановлених законом;
- 3) питань, передбачених законом, що регулюють питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств.

З інших питань рішення приймаються простою більшістю голосів акціонерів, які беруть участь у зборах.

Отже, акціонерні товариства створюються з метою швидкого накопичення коштів, необхідних для здійснення господарської діяльності. Для цього товариство випускає в обіг цінні папери – акції, з коштів від продажу яких і створюється статутний капітал акціонерного товариства.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
3. Харитонов Є.О., Старцев О.В. Цивільне право України: Підручник – Вид.2 перероб. і доп. – К.: Істина, 2007. – 816 с.

Правовий статус фізичної особи-підприємця

Шпак М.В., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Геліч Ю.О.*

Згідно до ст. 42 Конституції України «кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом» [1]. Конституційне закріплення цього права означає не тільки гіпотетичну можливість займатися підприємницькою діяльністю, а й фактичне підтвердження того, що держава бере на себе зобов'язання сприяти умовам для реалізації зазначеного права. При цьому зазначається, що фізична особа здійснює своє право на підприємницьку діяльність за умови її державної реєстрації в порядку, встановленому законом. Тобто, громадянин, який бажає реалізувати своє конституційне право на підприємницьку діяльність, після проходження відповідних реєстраційних та інших передбачених законодавством процедур за жодних умов не втрачає і не змінює свого статусу фізичної особи, якого він набув з моменту народження, а лише набуває до нього нової ознаки – «підприємець».

Як вже зазначалося, необхідною умовою для здійснення підприємницької діяльності є державна реєстрація фізичної особи як підприємця у виконавчому комітеті міської, районної у місті ради або в районній, районній міст Києва і Севастополя державній адміністрації за місцем діяльності чи проживання особи, якщо інше не передбачено законодавством України. Фізична особа, що займається підприємницькою діяльністю, втрачає це право з моменту припинення дії державної реєстрації, її скасування тощо.

Підприємцями можуть бути особи, які досягли повноліття - 18 років, з яким закон пов'язує настання повної дієздатності. Це пояснюється тим, що підприємницька діяльність не є звичайною трудовою діяльністю, яку вправі здійснювати особи, що досягли 16 років. Підприємництво передбачає самостійну майнову відповідальність і несення ризику, отже, вимагає такого рівня свідомості і волі, при якому особа здатна повною мірою усвідомлювати свої дії та керувати ними. Винятком є досягнення повної дієздатності до 18 років особами, котрі зареєстрували шлюб, а також надання повної цивільної

дієздатності фізичній особі, яка досягла 16 років і працює за трудовим договором та неповнолітній особі, записаної матір'ю або батьком дитини.

Слід також мати на увазі, що повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла 16 років і бажає займатися підприємницькою діяльністю. За наявності письмової згоди на це батьків (усиновителя), піклувальника або органу опіки та піклування така особа може бути зареєстрована як підприємець. У цьому випадку особа набуває повної цивільної дієздатності з моменту державної реєстрації її як підприємця.

Відповідно до окремих законодавчих актів, заборонено займатися підприємницькою діяльністю деяким категоріям громадян. Так, ч.4 ст.43 ГК визначає, що здійснення підприємницької діяльності забороняється органам державної влади та органам місцевого самоврядування [2].

Загальні положення про свободу підприємницької діяльності містяться в Господарському кодексі України. Так, зі змісту ч. 1 ст. 43 ГК випливає, що «підприємці мають право без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, не заборонену законом» [2]. Свобода підприємницької діяльності проявляється, перш за все, в тому, що суб'єкт підприємництва має право вибирати спосіб здійснення ним підприємницької діяльності на свій ризик і самостійно відповідати за результати своїх дій.

Разом з тим, свобода підприємницької діяльності має і свої обмеження. Вона обмежується законодавством в інтересах суспільства. Подібні обмеження передбачені, наприклад, в законодавстві, де регулюються види господарської діяльності, які можуть здійснюватися тільки державними підприємствами. Свобода підприємницької діяльності обмежена також широкою практикою ліцензування окремих видів господарської діяльності. У відповідності зі ст. 43 ГК України перелік видів господарської діяльності, які підлягають ліцензуванню, а також перелік видів діяльності, підприємництво в яких забороняється, встановлюється виключно законом [2]. Такі обмеження встановлюються з метою захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, докідля, недопущення зловживань монопольним становищем на ринку, недобросовісної конкуренції.

Таким чином, підбиваючи підсумки, ми визначили, що підприємцями можуть бути: громадяни України, громадяни інших держав, особи без громадянства, які не обмежені законом у правоздатності та дієздатності та досягли певного віку, які здійснюють свою діяльність на території України, а також зареєстровані відповідно до законодавства як суб'єкти підприємницької діяльності. При цьому, це повинні бути особи, які не входять до категорії осіб, яким заборонено законом займатися підприємницькою діяльністю.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України . – 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Господарський кодекс України: Прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України . – 2003. - № 18. - Ст. 144.

Деякі аспекти укладання господарських договорів

Матвєєва О.І., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Геліч Ю.О.

Після проголошення себе суверенною, незалежною та демократичною державою, Україна взяла курс на кардинальне реформування суспільного устрою, побудову громадянського суспільства і ринкової економіки, в якій

функціонування та розвиток ефективної системи господарського законодавства являється одним з пріоритетних та актуальним напрямків розвитку. Оскільки, одним із основних і головних завдань господарського законодавства є координація діяльності суб'єктів господарювання, то господарським договорам, які є безпосередньо основним засобом організації відносин між суб'єктами господарювання та вагомим інструментом правової організації господарського життя суспільства в цілому, має належати центральне місце в системі господарського права. Господарський договір дає змогу враховувати специфіку конкретного господарського зв'язку та узгодити його з типізованими моделями організації господарських відносин того чи іншого виду, а також із загально нормативним режимом правового регулювання. Для вирішення цього питання є актуальним розкрити сутність і з'ясувати особливості, умови, підстави та порядку укладання, зміни та розірвання господарських договорів згідно чинного законодавства.

Слід зазначити, що договір – це одна за найдавніших правових конструкцій, проте договір являється не статичною, а динамічною конструкцією, яка постійно розвивається та вдосконалюється. Сьогодні застосування договорів набуло широкого поширення в більшості галузей права. У юридичній літературі надається різноманітні та багатогранні визначення господарського договору, що розкривають його сутність та зміст. У своїх працях В.С. Щербина зазначає, що господарський договір – це домовленість суб'єкта господарювання з іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх прав та обов'язків у сфері господарювання [2, с.263]. Крім того, поняття господарського договору можна визначити виходячи зі змісту ст. 180 Господарському кодексу України, а саме: господарський договір є угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань як погоджених сторонами, так і тих, що беруться ними як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства. Сьогодні порядок укладання, зміни та розірвання господарських договорів має вагоме значення, оскільки цей процес має ряд конкретних особливостей, які відповідно з'ясуємо в процесі подальшого їх аналізу.

Укладання господарського договору - це зустрічні договірно-процедурні дії двох або більше суб'єктів господарювання щодо вироблення умов договору, які відповідають їх реальним намірам та економічним інтересам, а також юридичне оформлення договору (надання цим умовам певної форми) як правового акта. У Господарському кодексі України вперше в нормативному порядку узагальнено і сформульовано загальні умови укладання договорів, що породжують господарські зобов'язання [2, с.270]. При укладенні господарських договорів сторони можуть визначати зміст договору на основі: а) вільного волевиявлення, коли сторони мають право погоджувати на свій розсуд будь-які умови договору, що не суперечать законодавству; б) примірному договору, рекомендованого органом управління суб'єктам господарювання для використання при укладанні ними договорів, коли сторони мають право за взаємною згодою змінювати окремі умови, передбачені примірним договором, або доповнювати його зміст; в) типового договору, затвердженого Кабінетом Міністрів України, чи у випадках, передбачених законом, – іншим органом державної влади, коли сторони не можуть відступати від змісту типового договору, але мають право конкретизувати його умови; г) договору приєднання, запропонованого однією стороною для інших можливих суб'єктів, коли ці суб'єкти у разі вступу в договір не мають права наполягати на зміні його змісту. Як встановлено ч. 7 ст. 179 ГК, господарські договори укладаються за

правилами, встановленими ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених ГК, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів [1]. Встановлюючи правила укладання господарських договорів, ГК виділяє загальний для всіх видів договорів порядок їх укладання (ст. 181 ГК) і особливості укладання господарських договорів залежно від їх виду, підстав, місця укладання тощо (статті 182-187 ГК). Порядок (процедура) укладання господарського договору поділяється на ряд стадій, на кожній з яких відповідна сторона має вчинити певні дії, встановлені законом: 1-а стадія – надсилання пропозиції про укладання договору (оферта); 2-стадія – прийняття пропозиції про укладання договору (акцепт). За загальним правилом, встановленим ст. 188 ГК, зміна та розірвання господарських договорів у односторонньому порядку не допускаються, якщо інше не передбачено законом або договором. Виходячи з цього, сторона договору, яка вважає за необхідне змінити або розірвати договір, повинна надіслати пропозиції про це другій стороні за договором. Отже, необхідність дослідження особливостей укладання, зміни та розірвання господарського договору як правової форми господарських зв'язків між суб'єктами господарювання є дуже актуальним в умовах ринкової економіки.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 18, № 19-20, № 21-22. - Ст. 144
2. Шербина В.С. Господарське право: Підручник. - 6-е вид., перероб. і доп. - К.: Юрінком Інтер, 2013. - 640 с.

Правові засади функціонування ринку цінних паперів в Україні

Валова А.В., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Геліч Ю.О.*

Цінні папери – це активи, що є свідченням майнових відносин між емітентами і власниками та відтворюють порядок їх реалізації в процесі проведення фінансових операцій.

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується безперервним зростанням значення фінансових інструментів, де особливе місце займають цінні папери. Емісія акцій при створенні акціонерних товариств у процесі приватизації державних підприємств дала поштовх становленню та подальшому розвитку ринку цінних паперів в Україні. Своєю чергою, проведення масової приватизації привело до емісії великої кількості інших видів цінних паперів, що знаходяться в обігу, їхніх власників, а також акціонерів, які володіють акціями [3, с.17].

Передусім зазначимо, що відповідно до Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок» в Україні у цивільному обороті можуть бути такі групи цінних паперів: пайові цінні папери [акції, інвестиційні сертифікати, сертифікати ФОН]; боргові цінні папери (облігації підприємств, державні облігації України, облігації місцевих позик, казначейські зобов'язання України, ощадні, депозитні сертифікати, векселі); іпотечні цінні папери (іпотечні облігації, іпотечні сертифікати, заставні); приватизаційні цінні папери – цінні папери, які посвідчують право власника на безоплатне одержання у процесі приватизації частки майна державних підприємств, державного житлового фонду, земельного фонду; похідні цінні папери – цінні папери, механізм випуску та обігу яких пов'язаний із правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових або товарних

ресурсів; товаророзпорядчі цінні папери – цінні папери, які надають їхньому держателю право розпоряджатися майном, вказаним у цих документах [1].

У Декреті Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» при визначенні поняття «валютної цінності» зазначено, що до таких відносяться: «платіжні документи та інші цінні папери [акції, облігації, купони до них, бони, векселі [тратти], боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші фінансові та банківські документи], виражені у валюті України», а також «платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, векселі [тратти], боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), виражені в іноземній валюті або банківських металах».

Відповідно до статті 3 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», «цінні папери – документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що випливають із цих документів, іншим особам» [1].

Зокрема, фінансування дефіциту державного бюджету може відбуватися за допомогою різних методів. Одним з них є випуск і розміщення державних боргових цінних паперів. З метою залучення коштів органи державного управління (на загальнодержавному рівні – це Міністерство фінансів) проводять випуск облігацій державної позики. Вони можуть пропонуватися до розміщення як на внутрішньому, так і на зовнішньому фінансово-му ринках. Продаж державних облігацій дає можливість залучити кошти, необхідні для фінансування бюджетного дефіциту. В Україні для вирішення таких задач проводиться емісія ОВДП (облігацій внутрішньої державної позики) і ОДЗП (облігації державної зовнішньої позики). Кожен з таких способів має певні переваги і недоліки. Вони враховуються при прийнятті рішень зі здійснення випусків таких державних цінних паперів [2, с.104].

Серед показників, що зазвичай цікавлять інвестора при оцінці акцій компаній, виокремлюють такі: співвідношення ціни акції та дохідності; співвідношення ціни акції та власного капіталу компанії в розрахунку на одну акцію (Price/Book); співвідношення ціни акції та чистого грошового потоку в розрахунку на одну акцію; співвідношення ціни акції та продажів (виручки) в розрахунку на одну акцію, співвідношення вартості бізнесу та виручки в розрахунку на одну акцію, співвідношення вартості бізнесу та (операційний дохід до сплати процентів, податків та амортизації) в розрахунку на одну акцію, дохідність власного капіталу.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що використання одного певного критерію не є достатнім для прийняття ефективного рішення інвестором. У процесі обґрунтування рішення доцільно враховувати часові фактори. Тобто враховувати такі фактори, які будуть змінюватися обов'язково з плином часу: інфляція, рівень цін, ріст або зниження котирувань акцій, інвестиційний клімат.

Список використаних джерел

1. Про цінні папери і фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2006. - № 31. - ст.268
2. Петленко Ю.В. Удосконалення структури капіталу компанії як умова підвищення П капіталізації / Ю.В. Петленко, Г.В. Решетова // Фінанси України. - 2012. - №3. - С. 102-109.
3. Науменкова С.В. Основні напрями підвищення ефективності управління державними корпоративними правами / С.В. Науменкова // Фінанси України. - 2007. - №2 - С. 13-30.

Біржовий арбітраж, як основа вирішення біржових спорів

Михальчук Д.С., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент *Котирло О.О.*

На сьогодні, в умовах розбудови України як демократичної, правової, економічно розвиненої та конкурентоспроможної держави, великої уваги набуває забезпечення та вдосконалення вітчизняного законодавства спрямованого на покращення функціонування біржової діяльності в Україні, захист прав та свобод усіх учасників даного виду діяльності.

У свою чергу, біржова діяльність – це одна з форм упорядкованого ринку, головною рисою якого є наявність організації, яка керує роботою ринку, ступінь упорядкованості якого визначається правилами торгівлі, які регламентують процес купівлі – продажу того чи іншого виду активів. В основу ведення будь-якого виду біржової діяльності покладено ведення біржової торгівлі, що здійснюється шляхом організації й проведення біржових торгів.

Біржові торги – це торги, які привселюдно й гласно проводяться в торговельних залах біржі за участю членів біржі по товарах, допущеними до реалізації на біржі, у порядку встановленому Правилами біржової торгівлі (ст. 281 ГК України) [1].

Спори, то виникають між учасниками та сторонами біржових торгів (угод) розглядаються біржовим арбітражем (комітетом) - різновидом третейського суду, утвореним для вирішення біржових спорів. Біржовий арбітраж формується на підставі положень про біржовий арбітраж, регламент арбітражів, що затверджуються біржами виходячи з положенні цивільно-процесуального та господарсько-процесуального законодавства та створюється на біржах рішенням комісії (біржових зборів) і безпосередньо входить у склад самої біржі.

Суть біржового арбітражу полягає у тому, що він першочергово покликаний забезпечувати захист майнових прав та законних інтересів учасників біржової торгівлі, сприяє підвищенню ефективності укладених угод, розвитку раціональних господарських зв'язків між товаровласниками та споживачами, підвищенню ролі договорів, розвитку ділового співробітництва.

Біржовий арбітраж забезпечує своєчасний і правильний розгляд біржових спорів, застосування в разі винесення відповідного рішення майнової санкції до осіб, які не виконали чи неналежним чином виконали свої зобов'язання, або порушили правила біржової торгівлі. У разі виявлення порушень у діяльності брокерських контор чи брокерів, біржовий арбітраж застосовує відповідні засоби впливу.

Біржовий арбітраж вирішує цивільно-правові спори, що виникають між усіма членами бірж, між членами біржі та клієнтами, між клієнтами членів біржі за умови наявності угоди сторін про передачу таких спорів на його розгляд (таку угоду може бути виражено в договорі на брокерське обслуговування шляхом включення в нього спеціального арбітражного застереження, укладання окремого арбітражного договору, підписаного сторонами або вираженого в листах, телеграмах та інше), поданням клієнтом позову до члена біржі або ж навпаки. Він також розглядає спори за заявами учасників біржових торгів (брокерських контор, клієнтів), що звертаються за захистом своїх законних прав та інтересів. У свою чергу, рішення біржового арбітражу може бути оскаржено в біржову раду, а сторони зберігають за собою право на звернення за захистом своїх законних прав місцевий чи господарський суд.

З усього вищесказаного слід зазначити, що біржовий арбітраж – це своєчасна та нагальна можливість вирішення проблем, спорів пов'язаних з біржовою діяльністю. На сьогодні, забезпечення відповідного законодавства та механізму реалізації законодавчих норм призведе до значної економії часу, та людських ресурсів, які задіяні в роботі, пов'язані з вітчизняною судовою системою. Все це зумовлено тим, що безліч біржових спорів, які розглядаються в господарських судах України, можна було б вирішити шляхом розгляду даного ж спору у біржовому арбітражі, це у свою чергу, значно розвантажило роботу судів. Тому вважаю за доцільне, змінити право на встановлення власних правил діяльності біржового арбітражу, що регламентується підпунктом 1 пункту 1 статті 3 Закону України «Про товарну біржу» і визначення основні аспекти діяльності біржового арбітражу на законодавчому рівні, шляхом прийняття відповідного нормативно правового акту, що міститиме деякі роз'яснення стосовно окремих моментів діяльності біржового арбітражу [2]. У даному випадку, це допоможе систематизувати, а також централізовано контролювати діяльність усіх біржових арбітражів, ліквідує можливість виникнення колізій у біржовій діяльності, зокрема, при вирішенні спорів.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України : чинне законодавство з змінами та допов. станом на 1 вересня 2014 р.: (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К.: ПАЛІВОДА А.В., 2014.-208 с. – (Кодекси України)
2. Про товарну біржу Верховна Рада України; Закон від 10.12.1991 № 1956-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Господарський процесуальний кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 06.11.1991 № 1798-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Правові засади економічної конкуренції в Україні

Гордницький П.С., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Геліч Ю.О.*

На сучасному етапі розвитку економіки України важливу роль у забезпеченні добробуту населення відіграє соціальна спрямованість господарської діяльності. А оскільки від стану господарських відносин у державі залежить стан економічних та соціальних відносин, то важливо визначити один із основних факторів впливу на економічно-господарський клімат держави – економічну конкуренцію.

Проблемам економічної конкуренції присвятили свої праці В. С. Щербина, Г. В. Смолин, Т. Г. Удалов, О. М. Вінник, О. Л. Юдіцький, Ю. В. Журик, Д. В. Задихайло та інші.

У сучасних умовах науковці підходять до визначення конкуренції по-різному. Нормативне закріплення поняття «економічна конкуренція» отримало у ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», яка визначає, що економічна конкуренція (конкуренція) – це змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обrotу товарів на ринку [1].

Закон конкуренції посідає виняткове місце серед інших об'єктивних економічних законів функціонування ринкового механізму. Означений закон лежить через попит пропозицію та ринковий ціну за допомогою якого забезпечує збалансоване співвідношення між суспільними потребами і суспільним

виробництвом. Конкуренція є визначальним фактором впровадження цін та стимулом для розвитку інноваційних процесів та одночасно механізмом витіснення з господарського обороту неефективних суб'єктів господарювання.

Конкуренція носить для учасників ринкових відносин об'єктивно примусовий характер, оскільки змушує їх систематично оновлювати технології, підвищувати продуктивність праці, знижувати або ж стримувати ціни на виготовлені товари. Іншими словами, конкуренція систематично впливає на індивідуальні витрати виробництва у бік їх зниження, змушує товаровиробників економити ресурси, досягати найбільш раціонального поєднання факторів виробництва. Конкуренція – найбільш ефективний і дешевий метод економічного контролю, який коштує суспільству мінімальних витрат. Такий контроль є важливою і динамічною силою, оскільки постійно штовхає виробника в бік скорочення витрат виробництва і зниження цін, збільшення обсягів продажу та поліпшення якості.

Невід'ємними ознаками конкуренції є: наявність на ринку великої кількості незалежних продавців і покупців певного виду товару; наявність на ринку ідентичних або подібних товарів і послуг; відсутність бар'єрів входу (виходу) на ринок для покупців і продавців [2, с. 11-12].

Основними складовими економічної конкуренції які задовольняє в епіцентрі уваги лежать є: 1) конкуренція між вітчизняними суб'єктами господарювання на внутрішньому ринку; 2) конкуренція між вітчизняними та іноземними суб'єктами господарювання у межах національного ринку; 3) конкуренція між вітчизняними та іноземними суб'єктами господарювання на міжнародних ринках [3].

Як й інші економічні закони ринкової економіки закон економічної конкуренції потребує належної державної підтримки без якої поступово внеможливиться його дія (виконання функцій) що зовні матиме прояв у посиленні тенденції концентрації капіталу, в тому числі транснаціонального монополізації як ринків виробництва так і ринків збуту тощо. За умов функціонування на ринку суб'єктів господарювання з різними економічними потужностями та можливостями доступу до нових технологій інших важливих виробничих ресурсів саме держава має забезпечити безперервну дію законів економічної конкуренції шляхом формування належних нормативно-правових засад його підтримки та захисту й дієвих механізмів їхньої реалізації.

Тому держава в особі уповноважених органів забезпечує створення конкурентного середовища та підтримання певного економічного порядку, захист економічної конкуренції шляхом здійснення контрольних функцій у сфері нормативно-правового забезпечення та економіки, притягнення винних у порушенні правил економічної конкуренції до відповідальності.

Таким чином, конкуренція представляє собою легалізовану форму боротьби за існування на певному ринку, завдяки чому досягається збалансованість між попитом і пропозицією, а в кінцевому результаті між суспільними потребами і виробництвом.

З цього випливає, що в цілому конкуренцію можна віднести до сфери публічних інтересів, в той час без задоволення цих публічних інтересів неможливо задовольнити приватні інтереси суспільства. Саме в цій якості економічна конкуренція підтримується державою і захищається за допомогою різних правових засобів. Держава здійснює вплив на конкуренцію за допомогою податкової, кредитно-грошової, інвестиційної політики, фінансування наукових досліджень, розподілу державних замовлень, а також безпосередньо через законодавство про захист економічної конкуренції [2, с. 14].

Все це свідчить про те, що економічна конкуренція має велике суспільно-економічне значення. Тому з метою задоволення суспільних інтересів і забезпечення економічного зростання держава вживає заходів щодо захисту та розвитку конкуренції.

Список використаних джерел:

1. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.
2. Смолин Г.В. Господарське право України. Особлива частина: Навчальний посібник – П – 2010 – 672 с
3. Господарське право : підручник / Д. В. Задохайло. В. М. Пашков, Р. П. Бойчук та ін.; за заг. ред. Д. В. Задохайла, В. М. Пашкова. - Х.: Право, 2012.-696 с.

Особливості укладення, зміни та розірвання господарських договорів

Свиридюк С.М., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Геліч Ю.О.*

Загальний порядок укладання господарських договорів визначається ст. 181 ГК і є досить заформалізованим (порівняно з порядком укладання цивільно-правових договорів), а також установлює завеликий строк для врегулювання можливих розбіжностей між сторонами [1].

Господарський договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками. Допускається укладання господарських договорів у спрощений спосіб, тобто через обмін листами, телеграмми тощо.

Проект договору якщо він викладений як єдиний документ, він надається другій стороні у двох примірниках. За наявності заперечень щодо окремих умов договору сторона, яка одержала проект, складає протокол розбіжностей та у двадцятиденний строк надсилає другій стороні два примірники протоколу розбіжностей разом з підписаним договором.

Сторона, яка одержала протокол розбіжностей до договору, зобов'язана протягом двадцяти днів розглянути його, в цей самий строк вжити заходів для врегулювання розбіжностей з другою стороною та включити до договору всі прийняті пропозиції, а ті розбіжності, що залишились неврегульованими, передати в цей самий строк до суду, якщо на це є згода другої сторони.

У разі якщо сторони не досягли згоди з усіх істотних умов господарського договору, такий договір вважається неукладеним.

Певні різновиди господарських договорів мають свої особливості укладання.

ГК установлює особливості укладання таких договорів: [1]

3. попередніх договорів (ст. 182 ГК);

За попереднім договором суб'єкт господарювання зобов'язується у визначений строк, але не пізніше одного року з моменту укладання попереднього договору, укласти основний господарський договір на умовах, передбачених попереднім договором.

До укладання попередніх договорів не застосовується загальний порядок укладання господарських договорів. У разі якщо сторона, яка уклала попередній договір, одержавши проект договору від іншої сторони, ухиляється від укладання основного договору, друга сторона має право вимагати укладання такого договору в судовому порядку. Угода сторін про наміри не визнається попереднім договором і не призводить до юридичних наслідків.

4. договорів, що укладаються на підставі державного замовлення (ст. 183 ГК);

Дані договори укладаються між визначеними законом суб'єктами господарювання—виконавцями державного замовлення та державними замовниками, що вповноважені від імені держави укладати договори (державні контракти), в яких визначаються господарські зобов'язання сторін та регулюються відносини замовника з виконавцем щодо виконання державного замовлення. Ухилення від укладення договору за державним замовленням є порушенням господарського законодавства і тягне за собою відповідальність, передбачену ГК та іншими законами.

5. господарських договорів, що укладаються на біржах, ярмарках та публічних торгах (ст. 185 ГК).

До укладення даного договору застосовуються загальні правила укладання договорів на основі вільного волевиявлення, з урахуванням нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність відповідних бірж, ярмарків та публічних торгів.

Порядок зміни та розірвання господарських договорів визначається ст. 188 ГК. За загальним правилом зміна та розірвання господарських договорів в односторонньому порядку не допускаються, якщо інше не передбачено законом або договором.

Сторона договору, яка вважає за необхідне змінити або розірвати договір, повинна надіслати пропозиції про це другій стороні за договором. Сторона яка одержала пропозицію, у двадцятиденний строк після одержання пропозиції повідомляє другу сторону про результати її розгляду. У разі якщо сторони не досягли згоди або в разі неодержання відповіді в установленний строк з урахуванням часу поштового обігу, заінтересована сторона має право передати спір на вирішення суду.

Якщо судовим рішенням договір змінено або розірвано, договір вважається зміненим або розірваним з дня набрання чинності даним рішенням, якщо іншого строку не встановлено за рішенням суду.

У цивільному праві зазначені інші підстави для зміни або розірвання договору. У ч.3 ст. 651 ЦК зазначено, що у разі односторонньої відмови від договору у повному обсязі або частково, якщо право на таку відмову встановлено договором або законом, договір є відповідно зміненим або розірваним [2].

Отже, в залежності від виду господарського договору який хочуть укласти суб'єкт господарювання з іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання між ними будуть виникати різні права та обов'язки згідно виконання умов договору.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України: від 16 січня 2003р. //Відомості Верховної Ради. - 2003.-№40-44.-ст.356

2. Цивільний кодекс України :від 16 січня 2003р. //Відомості Верховної Ради.-2003.- №18-22.-ст.144

Обов'язки судді в процесі розгляду цивільної справи

Братель О.Г., кандидат юридичних наук, доцент, докторант докторантури та ад'юнктури НАВС

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. (далі – ЗУ «Про судоустрій і статус суддів») справи в судах розглядаються суддею одноособово, а у випадках, визначених процесуальним законом, – колегією суддів. Частиною 2 цієї статті визначено: «суддя, який розглядає справу одноособово, діє як суд».

Пересічний громадянин зазвичай під поняттям «суд» розуміє орган, в якому працюють судді та інший персонал. При цьому, громадянам іноді важко зрозуміти, чому коли справа розглядається суддею одноособово, у рішенні по справі зазначається, що воно ухвалюється судом? В цьому і полягає головний зміст судочинства – буд-який суддя діє як суд. Суддя виступає невід'ємною складовою такого утворення як суд, а тому кожний суддя і є «суд».

Аналіз положень ЦПК України та ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» свідчить про те, що суддя є головним суб'єктом цивільного процесу на якого покладається функція здійснення правосуддя по цивільних справах. У свою чергу, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, а також фізичні і юридичні особи та їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність судді і не посягати на неї.

В ЦПК України крім загальної норми, а саме ч. 3 ст. 27 в якій зазначено, що «особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки» міститься значна кількість інших норм, в яких закріплений безпосередній зміст цих обов'язків. Вказані обов'язки неодноразово досліджувались науковцями та практиками цивільного процесу.

У свою чергу, фактична безмежність повноважень суддів обумовлює необхідність дослідити питання щодо наявності у останніх процесуальних обов'язків, в тому числі по відношенню до осіб, які беруть участь у розгляді цивільної справи (сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб, заявники, інші заінтересовані особи, їхні представники, органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб) та інших учасників цивільного процесу (секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, перекладач, спеціаліст, особа, яка надає правову допомогу).

З огляду на процедуру здійснення правосуддя при розгляді судових справ, відповідно до ч. 4 ст. 54 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» суддя зобов'язаний: 1) своєчасно, справедливо та безсторонньо розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства; 2) дотримуватися правил суддівської етики; 3) виявляти повагу до учасників процесу; 4) додержуватися присяги судді; 5) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, в тому числі і таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання.

В ЦПК України також містяться норми зобов'язального змісту, які безпосередньо поширюються на суддів в процесі здійснення правосуддя по цивільних справах. Розглянемо процесуальні обов'язки судді більш детально.

1) У ст. 5 ЦПК України закріплено, що суд зобов'язаний поважати честь і гідність усіх учасників цивільного процесу і здійснювати правосуддя на

засадах їх рівності перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

2) Відповідно до ч. 7 ст. 6 ЦПК України про розгляд справи в закритому судовому засіданні суд зобов'язаний постановити мотивовану ухвалу в нарадчій кімнаті, яка оголошується негайно.

3) У ст. 23 ЦПК України визначено, що за наявності підстав, зазначених у статтях 20, 21 і 22 ЦПК України суддя зобов'язаний заявити самовідвід.

4) У випадках, коли щодо отримання доказів у сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, є складнощі, суд за їх клопотанням зобов'язаний витребувати такі докази (ст. 137 ЦПК України).

5) У ст. 145 ЦПК України визначений перелік випадків, за наявності яких суд зобов'язаний призначити експертизу.

6) Відповідно до ст. 158 ЦПК України суд зобов'язаний повідомити осіб, які беруть участь у справі про час та місце її розгляду.

7) Стаття 158-1 ЦПК України закріплює обов'язок відповідно до якого копія ухвали про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції негайно надсилається до суду, який зобов'язаний організувати її виконання, та особі, яка братиме участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

8) У статті 201 ЦПК України визначено перелік із семи підстав за яких суд зобов'язаний зупинити провадження у справі.

9) Відповідно до ч. 2 ст. 214 ЦПК України при виборі правової норми, що підлягає застосуванню до спірних правовідносин, суд зобов'язаний враховувати висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої пунктом 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК України.

10) Під час розгляду справ окремого провадження суд зобов'язаний роз'яснити особам, які беруть участь у справі, їх права та обов'язки, сприяти у здійсненні та охороні гарантованих Конституцією і законами України прав, свобод чи інтересів фізичних або юридичних осіб, вживати заходів щодо всебічного, повного і об'єктивного з'ясування обставин справи (ст. 235 ЦПК України).

11) Відповідно до ст. 360-7 ЦПК України суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність із рішенням Верховного Суду України.

Відображений перелік процесуальних обов'язків суду (судді) може слугувати пам'яткою, насамперед, для осіб, які беруть участь у справі. Слід визнати, що в процесі розгляду справи судьями неодноразово допускаються порушення при здійсненні правосуддя, а тому знання учасниками процесу процесуальних обов'язків суду дозволить останнім не лише виявляти такі порушення, а й ефективно їм протидіяти.

Повноваження органів опіки та піклування у сфері опіки та піклування над повнолітніми особами

Куца А.М., кандидат юридичних наук, завідувач сектору Міністерства соціальної політики України

Практика сьогодні свідчить про наявність проблем щодо реалізації норм і положень національного законодавства з питань опіки та піклування над повнолітніми недієздатними особами та особами, дієздатність яких

обмежена, у тому числі щодо реалізації органами опіки та піклування повноважень у цій сфері.

У цьому контексті, насамперед, слід зазначити, що питання опіки та піклування над повнолітніми особами регулюються Цивільним кодексом України (далі – ЦК), Цивільним процесуальним кодексом України (далі – ЦПК), Правилами опіки та піклування, затвердженими наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 № 34/166/131/88 (зарєєстровано в Міністерстві юстиції України 17.06.1999 за № 387/3680) (далі – Правила) (лише в частині положень, що не суперечать ЦК), а також іншими нормативно-правовими актами з відповідних питань.

Виходячи зі змісту статті 55 ЦК, завдання опіки та піклування над повнолітніми особами полягає у забезпеченні особистих немайнових і майнових прав та інтересів таких осіб.

Відповідно до статті 56 ЦК, органами опіки та піклування є районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад.

Згідно з підпунктом 1.4 пункту 1 Правил, безпосереднє ведення справ щодо опіки та піклування покладається у межах їх компетенції на відповідні відділи й управління місцевої державної адміністрації районів, районів міст Києва і Севастополя, виконавчих комітетів міських чи районних у містах рад. У селищах і селах справами опіки і піклування безпосередньо віддають виконавчі комітети селищних і сільських рад.

Стосовно структурної одиниці, відповідальної за питання опіки та піклування над повнолітніми особами, має визначатися керівник конкретного органу опіки та піклування.

Відповідно до ЦК, органи опіки та піклування у своїй діяльності у сфері опіки та піклування над повнолітніми особами:

звертаються до суду із заявою про поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, яка була визнана недієздатною, і припинення опіки (частина перша статті 42 ЦК);

отримують повідомлення про фізичних осіб, які потребують опіки або піклування (стаття 57 ЦК);

подають до суду подання про призначення опікунів та піклувальників над фізичними особами у разі визнання їх недієздатними та обмеження цивільної дієздатності таких осіб (частини перша та друга статті 60 ЦК);

здійснюють опіку або піклування над повнолітньою фізичною особою до призначення їй опікуна чи піклувальника (статті 65 та 66 ЦК);

надають дозволи опікунам на:

а) відмову від майнових прав підопічного (пункт 1 частини першої статті 71 ЦК);

б) видання письмових зобов'язань від імені підопічного (пункт 2 частини першої статті 71 ЦК);

в) укладення договорів, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, у тому числі договорів щодо поділу або обміну житлового будинку, квартири (пункт 3 частини першої статті 71 ЦК);

г) укладення договорів щодо іншого цінного майна (пункт 4 частини першої статті 71 ЦК);

д) управління нерухомим майном або майном, яке потребує постійного управління, власником якого є підопічний, або передання його за договором в управління іншій особі (частина четверта статті 72 ЦК);

надають дозволи піклувальникам на надання згоди підопічному на вчинення правочинів щодо: відмови від власних майнових прав; видання письмових зобов'язань від власного імені; укладання договорів, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, у тому числі договорів щодо поділу або обміну житлового будинку, квартири; укладання договорів щодо іншого цінного майна (частина друга статті 71 ЦК);

звертаються до суду із заявою про звільнення особи від повноважень опікуна або піклувальника у разі невиконання нею своїх обов'язків, порушення прав підопічного, а також у разі поміщення підопічного до закладу охорони здоров'я або закладу соціального захисту (частина третя статті 75 ЦК);

розглядають скарги на дії опікунів та піклувальників (частина перша статті 79 ЦК).

Органи опіки та піклування проводять також іншу діяльність щодо забезпечення прав та інтересів повнолітніх недієздатних осіб та осіб, дієздатність яких обмежена, у тому числі безпосередньо ведуть справи щодо опіки та піклування (підпункт 1.4 пункту 1 Правил); ведуть облік щодо осіб, які потребують опіки та піклування (підпункт 1.7 пункту 1 Правил); здійснюють нагляд та контроль за діяльністю опікунів та піклувальників (підпункт 1.7 пункту 1 Правил; підпункт 4.14 пункту 4 Правил); ведуть реєстр особових справ підопічних, алфавітну книгу та картотеку (підпункт 3.5 пункту 3 Правил) тощо.

Таким чином, національне законодавство хоча й не повною мірою та несистематизовано, але визначає повноваження органів опіки та піклування у сфері опіки та піклування над повнолітніми особами, реалізація яких дозволяє створити умови для забезпечення, захисту та охорони прав відповідної категорії осіб.

Права батьків і дітей на майно

Шутенко Л.Л., головний спеціаліст управління муніципального розвитку Житомирської міської ради, здобувач кафедри цивільного права і процесу НАВС

Кожна сім'я має у власності певне майно. Це можуть бути будь-які речі. Грошові кошти, нерухомість, транспортні засоби, засоби виробництва. Дорослі в своїх розмовах часто вживають фрази «моя машина», «моя квартира», «у мене на дачі». Звичайно, кожному приємно відчувати себе власником. Але не тільки батьки (дорослі), а й діти є маленькими власниками. Це підтверджується значною кількістю норм Сімейного кодексу України, які врегульовують права дітей і батьків на майно.

Як правило, переважна частина сімейного майна належить батькам (матері, батьку). Менша його частина належить дитині. Відповідно до п.2 ст.173 СК України при вирішенні спору між батьками та малолітніми, неповнолітніми дітьми, які спільно проживають, щодо належності їм майна вважається, що воно є власністю батьків [1]. Малолітні діти – це діти, яким не виповнилося 14 років, а неповнолітні діти – діти від 14 до 18 років.

Відповідно до ст.174 СК України майно, придбане батьками або одним з них для забезпечення розвитку, навчання та виховання дитини (одяг, інші речі особистого вжитку, іграшки, книги, музичні інструменти, спортивне обладнання тощо) є власністю дитини. Закон зобов'язує батьків передати у користування дитини майно, яке має забезпечити її виховання та розвиток (ст.176 СК України) [2].

Батьки є законними представниками інтересів своїх дітей. Питання про управління майном дитини (дітей) батьки вирішують спільно. Спори, які виникають між батьками щодо управління майном дитини, можуть вирішуватися органом опіки та піклування або судом.

Згідно з п. 2 ст. 177 СК України при вчиненні одним з батьків правочинів щодо майна малолітньої дитини вважається, що він діє за згодою другого з батьків. Другий з батьків має право звернутися до суду з вимогою про визнання правочину недійсним як укладеного без його згоди, якщо цей правочин виходить за межі дрібного побутового.

Якщо дитина проживає в житловому будинку (квартирі), що належить на праві приватної власності її батькам або одному з них, вона набуває право користування цим житлом (сервітут). Такий сервітут встановлюється законом, тому для його виникнення не потрібно укладення батьками та дітьми спеціального договору про користування житлом (ст.402 ЦК України) [3].

Аналогічне право належить і батькам, які проживають в житловому будинку (квартирі), власником якого є малолітня дитина. Така ситуація може виникнути, якщо дитина одержала житло у спадщину, за договором дарування, міни тощо. Батьки не набувають права власності щодо цього житлового приміщення, проте вони мають право на проживання в ньому. Незважаючи на законодавчо встановлений обов'язок батьків дбати про збереження та використання майна дитини в її інтересах, деякі батьки по-різному розуміють цей обов'язок. Чимало дітей, які потрапляють до притулків, залишилися без житла саме через зловживання батьківськими й опікунськими правами. Тому законом чітко передбачено, що батьки малолітньої дитини не мають права без дозволу органу опіки та піклування вчиняти певні правочини щодо її майнових прав. А саме, укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, в тому числі договори щодо поділу або обміну житлового будинку, квартири; видавати письмові зобов'язання від імені дитини; відмовлятися від майнових прав дитини. Батьки мають право дати згоду на вчинення неповнолітньою дитиною вказаних правочинів лише з дозволу органу опіки та піклування.

Дозвіл на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дитини надається органом опіки та піклування після перевірки, що проводиться протягом одного місяця, і лише в разі гарантування збереження права дитини на житло.

Так, наприклад, сім'я з 3-х чоловік вирішила виїхати на постійне місце проживання за кордон і їм потрібно продати приватизовану квартиру, де співвласниками є батьки та 14-річний син. Для укладення договору купівлі-продажу потрібно взяти для продажу квартири дозвіл органу опіки та піклування, який контролює володіння, користування та розпорядження майном дітей їх батьками.

Існують правочини, які батьки не можуть вчиняти за жодних умов, оскільки навіть орган опіки та піклування не уповноважений надавати дозвіл на їх укладення. Управління батьками майном дитини припиняється при досягненні дитиною 14 років, оскільки з цього часу батьки вже позбавляються права управляти майном дитини та обов'язку здійснювати управління належним чином. Неповнолітня дитина управляє своїм майном самостійно, а батьки лише надають згоду на здійснення нею цивільно-правових правочинів у випадках, передбачених законом [4].

Список використаних джерел:

1. Гопанчук В.С. Сімейне право України // Київ, Істина, 2002. – 304 с.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 // Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

4. Індиченко С.П., Гопачук В.С., Дзера О.В., Савченко Л.А. Сімейне право: навчальний посібник для студентів юридичних вузів та факультетів // Київ, Вентурі, 1997. – 272 с.

Цивільно-правова відповідальність у сфері донорства органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин

Губський О.В., ад'юнкт кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПП НАВС

На сьогоднішній день в медицині існує стрімкий розвиток у сфері донорства органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин. В сфері донорства органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин існує низка питань біологічного та правового характеру. Необхідність у досконалій правовій базі пов'язана переліком із особливим правовим становищем людини і неписаним специфікою відносин між ними, яка полягає в пішому праві на життя для кожного з них, а також поняття та значення відповідальності яка настає за їх порушення.

Метою нашого дослідження є аналіз діючого законодавства та надання пропозицій щодо розуміння та покращення законодавства в питаннях пов'язаних з цивільно-правовою відповідальністю у сфері донорства органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин.

Законодавчу базу в питаннях пов'язаних з цивільно-правовою відповідальністю у сфері донорства органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин складають безліч законних та підзаконних нормативно-правових актів, зокрема: Конституція України [1], Цивільний кодекс України [2], Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16 липня 1999 року № 1007-XIV [3], Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року № 2801 XII [4], Накази Міністерства Охорони здоров'я: «Про затвердження нормативно-правових актів з питань трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині» від 4 травня 2000 р., «Про затвердження нормативно-правових документів з питань трансплантації» від 25 вересня 2000 р., «Про регламентацію трансплантаційної служби України» від 24 травня 2004 р.

Питання цивільно-правової відповідальності у сфері донорства органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин на сьогоднішній день є дуже актуальним. Це зумовило цікавість до цих проблем з боку медичних працівників, юристів та науковців зокрема Болотіна Н.Б. [5] та Сенюта І.Я. [7].

В умовах правових перетворень у галузі регулювання медичної діяльності цивільно-правова відповідальність набуває особливого значення. У даному випадку переважає відновлювальна функція юридичної відповідальності коли цивільно-правові цінності літять на світло і повільно медичних працівників та спрямовані на приведення до нормального стану як правового статусу пацієнта і медичного закладу так і медичних правовідносин в цілому [6 с. 211].

На жаль законодавство не встановлює цивільно-правової відповідальності конкретно у сфері донорства органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин. Проте аналізуючи загальні вищезазначені положення цивільно-правової відповідальності в медичній діяльності можна зрозуміти яка може бути відповідальність сфері донорства органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин. На даний час у цій сфері перевазі відповідальність сфері донорства органів та інших анатомічних матеріалів та

репродуктивних клітин чітко визначається лише у Кримінальному кодексі України.

Отже, на сьогоднішній день існує необхідність більш диференційованого підходу до суспільно небезпечних діянь, пов'язаних із трансплантацією [5, с. 204]. Чітко і повно сформульовані правові норми здатні безпосередньо впливати на діяльність медичних працівників і бути засобом забезпечення дотримання прав і свобод людини у сфері медичного обслуговування, полегшуючи вихід із складних ситуацій і запобігаючи вчиненню злочинів лікарями та іншими особами медичного персоналу. Умовами виникнення правових відносин між реципієнтом і трансплантологічним стаціонаром є юридичні факти – волевиявлення хворого і згода медичної установи з подальшим укладенням договору щодо надання медичних послуг у вигляді трансплантації.

Отже, щоб визначити цивільно-правову відповідальність за порушення законодавства в сфері необхідного законодавчо закріпити межі припустимості трансплантації чітко визначити момент настання смерті й час із настанням якого можна вилучити трансплантат установити перелік осіб котрі можуть бути донорами та реципієнтами, врегулювати відносини між ними та лікарем.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України, 1996. - № 30. – с. 141;
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України, - №№ 40-44. - с.356)
3. Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» від 16 липня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України, 1999. — № 41. - с. 3.
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Прийняті 19 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України, 1993. – № 4. – с. 19;
5. Болотіна Н. Б. та ін.; Сучасне українське медичне право / за заг. ред. С. Г. Степенка — К : Атіка 2010 — 495 с.
6. Медичне право України : зб. нормативно-правових актів / упоряд. і наук. ред. Н. Б. Болотіна. — К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001.- 412 с.
7. Сенюта І. Я. Право людини на охорону здоров'я та його законодавче забезпечення в Україні (загальнотеоретичне дослідження): Автореф. дис.. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Л., 2006. — 16 с.

Цивільно-правова відповідальність у контексті страхування відповідальності власників наземних транспортних засобів

Зубкова Л.А., ад'юнкт кафедри цивільного права та процесу НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор *Пилипенко С.А.*

При розгляді проблематики цивільно-правового регулювання страхування відповідальності власників наземних транспортних засобів важливо комплексно розглянути питання цивільно-правової відповідальності в цілому, її поняття, характерні ознаки і види, що дозволить більш ґрунтовно визначити природу вказаного виду страхування та його особливості.

Так, у науці цивільного права існують різні погляди на природу і сутність цивільно-правової відповідальності. Так, цивільно-правова відповідальність – один з видів юридичної відповідальності і визначається як санкція за правопорушення, наслідок, передбачений нормою права на випадок її недотримання, – такої думки дотримуються багато авторів.

Дещо ширше поняття цивільно-правової відповідальності розглядає С. С. Алексєєв, а саме як позитивну відповідальність, під якою мається на увазі «неухильне, суворе, гранично ініціативне здійснення всіх обов'язків».

Прикладом ще більш «широкого» підходу до суті юридичної відповідальності (а цивільно-правова є одним з її видів) може служити точка зору, висловлена В. А. Тарховим, який розглядає її як «регульований правом обов'язок дати звіт своїм діям» і в тих випадках, коли немає правопорушення.

Поряд з цим слід зазначити, що деякі автори, даючи поняття цивільно-правової відповідальності, акцентують увагу на окремих ознаках юридичної відповідальності. Наприклад, А. М. Белякова під цивільно-правовою відповідальністю розуміє «державний примус до несення негативних майнових наслідків правопорушення, завжди поєднаний з громадським осудом поведінки правопорушника».

На думку О. С. Іоффе «цивільно-правова відповідальність є санкція за правопорушення, що викликає для порушника негативні наслідки у вигляді позбавлення суб'єктивних цивільних прав або покладання основних або додаткових цивільно-правових обов'язків. Не ставлячи за мету проаналізувати і інші точки зору вчених, відзначимо, що найбільш прийнятною в досліджуваному нами аспекті є визначення цивільної відповідальності, дане А. А. Собчаком: «Цивільно-правова відповідальність - передбачена законом або договором міра державного примусу майнового характеру, що застосовується з метою відновлення порушеного стану і задоволення потерпілого за рахунок правопорушника».

Таким чином, викладене дозволяє констатувати, що для цивільно-правової відповідальності характерні наступні загальні ознаки, які мають у будь-якому вигляді юридичної відповідальності: наявність державного примусу, негативних наслідків для правопорушника, суспільний осуд правопорушника.

Проведений нами аналіз нормативних актів та огляд літературних джерел вказують на те, що цивільно-правова відповідальність має ряд родових ознак, які відрізняють її від інших видів юридичної відповідальності (кримінальної, адміністративної та ін.). А саме: 1) цивільно-правова відповідальність носить майновий характер, тобто порушник несе додаткові майнові обов'язки, наприклад, відшкодовує потерпілому втрачений заробіток і витрати, пов'язані з лікуванням потерпілого; 2) порушник зобов'язаний перед потерпілим, майнові санкції, застосовувані до правопорушника в порядку цивільно-правової відповідальності, стягуються на користь потерпілого з метою усунення негативних наслідків для останнього; 3) розмір цивільно-правової відповідальності, як правило, відповідає розміру заподіяної; 4) цивільно-правова відповідальність допускає можливість добровільно усунути негативні наслідки самим заподіювачем.

Поряд з цим, цивільно-правова відповідальність поділяється як на окремі види, так і за іншими критеріями, основними з яких є: підстави виникнення цивільно-правової відповідальності та характер розподілу відповідальності між декількома особами, на яких покладаються додаткові майнові обтяження.

За підставами виникнення розрізняють договірну і не договірну цивільно-правову відповідальність. Під договірною відповідальністю прийнято розуміти відповідальність, що настає у випадках невиконання або неналежного виконання зобов'язання, яке виникло зі договору. Позадоговірну відповідальність має місце, коли відповідна санкція застосовується до правопорушника, який не перебуває у договірних відносинах з потерпілим. Наприклад, при заподіянні шкоди особистості або майну громадянина, або

майну юридичної особи, внаслідок безпідставного придбання або збереження майна за рахунок іншої особи. Відповідальність, яка виникає внаслідок заподіяння шкоди, іменують також деліктною відповідальністю.

Юридичне значення розмежування договірної і позадоговірної відповідальності полягає в тому, що форми і розмір позадоговірної відповідальності встановлюються тільки законом, тоді як ці складові умови договірної відповідальності встановлюються і законом, і угодою сторін. В деліктних зобов'язаннях на правопорушника покладається обов'язок по «відшкодуванню шкоди», тобто обов'язок усунути негативні наслідки, що виникли як в майновій (наприклад, додаткові витрати внаслідок шкоди, заподіяної здоров'ю), так немайновій сфері потерпілого (моральна шкода).

Цивільно-правова відповідальність за заподіяну шкоду реалізується в зобов'язаннях із заподіяння шкоди. Найбільш повно їх сутність відображена у визначенні, даному А.П. Сергєєвим і Ю.К. Толстим: «зобов'язання з заподіяння шкоди можуть бути визначені як позадоговірні зобов'язання, що виникають внаслідок порушення майнових та особистих немайнових прав потерпілого, що носять абсолютний характер, покликані забезпечити найбільш повне відновлення цих прав за рахунок заподіювача шкоди або за рахунок інших осіб, на яких законом покладено обов'язок відшкодування шкоди».

Цивільно-правові гарантії здійснення та захисту права на особисті папери

Клімовський С.С., здобувач Науково-дослідного інституту приватного права та підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Первомайський О.О.*

Враховуючи те, що юридичні гарантії – це сукупність нормативно закріплених умов, способів та засобів, за допомогою яких визначаються умови і порядок здійснення прав і свобод особи, а також їх охорона, захист та відновлення у разі порушення і які мають системний, комплексний, постійний, реальний та юридично надійний характер. Роль і значення правових гарантії визначається тим, що вони створюють необхідні юридичні умови для перетворення закріплених у законодавстві прав і свобод людини та громадянина з можливостей на реальність.

Цивільно-правові юридичні гарантії, на нашу думку, необхідно розглядати у площині двох рівнів, а саме конституційному, де закріплено основоположні принципи цивільно-правового регулювання, та, власне, цивільно-правовому, зокрема як на загальному цивільно-правовому рівні, так і спеціальному, зокрема стосовно конкретних цивільно-правових інститутів або прав.

З урахуванням цього до юридичних гарантії права на особисті папери слід віднести: конституційно-правові гарантії: гарантії непорушності (ч.1 ст. 32 Конституції України зазначає, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України); гарантії судового захисту (ч.3 ст. 32 Конституції України де зазначено, що кожному гарантується судовий захист права спростувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування моральної та матеріальної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації); гарантії щодо вільного зберігання особистих паперів та інформації (ч.2 ст. 34 Конституції України, кожен має право вільно

збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір); гарантії непорушності права власності (ч.ч. 1,2,4 ст. 41 Конституції України).

Водночас до власне цивільно-правових гарантій вказаного права можна віднести: конфіденційність особистих паперів (п. 1 ст. 3 ЦК України, неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини є визначальною гарантією права на особисті папери, оскільки саме це положення законодавства обумовлює існування усього комплексу правових інститутів спрямованих на захист особистого життя фізичної особи); непорушність права на особисті папери (п. 2 ст. 3 ЦК України, неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом – ця гарантія стосується права на особисті папери в силу ч.1 ст. 303 ЦК України, де зазначено, що особисті папери є власністю фізичної особи, тобто, не дивлячись на немайнову природу права на особисті папери, особисті папери є об'єктами права власності на які поширюється правовий режим права приватної власності фізичної особи); свободу договору щодо використання і розпорядження особистими паперами (п. 3 ст. 3 ЦК України, свобода договору – одна з ключових гарантій, котра дає можливість вільно визначати сторонами умову договору про передачу та (або) використання особистих паперів); можливість судового захисту права на особисті папери (п. 5 ст. 3 ЦК України, судовий захист цивільного права та інтересу – гарантія щодо можливості звернення до суду у випадку порушення, осперення права на особисті папери та (або) відшкодування збитків завданих таким порушенням); недоторканість особистих паперів (ч.1, 2 ст. 303 ЦК України – гарантія можливості фізичної особи-власника особистих паперів самостійно визначати коло осіб, які можуть ознайомлюватись з особистими паперами та ступінь ознайомлення з особистими паперами); гарантії захисту інформації щодо третіх осіб (відповідно до змісту ст. 303 ЦК України, якщо особисті папери фізичної особи містять інформацію щодо особистого життя інших фізичних осіб, то використання цих особистих паперів можливе лише при наданні згоди на таке використання вказаними особами).

Відповідно, названі гарантії права на особисті папери слід розділити на дві групи, а саме: конституційні гарантії права на особисті папери та цивільно-правові гарантії. При цьому цивільно-правові гарантії права на особисті папери можна поділити на загальні і спеціальні, при цьому до загальних віднести ті, які визначені загальними засадами цивільного законодавства, а спеціальні – котрі властиві праву на особисті папери.

Безперечно, у зв'язку з тим, що право на особисті папери є спеціальним, конкретних гарантій щодо нього законодавство не містить, однак, можна виокремити групу гарантій що дотично стосуються права на особисті папери та його здійснення і охорони. Разом з тим, можна зазначити, що гарантії дублюються в Конституції України та Цивільному кодексі України, що вказує на їхній фундаментальний характер та відображає прагнення законодавця забезпечити передбачені Конституцією загальні норми деталізацією у галузевому законодавстві, а також створити дієві механізми їх правової реалізації.

Отже, вказані гарантії як конституційні, так і, власне, цивільно-правові є зобов'язанням держави та суспільства щодо безперешкодного здійснення права на особисті папери. Вони є своєрідними векторами права на особисті папери, які забезпечують як безперешкодне здійснення права на особисті папери так і його охорону, захист та відновлення у разі порушення.

Правове регулювання отримання вантажу, що вважався втраченим та згодом був знайдений за договором перевезення вантажу

Іванович Ю.М., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Лебідь В.І.

Основним нормативно-правовим актом вітчизняного законодавства, що регулює перевезення вантажів, є Цивільний Кодекс України (надалі – «ЦКУ»). Регулюванню цих відносин законодавець присвятив окрему главу 64 «Перевезення», яка складається з лише 17 статей (статті 908-909, 912-921, 923-927). Водночас взаємовідносин вантажовідправників, перевізників і вантажоотримувачів регулюються великою кількістю інших нормативно-правових актів, в основному транспортними статутами і кодексами. Кодифікаційний же цивільно-правовий акт містить в собі лише окремі принципові положення, а щодо іншого – відсилає до транспортних статутів та кодексів, інших нормативно-правових актів та правил, що видаються відповідно до них (як це роблять, наприклад, ч. 2 ст. 908, ч. 3 ст. 909 ЦКУ та ін.).

Поряд з Цивільним Кодексом України, іншим кодифікованим нормативно-правовим актом, який регламентує перевезення вантажів саме в господарській діяльності, є Господарський Кодекс України (надалі – «ГКУ»).

Детально ж умови надання послуг з перевезення вантажів визначаються іншими, в більшості випадків підзаконними нормативно-правовими актами, на які є пряме посилання в ЦКУ та ГКУ. Найважливішими з них є: Статут автомобільного транспорту Української РСР (надалі – «САТ»), затверджений Постановою №401 Ради Міністрів УРСР від 27.06.1969 р. – для автомобільних перевезень; Статут залізниць України (надалі – «СЗУ»), затверджений Постановою №457 Кабінету Міністрів України від 06.04.1998 р. – для залізничних перевезень; Правила повітряних перевезень вантажів (надалі – «ПППВ»), затверджені Наказом №186 Державної служби України за забезпеченням безпеки авіації від 13.03.2006 р. – для авіаперевезень; Статут внутрішнього водного транспорту СРСР (надалі – «СВВТ»), затверджений Постановою № 1801 Ради Міністрів СРСР від 15.10.1955 р. – для перевезень водним річковим транспортом; Кодекс торгівельного мореплавства України (надалі – «КТМУ») від 23 травня 1995 р. – для перевезень водним морським транспортом.

На жаль, аналіз вказаних нормативно-правових актів дозволяє говорити про наявність неузгоджень і протиріч у регулюванні вантажоперевезення, які створюють загрозу деформації системи правової регламентації перевезень вантажів і породжують ризик неможливості реального захисту прав сторін у цих правовідносинах.

Особливим чином вітчизняне законодавство регулює отримання вантажу, який вважався втраченим, але згодом був знайдений. Звичайно, перевізник несе відповідальність за вантаж з моменту його прийняття від вантажовідправника і до моменту його отримання вантажоотримувачем. Про це чітко заявляють і ч. 1 ст. 924 ЦКУ, і ч. 1 ст. 314 ГКУ. А от щодо врегулювання ситуації відносно вантажу, який вважається втраченим, позиції ЦКУ та ГКУ не збігаються.

Так, згідно з абз. 1 ч. 2 ст. 919 ЦКУ, вантаж, не виданий одержувачеві на його вимогу протягом тридцяти днів (!) після спливу строку його доставки, якщо більш тривалий строк (!) не встановлений договором, транспортними кодексами (статутами), вважається втраченим. Знову маємо можливість регулювання цих відносин як договором, так і нормативно-правовими актами,

– але в силу положення ч. 2 ст. 308 ЦКУ останні можуть ще суттєвіше погіршити правове становище замовника перевезення.

Не можна не звернути увагу на кричущу диспропорційність в рівності правових позицій вантажоотримувача і перевізника, прямо закріплену зазначеною нормою. По-перше: не перевізник (професійний виконавець послуги перевезення, який за це отримує винагороду), а вантажоотримувач (третя сторона на боці замовника послуги – вантажовідправника) повинен подбати про відслідковування прибуття вантажу – а строки його прибуття жодним чином від вантажоодержувача не залежать (а на автомобільному транспорті перевізник ще й ніяк не зобов'язаний інформувати вантажоотримувача про прибуття вантажу). По-друге: саме вантажоотримувач (який аргіогі до стеменно не може знати, коли прибуде вантаж), а не перевізник (який завжди точно знає, коли він прийняв вантаж, і принаймні приблизно – строк його доставки) повинен подбати про початок процедури витрєбування вантажу шляхом подання вимоги до перевізника. І тим не менш, окрім здійснення всіх цих дій, мають минути ще тридцять днів після спливу строку доставки вантажу для визнання вантажу втраченим. Важко уявити ситуацію, навіть і для такої великої країни як Україна, щоб вантаж «блукав» незнайденим її транспортними шляхами ще тридцять днів після спливу строку його доставки (а згідно з нормами кодексів і статутів – і більш тривалий строк).

А далі має місце взагалі незрозуміла позиція законодавця, яка прямо потурає недисциплінованості перевізника. Абз. 2 ч. 2 ст. 919 ЦКУ прямо зобов'язує отримувача вантажу –після всіх пройдених ним поневєр'янь – прийняти вантаж, що прибув після спливу зазначених вище строків, і повернути суму, виплачену йому перевізником за втрату вантажу, якщо інше не встановлено договором, транспортними кодексами (статутами). ГКУ в цьому аспекті набагато –до протилежного – поблажливіший по відношенню до вантажоодержувача: згідно з ч. 5 ст. 314 ГКУ, у разі, якщо вантаж, за втрату чи нестачу якого перевізник сплатив відповідне відшкодування, буде згодом знайдено, одержувач (відправник) має не обов'язок, а право вимагати видачі йому цього вантажу, повернувши одержане за його втрату чи нестачу відшкодування. Але ж підзаконні акти, до яких відсилають ЦКУ та ГКУ, подеколи регулюють цей випадок інакше (і часто – всупереч вимогам ЦКУ та ГКУ), – або не регулюють взагалі.

Так, згідно зі ст.ст. 140, 141 САТ, вантаж вважається втраченим при міському і приміському перевезенні – протягом 10 днів з дня прийняття вантажу (тут строк менш, а не більш тривалий, як передбачено абз. 1 ч. 2 ст. 919 ЦКУ), при міжміському перевезенні – протягом 30 днів після закінчення строку доставки, а при перевезенні у прямому змішаному сполученні – після закінчення чотирьох місяців (!) з дня прийняття вантажу до перевезення. За цим нормативно-правовим актом, якщо вантаж, за втрату або недостачу якого перевізник сплатив відповідне відшкодування, буде згодом знайдено, вантажоотримувач (вантажовідправник) має все ж таки право, а не обов'язок, вимагати видачі йому цього вантажу, повернувши одержане за його втрату відшкодування. Але неважко уявити ситуацію, коли перевізник, будучи зацікавленою стороною у можливому спорі, використає ці неузгодженості (як щодо строків, так і щодо прав/обов'язків вантажоодержувача) на свою користь.

Згідно зі ст. 117 СЗУ, відправник або одержувач має право вважати вантаж втраченим і вимагати відшкодування за втрату, якщо вантаж не було видано одержувачу на його вимогу протягом 30 діб з моменту закінчення терміну доставки, а у разі перевезення вантажу у прямому змішаному сполученні –

після закінчення двох місяців з дня приймання вантажу до перевезення. Тут, якщо вантаж прибув з перевищенням зазначених термінів, одержувач зобов'язаний (а не вправі) прийняти його і повернути суму, отриману від залізниці за втрату вантажу.

Згідно зі ст. 190 СБВТ, вантажовідправник або вантажоотримувач має право вважати вантаж втраченим та вимагати відшкодування за втрату вантажу, якщо такий вантаж не був виданий вантажоотримувачу протягом 30 днів після закінчення строку доставки, а при перевезенні вантажу у прямому змішаному залізнично-водному сполученні – після закінчення чотирьох місяців (!) з дня прийняття вантажу до перевезення. Однак, якщо вантаж прибув після спливу зазначених строків, вантажоотримувач зобов'язаний прийняти вантаж та повернути сплачену пароплавством суму за втрату вантажу. ППВ та КТМУ відносини сторін для такого випадку не регулюють взагалі – до відносин сторін на повітряному та водному морському транспорті у такому випадку застосовуються положення ЦКУ або ГКУ в залежності від типу правовідносин.

Таким чином, щодо цього аспекту договору перевезення вантажу має місце розмаїття позицій законодавця, які визначені по-різному – в залежності від виду транспорту та типу правовідносин, де часто-густо норма підзаконного акту суперечить нормі закону.

З одного боку, наявність у системі правового регулювання перевезення вантажів підзаконних актів, що доповнюють закони у цій сфері, – це позитивний момент, який дає змогу враховувати технологічні особливості перевезення окремими видами транспорту; з іншого ж – їх застарілість та наявність відомчого нормотворення в цій сфері викликає появу колізій з деяких питань, неузгодженість норм у різних нормативних актах, а головне – встановлює переваги для володарів інфраструктури перевезення і погіршує права відправників та одержувачів.

Список використаних джерел:

1. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. №435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №40. – Ст. 356.
2. Господарський Кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. №436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18-22. – Ст. 144.
3. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 1 червня 2000 р. №1775-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №36. – Ст. 299.
4. Про Статут автомобільного транспорту УРСР: Постанова Ради Міністрів УРСР від 27 червня 1969 р. №401 // ЗП УРСР. – 1969. – №7. – Ст. 88.
5. Про затвердження Статуту залізниць України: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 квітня 1998 р. №457 // Офіційний вісник України. – 1998. – №14. – Ст. 150.
6. Про затвердження Правил повітряних перевезень вантажів: Наказ Державіаслужби від 14 березня 2006 р. №186 // www.rada.gov.ua.
7. Статут внутрішнього водного транспорту Союзу РСР: Затверджений Постановою Ради Міністрів СРСР від 15 жовтня 1955 р. №1801.
8. Кодекс Торговельного мореплавства України: Закон України від 23 травня 1995 р. №176/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №47-52. – Ст. 349.
9. Бичкова С.С., Бірюков І.А., Бобрик В.І. та ін. Цивільне право України. Договірні та не договірні зобов'язання: Підручник (2-е вид., змін. та доп.) / За заг. ред. С.С. Бичкової. – К.: КНТ, 2008. – 498 с.
10. Булгакова І.В., Клепікова О.В. Транспортне право України: підручник. – К.: Прецедент, 2011. – 344 с.
11. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 1 травня 2012 року. / За заг. ред. В.В. Богатиря – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 1024 с.
12. Шелухін М.Л., Антонюк О.І., Вишнівецька В.О. та ін. Транспортне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М.Л. Шелухіна. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2008. – 896 с.

Структурні елементи правосуб'єктності осіб

Потікевич М.П., слухач магістратури ННІЗН НАВС

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *Бичкова С.С.*

Цивільна правосуб'єктність являє собою структурно складне правове явище. І треба визнати, що дискусії навколо поняття правосуб'єктності в основному зводяться до спору про зміст цього поняття та його елементів. Правосуб'єктність, безумовно, має свій юридичний зміст. Причому це не просто набір структурних елементів, що складають зміст правосуб'єктності. Правосуб'єктність являє собою правову форму певних соціальних можливостей, зміст якої наповняють якісно взаємозалежні елементи.

Не можна не відзначити той факт, що цивільна правосуб'єктність містить у собі правоздатність як основний елемент. Цілком очевидно, що до змісту правосуб'єктності входить так само й дієздатність. При цьому варто вважати, що останні дві категорії є більшою мірою похідними від правоздатності. Зазначимо, що зміст правосуб'єктності є набагато ширшим і не може бути цілком розкритий через ці дві категорії, тому що вимагає застосування інших елементів. Тут спостерігається концепція, де правосуб'єктність розглядається як узагальнююче поняття, елементами якої є правоздатність і дієздатність у своїй єдності.

У сучасному цивільному законодавстві України чітко розрізняються правоздатність і дієздатність, причому їх розуміння легально закріплені в Цивільному кодексі України: цивільна правоздатність – це здатність фізичної особи мати цивільні права й обов'язки (ст. 25); цивільна дієздатність означає фактичну здатність людини здійснювати ті чи інші юридичні дії спрямовані на виникнення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків (ч. 1 ст. 30). Дієздатність тісно пов'язана з правоздатністю і нею визначається.

За своєю суттю правосуб'єктність є засобом визначення кола суб'єктів приватноправових відносин та цивільного права. Тільки її наявність дозволяє виступати учасником цивільних відносин, а також бути носіями суб'єктивних цивільних прав і обов'язків. Правоздатність дає підстави для визначення кола можливостей суб'єкта цивільного права, що служить визначенням змісту його діяльності. Дієздатність у її прямому розумінні застосовується лише до громадян як суб'єктів цивільного права.

Дослідження правосуб'єктності є актуальним у силу того, що цивільне право спільно з міжнародним приватним правом регулює ще й відносини, ускладнені іноземним елементом, в яких однією зі сторін є фізична або юридична особа. Звідси проблема правосуб'єктності згаданих осіб у рамках декількох держав уявляється загальноновизнаною.

У рамках вивчення правосуб'єктності осіб колізії в основному виникає між приватноправовими нормами, що визначають обсяг прав і обов'язків цих учасників. Пояснюється це тим, що в приватному праві йдеться про колізії приватних інтересів, викликаних соціальною необхідністю, і якщо для вирішення питання колізійна норма відсилає до іноземного закону, це об'єктивно не може зашкодити суспільним інтересам. Досить актуальним уявляється розгляд колізійних питань у діяльності юридичних і фізичних осіб при укладенні і вчиненні зовнішньоторговельних операцій, у рамках яких визначається застосування і реалізація відповідного обсягу прав і обов'язків. У цьому зв'язку цікавим і необхідним уявляється визначення ролі національних норм колізійного законодавства, насамперед України, національного

законодавства держав, з якими Україна співпрацює, їх впливу на формування і регулювання обсягу правосуб'єктності як універсального міжнародного явища.

Право на життя як абсолютне цивільне право

Чиж П.О., студент магістратури юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Право на життя – основоположне, невід'ємне особисте немайнове право особи, яке належить їй від народження як особі з особливим невідчужуваним статусом *persona naturale*. Незважаючи на неможливість порушення даного права та існування його *a priori*, тобто незалежно від волі держави чи будь-якого іншого наддержавного утворення, воно є наразі таким, яке не отримує належного захисту.

Право на життя закріплене у багатьох актах – як на міжнародному, так і на національному рівнях. Так, стаття 3 Загальної декларації прав людини від 10.12.1948 року визначає, що кожна людина має право на життя, свободу та особисту недоторканість. Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року (далі - Конвенція), у статті 2 закріплено право кожного на життя, яке охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання. До питання про виключення з загального правила непорушності права на життя, мова йтиме далі. Протокол № 6 до Конвенції про захист прав і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари також можна віднести до джерела регулювання права на життя. Про те, що право на життя є невід'ємним правом кожної людини мова йде й у статті 6 Міжнародному пакті про громадянські та політичні права від 16.12.1966 року. У Конституції України право на життя передбачено статтею 27, а у Цивільному кодексі України – статтею 281, яка за змістом, фактично, дублює норму Основного закону.

Цікаво, що жоден міжнародний акт, яким констатується існування права на життя як невід'ємного та невідчужуваного права людини, не дає визначення цього права або переліку елементів, які становлять його зміст. Проте, проаналізувавши статтю 281 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), можна дійти висновку, що національний законодавець до права на життя включає такі елементи, як: заборона позбавлення життя фізичної особи (абз. 1 ч.2 ст. 281 ЦК України), захист свого життя та здоров'я й життя та здоров'я іншої фізичної особи від протиправних посягань будь-якими, не забороненими законом засобами (абз.2 ч.2 ст. 281 ЦК України), заборона задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя (фактично, ця норма являє собою законодавчу заборону евтаназії в Україні) (ч. 4 с. 281 ЦК України). Фактично, право на життя, є поняттям широким за своїм змістом та таким, що у виключних випадках може бути обмеженим.

Мова про обмеження даного права йдеться у статті 2 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. До таких належать: смертний вирок суду, винесеного після визнання особи винною у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання у виключних випадках застосування сили (для захисту будь-якої особи від незаконного насильства, для збільшення законного апетиту або для запобігання втечі особи яку законно тримають під вартою, при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або

повстання). Важливо, що дані перераховані випадки позбавлення життя, передбачені частиною 2 статті 2 Конвенції, є різними, однак попри це, вони мають певні спільні ознаки:

по-перше, вони пов'язані із застосуванням сили, яка має бути виключно необхідною;

по-друге, суб'єктом застосування сили є органи влади, представники її силових структур – співробітники служби безпеки, поліції, військовослужбовці;

по-третє, застосування сили має переслідувати правомірну мету, тобто мету, зазначену у пунктах «а», «б», «с» частини 2 статті 2; правомірною метою є самооборона або захист третьої особи, арешт або запобігання втечі, придушення заворушення чи повстання.

Загалом, розглядаючи справи щодо порушення статті 2 Конвенції, Європейський суд з прав людини (далі - Суд) виходить з того, що зазначена стаття «...захищає право...без якого користування будь-якими правами і свободами, гарантованими Конвенцією, було б ілюзорним», і що «...це одна з основоположних статей Конвенції, щодо якої неприпустимі обмеження під час військових дій або надзвичайного стану, передбачені статтею 15. Разом зі статтею 3 вона гарантує одну з головних цінностей демократичних суспільств, які створили Раду Європи...».

Власне сам зміст права на життя, як він проголошений Конвенцією, тлумачився й уточнювався Судом у значній кількості справ. Цікаво, що на його думку, стаття 2 покладає на державу два види зобов'язань – негативні, які полягають у тому, що держава має утримуватися від порушення зазначеного права, і позитивні, які вимагають від держави забезпечення захисту і реалізації права на життя. Останнім часом Суд розширює межі застосування статті 2 Конвенції та зміст позитивних обов'язків держави. Так, у справі «Калвеллі та Кігло проти Італії», в якій заявники скаржилися на порушення статті 2 Конвенції внаслідок того, що лікар, недбалість якого спричинила гибель їхньої дитини, не був притягнутий до відповідальності, Суд зазначив, що «...принципи статті 2 застосовуються до галузі охорони здоров'я...позитивні обов'язки держави вимагають прийняти такі правові положення, які зобов'язують лікарні, публічні та приватні, вживати належних заходів для захисту життя й здоров'я пацієнтів. Обов'язкове й існування ефективної незалежної судової системи, або можна було встановити причини смерті пацієнтів, які перебувають під опікою лікарів, та відповідальність винних осіб».

Отже, у зв'язку із вищевикладеним, необхідно зробити висновок, що, будучи фундаментальним правом людини й громадянина, право на життя є першоосновою всіх інших прав і свобод та підлягає особливому захисту з боку держави та суспільства.

Екологічна політика України та її правове забезпечення

Бондарська К.М., студент факультету бізнесу Луцького національного технічного університету

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Земко А.М.*

На порозі XXI століття екологічні проблеми набули статусу глобальних, тому охороні навколишнього середовища й раціональному використанню природних ресурсів нині приділяють особливу увагу як урядові структури, так

і міжнародна громадськість. Право людини на чисте довкілля в конституціях сучасних держав вважається правовою підставою юридичного закріплення екологічної функції держави.

Екологічна політика України є порівняно новою, але надзвичайно важливою складовою процесу становлення державності. Протягом незалежності в основному сформовано головні засади державної екологічної політики, визначено довготермінову стратегію розв'язання екологічних проблем.

Важливий внесок у вивченні та дослідженні правового регулювання екологічної безпеки в Україні здійснюють вчені-правознавці: В. І. Андрейцев, А. П. Гетьман, В. К. Попов, П. М. Рабінович, В. Л. Мунтян. Окрім того, практично всі юристи-екологи у своїх працях, присвячених дослідженню інших еколого-правових питань, як правило, приділяють увагу висвітленню екологічних прав громадян.

Аналіз уявлень про феномен екологічної політики дає підстави зробити висновок, що екологічна політика – це сукупність (система) засобів і заходів, пов'язаних із впливом суспільства на природу і спрямованих на забезпечення екологічно-збалансованого розвитку і цивілізованості. [1]

Початок реформування екологічного законодавства було покладено Верховною Радою України з прийняттям Закону України від 25 червня 1991 року «Про охорону навколишнього природного середовища», який забезпечив комплексне регулювання екологічних відносин із урахуванням чинної природоохоронної практики України та міжнародного досвіду в цій сфері.

Екологічне законодавство України базується на гуманістичних і демократичних ідеалах, принципах міжнародного права та розвивається відповідно до Конституції України, яка проголошує права громадян на життя, безпеку, здорове довкілля, охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, а також право на використання природних ресурсів (статті 13, 49 та 50). До того ж громадяни зобов'язані не завдавати шкоди довкіллю та культурним пам'яткам, а також компенсувати збитки у разі заподіяння такої шкоди (стаття 66). Держава, у свою чергу, гарантує екологічну безпеку на території України і бере на себе зобов'язання ліквідувати наслідки чорнобильської катастрофи, а також зберегти генофонд України (стаття 16).

Проте, сучасний стан характеризується різким погіршенням екологічної ситуації і оцінюється як кризовий. Це відбулося через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу України. Тому вирішення проблем у сфері охорони довкілля має стати пріоритетним напрямом і невід'ємним елементом державної політики при здійсненні соціально-економічних реформ і забезпеченні сталого розвитку нашої країни.

Існує широке коло проблем реалізації екологічної політики, які стають на заваді до забезпечення екологічних прав громадян. Серед них можна виділити наступні:

- в законах та підзаконних нормативних актах України відсутній механізм участі громадськості у процесах прийняття екологічно значущих рішень;
- відсутність детально розроблених механізмів реалізації законів;
- проекти законів, прийняття яких може негативно вплинути на стан довкілля та на здоров'я людей в Україні, не виносяться на широкий загал для обговорення;
- чинне законодавство України, зокрема Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», не містить норми права, яка б надавала можливість громадській організації чи окремому громадянину

звертатися до суду з позовом про відшкодування екологічної шкоди. Тільки у разі відмови того чи іншого державного органу надати інформацію, що стосується стану навколишнього середовища, громадянин має праве звернутися до суду;

- фактична залежність судів від органів державної влади не дає змоги громадянам захистити порушене право на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Тому, першочерговим завданням екологічної політики України є вирішення права громадян на екологічну безпеку, а також вирішення проблеми виживання людини та суспільства в цілому перед загрозою глобальної екологічної катастрофи, захист природного довкілля від руйнації, пошук шляхів та засобів виходу людства з екологічної кризи. Основним суб'єктом екологічної політики повинна виступати держава, як гарант забезпечення екологічної безпеки. Екологічна політика держави має уособлювати досягнення науково-технічного потенціалу, а тому має стати осмисленим і цілеспрямованим напрямом діяльності України щодо вирішення реальних екологічних проблем, орієнтованих на забезпечення екологічної безпеки, захист навколишнього середовища та дотримання режиму використання природних ресурсів. Також здійснення екологічної політики має базуватися на реальній економіці та безумовній соціальній орієнтації. Держава повинна забезпечувати умови для сприятливого спілкування людини із навколишнім середовищем, для задоволення рекреаційних, оздоровчих, біологічних та інших життєво необхідних духовних та майнових інтересів громадян.

Екологічна безпека, як явище, є однією із складових загальної безпеки, що формують систему національної безпеки України. Концепція (Основи державної політики) національної безпеки України серед пріоритетних національних інтересів передбачає, зокрема, забезпечення економічно та технологічно безпечних умов життєдіяльності суспільства зміцнення генофонду українського народу, його фізичного й морального здоров'я та інтелектуального потенціалу тощо.[2]

Узагальнюючи можна стверджувати, що збереження сприятливого довкілля можливе за рахунок інтенсивного посилення екологічної складової політики. І саме держава повинна взяти на себе усю стратегічну відповідальність за здійснення екологічної політики через формування системи законодавства, яке б містило чіткі механізми їх реалізації.

Список використаних джерел

1. Крисаченко В.С., М. І., Екологія. Культура. Політика: Концептуальні засади сучасного розвитку. – К.: «Знання України», 2002.- с. 315.
2. Балюк Г. І., Правові аспекти забезпечення ядерної та радіаційної (радіоекологічної) безпеки в Україні – К., 1997. с. - 6.

Правові питання захисту прав споживачів в умовах членства України в СОТ

Іздебська Т.В., студент факультету бізнесу Луцького національно технічного університету.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Земко А.М.*

Незадовільний стан споживчого ринку, відсутність належного забезпечення гарантій безпечності та якості товарів і послуг сприяють зростанню соціального напруження в суспільстві та стримують економічне зростання в цілому. Між тим процеси глобалізації у світі та поширення концепції вільної торгівлі

викликали потребу в узгодженні й уніфікації процедур і вимог, що застосовуються до товарів і послуг та транскордонної торгівлі ними. З огляду на це, виникає об'єктивна необхідність удосконалення правового забезпечення захисту прав споживачів в умовах членства України в СОТ.

У ст. 42 Конституції України зазначено: «Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій» [1]. Однак на сьогодні в Україні не існує ефективної системи правового забезпечення у цій сфері, хоча Україна першою з країн СНД ще у 1991 прийняла Закон «Про захист прав споживачів» [2], чим засвідчила повагу до міжнародних засад цивілізованого захисту громадян як споживачів. У подальші роки в країні з метою підвищення рівня забезпечення інтересів та захисту прав споживачів розроблено й прийнято ряд законів, адаптованих до вимог законодавства ЄС. Проте вони залишаються фактично недієвими, внаслідок відсутності механізмів їх запровадження й уніфікації з іншими законодавчими актами. Актуальність цього питання не викликає сумнівів, про що свідчать активні наукові дослідження В.А. Балюк, С.Д. Дубенко, К.О. Максименко, О.В. Овчарук та ін.

Поглиблення торгівельних та економічних відносин після вступу України до СОТ потребує визнати в якості основних правових важелів у сфері захисту прав споживачів ефективну сертифікаційну політику. При цьому пріоритетним вбачається постійне вдосконалення та наближення законодавства, норм і стандартів України до відповідних вимог ЄС; забезпечення подальшої законодавчої реформи відповідно до міжнародних стандартів.

Аналіз ситуації на споживчому ринку України свідчить, що кількість порушень законодавства у сфері захисту прав споживачів за останнє десятиріччя не зменшується і становить понад 90% від загальної кількості перевірених суб'єктів господарювання. Відсутнє законодавче врегулювання передачі відповідальності за безпечність та якість товарів, робіт, послуг. При цьому майже тридцять років в Україні не переглядалися норми їх безпечності [3, с. 54].

Між тим аналіз кращих практик захисту прав споживачів в країнах ЄС і світу свідчить про різноманітність підходів до врегулювання на державному рівні системи стандартизації, оцінювання відповідності, захисту прав споживачів. Однак ключовим для Європейського Союзу та інших розвинених країн світу є втілення у практику прийняття державних рішень принципу пріоритету інтересів споживачів перед інтересами будь-яких політичних та бізнесових кіл. Тільки із застосуванням превентивного підходу до забезпечення прав споживачів при консолідації зусиль усіх зацікавлених сторін, причетних до проблематики, можна отримати корисний ефект як для споживача, так і для соціально-економічних перетворень у цілому.

Безумовно, що для вирішення проблемних питань щодо захисту прав споживачів Україна потребує допомоги з боку Європейської спільноти. З цією метою у рамках СОТ було укладено Угоду про технічні бар'єри в торгівлі й Угоду про застосування санітарних і фітосанітарних заходів. Цими угодами передбачається усунення технічних перешкод у міжнародній торгівлі, гармонізація технічних вимог і процедур у різних країнах, а також заохочується укладення угод про взаємне визнання (чи еквівалентність) між країнами та їхніми об'єднаннями.

За різними експертними оцінками реформування системи технічного регулювання на законодавчому рівні передбачає:

- розбудову законодавства щодо регулювання системи нагляду за безпекою продукції (ринкового нагляду);
- прийняття технічних регламентів на основі європейських директив;
- скорочення переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації, за рахунок виключення з цього переліку продукції, оцінка відповідності якої здійснюється на основі технічних регламентів, а також продукції з низьким рівнем ризику;
- перегляд чинних стандартів для скасування застарілих та гармонізації решти з міжнародними і європейськими стандартами.

Для виконання Державної програми стандартизації, а також зобов'язань України в рамках вступу до СОТ та інтеграції до ЄС процес гармонізації національних стандартів з міжнародними й європейськими має бути прискорений. Для цього необхідно усунути певні чинники, які на сьогодні стримують цей процес, а саме:

- неритмічність фінансування, зокрема фінансування переважно у III та IV кварталах року;

- нескоординованість дій центральних органів виконавчої влади щодо мобілізації фінансових ресурсів на розробку і затвердження національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими, що не сприяє ефективному використанню бюджетних коштів у цьому напрямку;

- проблемним залишається питання залучення усіх зацікавлених сторін, насамперед бізнесу, до робіт з стандартизації. У розвинених країнах держава, як правило, фінансує розроблення стандартів тільки у важливих стратегічних секторах економіки, що складає приблизно 10%. Решта стандартів розробляється за рахунок бізнесу, асоціацій підприємців і промисловців, які зацікавлені у підвищенні конкурентоспроможності своєї продукції, забезпеченні належної позиції на ринку, зокрема для малих та середніх підприємств [4, с. 110-111].

Отже, метою удосконалення захисту прав споживачів на сучасному етапі в Україні повинна стати низка заходів, яка базується на поєднанні ринкових інструментів та адміністративно-правових ресурсів із домінантою на дотримання європейських вимог якості.

У провідних країнах світу проблеми якості та захисту прав споживачів є питаннями національної безпеки й перебувають у фокусі економічних інтересів держави та громадян.

Європейська модель ділової досконалості, основою якої є концепція загального управління якістю, базується не тільки на якості виробленої продукції чи наданих послуг, скільки на якості роботи підприємств в цілому. При цьому задоволення потреби прав споживачів знаходиться на першому місці, випереджаючи такі критерії, як ділові результати, процеси, лідерство, управління колективом тощо. В Україні у зазначеній сфері на працювана певна нормативно-правова база, яка регулює відносини між споживачами та виробниками товарів, робіт послуг та на даному етапі вона потребує гармонізації й комплексного удосконалення відповідно до європейських стандартів якості життя.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. №1023-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.

3. Балюк В.А. Удосконалення соціальних стандартів підвищення якості життя населення В.А. Балюк // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – 2012. – Вип. 1 (4). – Т. 2. – С. 54.

4. Споживча політика в системі державного управління: посіб. /С.Д. Дубенюк, К.О. Максименко, О.В. Овчарук [та ін.]. – К.: Тютюкін, 2009. – 248 с.

Правові проблеми державного регулювання заробітної плати в Україні

Карпук М.А., студент факультету бізнесу Луцького національного технічного університету

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Земко А.М.*

Здійснення будь-якого господарського процесу обов'язково пов'язане із застосуванням праці та її оплатою. Заробітна плата відіграє важливу роль в забезпеченні сталого розвитку країни її рівень є одним із критеріїв оцінки досягнень суспільства в соціально-економічному розвитку. Саме від заробітної плати залежить можливість задоволення потреб населення, створення комфортних умов життя та всебічного розвитку особистості.

Відповідно до Закону України «Про оплату праці» заробітна плата – це винагорода за працю, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку згідно з трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Структура заробітної плати відповідно до статті 2 Закону України «Про оплату праці» складається з:

- основної заробітної плати - винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки).

- додаткової заробітної плати – винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці (доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій).

- інші заохочувальні та компенсаційні виплати (виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми) [1].

Регулювання оплати праці працівників підприємств усіх форм власності здійснюється шляхом встановлення розміру мінімальної заробітної плати та інших державних норм і гарантій, встановлення умов і розмірів оплати праці керівників підприємств, заснованих на державній, комунальній власності, працівників підприємств, установ та організацій, що фінансуються чи лотуються з бюджету а також шляхом оподаткування доходів працівників. Державне регулювання оплати праці полягає передусім у визначенні і непереплялі розмірів мінімальної заробітної плати й умов які впливають на її величину. Мінімальна заробітна плата встановлюється у розмірі не нижчому за вартісну величину межі малозабезпеченості в розрахунку на працездатну особу.

Концептуальною проблемою в Україні є обмеження сфери державного втручання у систему регулювання механізму оплати праці. Заробітна плата як одна з найважливіших економічних категорій повинна виконувати низку функцій що тісно пов'язані з принципами її організації а саме: регулятивна, стимулююча, відтворювальна, розподільна. Проте в сучасних умовах розвитку

ринкових відносин в Україні заробітна плата не виконує в повному обсязі вказані функції. Як наслідок в Україні спостерігається:

- по-перше, низька якість життя українських громадян і відповідно зниженні рівня людського потенціалу України;

- по-друге, негативно реального впливу низьких заробітних плат на мотивацію до ефективної праці. Через мізерний рівень заробітків у найманих працівників знижуються мотиви до високопродуктивної праці; заробітна плата працівника що це відповідає і не прив'язана до показників його праці, не є для нього стимулом;

- по-третє, витік кваліфікованих кадрів зі сфери з низьким рівнем оплати праці перелісмі з бюджетної сфери освіти, науки й охорони здоров'я що матиме особливо негативні наслідки у майбутньому (обмеження розвитку людського капіталу й перехолю до економіки знань);

- по-четверте, пілий зацікавленості роботодавців до впровадження нової техніки і технологій в умовах низької ціни праці;

- по-п'яте, у стимулюванні платоспроможного попиту та формуванні розвитку економіки в цілому оскільки низька оплата праці пов'язана зі слабким розширенням ємності внутрішнього ринку для стимулювання вітчизняних товаровиробників;

- по-шосте, стимулювання пропесу або повній відсутності можливості заощадження населення хоча саме заощадження є важливим джерелом інвестицій в економічний розвиток;

- по-сьоме, слабе формування ринку життя через заниження зарплат;

- по-восьме, наповнення демографічних проблем українців, які також значною мірою зумовлені низьким рівнем їхнього життя;

- по-дев'яте, поширк піляхів виживання із застосуванням незаконних засобів: корупції, контрабанди дешевих товарів тощо [2].

Причинами загострення проблеми державного регулювання оплати праці є:

- відсутність дієвого контролю з боку держави за політикою оплати праці;

- несвоєчасність (або в неповному обсязі) виплати заробітної плати;

- прагнення роботодавців до застосування дешевої робочої сили, економії витрат на оплаті праці;

- недосконалість науково-методичного забезпечення процесу регулювання оплати праці;

- недотримання чинного законодавства, яке регулює відносини щодо оплати праці.

Функціонування ефективної системи оплати праці можливе при реалізації таких заходів з боку уряду:

- створення належних умов з боку держави для підвищення мотивації до високоефективної праці, що сприятиме наданню пріоритетного значення організації заробітної плати на рівні підприємств як одного з основних формуючих елементів системи оплати праці, а також відповідно до цього – чіткому законодавчому закріпленню незмінності пріоритету колективно-договірного принципу встановлення заробітної плати в системі її договірного регулювання;

- організації державою перспективних наукових досліджень, вивчення і поширення прогресивного досвіду науково-методичному забезпеченні формування і оновлення тарифної системи, ефективної системи нормування праці тощо;

- удосконалення механізму оподаткування заробітної плати шляхом встановлення диференційованих ставок оподаткування залежно від розмірів доходу;

- підвищення рівня самоорганізації і консолідації роботодавців, посилення лізальності системи соціального партнерства, розширення діалогу влади і бізнесу;

- забезпечення захисту прав працівників на своєчасне та в повному розмірі отримання заробітної плати, а також погашення заборгованості;

- залучення необхідних інвестицій в виробництво і польський капітал.

Отже питання вдосконалення державного регулювання оплати праці в Україні потребують невідкладного вирішення насамперед шляхом перегляду механізму державного регулювання в частині посилення контролюючих функцій держави за процесом оплати праці та дотриманням вимог чинного законодавства у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 р. № 108/95 із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 23.01.07

2. Проблеми регулювання оплати праці у посткризовій економіці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conferences.neasmo.org.ua/node/1732>

Види акціонерних угод

Штим Т.Б., здобувач, асистент кафедри господарського права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Акціонерна угода – це договір, що укладається, як правило, між акціонерами, за умовами якого визначаються: порядок управління товариством, вирішення корпоративних конфліктів, порядок і умови голосування сторін, розподілу прибутку, відчуження акцій, вирішення корпоративних конфліктів тощо. За акціонерною угодою її учасникам або надаються певні права, або покладаються додаткові обов'язки, що не передбачені законодавством (з певними винятками).

З метою упорядкування різноманітності акціонерних угод та організації їх аналізу наведемо декілька можливих варіантів їх класифікації. Аналіз зарубіжних досліджень показав відсутність будь-яких класифікацій. Як правило, акціонерні угоди розглядаються у контексті окремих питань управління компанією. У роботах деяких вчених піднімалося питання класифікації акціонерних угод. Так, зокрема, І. Булгаков та І. Нікіфоров запропонували класифікувати акціонерні угоди за суб'єктним складом і передумовами їх укладення на такі види: угоди співінвесторів та угоди міноритаріїв [1]. Угоди співінвесторів - акціонерні угоди, що укладаються декількома крупними акціонерами/інвесторами з метою забезпечення управління спільним підприємством за рахунок створення ефективного механізму узгодження їх інтересів. Угоди міноритаріїв – акціонерні угоди, що укладені декількома міноритарними акціонерами для консолідованого впливу на управління компанією. Такі угоди можуть мати різні цілі. Вони можуть бути спрямовані на покращення становища міноритаріїв відносно встановленого законом рівня та попередження зловживань зі сторони менеджменту та крупних акціонерів. Наступна група таких угод спрямована на узгодження дій групи міноритаріїв для підвищення рівня впливу на рішення, що приймаються товариством.

Наступна класифікація, розроблена російським вченим С. Ковальовим, який в якості критерію пропонує інтерес, що покладений в основу акціонерної угоди: при включенні до складу акціонерів, при виході зі складу акціонерів, у разі встановлення балансу інтересів акціонерів і при утворенні вирішальної

коаліції міноритарних акціонерів[2]. Метою акціонера під час придбання пакету акцій акціонерного товариства є можливість впливати на прийняття рішень (блокувати прийняття рішень); під час продажу акцій – забезпечити власні інтереси у випадку втрати впливу на прийняття рішень (можливості блокувати рішення); у разі встановлення балансу інтересів акціонерів – завчасно визначати сфери впливу під час прийняття рішень; у разі утворення вирішальної коаліції міноритарних акціонерів – отримати можливість впливати на прийняття рішень (блокувати прийняття рішень).

Залежно від способу закріплення виділяють формальні (письмово закріплені угоди - договори) і так звані «джентльменські угоди» (усні домовленості). У випадку невиконання формальних угод можна застосовувати всі інструменти врегулювання розбіжностей, що включають у себе використання третьої сторони - гаранта, медіації, третейського суду і державних судових органів з можливістю примусового виконання угод. Усні ж домовленості обмежені інструментами врегулювання розбіжностей (без можливості примусового виконання угод) [3].

Класифікація за предметом акціонерної угоди: предметом акціонерної угоди є «права акціонера на акції» (обмеження акціонерів у розпорядженні належними їм акціями (tag along, drag along, lock in, Russian Roulette); обмеження обігу акцій на певний період; механізм визначення ціни продажу/купівлі акцій для акціонерів та інших осіб); предметом акціонерної угоди є «права з акцій» (права міноритарних акціонерів: пропонувати свого кандидата у раду директорів або самому приймати участь у виборах; вимагати звіту про управління компанією; накладати вето з певних питань; брати участь у дивідендній політиці компанії; визначення порядку голосування: голосування на загальних зборах; голосування під час обрання членів ради директорів; визначення кваліфікаційної більшості для голосування з ключових питань тощо); предметом акціонерної угоди можуть бути «питання управління компанією, що не пов'язані з правами акціонерів» (попередження та вирішення конфліктних та «патових ситуацій»; збереження робочих місць у разі укладення договору злиття-приєднання; визначення умов конфіденційності; вирішення питань, що стосуються інтелектуальної власності, створеної у результаті діяльності компанії тощо) [4].

Наведена класифікація дозволяє узагальнити все різноманіття предметів, з приводу яких укладаються акціонерні угоди, показати безліч питань корпоративного управління, які можуть бути вирішені в акціонерних угодах у доповнення до діючих правил, замість діючих правил, чи, як єдино можливий спосіб їх вирішення. Виходячи з питань, що можуть бути врегульовані акціонерною угодою можна запропонувати наступну класифікацію акціонерних угод: залежно від характеру прав акціонерів, що становлять предмет акціонерної угоди: майнові та організаційні.

О. М. Вінник також пропонує класифікувати такі угоди за суб'єктом складом: акціонерні угоди засновників (без обмежень щодо строку дії засновницького договору (ч. 3 ст. 9 Закону України «Про акціонерні товариства»); акціонерні угоди власників акцій; акціонерні угоди за участю потенційних акціонерів (осіб, які підписалися на акції, або які їх набувають у акціонерного товариства, що продає раніше викуплені у акціонерів акції) [5].

Оскільки ми притримуємося широкого підходу до розуміння акціонерних угод, то вважаємо за доцільне доповнити дану класифікацію угодами, що укладені за участю акціонерного товариства та органів державної влади, зокрема, як таких, що укладаються у процесі приватизації. У зв'язку з чим

пропонуємо за суб'єктно-предметним критерієм класифікувати акціонерні угоди на: 1) угоди, що укладаються між акціонерами-інвесторами та 2) угоди між акціонерами-інвесторами та органом приватизації, як окремим учасником такої угоди.

Список використаних джерел:

1. Булгаков И., Никифоров И. Соглашение между акционерами в российском праве: есть ли альтернатива? / И. Булгаков, И. Никифоров // Корпоративный юрист. – 2006. - № 11. – с. 27-32.
2. Ковалев С. Акционерные соглашения и обязательный выкуп или обязательное предложение о приобретении / С. Ковалев // Корпоративный юрист. - 2008. - № 9. – с. 13-15.
3. Шаститко А.Е. Акционерные соглашения в системе корпоративного управления : [монография] / А. Е. Шаститко, Т. А. Радченко. - М., 2008. – 116 с.
4. Радченко Т. А. Акционерные соглашения в институциональной структуре фирмы : дисс. ... к. э. н. : 08.00.01 / Радченко Татьяна Алексеевна. – Москва. – 2010. – 118 с.
5. Вінник О. Акціонерні угоди / Оксана Вінник // Юридична Україна. – 2010. - № 5. – с. 20-27.

Актуальні питання дослідження правосвідомості

Сокрут В.М., кандидат філософських наук, доцент, доцент філософії права та юридичної логіки НАВС

Серед основних чинників актуальності проблематики, пов'язаної з дослідженням феномена правосвідомості в межах сучасного правознавства можна виділити як об'єктивні, так і суб'єктивні.

До перших належать насамперед ті процеси демократизації суспільно-політичного життя, які стимулюють докорінні перетворення у сфері правосвідомості, спрямовані на її «автономізацію», звільнення від державної монополії та підпорядкування загальнолюдським цінностям та ідеалам.

Інші зумовлені численними прогалинами у розробці науково-теоретичного підґрунтя раціоналізації здійснення зазначених перетворень.

Навіть сутнісний зміст згаданого феномена, його структура, форми реалізації та суспільно-буттєві функції сьогодні ще не мають свого однозначного узагальнюючого визначення; існуючі ж визначення та класифікації здебільшого містять логічні некоректності, що ускладнює оперування даними поняттями. Так, правосвідомість найчастіше асоціюється в сучасній літературі саме з розвитком громадянської правосуб'єктності, її осмисленням з позиції ідеалів правової держави, а також реалізації природних і невід'ємних прав і свобод людини та громадянина, що, звичайно, дуже звужує логічний обсяг цього поняття.

В результаті, коли йдеться не лише про специфічні риси правосвідомлення в епоху демократичних трансформацій суспільного життя, але й про загальні характеристики даного явища (поширювані навіть на такі етапи історії правового регулювання, яким, навпаки, була притаманна домінанта «права сили» та «диктатури страху»), то при цьому доводиться апелювати до категорій «неправа», «неправової свідомості» тощо.

Поділяю думку російського дослідника І.О. Ільїна, що «потворна правосвідомість все ж таки залишається правосвідомістю, але перекинує свій зміст; вона звертається до ідеї права, але бере від неї тільки схему, користується нею по-своєму, зловживає нею і наповнює її недостатнім перекинутим змістом»; і хоча при цьому, так би мовити, «виникає неправове право, яке все ж таки називається правом, компрометує у свідомості людей саму ідею права і підриває віру в неї» [1, с. 20], воно, разом з тим, є результатом осмисленого відношення до права, а, отже, також являє собою певний модус правосвідомості.

Тож, дедалі очевиднішою стає потреба теоретичного узагальнення та систематизації уявлень про зміст, структуру, функції, внутрішню логіку упорядкування та механізми формування й реалізації регулятивних засад правосвідомості.

Інакше кажучи, в руслі сучасних комплексних досліджень у сфері філософії права та ряду інших галузей теоретичного правознавства актуалізується проблема не просто узгодження та уніфікації такого роду уявлень, а наукової розробки цілісної теорії генезису й функціонування правосвідомості.

Незважаючи на досить широкий спектр концептуальних позицій щодо можливостей та напрямків побудови такої теорії, найбільш конструктивним у

цьому плані є підхід, що ґрунтується на дослідженнях онтологічних основ правоусвідомлення. Адже попри те, що правова належність, здавалося б, відноситься виключно до деонтологічного світу – світу бажаного, а не фактичного буття, будь-яке знання про таку належність можна вважати насправді науковим лише за мірою його узгодження з тією природно-суспільною реальністю, в контексті якої це знання має матеріалізуватися з метою здійснення даної належності. До того ж, у контексті сучасної теоретичної науки «онтологія доцільності» вже досить міцно закріпила за собою статус однієї з найважливіших концептуальних засад, згідно з якою сама доцільність тлумачиться не тільки як суто людський спосіб відношення до світу, але й як іманентний принцип самоорганізації останнього [18, с. 14].

Список використаних джерел:

1. Ильин И. А. О сущности правосознания / И. А. Ильин. – М.: Рагорть, 1993. – 325 с.
2. Зеленцов А. Б. Коссию Карлос / А. Б. Зеленцов // Антология мировой правовой мысли. – М., 1999. – Т. 3. – С. 731 – 732.

Організаційні форми соціального захисту дітей

Горбенко С.Л., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки ННПП НАВС

Соціальна робота у сфері освіти в Україні почала по суті формуватися у 80-90 рр. XX ст. – етап соціальних, політичних, економічних змін і зрушень. Виникають нові організаційні форми соціального захисту дітей:

- соціальні служби для молоді;
- управління у справах неповнолітніх;
- реабілітаційні центри; притулки для тимчасового перебування неповнолітніх;
- волонтерство;
- спонсорська підтримка;
- допомога і меценатство [2].

Соціальна робота базується на теоретичній базі соціальної педагогіки, але є ширшою за змістом, рівнем складності впливу на особистість.

Особливості соціально-педагогічної роботи в системі середньої освіти:

- організація роботи соціальних служб на основі посередницьких і партнерських зв'язків із закладами освіти на базі угод про співробітництво;
 - розробка теоретичних моделей соціальної роботи на основі зарубіжного
 - просвітництво щодо реалізації соціальних програм і проєктів;
 - консультативна соціальна робота;
 - соціальний патронаж, опіка і супровід дітей-інвалідів, дітей із малозабезпечених родин, дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків;
 - культурно-розвільнена діяльність (фестивалі творчості, конкурси, виставки);
 - реабілітаційна робота з підлітками;
 - інтеграція
 - досвіду соціальної роботи [1].
- Організація соціальної роботи проводиться за такими напрямками:
- дітей із особливими потребами [1].

У вищих навчальних закладах створюються соціальні служби для молоді, які підпорядковуються міським центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Центр координує роботу і здійснює організаційно-методичне керівництво діяльністю студентської соціальної служби і сприяє її розвитку та ефективній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Капська А.Й., Безпалько О.В., Войнова Р.Х. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / За заг. ред. А.Й. Капської – К., 2002. – 160с.
2. Тюття Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика: Навчальний посібник / Л.Т.Тюття, І.Б.Іванова. – К.: Знання, 2008. – 574с.

Дотримання прав людини як наслідок адекватного функціонування правової свідомості громадян

Оверченко А.І., кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології та педагогіки ННПП НАВС

Правосвідомість являє собою сферу свідомості, що відбиває правову дійсність у формі юридичних знань і оцінного ставлення до права та практики його реалізації, соціально-правових установок і ціннісних орієнтацій, що регулюють поведінку людей у юридично значимих ситуаціях. Вона містить у собі сукупність поглядів, почуттів, емоцій, ідей, теорій та компетенцій, а також уявлень і настанов, які характеризують ставлення особи, суспільної групи і суспільства в цілому до чинного чи бажаного права, а також до всього, що охоплюється правовим регулюванням [3]. Таким чином, дотримання прав людини уможливується наявністю у громадян функціонуючої правової свідомості.

Правосвідомість – це цілеспрямоване відображення правової дійсності, засноване на морально-етичних поглядах людини, виражене в сукупності її знань про правову дійсність, ставленні до неї та в переконаннях людини діяти згідно правових норм. Основне соціальне призначення правосвідомості – управляти діяльністю людей у різних видах суспільних відносин у відповідності з державною волею народу, яка виражена в законі й забезпечує співвідношення інтересів особистості й суспільства [5, с. 339].

Своє призначення правосвідомість виконує через відповідні функції. Згідно теоретичній концепції, яку поділяють більшість вчених, до них належать когнітивна, оціночна і регулятивна функції [4; 5]. розглянемо їх більш детально.

1. Когнітивна (пізнавальна, інформаційна) функція полягає в забезпеченні суб'єкта правовими знаннями. Лише на рівні свідомості вона виступає як пізнання у повному сенсі цього слова, тобто як активне цілеспрямоване набуття знань. Тут маються на увазі знання як ідеальні результати відображення, створені в процесі суспільно-історичної практики і «відлиті у форму» правових ідей, принципів, норм. За В.І. Толстих, у якості об'єкта пізнавальної діяльності право постає у сукупності накопичених суспільством знань про нього, які, так чи інакше, доводиться засвоювати людям [1, с. 64]. Це необхідне засвоєння забезпечується когнітивною функцією.

2. Оціночна (ціннісна, емоційна) функція полягає в забезпеченні оціночного вибіркового ставлення людини до правової дійсності, співвіднесення правових норм з власними поглядами людини на правове, обов'язкове, необхідне.

Особистість, в залежності від того, наскільки вимоги, які містяться в нормах права, відповідають її інтересам і потребам, завдяки оцінчій функції позитивно чи негативно оцінює право та правову дійсність загалом [1, с. 65].

3. Регулятивна (поведінкова) функція полягає в забезпеченні співвідношення поведінки людини з чинною в суспільстві системою правових норм, результатом якого є поведінкова реакція у виді правомірної чи протиправної поведінки. Необхідність довольної регуляції поведінки обумовлена соціальним буттям людини. Включаючись у суспільні відносини, особистість повинна регулювати свою поведінку, інакше її життя у суспільстві буде неможливим [2].

Пізнавальна, оцінчна та регулятивна функції правосвідомості взаємопов'язані одна з одною. Пройшовши через свідомість людини, знання про правову дійсність викликають певне ставлення до неї. При цьому, відбувається процес непрямого відтворення в діях особи одержаних знань, їх переосмислення, співвіднесення з поглядами на правове, обов'язкове тощо. Доповнює цей зв'язок регулятивна функція правосвідомості, яка відображається у трансформації правових знань і оцінчних відношень до правової дійсності спочатку в програму діяльності, а потім – у конкретні дії і вчинки, які мають правовий характер [1; 4].

Відповідно до означених функцій, виділяється структура правосвідомості, що має такі компоненти: змістовий (знання про правову дійсність), оцінчний (ставлення до неї) та регулятивний (регуляція власної поведінки відповідно до правових норм). В результаті сформованості всіх трьох компонентів виникає ситуація, коли людина знає вимоги права й згодна з ними, норми права усвідомлюються нею як доцільні, вигідні, бажані, вона добровільно й свідомо виконує правові розпорядження і не порушує закон.

Список використаних джерел:

1. Елизарова М. А. Правосознание молодежи : проблема формирования / М. А. Елизарова, А. Ю. Соловьев // Вестник Владимирского юридического института. – 2009. – № 4. – С. 63-66.
2. Зырянов М. Ю. Правосознание и правовое воспитание / М. Ю. Зырянов // Вестник Бурятского государственного университета. – 2009. – № 6а. – С. 41-47.
3. Столяренко А. М. Прикладная юридическая психология / А. М. Столяренко. – М. : Юнити, 2001. – 639 с.
4. Тишина И. В. Понятие «правосознание» в исторической ретроспективе и современной науке / И. В. Тишина // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2008. – № 70. – С. 335-341.
5. Хаконова И. Б. Роль правосознания в правовой жизни общества / И. Б. Хаконова // Вестник Адыгейского государственного университета. – 2007. – № 1. – С. 338-341.

Особливості ранньої допомоги дітям із синдромом Дауна

Власенко С. Б., кандидат психологічних наук, викладач кафедри психології та педагогіки ННІПП НАВС

Синдром Дауна – найбільш поширена генетична аномалія, причиною якої є поява зайвої 21-ї хромосоми у каріотипі людини. Даний синдром вперше був описаний Д. Дауном як розумова відсталість у пацієнтів з високою чутливістю до інфекцій та низькою тривалістю життя. Синдром Дауна зустрічається у одного із 700-1000 новонароджених. Імовірність народження такої дитини важко передбачити та попередити так як вона не залежить від зовнішніх та внутрішніх чинників [1].

За даними прес-служби Міністерства охорони здоров'я України станом на 01 січня минулого року в нашій державі нараховувалося 3780 дітей-інвалідів із синдромом Дауна. З кожним роком в Україні з'являється все більше реабілітаційних центрів та благодійних та громадських організацій, готових надати допомогу та підтримку сім'ям у яких зростає особлива дитина, в тому числі, і дитина з синдромом Дауна. Зокрема до таких належать: Всеукраїнська благодійна організація «Даун Синдром» (м. Київ), громадська організація «В дитячих долонях» (м. Київ), навчально-реабілітаційний центр «Джерело» (м. Львів), центр РІПРСА «Пагінець» (м. Рівне), Вінницький обласний центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь» (м. Вінниця), Волинська обласна ОО батьків дітей з синдромом Дауна та іншими порушеннями розвитку (м. Луцьк), «Сонячні діти Криворіжжя» (м. Кривий Ріг) та ін. Усі перераховані організації переймають зарубіжний досвід фізичної та психологічної реабілітації таких дітей і активно впроваджують його у практику. Проте проблема ранньої допомоги дітям із синдромом Дауна в Україні знаходиться на первинних етапах свого розвитку, потребує більш детального вивчення та впровадження інноваційних розробок, які сприятимуть тому, що діти із синдромом Дауна матимуть можливість повноцінного життя в суспільстві.

Діти з синдромом Дауна проходять ті ж самі етапи розвитку, що і здорові, проте розвиток таких дітей має свої особливості. До таких особливостей належать наступні [3]:

1. Сповільнене формування понять та становлення навичок.
2. Низька здатність оперувати кількома поняттями одночасно.
3. Нерівномірність розвитку дитини у різних сферах (руховій, мовленнєвій, соціально-емоційній) та тісний зв'язок когнітивного розвитку із розвитком інших сфер.
4. Особливості предметно-практичного мислення, що проявляється у необхідності використовувати кілька аналізаторів одночасно для створення цілісного образу.
5. Порушення сенсорного сприймання (порушення сенсорної чутливості та порушення зору та слуху).
6. Індивідуальні темпи розвитку для кожної дитини.

Варто зазначити, що батьки таких дітей, в першу чергу, потребують достовірної та правдивої інформації щодо особливостей розвитку дитини, медичної та юридичної підтримки.

Програми раннього впливу для дітей із синдромом Дауна в перші місяці життя розцінюють як програми моніторингу та підтримки сім'ї та включають такий вид діяльності як батьківські групи. Мета такої групи – це не лише моральна підтримка, а і обмін інформацією. Методи навчання та розвитку таких дітей використовують у відповідності до віку дитини.

Структура центру ранньої допомоги дітям із синдромом Дауна може мати наступний вигляд [2]:

Робота із допологовими закладами:

1. Просвітницька робота із медичним персоналом.
2. Психологічна підтримка сім'ї новонародженого.

Служба ранньої допомоги (від народження до 3 років)

Етап I – індивідуальна робота з сім'єю (консультування, домашні візити).

Етап II – поєднання індивідуальної та групової роботи (домашні візити або консультування у поєднанні із відвідуванням адаптаційної групи першого року навчання).

Етап III (відвідування дітьми та батьками адаптаційної групи другого року навчання).

Дошкільна ланка допомоги

Етап IV (навчальні групи, індивідуальні заняття, колегіальне консультування)

Етап V (участь дітей у сумісних заходах: святах, концертах, благодійних акціях тощо).

Розвиток пізнавальної діяльності дітей із синдромом Дауна може проводитися у вигляді дидактичних занять, які можна умовно поділити на такі розділи: розвиток уваги та пам'яті; логічні завдання; розмір, форма, колір; конструктивна діяльність; навчання рахунку; сюжетно-рольова гра [4].

Таким чином, дитина із синдромом Дауна розвивається за тими ж законами, що і здорова дитина, а своєчасне надання допомоги у розвитку такої дитини сприятиме її максимальному самовираженню та адаптації до умов соціального середовища.

Список використаних джерел:

1. Асанов А. Ю. Синдром Дауна: природа генетической аномалии / А. Ю. Асанов // Синдром Дауна XXI век, 2008. - № 1. – С. 7.
2. Жиянова П. Л. Семейно-центрированная модель ранней помощи / П. Л. Жиянова // Синдром Дауна XXI век, 2008. - № 1. – С. 20-23.
3. Зимина Л. Б. Солнечные дети с синдромом Дауна / Л. Б. Зимина. – М.: Эксмо, 2010. – 93 с.
4. Медведева Т. П. Развитие познавательной деятельности детей с синдромом Дауна: Пособие для родителей / Т. П. Медведева. – М.: Монолит, 2007. – 80 с.

Захист прав дитини від сексуального насильства та розбещення: правова та психологічна характеристика

Литвиненко І.В., молодший науковий співробітник відділу організації наукового-дослідної роботи НАВС

Кожне цивілізоване суспільство повинно забезпечити надійну безпеку своїм найменшим громадянам, визначивши як першочергове завдання захист дітей і підлітків від різних негативних проявів сучасного високотехнологічного життя, тому що неповнолітні завжди є найменш захищеними.

Соціально-правовий захист дитинства є одним з основних показників рівня розвитку суспільства, його цивілізованості і перспективності.

Діти, як відомо, мають особливий правовий статус як у міжнародному, так і в національному законодавстві. Так, Загальна декларація прав людини 1948 р. (п. 2 ст. 25) визнає, що дитинство надає право на особливе піклування і допомогу. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 р. у Преамбулі наголошує, що дитина внаслідок її фізичної та розумової незрілості потребує спеціальної охорони й піклування, зокрема належного правового захисту як до, так і після народження.

У ст. 24 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права 1966 р. стверджується, що кожна дитина без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану або народження має право на такі заходи захисту, які є необхідними в її становищі як малолітньої, з боку її сім'ї, суспільства і держави. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. вважає завданням кожної держави надати дитині такий захист і піклування, які необхідні для її гаразду, захистити дитину від усіх форм дискримінації або

покарання, фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, недбалого і брутального поводження та експлуатації, забезпечити їй здоровий розвиток тощо.

У Преамбулі Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіти, соціальний захист і всебічний розвиток установлює основні засади державної політики у цій сфері.

Правовий статус дітей та підлітків у кримінальному праві характеризується, з одного боку, привілейованим станом у разі вчинення ними злочину, а з іншого – посиленням кримінально-правової охорони щодо посягань на життя, здоров'я, честь і гідність, статеву недоторканність та інше неповнолітнього потерпілого.

Кримінальне законодавство України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам (ч. 1 ст. 1 КК України).

Проблеми суспільної небезпечності статеви́х злочинів, а отже, і розбещення неповнолітніх, досліджувалися такими правниками та психологами, серед яких: Ю.В. Александров, Ю.М. Антоян, М.І. Бажанов, В.І. Борисов, Л.П. Брич, О.М. Джу́жа, О.О. Дудоров, О.Г. Кальман, Л.Г. Козлюк, М.І. Хавронюк, А.П. Шеремет, Я.М. Яковлев та ін. На теоретичних і прикладних положеннях досліджень цих правників і психологів ми спробуємо сформулювати власне бачення суспільної небезпечності розбещення дітей та шляхів їх захисту.

Досліджуючи злочини проти статевої свободи та недоторканості, де жертвами стають діти, психологи і правники зазначають, що сексуальні злочини викликають у потерпілих найтяжчі спогади, глибокі душевні травми, що можуть призвести до самогубства чи небезпечних соматичних або психічних захворювань.

Слід зазначити, що такий злочин як розбещення дітей посягає саме на стате́ву недоторканість неповнолітньої чи малолітньої особи, яка заключається в абсолютній забороні вступати в статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості або ж не досягла повноліття.

Соціально-правовий захист дітей є одним із основних показників рівня розвитку суспільства, його цивілізованості й перспективності. Найвищим рівнем охорони громадян є кримінально правовий захист, який забезпечує можливість застосування найбільш суворих санкцій до осіб, що заподіюють суттєву шкоду фізичному, моральному, а також соціальному розвитку ростучого покоління. Злочини, які порушують стате́ву недоторканність і нормальний статевий розвиток дитини і підлітка, особливо небезпечні [1, с. 35].

Фізичне розбещення – це, зокрема, оголення статеви́х органів винної або потерпілої особи, мацання їх, інші непристойні дотики, які викликають статеве збудження, навчання онанізму, вчинення в присутності потерпілого природного статевого акту, акту онанізму, мужолозтва або іншого задоволення пристрасті неприродним способом. Фізичні розпусні дії полягають в будь-яких сексуальних маніпуляціях з тілом і особливо з статевими органами потерпілої особи, винного або третьої особи [2, 381].

На сьогодні значна поширеність розбещення неповнолітніх зумовлюється також інформаційним проривом у соціальних комунікаціях – Інтернетом. За

даними експертів більше 5 млн. інтернет-сайтів у всьому світі демонструють своїм користувачам порнографічні зображення неповнолітніх.

З метою пошуку необхідної порнографічної інформації педофіли користуються спеціальними чатами. За даними експертів, 83% педофілів зберігають у своїх комп'ютерах порно-продукцію щодо неповнолітніх віком від 6 до 12 років, у 39% педофілів маються зображення 3-5-річного віку, а 19% воліють розглядати порнографію з дітьми менше 3 років. За даними правоохоронців, випадки зазіхань на сексуальну недоторканість дітей фіксують чи не щодня.

Зростання кількості злочинів проти дітей, в тому числі і на сексуальній основі, на жаль, має стійку тенденцію. Злочини, пов'язані із сексуальним насильством і сексуальним розбещенням дітей, є особливо небезпечними з точки зору тривалості негативних наслідків на психіку дитини і непередбачуваних аспектів впливу на подальшу долю особи.

Багато заходів спрямованих на запобігання віктимної поведінки дітей схожі із загальними попереджувальними заходами, але мають свої специфічні особливості. Тому основною причиною віктимності неповнолітніх є їх вік. Ця віктимність у свою чергу зумовлена незавершеністю формування особи у біологічному плані і у соціальному плані і як внаслідок цього — нездатність адекватно оцінювати небезпеку [3, 215].

Діти, що зазнали різного роду сексуального насильства чи розбещення, самі стають агресивними, що найчастіше виливається на більш слабких: молодших за віком дітей, на тварин. Часто їхня агресивність виявляється в грі, часом спалахи їхнього гніву не мають видимої причини. Деякі з них, навпаки, надмірно пасивні, не можуть себе захистити. І в тому, і в іншому випадку порушується контакт, спілкування з однолітками. У занедбаних, емоційно депривованих дітей прагнення будь-яким шляхом привернути до себе увагу іноді виявляється у вигляді зухвалої, ексцентричної поведінки.

Методологією соціально-педагогічної роботи в аспекті захисту дітей від розбещення є концепція «допомоги для самопомоги», яка змінює свідомість і поведінки дорослих і дітей. Ця концепція розглядає людину як суб'єкт, а не об'єкт соціальної роботи, що означає формування в неї відповідальності за своє життя, свій вибір, уміння свідомо користуватися своїми правами на основі знання про них.

Соціальна профілактика, згідно Закону України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» — це робота, спрямована на попередження аморальної, протиправної, іншої асоціальної поведінки дітей і молоді та запобігання такому впливу [4]. Завдання соціальної профілактики реалізується у світлі «допомоги для самопомоги» в таких напрямках психосоціальної роботи з дітьми, молоддю та жінками: соціальні дослідження з проблеми; інформаційно пропагандистська робота; соціальне навчання молоді; соціальна реклама послуг суб'єктів соціальної роботи; правова освіта дітей та молоді і членів їх сімей з проблем насильства в сім'ї; допомога дітям та молоді у виробі професії, працевлаштуванні; організації волонтерського руху; організація сімейного дозвілля та відпочинку.

Що ж стосується роботи психолога з дітьми, які стали жертвами розбещення, то слід зазначити, що така робота повинна бути усесторонньою. При роботі з дітьми, котрі пережили розбещення, психолог повинен розуміти, що він буде вимушений втручатися в умови середовища і оточення дитини, щоб надати їй всебічну допомогу. Слід виключити можливість, коли дитина може опинитися в повній ізоляції від сім'ї та навколишнього світу.

За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я, близько 150 мільйонів дівчаток і 73 мільйони хлопчиків у віці до 18 років вступали у примусовий статевий зв'язок або піддавалися іншим формам статевого насильства з фізичним контактом, хоча насправді ці цифри занижені. Варто відмітити складність в отриманні офіційної статистики в Україні, зокрема, щодо сексуального насильства над дітьми та сексуального розбещення дітей. У більшості випадків таке сексуальне насильство вчинюють члени родини або інші особи, які мешкають або часто відвідують родину дитини. Зазвичай ці люди користуються довірою дітей і часто виконують обов'язки піклувальників.

Міністерство освіти і науки України у 2014 році були розроблені і направлені для практичного використання методичні рекомендації щодо взаємодії педагогічних працівників у навчальних закладах та взаємодії з іншими органами і службами щодо захисту прав дітей. Зокрема в них зазначено, що сексуальне насильство або розбещення – це протиправне посягання однієї особи на статеву недоторканість, дії сексуального характеру стосовно дитини, що проявляються як зґвалтування, сексуальні домагання, непристойні пропозиції, будь-які образливі дії сексуального характеру [5].

Жертвою розбещення може стати будь-яка дитина незалежно від статі, віку, культурної або соціальної приналежності. Це пов'язано з тим, що у дітей ще немає досвіду і знань, які необхідні, щоб зрозуміти або пояснити, те, що з ними відбувається. Оскільки розбещення дітей – це, як правило, ретельно прихований як жертвою, так і її оточенням злочин.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Д.О. Щодо характеристики підстав криміналізації // актуальні проблеми держави та права: зб. наук. праць. – Одеса: Юридична література, 2003. – №18. – С. 790-794.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 6-тет вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2009. – 1236 с.
3. Юрченко О. Щодо питання віктимологічного запобігання злочинності неповнолітніх // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 3. – С. 214-219
4. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21 серпня 2001 року №2558-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
5. Методичні рекомендації щодо взаємодії педагогічних працівників у навчальних закладах та взаємодії з іншими органами і службами щодо захисту прав дітей / [Електронний ресурс] – Режим доступу: nodesarvo.ucoz.ua/dokument/1_9-557.doc

ЗМІСТ

<i>І.І.Б. учасника</i>	<i>ТЕМА</i>	<i>Стор.</i>
ВІТАЛЬНЕ ТЕМАТИЧНЕ СЛОВО ВІД РЕКТОРАТУ»		
Черней В.В.	Поняття та зміст нормативно-правових гарантії прав та свобод людини і громадянина в Україні	3
НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ НА ПЛЕКАНОМУ ЗАСІДАННІ		
Пархоменко Н.М.	До питання про засоби імплементації світових стандартів та європейських цінностей у національне законодавство	6
Кузьменко Б.В. Заїка Ю.О.	Вдосконалення інформаційного законодавства України в умовах її входження до фази інформаційного суспільства	9
Герецький В.І.	Особливості цивільно-правового механізму захисту рентних відносин	11
Горбачевський В.Я.	Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному процесі	14
Камінська Н.В.	Захист прав людини під час війни	17
Костюк В.Л.	Право людини на життя	19
Косенко С.С.	Шляхи та гарантії досягнення вищої мети народного суверенітету у правах і свободах	20
Заяць Н.В.	Державотворча функція державної мови	21
Янковська Г.В.	Розвиток прав і свобод людини в Україні у сучасний стан	23
СЕКЦІЯ І «АДМІНІСТРАТИВНІ АСПЕКТИ»		
Петрина В.Н.	Інститут об'єднань підприємств як рудимент адміністративно-командної системи економіки	26
Грянка Г.В.	Дотримання прав людини при судовому розгляді справ про адміністративні правопорушення: теоретичний аспект	28
Сергєєв І.С. Ліщук А.О.	Юридичні особи, як суб'єкт адміністративної відповідальності	29
Білик В.М. Шутенко Л.Л.	Відмінність воєнізованих органів поліції від цивільних	32
Пашковська М.В.	Органи внутрішніх справ як суб'єкт реалізації Закону України «Про безоплатну правову допомогу»	33
Федоровська Н.В.	Особливості реалізації права затриманих осіб на захист від обвинувачення та отримання правової допомоги за рахунок держави	35
Булик І.Л.	Зміст права людини і громадянина на освіту	37
Цанько Я.О.	Адміністративно-правовий статус осіб, які проживають на окупованій території	39
Паламарчук Г.В.	Спеціальний засіб активної оборони – засоби зв'язування, як вид публічного майна, що використовується працівниками міліції для здійснення своїх повноважень	40

Дитко О.О.	Мобільні групи з питань дотримання прав людини як форма взаємодії органів внутрішніх справ та правозахисних організацій	42
Кучменко С.В.	Основні напрями реорганізації підрозділів боротьби із злочинами, пов'язаними із торгівлею людьми, в рамках реформування правоохоронної системи України	44
Вайдалович О.Ф.	Основні напрями адміністративної реформи у Західній Європі та країнах Азії	46
Гапоненко У.П.	До питання щодо встановлення адміністративної відповідальності юридичних осіб	48
Серветник Ю.М.	Актуальні питання правового регулювання соціальної адаптації військовослужбовців	50
Гуменюк Ж.О.	Основні напрями адміністративних реформ у західній Європі	52
Каширина В.О.	Патронатна служба як різновид публічної служби в Україні	54
Однорог О.С.	Сучасний статус Державної служби в Україні	56
СЕКЦІЯ II «КОНСТИТУЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ»		
Осадчий М.М.	Щодо окремих питань права, як інструмента регулювання суспільних відносин	58
Лазаренко Л.А.	Судові прецеденти міжнародних судів, як джерела права	59
Тищенко Ю.В.	Роль конституційного права в забезпеченні прав споживачів	60
Свиридюк Н.П.	Методологічні аспекти розуміння категорії законності та дисципліни	62
Марков М.М.	Розвиток прав і свобод людини в Україні у сучасному стані	64
Юрковська Л.Г.	Право жителів обирати та бути обраними до органу самоорганізації населення	66
Поліщук П.В.	До питання про правосвідомість працівників органів внутрішніх справ	68
Расчотнов Є.В.	Щодо вдосконалення редакції частини I статті 280 КПК України	69
Банчук І.Д.	Вимоги до здійснення правового регулювання суспільних відносин: сучасний підхід	71
Билас А.І.	Захист прав людини і правоохоронна діяльність	73
Патентна Н.С.	Теоретичні аспекти правового регулювання конкурентних відносин : актуальні питання для становлення громадянського суспільства в Україні	75
Депа Ю.-М.Р.	Правова реформа в Україні у сучасних умовах формування громадянського суспільства	76
Джиба В.В.	Діяльність прокуратури України у сфері дотримання та захисту прав і свобод людини	78
Святненко А.П.	Адаптація законодавства України до законодавства ЄС	79

Лук'яненко В.О.	Державне управління у сфері господарських відносин	82
Петрик Л.А.	Дотримання конституційних прав і свобод людини в експертній діяльності органів внутрішніх справ	84
Петрик О.С.	Реформа прокуратури: останній крок	86
Леута Р.В.	Конституційна реформа в Україні	88
Шпанюк М.С.	Законодавча техніка: поняття та значення	90
Глушенко В.В.	Свобода як основна цінність у праві	92
Маслій У.В.	Поняття та ознаки правотворчості	93
Куртяк М.І.	Громадянин як основа громадянського суспільства	95
Куриляк О.П.	Теоретичні аспекти визначення правової культури суспільства	97
Давиденко О.В.	Інститут Омбудсмена в Україні	98
Панченко Б.С.	Судова практика в системі джерел права в Україні	101
Пачевська В.І.	Органи місцевого самоврядування	102
Южека Р.С.	Евтаназія в зарубіжних країнах та її легалізація в Україні	105
Полюга А.В.	Загальноправова характеристика права на підприємницьку діяльність	107
Валькова А.І.	Проблеми та перспективи розвитку інституту депутатської етики в Україні з урахуванням досвіду європейських держав	108
Заєць Ж.Ю.	Окремі аспекти обмеження активного виборчого права (зарубіжний досвід)	110
СЕКЦІЯ III «КРИМІНАЛЬНІ АСПЕКТИ»		
Катеринчук К.В.	Одночні поняття в злочинах проти здоров'я особи	113
Бенцький А.С.	Криміналізація неповнолітніх про злочин	114
Черняк Н.П.	Деякі процесуальні особливості реалізації права на захист неповнолітніх під час досудового розслідування	116
Джеглава М.В.	Щодо примусового лікування осіб, які вчинили злочин та хворі на ВІЛ/СНІД	118
Жук І.В.	Проблеми кримінально-правового забезпечення боротьби з посяганнями на психіку людини	119
Киренко С.І.	Процесуальний статус адвоката у кримінальному процесі	121
Степанов О.С.	Місце та роль слідчого комітету як самостійної структури в Україні	122
Ричок Р.В.	Використання гіпнозу під час допиту	124
Омельченко О.Є.	Загальні засади кримінального провадження в механізмі захисту прав людини	126
Фасова О.В.	Викрадення людини – грубе порушення прав і свобод громадянина	128

Глушко А.П.	Застосування угоди в кримінальному процесі України	129
Міщенко М.О.	Кримінальна відповідальність за контрабанду культурних цінностей	132
Мархевка О.В.	Переклад процесуальних документів та пошук їх ввічання сторонам кримінального провадження	134
Юсупова К.О.	Окремі питання призначення експертиз за КПК України	135
Калабашкін І.М.	Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації як захід боротьби з організованою злочинністю: законодавчі та організаційно-правові аспекти	137
Чукаєва А.В.	Міжнародні нормативно-правові акти, які регламентують співробітництво у сфері боротьби з кіберзлочинністю	139
Мацола А.А.	Підготовчий етап допиту підозрюваного у вчиненні перешкоджання законній професійній діяльності журналіста	141
Громяк А.О.	Кримінальна відповідальність у сфері земельних відносин	143
Оропай О.О.	Примусування до вступу у статевий зв'язок: особливості та недоліки законодавства	144
Якубенко М.А.	Функції складу злочину в теорії кримінального права	146
Негода К.О.	Суб'єктивні ознаки розбою	147
Руденко Т.О.	Особливості правового регулювання протидії злочинам, що вчинюються в процесі обігу культурних та історичних цінностей	149
Мелешко Б.І.	Реалізація окремих засад кримінального провадження щодо потерпілого	151
Зубенко Г.Г.	Дотримання прав людини при проведенні обшуку	152
Гайдучок Л.М.	Завдання ОВС щодо протидії жорстокому поводженню з дітьми	154
Сагань Д.В.	Значення процесуальних рішень слідчого у кримінальному провадженні	156
Скакун Г.В.	Правовий статус адвоката при наданні правової допомоги свідку у кримінальному провадженні	157
Червінська С.О.	Загальна характеристика відводів у кримінальному провадженні	159
Шелестинський В.А.	Важливість внутрішнього переконання судді у кримінальному процесі України	160
Михайлишина І.О.	Особливості допиту неповнолітньої та малолітньої особи	162
Ніколенко А.О.	Деякі проблемні аспекти забезпечення права на захист неповнолітніх	164

Пнюшков В.І.	Малозначність діяння	165
Семенко О.В.	Тероризм: історичний аспект	166
Текуцька А.І.	Завдання Кримінального кодексу України	168
Южека Р.С.	Життя та здоров'я як об'єкти кримінально-правового захисту	169
Анісімов Д.О.	Окремі питання дотримання прав та свобод людини під час законного затримання	171
Шкуратовський Д.В.	Виконання процесуальних рішень слідчого та напраями їх удосконалення	172
Чуплак М.І.	Дотримання прав людини при проведенні огляду місця події	173
Шайкова М.А.	Про правові основи забезпечення безпеки учасникам кримінального судочинства	175
Турובה С.О.	Забезпечення принципу встановлення об'єктивної істини при розслідуванні злочинів шляхом застосування сучасних методів криміналістичної ідентифікації	177
СЕКЦІЯ VI «ГОСПОДАРСЬКІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ»		
Нескороджена Л.І.	Гарантії захисту прав суб'єктів господарювання, які здійснюють господарську діяльність на тимчасово окупованій території	179
Гелич Ю.О.	Проблемні питання правового забезпечення процедури банкрутства в Україні	181
Збанацький О.Ю.	Здійснення суб'єктивних цивільних прав довіритель фондів фінансування будівництва: пропозиції для вдосконалення законодавства	183
Загорняк Н.Б.	Проблемні аспекти спадкування корпоративних прав в Україні	184
Гелич А.О.	Правове забезпечення становлення інституту громадських робіт як засобу захисту прав на працю	186
Мірошніченко І.Т.	Правове забезпечення становлення інституту громадських робіт як засобу захисту прав на працю	186
Пожидасва М.А.	Відповідальність за порушення банківського законодавства як форма захисту прав та інтересів суб'єктів банківських відносин	188
Запорожець А.О.	Відповідальність за порушення банківського законодавства як форма захисту прав та інтересів суб'єктів банківських відносин	188
Луцик А.М.	Стадії здійснення адміністративних процедур у сфері оподаткування	189
Вікторчук М.В.	Деякі питання впровадження електронних податкових перевірок в Україні	191
Кульчицька Г.І.	Інститут поставки у зовнішньоекономічній діяльності	193
Годосієнко В.В.	Захист прав акціонерів при зловживанні корпоративними правами	194
Патентна Н.С.	Правові засади бюджетного процесу в Україні	196
Лук'яненко В.О.	Сучасні теорії міжнародного комерційного арбітражу	197
Бегуш Н.В.	Правові засади бюджетної системи України	199

Вашенко К.С.	Розвиток некомерційної господарської діяльності як запорука становлення громадянського суспільства в Україні : актуальні правові аспекти	200
Гоцуляк В.М.	Антимонопольне регулювання діяльності холдингових компаній у США : уроки для України	202
Гльчук Н.В.	Захист прав учасників товарної біржі	204
Тригубець Г.І.	Особливості правового статусу підприємств в Україні	205
Кондрацька М.М.	Актуальні та проблемні питання спадкування корпоративних прав	207
Маркова Ю.В.	Проблеми захисту прав учасників валютної біржі	208
Мойсєєва Г.В.	Актуальні питання ліцензування як засобу державного регулювання господарської діяльності	209
Рудоквас Н.В.	Захист прав громадян при виникненні фондових криз	211
Федченко М.С.	Поняття рейдерства в Україні. Способи протидії	212
Саргіна Є.О.	До питання проблем здійснення державних закупівель України	214
Содоль М.В.	Правовий статус публічних акціонерних товариств	215
Шпак М.В.	Правовий статус фізичної особи-підприємця	217
Матвєєва О.І.	Деякі аспекти укладання господарських договорів	218
Валова А.В.	Правові засади функціонування ринку цінних паперів в Україні	220
Михальчук Д.С.	Біржовий арготраж, як основа вирішення біржових спорів	222
Городницький П.С.	Правові засади економічної конкуренції в Україні	223
Свиридюк С.М.	Особливості укладення, зміни та розірвання господарських договорів	225
СЕКЦІЯ V «ЦИВІЛЬНІ АСПЕКТИ»		
Братель О.Г.	Обов'язки судді в процесі розгляду цивільної справи	227
Куца А.М.	Повноваження органів опіки та піклування у сфері опіки та піклування над повнолітніми особами	228
Шутенко Л.Л.	Права батьків і дітей на майно	230
Губський О.В.	Цивільно-правова відповідальність у сфері донорства органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин	232
Зубкова Л.А.	Цивільно-правова відповідальність у контексті страхування відповідальності власників наземних транспортних засобів	233

Клімовський С.С.	Цивільно-правові гарантії здійснення та захисту права на особисті папери	235
Іванович Ю.М.	Правове регулювання отримання вантажу, що вважався втраченим та згодом був знайдений за договором перевезення вантажу	237
Потікевич М.П.	Структурні елементи правосуб'єктності осіб	240
Чиж П.О.	Право на життя як абсолютне цивільне право	241
Бондарська К.М.	Екологічна політика України та її правове забезпечення	242
Іздебська Г.В.	Правові питання захисту прав споживачів в умовах членства України в СОТ	244
Карпук М.А.	Правові проблеми державного регулювання заробітної плати в Україні	247
Штим Г.Б.	Види акціонерних угод	249
СЕКЦІЯ VI «СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ»		
Сокрут В.М.	Актуальні питання дослідження правосвідомості	252
Горбенко С.Л.	Організаційні форми соціального захисту дітей	253
Оверченко А.І.	Дотримання прав людини як наслідок адекватного функціонування правової свідомості громадян	254
Власенко С.Б.	Особливості ранньої допомоги дітям із синдромом Дауна	255
Литвиненко Г.В.	Захист прав дитини від сексуального насильства та розбещення: правова та психологічна характеристика	257